

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Дніпропетровська обласна державна адміністрація
Дніпропетровський національний університет
ім. Олеся Гончара

*Присвячується 20-річчю
незалежності України*

“УКРАЇНІ ХХІ СТОРІЧЧЯ – ІНТЕЛЕКТ І ТВОРЧІСТЬ МОЛОДІ”

**Матеріали І Всеукраїнського форуму
студентів, аспірантів і молодих учених**

*2011-й – рік освіти
та інформаційного суспільства*

м. Дніпропетровськ
14 – 15 квітня 2011 р.

УДК 94(477.63)“19”(03)
ББК 63.3(4Укр-4Дні)64я21
У 45

Редакційна колегія:

Голова редколегії
Заступник голови
Відповідальний секретар
Члени редколегії:

Є. М. Суліма
М. В. Поляков
М. М. Дронь
В. П. Андрущенко, А. Ф. Булат, Л. В. Губерський,
М. З. Згуровський, В. В. Іваненко, С. М. Конюхов, О. О. Кочубей,
К. М. Левківський, О. А. Удод, А. Ф. Шипко

*Рекомендовано до друку вченою радою
Дніпропетровського національного університету
ім. Олеся Гончара (протокол № 10 від 31.03.2011р.)*

Рецензенти:

д-р техн. наук, проф., академік НАН України **В. В. Пилипенко**
д-р біол. наук, проф., чл.-кор. НАН України **А. П. Травлєєв**
д-р філос. наук, проф., чл.-кор. АПН України **П. І. Гнатенко**

**У 45 “Україні ХХІ сторіччя – інтелект і творчість молоді”[текст]:
матеріали І Всеукраїнського форуму студентів, аспірантів і молодих
учених/ ред. кол.: Є.М. Суліма (голова) та ін. – Д.: ДНУ, 2011. – 398 с.**

Збірник містить матеріали наукових досліджень студентів, аспірантів і молодих учених України, відзначених на регіональному, загальнодержавному та міжнародному рівнях. Висвітлено широке коло питань за напрямками гуманітарних, суспільних, економічних, природничих і технічних наук.

© Дніпропетровський
національний університет, 2011

ЗМІСТ

Пленарне засідання

ВСТУПНЕ СЛОВО РЕКТОРА ДНУ ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА ПРОФЕСОРА М. В. Полякова	11
ПРИВІТАННЯ ПЕРШОГО ЗАСТУПНИКА МІНІСТРА ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ, ГОЛОВИ ОРГКОМІТЕТУ ФОРУМУ Є.М. Суліми	15
ПРИВЕТСТВЕННОЕ СЛОВО ПРЕДСЕДАТЕЛЯ ПРИДНЕПРОВСКОГО НАУЧНОГО ЦЕНТРА НАН УКРАИНЫ И МОН УКРАИНЫ АКАДЕМИКА НАН УКРАИНЫ А.Ф. Булата	19
О.А. Удод ОРГАНІЗАЦІЯ ПОШУКУ І ПІДТРИМКИ ОБДАРОВАНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ВИЩІЙ ШКОЛІ УКРАЇНИ.....	21

Секція 1. Гуманітарні науки

Бражник О. О. ДО ПИТАННЯ ПРО РОЛЬ ІНШОМОВНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У СТАНОВЛЕННІ СУЧАСНОЇ ГРЕЦЬКОЇ МОВИ.....	28
Вовк І. О. ПЛАСТОВИЙ СПІВАНІК ЯК ОСОБЛИВИЙ ВИД ПЛАСТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	30
Грищенко О. Б. РОЛЬ „ЧЕРВОНОГО ТЕРОРУ” 1917–1922 РР. У СТАНОВЛЕННІ РАДЯНСЬКОЇ ТОТАЛІТАРНОЇ СИСТЕМИ.....	33
Грищенко К. С. БУРЖУАЗІЯ В СУСПІЛЬНОМУ ЖИТТІ НАДДІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.....	35
Жукова А.М. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ ОТОЧЕННЯ Т. ШЕВЧЕНКА.....	37
Заблоцька К. А. МУЗЕЙ СЕГОДНЯ: “ПЕРЕЖИТОК ПРОШЛОГО” ИЛИ “ДВИГАТЕЛЬ ПРОГРЕССА”?.....	39
Кононенко М. В. ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПРЕСІЇ КІНОТЕКСТУ.....	42
Корнілова І. В. РОЗРОБКА ПОДАРУНКОВОЇ УПАКОВКИ ДЛЯ ГОРІЛКИ «ОГНЕТУШИТЕЛЬ ЖИДКИЙ».....	45
Мартінова А. С. ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ КОДИФІКАЦІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	47
Мямліна А. В. МІФОЛОГЕМИ У СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЯХ.....	50
Нікітенко А. І. ПОДРУЖНІЙ СВІТ ДІЯЧІВ КИЇВСЬКОЇ СТАРОЇ ГРОМАДИ.....	52
Нікітіна Г. Є. ГЕНЕТИЧНІ ВИТОКИ ТА ЛІТЕРАТУРНА ІСТОРІЯ ЛЕГЕНДАРНОГО СЮЖЕТУ ПРО СИНЮ БОРОДУ.....	55
Посунько А. С. GRENZERS AND ZAPOROZHIAN COSSACKS ON THE GREAT FRONTIER (MID.18 TH – MID. 19 TH CENTURY).....	57
Сердюк М. Є. ТИПОЛОГІЯ ТА ПЕРЕКЛАД ПОЕТИЗМІВ УКРАЇНСЬКОЇ, АНГЛІЙСЬКОЇ ТА НОВОГРЕЦЬКОЇ МОВ.....	59

Сівкова А. В. ГЕНДЕРНА ПРОБЛЕМАТИКА РОМАНУ В. ПІДМО- ГИЛЬНОГО «НЕВЕЛИЧКА ДРАМА».....	62
Степанченко Ю. С. СПЕЦИФІКА РЕАЛІЗАЦІЇ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ У РЕКЛАМНИХ ТЕКСТАХ.....	65
Сутуліна Л. Г. КОНЦЕПТУАЛЬНА МЕТАФОРА HAUNTING У РОМАНІ Х. НАВАРРО “ДІМ БАТЬКА”.....	67
Тарнавська І. О. ІМІДЖ УКРАЇНИ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ МЕДІА- КОНТЕКСТІ.....	69
Федосенко Н. О. ДЕЯТЕЛЬНОСТНЫЙ ПОДХОД ПРИ ОБУЧЕНИИ ГРАММАТИКЕ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА.....	72
Червона О. С. АНАЛИЗ СОДЕРЖАНИЯ КОНЦЕПТА «СТРАННОСТЬ».....	74
Шевченко М. Ю. ПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ МЕДІАКОМУНІКАЦІЇ.....	76
Шершньова А. В. ОБРАЗНИЙ ПРОСТІР АНГЛОМОВНИХ ХАЙКУ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ КОГНІТИВНО-СЕМІОТИЧНИХ СТУДІЙ.....	78

***Секція 2. Розвиток людського потенціалу
та формування громадянського суспільства.***

Алексеевко Д. І. ДОКТРИНАЛЬНІ ТА ЗАКОНОДАВЧІ ПІДХОДИ ЩОДО ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ.....	81
Бахчева І. Л. ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ.	83
Бездуган І. А.МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАХИСТУ НЕПОВНОЛІТНІХ ВІД НЕГАТИВНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ТА МОЖЛИВІСТЬ ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО.....	86
Березняк В. С. ЗМІСТ КОМПЕТЕНЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ І ПРАВОПОРЯДКУ ПІД ЧАС МАСОВИХ ЗАХОДІВ.....	88
Билько О. И. МЕТАМОРФОЗЫ СОЦИАЛЬНОГО КОНТРОЛЯ В ПРОСТРАНСТВЕ ВИЗУАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ.....	91
Бобнєва Г. Ю. ПРОБЛЕМНІПИТАННЯІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇВЛАСНОСТІ- ЧОРНІПЛЯМИНАШЛЯХУДОЦИВІЛІЗАЦІЇ.....	94
Бондаренко З. П., Об’єдкова О. О. ВОЛОНТЕРСТВО – ШЛЯХ ДО ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....	97
Бунас А. А. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РИЗИКОВАНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ.....	99
Врона А. О. СПОРИМІЖСУБ’ЄКТАМИВЛАДНИХПОВНОВАЖЕНЬЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇКОМПЕТЕНЦІЇУСФЕРІУПРАВЛІННЯ.....	102
Євстигнєва В. О. ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ’Я.....	105
Ємельянова О. А. THE PEOPLE OF UKRAINE AS A SUBJECT OF CIVIL LAW.....	107
Зайцева Я. Ю. ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ.....	109
Иваченко Д. А. СООТНОШЕНИЕ РЕЛИГИИ, ВЕРЫ И ФИЛОСОФИИ В КОНЦЕПЦИИ АМЕРИКАНСКОГО ПРАГМАТИЗМА ДЖОНА ДЬЮИ.....	112

Ивлев К. А. СОВЕТ ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА ООН КАК ИНСТРУМЕНТ ПООЩРЕНИЯ И ЗАЩИТЫ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА В ХХІ ВЕКЕ.....	114
Коробова Л. О. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ-СИРИТ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ДИТЯЧОГО БУДИНКУ.....	116
Левенець Ю. О. ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВО-ПОРУШЕННЯ В ГАЛУЗІ СТАНДАРТІВ ЯКОСТІ ТА БЕЗПЕКИ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ.....	119
Литвин О. П. СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ.....	121
Максимчук О. С. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	124
Мороз О. В. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТАДІЇ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ ДО СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ ЗА ЧИННИМ ТА ПОПЕРЕДНІМ ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИМ ЗАКОНО-ДАВСТВОМ.....	126
Новицька І. В. ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ УСПІШНОСТІ РОЗПІЗНАВАННЯ ПРИХОВАНИХ МИСЛЕННЄВИХ ОБРАЗІВ.....	129
Осипенко Д. М. КРИМІНОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ КОМП'ЮТЕРНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ.....	132
Пантелєєва Я. В. ГАРАНТІЇ ПРАВ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ УКРАЇНИ.....	134
Пушков О. О. ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНИХ ПЕРЕДУМОВ ВІДПОВІДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ.....	137
Рябошапка А. С. CONCERNING THE CONFRONTATION IN LAWSUIT.....	140
Сиромятников Е. О. ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ УКРАЇНИ ЗА КОРДОНОМ.....	142
Славіна О. В. УДОСКОНАЛЕННЯ МУНІЦИПАЛЬНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ.....	145
Суділовська А. Ю. РОЛЬ ДОРАДЧИХ ОРГАНІВ У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМ СІМЕЙ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ.....	148
Трескін Д. О. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІНСТИТУТУ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ІТАЛІЇ ТА ЯПОНІЇ.....	151
Тупікова С. В. ТІЛЕСНІСТЬ В СОЦІОЛОГІЧНОМУ ТЕОРЕТИЗУВАННІ: ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ.....	154
Туров С. С. ВІДПОВІДАЛЬНОСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ВИКОНАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ: ЦИВІЛЬНО- ТА ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПЕРЕТИНУ.....	157
Хабарєва К. К. ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ УКЛАДЕННЯ ДОГОВОРІВ НА АУКЦІОНІ.....	159
Холоп'як О. О. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ.....	162
Чумакова О. В. БРИТАНСКАЯ МОДЕЛЬ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ.....	164
Шестопалова К. М. СЦЕНАРНИЙ КОМПОНЕНТ АНТИЦИПАЦІЙНОЇ СПРОМОЖНОСТІ В СИТУАЦІЇ ЦІННІСНОГО КОНФЛІКТУ ОСОБИСТОСТІ.....	167

Секція 3. Економічні науки.

Андрощук Е. Р. ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЯК ЕЛЕМЕНТ РОЗВИТКУ НАУКОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ.....	170
Гладченко А. Ю. ТЕНДЕНЦІЇ ГЛОБАЛЬНИХ ЕНЕРГОЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В КОНТЕКСТІ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ.....	172
Горященко Ю. Г. УПРАВЛІННЯ ВЗАЄМОДІЄЮ БІЗНЕСУ І ДЕРЖАВИ У СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ.....	174
Драч І. Є. ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЯК ЕЛЕМЕНТ РОЗВИТКУ НАУКОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ.....	177
Зуб Т. Г. ОПТИМІЗАЦІЯ РОЗВИТКУ МОЛОДІЖНОГО СЕГМЕНТУ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ.....	179
Катан Н. В. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ.....	182
Ковнеров А. В. РАЗРАБОТКА СИСТЕМЫ ОБУЧЕНИЯ ПЕРСОНАЛА В РАМКАХ НРМ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ЭКСПЕРТНОГО КОНТРОЛЯ.....	184
Конон Н. Є. НАЦІОНАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ У СВІТОГОСПОДАРСЬКИХ ЗВ'ЯЗКАХ.....	186
Корнєєв М. В. ФІНАНСОВА ІНФРАСТРУКТУРА ЯК ІНСТРУМЕНТ КОНСОЛІДАЦІЇ ПОТОКІВ У ПОСТІНДУСТРІАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ.....	189
Легенчук С. Ф. НАУКА БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ЯК СОЦІАЛЬНИЙ КУМАТОІД.....	192
Лернер Л. Г. ОБЕСПЕЧЕНИЕ СТАБИЛЬНОСТИ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ КРИЗИСА.....	195
Мавропуло О. І., Притикіна О. Л. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ НІМЕЧЧИНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ.....	197
Мирошниченко К. Г. ІМІТАЦІЙНЕ МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ОПЛАТИ ПРАЦІ ЛІКАРЯ НА ЗАСАДАХ СТРАХОВОЇ МЕДИЦИНИ.....	200
Пашков В. О. ПАРТНЕРСТВО БІЗНЕСА ТА ВИЩОЇ ШКОЛИ ЯК ЧИННИК МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	202
Петренко А. О. СУЧАСНИЙ СТАН СИСТЕМИ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ: ПЕРЕВАГИ, НЕДОЛІКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	206
Піменова М. М. НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ: ЯК ЗМІНИТИ СИСТЕМУ ПІДГОТОВКИ УПРАВЛІНСЬКИХ КАДРІВ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ ТА БІЗНЕСУ.....	208
Плясов М. С. МОДЕЛИРОВАНИЕ СИСТЕМ УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ СТРУКТУР.....	211
Полішко А. Г. ВЫСШЕЕ ОБРАЗОВАНИЕ НА ОСНОВЕ МАРКЕТИНГА.....	212
Полушенко В. А. МОДЕЛИРОВАНИЕ ПРОЦЕССА РЕСУРСНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРОМЫШЛЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ.....	215
Приз О. В. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО КОСМІЧНОГО РИНКУ.....	218
Протасова К. В. СПРЯМУВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ОСВІТИ У НІМЕЧЧИНІ.....	221

Сливенко О. В. РОЗВИТОК СПІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	223
Соловійова І. О. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ВИТРАТ ВІД ЗВИЧАЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	226
Стукало М. В. АНАЛІЗ ЙМОВІРНИХ СЦЕНАРІЇВ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ.....	228
Сурніна А. Л. , Притикіна О. Л. ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРОЦЕСУ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	231
Хуторна А. В. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РУХУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	234
Цибасєв А. О. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ФАКТОРИНГОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ.....	236
Шатоха О. В. ENVIRONMENTAL ASPECTS OF NATIONAL INDICATIVE PROGRAM OF THE EASTERN NEIGHBORHOOD PARTNERSHIP FOR UKRAINE 2010-2013.....	239

Секція 4. Природничі науки та охорона навколишнього середовища

Алдошин А. М. ТИТАН НІТРИД, ЯК НОВИЙ ЕЛЕКТРОДНИЙ МАТЕРІАЛ ДЛЯ ОТРИМАННЯ МІКРОДИСПЕРСНОЇ МІДІ.....	242
Асадуллаєва А. Я. ВПЛИВ ЕКСТРАКТУ АРТИШОКУ НА ПОКАЗНИКИ ФЕТОГЕНЕЗУ НА МОДЕЛІ ПЛАЦЕНТАРНОЇ ДИСФУНКЦІЇ У ЩУРІВ, ВИКЛИКАНОЇ ВВЕДЕННЯМ ЕТАНОЛУ.....	243
Асауляк О. В. ПРОИЗВОДСТВО ФЕРМЕНТИРОВАННЫХ МЯСНЫХ ПРОДУКТОВ С ПРИМЕНЕНИЕМ БИОЗАЩИТЫ.....	246
Афанасьєв О. Є. ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ НА ТЕРЕНАХ ПІВДЕННО-СХІДНОЇ УКРАЇНИ.....	248
Бабенко Л. П., Мокрозуб В.В., Лазаренко Л.Н., Шинкаренко Л.М., Олевинська З.М. , Воронкова О.С. , Спивак Н.Я. THE PROSPECTS OF LACTOBACILLUS ACIDOPHILUS VK-3 IMV B-7279 USE TO CORRECT THE BODY IMMUNE RESISTANCE.....	250
Бобухов Д. В. ХИМИЯ КАРБОНИЛЬНЫХ КОМПЛЕКСОВ РЕНИЯ(I) И ТЕХНЕЦИЯ(I). ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ.....	253
Бондаренко Я.С., Родіонова А.А., Баранова О.І. СИНТЕТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ТРИАЗОЛІНІВ ТА АЗИРИДИНІВ БІЦИКЛІЧНОГО РЯДУ.....	255
Войтова Л. В. ЕТАПИ РОЗВИТКУ ШКІЛЬНОГО КРАСЗНАВСТВА В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ (20–30-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ).....	256
Воронкова Ю. С. ВУГЛЕВОДНИЙ ТА ЕНЕРГЕТИЧНИЙ ОБМІН ЕРИТРОЦИТІВ ПРИ РОЗВИТКУ НОВОУТВОРЕНЬ.....	258
Воронкова О. С., Вінніков А. І. ЛІПОСОМИ У БІОЛОГІЇ ТА МЕДИЦИНІ.....	261

Головійчук І. М. ФІЗИЧНА РЕКРЕАЦІЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ МЕДИЧНОЇ ГРУПИ.....	263
Егорова Д.Е. НАНОЛИПОСОМЫ И НАНОЧАСТИЦЫ КЛАСТЕРНЫХ СОЕДИНЕНИЙ РЕНИЯ (III). ФОРМИРОВАНИЕ И СВОЙСТВА.....	266
Заблюцька К. А. SERUM ALBUMIN AS A MODEL SYSTEM FOR STUDYING THE INTERACTION OF METAL-BASED DRUGS WITH PROTEINS.....	269
Засуха С.В., Аніщенко А. О. АРИЛГЛЮКСАЛЬ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ РЕАГЕНТ В ОРГАНІЧНИХ РЕАКЦІЯХ.....	272
Землич А. С. ДАВЛЕНИЕ ГЛАДКОГО ШТАМПА С ПЛОСКОЙ ПОДОШВОЙ СЛОЖНОЙ ФОРМЫ НА УПРУГОЕ ПОЛУПРОСТРАНСТВО.....	275
Казьмірова Ю. І. ЗНАЧЕННЯ ПРОЕКТОВАНОГО БОТАНІЧНОГО ЗАКАЗНИКА «НОВОПАВЛІВСЬКИЙ» У СИСТЕМІ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЙ ОДЕЩИНИ.....	277
Калетинська А. Є. КОМПЛЕКСНИЙ ГЕОДЕМОГРАФІЧНИЙ ПРОГНОЗ ЧИСЕЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ДО 2050 РОКУ.....	280
Кишмур І. І. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ЗАСОЛЕННЯ ҐРУНТОВИХ ВОД В ЗОНІ ВПЛИВУ ДП «КАЛІЙНИЙ ЗАВОД» (ВАТ «ОРІАНА», М. КАЛУШ).....	282
Леус І. В. АКТИВНІСТЬ СУПЕРОКСИДДИСМУТАЗИ ТА ІНТЕНСИВНІСТЬ ОКСИДАТИВНОГО СТРЕСУ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ КЛАСТЕРНИХ СПОЛУК РЕНІЮ З АЛКІЛЬНИМИ ЛІГАНДАМИ ЯК ПРОТИПУХЛИННИХ ЗАСОБІВ.....	286
Лихолат Т. Ю. РЕЦЕПТОРНИЙ СТАТУС У ОНКОХВОРИХ ЖІНОК НА РАК МОЛОЧНОЇ ЗАЛОЗИ.....	289
Лозовская Т. С. МИКРОБИОЛОГИЧЕСКОЕ ОБОСНОВАНИЕ СПОСОБА КОНСЕРВИРОВАНИЯ ФРУКТОВО-ЯГОДНЫХ СОКОВ ОСМОТИЧЕСКИ ДЕЯТЕЛЬНЫМИ ПИЩЕВЫМИ ИНГРИДИЕНТАМИ.....	292
Ляпіна С. О. ДОСЛІДЖЕННЯ МЕМОРІАЛЬНОЇ АНТРОПОНІМІЇ МІСТА ДНІПРОПЕТРОВСЬКА (НА ПРИКЛАДІ ВЧЕНИХ-ПРИРОДОЗНАВЦІВ).....	295
Маренков О. М. РІВНІ РАДІОНУКЛІДНОГО ЗАБРУДНЕННЯ ПРОМИСЛОВОЇ ІХТІОФАУНИ ДНІПРОВСЬКОГО ВОДОСХОВИЩА.....	297
Могилянська Н. О., Дідух Н. А. ІННОВАЦІЙНА БІОТЕХНОЛОГІЯ ПИТНИХ МОЛОЧНИХ НАПОЇВ ДІАБЕТИЧНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ.....	299
Мокрозуб В.В., Бабенко Л.П., Лазаренко Л.Н., Шинкаренко Л.М., Олевинська З.М., Воронкова О.С., Спивак Н.Я. НОВІ ПІДХОДИ ДО ВІДБОРУ ПОТЕНЦІЙНО ПРОБІОТИЧНИХ ШТАМІВ ЛАКТО- ТА БІФІДОБАКТЕРІЙ З ІМУНОМОДЕЛЮЮЧИМИ ВЛАСТИВОСТЯМИ.....	301
Новак О. В., Грищенко А. А, Пальчиков В. А. ОКИСЬ <i>n</i>-НИТРОСТИРОЛА – ИССЛЕДОВАНИЕ МЕТОДОВ СИНТЕЗА.....	304
Пальчиков В. А., Третьяков С. В., Пришляк И. С. 3,4-ЭПОКСИСУЛЬФОЛАН И ПУТИ ЕГО ТРАНСФОРМАЦИИ.....	306
Пивоваров О. В. ПЕРСПЕКТИВА ЗАСТОСУВАННЯ АНКСІОЛІТИЧНИХ ПРЕПАРАТІВ В КОМПЛЕКСНІЙ ТЕРАПІЇ ХВОРИХ НА ХРОНІЧНИЙ ГАСТРИТ.....	309
Редько Я. В., Романкевич О. В. ДОСЛІДЖЕННЯ БАГАТОСТАДІЙНОГО СИНТЕЗУ ПОЛІАНЛІНУ НА ПОЛІАМІДНОМУ ТЕКСТИЛЬНОМУ МАТЕРІАЛІ.....	312

Северинівська А. Л., Северинівська О. В. ЛЕЙКОЦИТАРНА ФОРМУЛА КРОВІ ПРИ ДІЇ ЕКОПАТОГЕННИХ ЧИННИКІВ ТА АДАПТОГЕНУ	315
Сидоренко О. Г. РОЛЬ БІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРИ СТВОРЕННІ ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОБНИЦТВА І ПЕРЕРОБКИ ПРОДУКЦІЇ ПЕРЕПЕЛІВНИЦТВА.....	318
Солошенко Р. О. ГЕНЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СИЛИ НЕРВОВИХ ПРОЦЕСІВ В ЦЕНТРАЛЬНІЙ НЕРВОВІЙ СИСТЕМІ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО І СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ТА ЇХ МОЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ В ПРАКТИЦІ СПОРТИВНОГО ВІДБОРУ.....	320
Тагунова Є. О. АСПЕКТИ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ МІКРОЕЛЕМЕНТІВ В ЕДАФОТОПАХ ШТУЧНИХ ЛІСОВИХ НАСАДЖЕНЬ ПРИСАМАР'Я ДНІПРОВСЬКОГО.....	323
Цар Х. М., Дяків В. О. ОНТОГЕНЕЗ ГІПСОВИХ АГРЕГАТІВ З РОПИ КАЛІЙНИХ РОДОВИЩ ПЕРЕДКАРПАТТЯ.....	326
Чаус Т. Г. МОДУЛЯЦІЯ ЕЛЕКТРИЧНОЇ АКТИВНОСТІ ГІПОТАЛАМУСУ АМІНАЗИНОМ ЗА УМОВ РОЗВИТКУ ДОВГОТРИВАЛОГО СТРЕСУ	329
Шемет С. А. НОВИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ВЗАЄМНОЇ ДІЇ СТЕСОВИХ ФАКТОРІВ НА БІОЛОГІЧНІ ОБ'ЄКТИ.....	332
Шовкопляс К. Ю. ВИЗНАЧЕННЯ СКАНДІУ В РАКЕТНИХ СПЛАВАХ ЗА ДОПОМОГОЮ ПРЕДОРГАНІЗОВАНОГО ПОЛІЕЛЕКТРОЛІТАМИ ХРОМАЗУРОЛУ S.....	334
Щукин А. И., Демчишина О. В. ЭЛЕКТРОЛИТИЧЕСКОЕ ПОЛУЧЕНИЕ МИКРОПОРШКОВ НИКЕЛЯ.....	336

Секція 5. Математичні науки та нові комп'ютерні технології.

Бечке К. В., Санін А.Ф., Леднянский А. Ф. ИССЛЕДОВАНИЕ ВЫСОКОПРОЧНОГО ДИСПЕРСНОУПРОЧНЕННОГО АЛЮМИНИЕВОГО СПЛАВА.....	339
Гнатушенко В. В. КОМП'ЮТЕРНА ТЕХНОЛОГІЯ РОЗПІЗНАВАННЯ БУДІВЕЛЬ НА ФОТОГРАММЕТРИЧНИХ ЗОБРАЖЕННЯХ ЗА ГЕОМЕТРИЧНИМИ ОЗНАКАМИ.....	342
Кныш П. Ю., Лобода В. В. АНАЛИТИЧЕСКОЕ И ЧИСЛЕННОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ЭЛЕКТРОДИРОВАННОЙ ТРЕЩИНЫ В ПЬЕЗОЭЛЕКТРИЧЕСКОМ МАТЕРИАЛЕ.....	345
Коваленко О. В. О НЕРАВЕНСТВАХ ТИПА КОЛМОГорова для функций, заданных на полуоси.....	347
Кузьма К. Т. МАРКІВСЬКА МОДЕЛЬ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ.....	348
Миняйло А. Ю. АНАЛИЗ ТРАНСПОРТНОГО ГРАФА МЕТОДАМИ РАСПРЕДЕЛЕННОГО ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА.....	351
Надич М. М. МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ СУДНОПЛАВСТВА.....	352
Ракита Е. Ю. ПЛОСКАЯ ПЕРИОДИЧЕСКАЯ ЗАДАЧА ДЛЯ НЕОДНОРОДНОЙ УПРУГОЙ ПОЛОСЫ.....	355

Скороходов Д. С. К ВОПРОСУ О ТОЧНОМ ЗНАЧЕНИИ ЛИНЕЙНОГО ПОПЕРЕЧНИКА КЛАССОВ ГЕЛЬДЕРА В ПРОСТРАНСТВЕ С.....	356
Чичул І. І. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА СИСТЕМА СУДНОПЛАВСТВА.....	359
Шумельчик К. І. МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ ВЗАЄМОДІЇ ПРУЖНОГО ТІЛА ЗІ СТИСЛИВОЮ РІДИНОЮ.....	362

Секція 6. Новітні технології, речовини та матеріали

Бондаренко О. В. ПРЕИМУЩЕСТВЕННОСТЬ РЕЗУЛЬТАТОВ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ, ИЗОБРЕТАТЕЛЬСКОЙ И ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	364
Голубек А. В. ОПРЕДЕЛЕНИЕ ВРЕМЕНИ ЗАПУСКА РАКЕТЫ КОСМИЧЕСКОГО НАЗНАЧЕНИЯ В УСЛОВИЯХ ВЫСОКОЙ ЗАГРЯЗНЁННОСТИ ОКОЛОЗЕМНОГО КОСМИЧЕСКОГО ПРОСТРАНСТВА.....	366
Гришин М. В. АНАЛІЗ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ БАГАТОРАЗОВИХ АВІАЦІЙНИХ РАКЕТНО-КОСМІЧНИХ СИСТЕМ РН ЛЕГКОГО КЛАСУ.....	368
Грошелев Д. Г., Кулабухов А. М., Файзуллин Д. Р. УГЛОВАЯ ОРИЕНТАЦИЯ КОСМИЧЕСКОГО АППАРАТА ПО РЕЗУЛЬТАТАМ ПЕЛЕНГА ИЗЛУЧАЮЩИХ ОБЪЕКТОВ.....	371
Касян В. В. ИССЛЕДОВАНИЕ ПРОЦЕССОВ САЖЕОБРАЗОВАНИЯ В РАКЕТНОЙ ТЕХНИКЕ.....	373
Майданюк Д. В. АНАЛИЗ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЭВРИСТИЧЕСКИХ ЗАКОНОМЕРНОСТЕЙ В ОПТИМАЛЬНОМ ПРОЕКТИРОВАНИИ.....	376
Мєдведєв С. В., Шинкаренко О. А. БІОГАЗОВІ УСТАНОВКИ ЯК ДЖЕРЕЛО ВІДНОВЛЮВАЛЬНОЇ ЕНЕРГІЇ.....	377
Мыслывец Е. В. ГЛОБАЛЬНАЯ ЦЕНТРАЛИЗАЦИЯ ПЛАНИРОВАНИЯ НАБЛЮДЕНИЯ ОРБИТАЛЬНЫХ ОБЪЕКТОВ В ОКОЛОЗЕМНОМ КОСМОСЕ.....	379
Передерєєв Є. І., Шептун Ю. Д. ОЦІНКА ДИНАМІЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК РАКЕТИ-НОСІЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ПАКЕТА ПРОГРАМ МАТНСАД.....	381
Петров А. А. КВАЗИОПТИМАЛЬНЫЕ ЦЕНТРАЛИЗОВАННЫЕ ПЛАНЫ КОНТРОЛЯ КОСМИЧЕСКОГО СЕГМЕНТА МНОГСПУСТНИКОВОЙ СИСТЕМЫ.....	382
Сальникова А. Ю. НОВЫЙ ПОДХОД К ИМИТАЦИИ ПОЛЁТНЫХ УСЛОВИЙ ПРИ ОТРАБОТКЕ СИСТЕМ НАДДУВА.....	384
Файзуллин Д. Р., Кулабухов А. М., Грошелев Д. Г. УПРАВЛЕНИЯ И ПЕРЕДАЧИ ИНФОРМАЦИИ УНИВЕРСИТЕТСКИХ СПУТНИКОВ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ГЛОБАЛЬНЫХ СИСТЕМ СПУТНИКОВОЙ СВЯЗИ.....	387

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

*Вступне слово
ректора ДНУ ім. О. Гончара
проф. М. В. Полякова*

ДОРОГІ ДРУЗІ! ШАНОВНІ НАШІ ГОСТІ!

Щиро вітаю вас – талановиту молодь України – з відкриттям І Всеукраїнського форуму студентів, аспірантів і молодих учених “Україні ХХІ сторіччя – інтелект і творчість молоді”, присвяченого 20-річчю незалежності.

Рівень соціально-економічного розвитку України, її авторитет на міжнародній арені багато в чому залежать від наукового потенціалу, оскільки саме перед ученими життя ставить складні, але в той же час дуже цікаві завдання, виконання яких значною мірою визначає місце України у світовій спільноті.

У сучасному світі інтелектуальний ресурс виступає головним рушієм розвитку суспільства. Сьогодні Україна має достатній потенціал для прискореного інноваційного розвитку за пріоритетними науковими напрямками, серед яких фундаментальна наука, енергозбереження, раціональне природокористування, профілактика й лікування найпоширеніших захворювань, інформаційні та комунікаційні технології, нові речовини і матеріали. Створюються правові, економічні та організаційні засади для активізації дослідницької діяльності у вищих навчальних закладах, оновлення матеріально-технічної бази, стимулювання розвитку провідних наукових шкіл і закріплення молодих талановитих кадрів у науці, підвищення соціального статусу науковців. Адже тільки спираючись на розвинену науку, можна побудувати динамічну конкурентоспроможну економіку, здатну забезпечувати сталий інноваційний розвиток і соціальну єдність суспільства.

Розвиток науки, ефективне використання результатів наукової діяльності, впровадження новітніх технологій – основа економічного зростання держави, запорука її майбутнього.

Переконаний: саме університети є сьогодні тими осередками, де щодня творяться нові наукові ідеї. Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара – один із провідних у галузі фундаментальних досліджень та інноваційних технологій. Імена уславлених учених університету відомі у світі. Завдяки їх творчій діяльності працюють відомі наукові школи в таких галузях, як ракетно-космічна техніка, механіка, степове лісознавство й біогеоценологія, германістика, теплотехніка,

математика, неорганічна хімія, радіофізика й радіоелектроніка, фізика елементарних частинок, літературознавство та мовознавство. Із ДНУ пов'язані імена багатьох членів національних академій наук України і Росії, інших країн, професорів, чия наукова та викладацька діяльність забезпечила університету високий авторитет.

Сьогодні в ДНУ на 15 факультетах і в центрі заочної та вечірньої форм навчання здобувають вищу освіту за 63 напрямками понад 19 тис. студентів, із них близько 15 тис. – на стаціонарі, працюють майже 1300 висококваліфікованих викладачів, у тому числі 152 доктори наук, професори і близько 600 кандидатів наук, доцентів. Серед штатних викладачів ДНУ 39 академіків Національної та галузевих академій наук. Наукові дослідження виконують співробітники 3 науково-дослідних інститутів, 97 кафедр, 36 науково-дослідних лабораторій.

Важливим показником діяльності університету є підготовка висококваліфікованих фахівців і молодих дослідників для наукомістких галузей вітчизняної економіки, пошук нових і вдосконалення існуючих форм навчання і наукової роботи студентів та аспірантів університету. До таких форм наукової роботи належать: участь студентів у виконанні наукових розробок за напрямками кафедр, здійснення самостійних пошукових досліджень, виготовлення зразків і моделей, розробка програмних продуктів, виступи на наукових конференціях, участь у фахових олімпіадах тощо. Ці заходи сприяють накопиченню та поширенню знань, освоєнню перспективних наукових напрямів, стимулюють творчу діяльність майбутніх фахівців, стають нормою для більшості випускаючих кафедр університету.

Результати наукової роботи студентів знаходять застосування у процесі виконання курсових і дипломних, бакалаврських і магістерських робіт. Успіхи студентів у навчанні та науковій роботі дозволяють відібрати найбільш обдарованих і підготовлених із них для вступу до аспірантури, у результаті чого відбувається омолодження професорсько-викладацького і наукового складу підрозділів університету.

На всіх етапах виконання як держбюджетних, так і госпдоговірних робіт у дослідженнях беруть активну участь студенти й аспіранти. У 2010-му р. майже 1300 студентів університету виконували роботи за держбюджетними та госпдоговірними темами, працювали на базі науково-дослідних лабораторій.

Останнім часом проведено значну роботу з активізації студентського наукового товариства університету (науковий керівник доц. О.Є. Афанасьєв), структурними одиницями якого є студентські наукові гуртки при кафедрах, тематика роботи яких тісно пов'язана з науковою кафедральною. Наразі в ДНУ діє 200 таких гуртків і проблемних груп, у

яких працює 2400 студентів. Усе це сприяло зокрема зростанню кількості студентських публікацій: усього у 2010-му р. опубліковано 1738 статей та тез доповідей, із них 524 публікації здійснені самостійно (для порівняння: у 2008-му р. – відповідно 1305 та 324, у 2009-му – 1489 та 383). Стабільно зростає кількість студентів, які беруть участь у міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях: у 2008-му р. їх було 1347, у 2009-му – 1357, у 2010-му – 1740.

Важливим показником стану роботи з талановитою молоддю є *участь студентів у I та II етапах Всеукраїнських студентських олімпіад*. I етап в університеті було проведено в лютому 2010-го р., визначено 76 переможців, які у квітні-травні були відряджені до інших міст України для участі у II етапі предметних 33 олімпіад. За їх підсумками Міністерство освіти і науки України визнало переможцями 18 студентів нашого університету (у 2008-му р. – 8, у 2009-му – 15).

Спадкоємність у науці та вихованні продовжувачів наукових традицій яскраво демонструє такий приклад. У рамках роботи наукової школи “Дослідження екстремальних задач теорії наближень” (керівник школи – доктор фізико-математичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, заслужений діяч науки і техніки України В.П. Моторний) професор, доктор фізико-математичних наук В. Ф. Бабенко є науковим керівником Дмитра Скороходова, який упродовж п’яти років навчання на механіко-математичному факультеті був переможцем Всеукраїнської студентської олімпіади з математики, а у 2005–2007 рр. здобував перемоги на міжнародному рівні. Закінчивши університет із відзнакою у 2008 р., Скороходов того ж року був зарахований до аспірантури, яку закінчив достроково, захистивши у 2010-му р. дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата фізико-математичних наук. Зараз Дмитро Скороходов працює старшим викладачем кафедри математичного аналізу і теорії функцій механіко-математичного факультету. Молодий учений одержав ряд нових важливих наукових результатів, які стосуються питань теорії наближення. За результатами досліджень він підготував 19 статей, з яких 11 надруковані в провідних фахових виданнях України та за кордоном.

Не залишає Дмитро Скороходов і олімпіадні змагання, але бере участь у них уже в іншому статусі. Так, він уже три роки поспіль є членом журі Всеукраїнських олімпіад юних математиків і відбірково-тренувальних зборів команди України для участі в міжнародній математичній олімпіаді. Також він відповідає за підготовку студентів університету до олімпіадних змагань з математики.

Під керівництвом Скороходова студент механіко-математичного факультету Олег Коваленко у 2009-му та 2010-му рр. був не тільки переможцем Всеукраїнської студентської олімпіади з математики, але здобув і міжнародні перемоги: 2009-го р. – 3-тє місце на Міжнародній математичній олімпіаді в м. Будапешті (Республіка Угорщина), у 2010-му р. – 3-тє місце на Міжнародній математичній олімпіаді в м. Тегерані (Ісламська республіка Іран). З першого курсу Олег Коваленко активно займається науковою роботою під керівництвом професора В. Ф. Бабенка.

З 2009-го р. наш університет є базовий з проведення обласного та регіонального етапів Всеукраїнської студентської олімпіади з програмування. Ці олімпіади успішно проходять щороку на факультеті прикладної математики.

Уже шостий рік поспіль університет є базовий з проведення Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт із хімічних наук.

Студенти ДНУ беруть активну участь у Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт із природничих, технічних і гуманітарних наук, кількість переможців якого стабільно зростає (у 2009-му р. – 13, у 2010-му – 21).

Наукова молодь університету традиційно приділяє значну увагу створенню наукових розробок для вирішення актуальних проблем Дніпропетровська: господарчих, соціальних, екологічних тощо. У 2010-му р. студенти були активними учасниками щорічного міського конкурсу “Інтелект – творчість – успіх”, який проводить міська організація роботодавців за сприяння управління освіти і науки Дніпропетровської міської ради. Також молоді науковці гідно представляють університет на щорічному міському конкурсі проектів “Молодь Дніпропетровська – рідному місту”, на обласному конкурсі наукових проектів “Молоді вчені – Дніпропетровщині”. Щороку Обласна державна адміністрація разом з Обласною радою молодих учених проводить конкурс на звання “Кращий молодий учений області”, серед переможців 2010-го р. – 5 молодих науковців університету.

Бажаю учасникам форуму нових творчих успіхів, нехай найвищі висоти науки завжди підкоряються вам! Хай творча наснага та завзятість не залишають вас. Нових вам звершень та успіхів на благо рідної України!

*Привітання першого заступника
Міністра освіти і науки, молоді та спорту України,
голови Оргкомітету Форуму Є.М. Суліми*

ДОРОГІ ДРУЗІ!

Дозвольте привітати Вас з визначною подією в науково-освітнянському житті нашої держави – відкриттям I Всеукраїнського форуму студентів, аспірантів і молодих учених!

Ця подія, без перебільшення, стане етапною, знаковою та домінантною в літописі розвитку науки нашої країни, адже вперше талановиті представники молоді з усієї України зібралися разом для обговорення нагальних питань розвитку нашого суспільства та становлення державності, що уможливить впевнене проступання України в майбутнє нарівні з розвиненими країнами європейської спільноти.

Українська держава переживає сьогодні відповідальний етап свого розвитку в усіх сферах життєдіяльності: впроваджується соціально орієнтована політика, відбувається поступовий підйом економіки, розбудовується громадянське суспільство. У контексті визначення загальнонаціональних пріоритетів, з одного боку, мають бути враховані інтереси молоді, а з іншого, вона повинна стати активним учасником виконання завдань, що постають перед державою й суспільством. Українська молодь, якій близькі ідеї соціальної справедливості, солідарності, свободи і європейських цінностей, – це потужна рушійна сила, яка невдовзі будуватиме майбутнє, дієво впливаючи на формування стратегії соціально-економічного, політичного й культурного розвитку своєї держави. І сьогодні, коли в країні відчутні суттєві позитивні зміни, передусім обдарована молодь має виявити активну громадянську позицію, широко долучитися до ефективних державотворчих процесів.

Людина, і особливо молода, яка поступово вступає в активне життя, завжди була, є і залишиться першопричиною, джерелом і, найголовніше, найвпливовішим і найсуттєвішим суб'єктом усіх суспільних відносин і перетворень. Недаремно ж відомі науковці, політики, державні діячі наголошують на тому, що сучасне суспільство має відкрити молодь як об'єкт історії, як винятково важливий чинник змін, носія нових ідей і програм їх реалізації. Без фундаментального переосмислення ролі молоді в соціальних процесах, без досягнення її феномена людство неспроможне досягти нових висот цивілізації.

«Є молодість. О, як же це багато! Є Божий дар. Твори, якщо дано!» – так точно і глибоко визначила сутність переваг молодості поетеса-аматорка Любов Бенедишин. Люди старшого покоління добре

усвідомлюють, наскільки скороминучим і водночас важливим для наступного життя є період становлення й утвердження Вас, молодих, як самодостатніх, успішних і прогресивних особистостей. Ви живете в особливий, насичений важливими подіями час, отже, а саме Ви, активно включившись у трансформаційні процеси, можете прискорити перехід нашого суспільства на новий рівень поступу. Сьогодні Україні потрібні ваша освіченість, щирість, чистота устремлінь, творча енергія. Ми віримо, що молодь здатна змінити свідомість нації, істотно вплинути на поліпшення ситуації в країні.

Ось чому одним із пріоритетних завдань державних інституцій є формування стійкого інтелектуального середовища, у якому вчені могли б обмінюватися творчими, науковими, методичними напрацюваннями, а здобутки молодих фахівців стали відомими широкому загалу. Зрозуміти й підтримати молодих науковців у їхньому прагненні знайти відповіді на різноманітні питання в царині науки, вирішити гострі проблеми саме сьогодні, не перекладаючи на плечі прийдешніх поколінь, допомогти обдарованим юнакам і дівчатам само реалізуватися – все це означає прискорити процвітання країни. Досягти є цього можливо лише за наявності ефективної державної підтримки молоді. А талановита молодь у нашій країні є! Це неодноразово доводили блискучі результати, отримувані на всеукраїнських та міжнародних олімпіадах, конкурсах і конференціях.

Наголосимо: сьогодні, як ніколи, з урахуванням того, що передові країни Європи й світу створюють привабливі умови праці та розвитку для молодих науковців, сприяючи таким чином виїзду перспективних фахівців з інших держав, у тому числі й з України, актуалізується необхідність протистояти вкрай негативним тенденціям витоку інтелектуального потенціалу за кордон.

Тож таким на часі видається започаткування в Україні І Всеукраїнського форуму студентів, аспірантів і молодих учених під девізом «Україні XXI сторіччя – інтелект і творчість молоді», який організовується за підтримки Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Інституту інноваційних технологій та змісту освіти, Національної академії наук України, Дніпропетровської обласної державної адміністрації. Символічним і певною мірою закономірним є те, що Форум проходить у Дніпропетровському національному університеті імені Олеся Гончара, який був і залишається відомим освітянським центром генерації нових ідей. Невипадковим є і місце його відкриття – Палац студентів. Колишній Потьомкінський маєток, за яким міцно закріпився статус осередка творчості студентської молоді, проймає теплом гарячих, запальних, відкритих до майбутнього сердець.

Сподіваємося, що Палац, який об'єднав уже не одне покоління творчих студентів, сприятиме співпраці молодих науковців з усієї України. А традиційний конкурс творчості «Студентська весна», який проводиться на базі Палацу, отримає продовження в щорічних наукових форумах.

Талановита молодь, яка бере участь у Форумі, вчиться, професійно розвивається й працює у вищих навчальних закладах України. Це студенти, які мають стипендії Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, аспіранти – переможці регіональних конкурсів наукових проектів та учасники Виставки передового досвіду України, молоді вчені, що отримали державні та зарубіжні гранти на виконання наукової роботи, переможці Всеукраїнських конкурсів і виставок наукових робіт та розробок.

Головне завдання Форуму повністю збігається зі стратегічною метою Державної цільової науково-технічної та соціальної програми «Наука в університетах» на 2008-2012 роки, яка насамперед передбачає активізацію наукової діяльності вищих навчальних закладів України та поглиблення її взаємодії з навчальним процесом, що, безперечно, сприятиме підготовці нового покоління висококваліфікованих фахівців для різних галузей національної економіки. Регулярне проведення подібних форумів в Україні працюватиме на зростання іміджу науковця, створюватиме основу для формування професійної компетенції в тріаді: студент-аспірант-науковець. Справжня, а не лише декларована увага з боку держави до конкурентоспроможних наукових розробок та інноваційної діяльності найталановитіших представників молоді в ринкових умовах відіграватиме позитивну роль у розвитку національної інноваційної системи.

Упевнені, що I Всеукраїнський форум студентів, аспірантів і молодих учених, присвячений 20-річчю незалежності України, є святом людей творчої праці, діяльність яких є беззаперечним уособленням духовної свободи та розвитку професійного й інтелектуального потенціалу особистості. Сьогоднішня подія – це конкретний крок до самореалізації молоді й залучення її до процесів державотворення, це крок до формування відповідального ставлення кожної високоосвіченої, талановитої, творчої молоді людини до свого майбутнього й майбутнього держави. Ми пишаємося Вами, молодими українськими вченими, нашою надією, і зробимо все, аби підтримувати зв'язок поколінь і спадкоємність наукових традицій. У сучасному світі інтелектуальний ресурс виступає визначальним рушієм розвитку суспільства, і сучасна Україна має достатній потенціал для плідної діяльності за пріоритетними науковими напрямками, серед яких фундаментальна наука, енергозбереження, нові речовини й матеріали, раціональне природокористування, профілактика й лікування найпоширеніших

захворювань, інформаційні та комунікаційні технології. Важливо, щоб теоретичні розробки, у тому числі й молодих науковців, ставали поштовхом для розвитку прикладних дисциплін і, отже, відображалися в реальних якісних змінах у промисловості, сільському господарстві, будівництві та інших сферах соціально-економічного, політичного та культурного розвитку України.

Ми створюємо правові, економічні й організаційні умови для активізації дослідницької діяльності у вищих навчальних закладах, забезпечення оновлення матеріально-технічної бази, стимулювання розвитку провідних наукових шкіл і закріплення молодих талановитих кадрів у науці, підвищення соціального статусу науковців. Тільки спираючись на ґрунтовну науку, можна побудувати динамічну, конкурентоспроможну економіку, здатну забезпечувати сталий розвиток та соціальну єдність суспільства. Проведення Форуму дасть змогу започаткувати в Україні кастинг майбутніх науковців національного й світового рівня, продемонструвати талановитій молоді дієву турботу держави про її майбутнє.

Тож хотілося б побажати кожному з Вас нових творчих успіхів, натхнення в обраній професії, світлих, яскравих ідей, професійної інтуїції, і нехай найсміливіші висоти науки завжди підкоряються Вам! Щастя Вам у благородній справі, якій Ви вирішили присвятити життя! Будьте успішними!

*Приветственное слово
Председателя Приднепровского научного
центра НАН Украины и МОН Украины
академика НАН Украины А.Ф. Булата*

УВАЖАЕМЫЕ УЧАСТНИКИ ФОРУМА!

Я рад приветствовать всех вас по случаю весьма знаменательного события - открытия первого Всеукраинского форума студентов, аспирантов и молодых ученых.

В первую очередь хочется отметить важность существования форумов, конференций, семинаров и школ молодых ученых. Это и шанс заявить о себе, как об ученом, и возможность ознакомиться с результатами работ коллег, и получение бесценного опыта. Поэтому инициатива Днепропетровского национального университета им. Олеся Гончара по организации такого форума для молодых исследователей и студентов является очень важной и заслуживает высокой оценки.

Участие молодых ученых во всевозможных форумах и конференциях с самостоятельными докладами позволяет совершенствоваться в изложении результатов научных исследований, повышать свои знания и апробировать полученные результаты.

Интерес молодого поколения к научной деятельности внушает оптимизм и дает основание науке с надеждой смотреть в будущее.

Для финансовой поддержки и стимулирования молодых ученых создано множество грантов, премий, стипендий, реализуются программы международного сотрудничества.

Повышение статуса ученого достигается получением кандидатской, а затем и докторской научной степени. В этом отношении серьезным подспорьем является достаточно мощная сеть аспирантур и докторантур по всем направлениям. Чтобы аспирантура была продуктивнее, важно уже с второго-третьего курса приобщать студентов к исследованиям, создавая условия для того, чтобы занятия научной работой не расценивались как выполнение еще одного скучного практикума. Сегодня определенные условия для этого есть - в Украине успешно работает Малая академия наук, деятельность которой направлена на привитие школьникам и студентам первых навыков научно-исследовательской работы.

Наша с вами главная цель, как ученых, развивать приоритетные направления в науке и решать важнейшие проблемы во всех отраслях деятельности, создавать новые, улучшать и совершенствовать технологии и оборудование, методы и подходы, получать новые научные знания,

внедрять в производство результаты своего труда и достойно нести высокое звание Ученый.

Надеюсь, что все наши усилия приведут к тому, что такая уникальная по научному потенциалу страна Украина станет лидером по многим актуальным научным направлениям.

Искренне желаю всем участникам Форума успехов и надеюсь, что их форум станет традиционным, а результаты такой работы будут полезны многим.

О.А. Удод

Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОШУКУ І ПІДТРИМКИ ОБДАРОВАНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ВИЩІЙ ШКОЛІ УКРАЇНИ

Одним із пріоритетів стратегічного розвитку України визнано інтеграцію нашої держави до Європейського співтовариства. За перспективною Програмою розвитку, яка розрахована на десять років, Україна має узгодити та наблизити свої соціально-економічні інституції, в тому числі освіту, до стандартів країн ЄС і зробити їх відповідними загальноєвропейським вимогам.

Сьогодні державна політика більшості європейських країн з інноваційно розвиненою економікою ґрунтується на *доктрині дослідницької переваги*. Провідним фактором цієї переваги виступає активне формування у студентів знань і умінь дослідницької діяльності, що дозволяє готувати інноваційно підготовлених молодих людей, які націлені на наукові відкриття, створення сучасної техніки та високих технологій. Така система освіти була визначена як *основа європейської конкурентоспроможності*.

В Україні перехід до інноваційної вищої освіти європейського рівня передбачає підготовку нового покоління високоосвічених фахівців, здатних реалізовувати динамічний розвиток економіки на основі високих освітніх і наукоємних технологій, фахівців, для яких установлення на професійну майстерність є пріоритетною стратегією їх життєдіяльності.

Вирішальне значення для здійснення цієї мети має розвиток наукових досліджень у вищій школі, сучасна методологія підготовки наукових кадрів, наявність передових форм інтеграції навчального і наукового процесів. Останнє є однією із принципових передумов створення у вищій школі дієвої системи підтримки обдарованої студентської молоді, більш широкого розвитку форм науково-дослідної діяльності студентства, орієнтованих на перспективні науково-технічні напрями.

Науково-дослідна робота студентів у вищій школі України здійснюється відповідно до Державної цільової програми роботи з обдарованою молоддю. В ній передбачується низка заходів, спрямованих на реалізацію комплексного підходу до роботи з обдарованою студентською молоддю, посилення уваги до студентської наукової роботи.

Серед таких заходів безпрецедентну підтримку у студентської молоді та науково-педагогічних працівників має Всеукраїнська студентська олімпіада, яка останні 15 років залишається найбільш масовим заходом у

вищій школі України. Кількість олімпіад за 2000 - 2010 роки зросла 1,3 рази, кількість студентів, що брали участь у II етапі цього заходу – у двічі.

Зокрема, другий етап олімпіади у 2010 році проводився з 49 навчальних дисциплін та 106 напрямів та спеціальностей на базі 81 вищого навчального закладу Міністерства та 20 вищих навчальних закладів інших міністерств і центральних органів виконавчої влади, що мають у своєму підпорядкуванні вищі навчальні заклади. В ньому взяли участь більше 8 тисяч студентів - переможців першого етапу з 337 вищих навчальних закладів України та зарубіжних країн.

За минулий рік не відбулося значних змін у кількості студентів, що стали переможцями Всеукраїнської студентської олімпіади за регіонами. Стабільно високою залишилась доля студентів-переможців олімпіади у Північному та Східному регіонах (30 і 27% відповідно). У Західному, Південному і Центральному регіонах питома вага студентів, що вибороли перемогу в олімпіаді варіювала на рівні 13-17%. По областях найбільше студентів-переможців олімпіади було у м. Києві, Харківській, Донецькій, Львівській та Сумській областях.

Серед вищих навчальних закладів, студенти яких беруть активну участь і демонструють високі результати, слід відзначити Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Донецький національний університет, Львівський національний університет імені Івана Франка, Національний технічний університет України „Київський політехнічний інститут”, Сумський державний університет, Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна, Вінницький державний педагогічний університет ім. М.Коцюбинського, Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка, Національний медичний університет ім. О. Богомольця, Національний аграрний університет та ін.

У рамках Всеукраїнської студентської олімпіади вже накопичений певний досвід щодо проведення Інтернет-олімпіад. Використовуючи цей досвід у 2010 році було вдруге проведено Інтернет-олімпіади з дисциплін “Страхова справа”, “Безпека життєдіяльності”, “Астрономія та астрофізика”. На відміну від традиційної олімпіади у кожній з цих олімпіад на I етапі взяли участь біля 1500 студентів. Більше 100 студентів були запрошені на другий тур. Такої кількості учасників не спостерігалось жодного разу на будь-якій олімпіаді.

Для покращення організації за підсумками олімпіади Міністерством щорічно аналізуються форми її проведення, методичний рівень організації, форми оцінки рівня знань тощо. Результати цього аналізу використовуються для удосконалення Порядку проведення Всеукраїнської студентської олімпіади, за яким буде проходити олімпіада

наступного року. Також проводиться систематизація переліку навчальних дисциплін та спеціальностей, з яких проводиться олімпіада.

Міністерством здійснюється робота щодо удосконалення раніш започаткованих організаційних форм відбору талановитої студентської молоді для подальшої участі у міжнародних змаганнях. Так, у минулому році відбулися змагання X Всеукраїнської студентської олімпіади з програмування, П'ятої відкритої студентської олімпіади з програмування ім. С.О.Лебедєва-В.М.Глушкова «KPI-OPEN», Міжнародної студентської олімпіади ім.В.Л.Патнема та VIII Всеукраїнського турніру фізиків. Вдруге були проведені Зимова та Літня школи з програмування, організовані Харківським національним університетом радіоелектроніки і Севастопольським національним технічним університетом. Проведення і участь у таких заходах, що проходять за міжнародними правилами є ефективним засобом підготовки студентів до міжнародних олімпіад та практичного відпрацювання новітніх технологій і стратегій підготовки до таких відповідальних змагань.

Міністерством здійснюється цілеспрямована робота щодо участі студентів України у міжнародних змаганнях.

У 2006-2008 роках на державному рівні студенти брали участь у 4-5 міжнародних олімпіадах, де виборювали призові місця. У 2009 році таких олімпіад через відсутність фінансування було 2. У 2010 році студенти України змогли взяти участь вже у 6-ти олімпіадах.

Зокрема, у березні 2010 року на Першості світу з програмування команда студентів України стала чемпіонами світу з програмування, отримавши золоті медалі.

У липні 2010р. в Ісламській Республіці Іран на XI Міжнародній студентській олімпіаді з математики та III Міжнародній студентській олімпіаді з хімії у нелегкій боротьбі наші студенти вибороли: з математики – 1 золоту, 1 срібну та 2 бронзові медалі, з хімії - золоту та бронзову медалі.

Також у липні 2010р. у м. Благоевград (Республіка Болгарія) відбулася Міжнародна студентська олімпіада з математики для студентів I-IV курсів. Українські студенти в цих змаганнях отримали Гран-при, 3 золоті, 5 срібних і 1 бронзову медалі.

У вересні 2010р. команда українських студентів взяла участь у Третій міжнародній студентській олімпіаді з астрономії та астрофізики, що проходила в Китаї. У цих змаганнях студенти вибороли 3 бронзові медалі.

У жовтні 2010р. в Румунії (м. Бухарест) пройшли півфінальні змагання 35-ї Першості світу з програмування. В олімпіаді брали участь 51 команда студентів з 7 країн загальною кількістю 153 студенти. За

підсумками олімпіади 9 українських команд увійшли в першу десятку найсильніших команд Південно-Східного Європейського регіону.

За підсумками півфінальних змагань 35-ї Першості світу з програмування з 2011 року Україну було виділено в окремий регіон для проведення півфінального відбору команд Південно-Східного Європейського регіону.

Всього у 2010 році українські студенти отримали 31 нагороду, серед яких Гран-при, одинадцять золотих, дев'ять срібних та десять бронзових медалей.

Помітну роль щодо виявлення і підтримки талановитої студентської молоді відіграє Всеукраїнський конкурс наукових робіт студентів з природничих, технічних та гуманітарних наук. З часу його відновлення у 2005 році, кількість галузей, з яких проходить конкурс, зросла з 60 до 79. У 2010 році на другий тур цього заходу, що був організований на базі 70 вищих навчальних закладів, надійшло біля 6 тис. робіт з 278 вищих навчальних закладів України.

При цьому кількість учасників з року в рік постійно зростає. У порівнянні з минулим роком кількість учасників конкурсу з наукових розділів „Гуманітарні науки” зросла – на 12%, „Технічні науки” - 16%, «Природничі науки» – на 21%. Серед представлених на конкурс наукових робіт 58 мали патентне свідоцтво, 397 були впроваджені у виробництво або навчальний процес.

Характерною ознакою конкурсу в останні роки стало всеохоплююче застосування комп'ютерного моделювання та складних експериментальних досліджень. Понад 50% авторів наукових робіт мали публікації з теми дослідження і брали участь у різних наукових конференціях.

Більше 1800 студентів-авторів кращих робіт у 2010 році взяли участь у підсумкових науково-практичних конференціях, за результатами яких у багатьох базових вищих навчальних закладах видано збірники тез наукових робіт переможців.

Міністерством постійно здійснюється робота щодо проведення тематичних конкурсів та олімпіад, в тому числі за благодійної та спонсорської підтримки. Якщо у 2006 році таких заходів було проведено 5, то у 2010 році вже біля 20. Зокрема, було проведено IX Міжнародний конкурс молодих модельєрів “Печерські каштани”, Міжнародний конкурс наукових студентських робіт з актуальних проблем пакувальної індустрії, Всеукраїнський стипендіальний конкурс “Ді Ел Ей Пайпер” для студентів-правників, Всеукраїнський соціальний конкурс з підтримки талановитої молоді “Мрії збуваються”, Другий всеукраїнський конкурс студентських маркетингових планів, Всеукраїнську студентську олімпіаду

з механотроніки в машинобудуванні, II Міжнародний кінофестиваль студентських робіт «10 МУЗА», Міжнародну студентську олімпіаду з гідравліки, Всеукраїнську студентську олімпіаду “Міжнародні відносини”, Другу міжнародну студентську інтернет-олімпіаду з навчальної дисципліни “Безпека життєдіяльності людини”, Національний конкурс студентських наукових робіт «Громадянське суспільство: світові традиції та вітчизняні реалії», Всеукраїнських студентський чемпіонат «Золотий байт -2010», Міжнародну олімпіаду у сфері інформаційних технологій «ІТ-Планета – 2010», Національний конкурс студентських наукових робіт «Громадянське суспільство: світові традиції та вітчизняні реалії» та ін. Виконання конкурсних робіт студентами, як правило, спрямовані на вирішення проблем, що виникають у різних наукових галузях. Переможці цих заходів часто запрошуються спонсорами на престижні місця роботи.

Для широкого обміну в освітянському середовищі творчими науковими доробками студентів Міністерством щорічно формується План проведення міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій та семінарів молодих учених та студентів. Згідно цього Плану у 2010 році було проведено 5 міжнародних студентських форумів, 114 міжнародних та 215 всеукраїнських конференцій, 29 всеукраїнських семінарів, за матеріалами яких видані наукові збірники, матеріали тез тощо.

Слід відзначити, що за період 2005-2010 років стабільно високою була кількість конференцій, на яких обговорювались проблеми гуманітарної, соціально-економічної та технічної сфер. В останні роки зросла кількість конференцій за педагогічною та природничо-науковою проблематикою. Аналіз результатів проведення конференцій і семінарів свідчить, що у сучасної студентської молоді найбільше зацікавлення викликають проблеми економіки, права, менеджменту, мови, найменший інтерес – до фізики та хімії.

Відзначення студентів та науково-педагогічних працівників. Щорічно здійснюється робота щодо заохочення студентів, які досягли значних результатів у навчанні, науковій роботі, міжнародних змаганнях та стимулюванні науково-педагогічних працівників, які багато зробили для підготовки молоді до творчої праці, оскільки перемоги студентів у заходах державного і міжнародного рівня є свідченням їх високої кваліфікації, організації науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах.

Зокрема, у 2010 році за підсумками проведення другого етапу Всеукраїнської студентської олімпіади 1044 студенти нагороджені дипломами Міністерства I - III ступеня.

Лауреатами Всеукраїнського конкурсу наукових студентських робіт з природничих, технічних і гуманітарних наук стали 1765 студентів, які нагороджені дипломами Міністерства. Біля 400 науково-педагогічних працівників були відзначені грамотами Міністерства за плідну роботу з обдарованою молоддю.

За представленням більшості вищих навчальних закладів студенти-переможці Олімпіади та Конкурсу отримують стипендії Президента України, Кабінету Міністрів України та Верховної Ради України, заохочуються підвищеними стипендіями та преміями.

Щороку Міністерство приділяє належну увагу святкуванню Дня студента. 17 листопада кожного поточного року у Центрі ділового та культурного співробітництва „Український дім” під час урочистої церемонії студенти нагороджуються Подяками Кабінету Міністрів України, Грамотами і Подяками Міністерства.

Сучасний стан організації науково-дослідної роботи студентів у вищих навчальних закладах свідчить, що підвищення її ефективності вимагає вирішення певних проблем. Головними з них є відсутність державної програми підтримки наукової творчості молоді, яка б сприяла створенню дієвих механізмів взаємодії між наукою, вищою і середньою освітою, дала новий імпульс співробітництву молодіжної творчості і професіонального наставництва, здійснила матеріально-технічне та фінансове забезпечення цієї роботи. Сьогодні, незважаючи на певні зрушення, у деяких вищих навчальних закладах немає глибокого розуміння важливості науково-дослідної діяльності студентів, а організація творчої підготовки студентів визначається суб'єктивною оцінкою цієї проблеми керівництва конкретного закладу.

Слід активізувати роботу щодо створення і підтримки у вищій школі з боку ректоратів організації студентського самоврядування в галузі науково-дослідної роботи студентів (наукових студентських товариств, студентських рад, наукових комісій); активніше підтримувати формування молодіжних науково-дослідних колективів, центрів науково-технічної творчості молоді, студентських конструкторських, інформаційно-комп'ютерних бюро та інших організаційних структур наукової роботи у вищих навчальних закладах.

Особлива увага - подальшому формуванню системи заохочення обдарованих студентів. Потрібне реальне виконання вищими навчальними закладами Порядку про проведення Всеукраїнської студентської олімпіади та Порядку про проведення Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт з природничих, технічних і гуманітарних наук, зокрема, надання переможцям цих заходів надбавок до

стипендій, переваг при зарахуванні до магістратури за державним замовленням, направленні на стажування за кордон, навчання за індивідуальним планом тощо.

Особливу увагу в цій проблемі привертає до себе підтримка тих студентів, які неодноразово ставали переможцями міжнародних змагань. Сьогодні більшість переможців міжнародних студентських олімпіад після закінчення вищого навчального закладу залишаються працювати в Україні. З них кількість тих, хто працює і навчається в аспірантурі у вітчизняних вищих навчальних закладах складає майже 80%, від'їжджають за кордон на роботу та подальше навчання – 10%.

Останнє пов'язано з відсутністю в Україні належної до їх рівня кваліфікації оплатою праці, можливістю покращити житлові умови. Можливо для того, щоб змінити цю ситуацію необхідно створити Фонд для заохочення талановитих студентів, які неодноразово ставали переможцями міжнародних змагань.

В останні роки в силу різних причин не проводилось щорічне проведення урочистої церемонії нагородження до Дня студента переможців всеукраїнських, міжнародних олімпіад, конкурсів. Вважаю, що таких захід повинно відновити з широким висвітленням цієї події у засобах масової інформації.

У вищій школі слабо використовується система заохочення для науково-педагогічних працівників, студенти яких домоглися значних творчих результатів. Стимулювання наукових керівників переможців - принциповий момент, оскільки перемоги студентів - засвідчення їхньої високої кваліфікації, результат участі у наукових дослідженнях колективів кафедр і лабораторій вищих навчальних закладів. Заохочення кваліфікованих наставників з числа професорсько-викладацького складу через нагородження Почесним званням “Заслужений працівник освіти”, відзнаками Міністерства та інших державних органів науково-педагогічних працівників за багаторічну плідну роботу з обдарованою студентською молоддю сприятиме підвищенню авторитету цієї діяльності та її активізації у вищих навчальних закладах.

СЕКЦІЯ 1. ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

УДК 81'366:81'373.45=14

О.О. Бражник

Київський слов'ястичний університет

ДО ПИТАННЯ ПРО РОЛЬ ІНШОМОВНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У СТАНОВЛЕННІ СУЧАСНОЇ ГРЕЦЬКОЇ МОВИ

У доповіді розглядаються запозичення з турецької, французької, італійської та англійської мов, які функціонують у сучасній новогрецькій мові. У центрі уваги питання про семантичне освоєння запозичених слів у новогрецькій мові.

Проблема іншомовних запозичень, зокрема аналіз їх функціонування в мові, продовжує становити науковий інтерес на сучасному етапі розвитку лінгвістики.

Матеріалом нашого дослідження слугували запозичення з турецької, французької, італійської та англійської мов, які активно функціонують в сучасній новогрецькій мові.

Проаналізований матеріал дає можливість класифікувати запозичену лексику за тематичним принципом. У класифікацію ввійшли наступні групи слів: слова, що характеризують людей за професійними, місцевими, соціальними та іншими ознаками, наукова й технічна лексика, політичні й економічні терміни, назви організацій, навчальних закладів і т.п., лексика сфери культури й мистецтва, слова реалій побуту, спортивна лексика, вигуки, назви страв і напоїв, морська лексика, назви рослин і тварин, лексика зі сфери шоу-бізнесу, військова лексика, назви музичних інструментів, назви заходів виміру, назви рухів і дій, абстрактна лексика, назви якостей предметів і людей, назви хімічних речовини, комп'ютерна лексика.

Перевага певної групи слів серед запозичень тієї або іншої мови в деяких випадках пояснюється історико-політичними причинами. Серед турецьких запозичень найбільш активними є слова, що характеризують людей за професійними, місцевими, соціальними ознаками, а також слова, що називають реалії побуту (*χασάλης* – «м'ясник», *καφετζής* – «власник кав'ярні або людина, яка готує каву й подає її», *ερύνης* – «холостяк»). Це пов'язане із тривалим перебуванням турків на грецькій території, оскільки протягом більш чотирьох століть Греція перебувала під османським ярмом.

Найбільший прошарок лексики, запозиченої з італійської мови, – лексика мореплавання й морської служби (*κάβος* – «мис», *καβαβάτω*,

μπαρκάρω – «вантажити на судно»). Крім того, мова Італії збагатила грецьку музичними термінами (βάρδος – «бард», βιόλα – «віолончель», κονσέρτο – «концерт», σόλο – «соло», μπαλάντα – «балада»).

Найбільш активною серед французьких запозичень виявилася наукова термінологія (то βαρόμετρο – «барометр», η γλυκερίνη – «гліцерин»). У групі англійських запозичень переважає спортивна лексика (βόλεϊ – «волейбол», μπάσκετ – «баскетбол», σέρφінγκ – «серфінг», γκολ – «гол», таймаут – «тайм-аут», πέναλτι – пенальті).

Серед турецьких запозичень часто спостерігається збереження денотативного значення прототипу (λιμάνι (гавань), τεμπέλης (ледачий), μπακλαβά (баклава) і т.ін.). Активним процесом є також семантичне звуження змістовного обсягу прототипу. Наприклад, слово асемі у турецькій мові має наступні значення: 1) новенький; 2) новобранець; 3) чужий, несміливий; 4) недотепний; 5) безграмотний, а в грецькій мові слово ατζάμης позначає: 1) несміливий, неосвічений; 2) неписьменний, неосвічений [3, с. 169].

В італійських запозиченнях найчастіше спостерігається звуження змістовного обсягу прототипу. Наприклад, слово fortuna в італійській мові має такі значення: 1) щастя, успіх, везіння, удача, фортуна; 2) спадщина, майно; 3) випадок, випадковість; 4) буря, шторм; 5) соціальне походження; 6) невдача, нещастя. В новогрецькій мові слово φουρτούνα зберегло 2 значення: 1) шторм, буря; 2) нещастя, лихо й набуло значення «сильний нежить», але втратило чотири інших значення.

Для французьких запозичень характерна найбільша кількість випадків збереження змістовного обсягу прототипу: αμπερ від фр. ampere; ιμπρεσιονισμός від фр. impressionisme; καλίо від фр. kalium і т.ін.

Зміна денотативного значення прототипу французької лексики в грецькій мові найчастіше виражається в семантичному звуженні. Так, слово σερβίρώ від фр. servir у грецькій мові має такі значення: 1) сервірувати, подавати; 2) обслуговувати (про офіціанта); 3) переносити, подавати. У французькій мові воно мало ще значення: служити (комуś), служити (перебувати на службі), підходити (до чого-небудь); служити (прикладом чого-небудь). Рідше спостерігаємо розширення значень, наприклад, слово bomba у французькій мові використовувалося тільки у своєму основному значенні бомба (атомна, фугасна і т.д.), тоді як у новогрецькій мові це слово, крім основного значення, має ще два: 1) більша бочка; 2) балон [1, с. 322].

Для англійських запозичень найбільш характерним є збереження змістовного обсягу прототипу: γκολφ від англ. golf, κόκα κόλα від coca cola і т.ін. Зміна денотативного значення прототипу в нашому матеріалі найчастіше виражається в семантичному звуженні. Так, слово express в

англійській мові має 5 значень: 1) експрес; 2) кур'єр; 3) термінове поштове відправлення; 4) термінове пересилання; 5) транспортна контора, а в новогорецькому *εξπρέζ* – тільки перше значення: експрес [2, с. 305].

Багато історичних чинників впливають на будь-які зміни в лексиконі мови та її структурованості. Найзначущими такими чинниками варто вважати загарбницькі війни, технологічні нововведення, глобалізацію, імміграцію, вплив ЗМІ тощо. Новогорецька мова, намагаючись зберегти свою самобутність, все ж піддається впливу інших мов.

Бібліографічні посилання:

1. *Димитрова Т.Р.* Семантическое освоение слов, заимствованных русским и болгарским языками из французского / Т.Р. Димитрова. – М., 1974. – С. 322.

2. *Попова Н.А.* Принципы выделения слов английского происхождения в русском языке// Тези доповідей Міжнародної наукової конференції, присвяченої 70-річчю факультету іноземних мов ХНУ ім. В.Н. Каразіна / Н.А. Попова. – Харків: Константа, 2000. – С. 305.

3. *Хоригов И.П.* Новогреческо-русский словарь: Около 67000 слов /И.П. Хоригов, М.Г. Малев / Под ред. П. Пердикиса и Т. Пападопулоса. – М.: Культура и традиции, 1993. – С. 169.

УДК 007:304:655+787.61:784.4(447)

І.О. Вовк

Українська академія друкарства

ПЛАСТОВИЙ СПІВАНИК ЯК ОСОБЛИВИЙ ВИД ПЛАСТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Розглянуто пластовий співаник як особливий вид пластової літератури – своєрідну хрестоматію в музиці. Проаналізовано жанрове наповнення видання, цільове та читацьке призначення, матеріальну конструкцію. Розглянуто електронний аналог співаника.

Пласт – українська скаутська організація, мета якої – сприяти всебічному патріотичному вихованню та самовихованню української молоді на засадах християнської моралі. Пласт був створений у 1911 р. (після заснування скаутського руху Р. Бейден-Пауелом у 1907 р.), а вже 12 квітня 1912 р. у Львові пластуни склали першу Пластову присягу. Пласт офіційно існує в Україні, Австралії, Аргентині, Великобританії, Канаді, Німеччині, Польщі, Словаччині та США. Пластові організації цих країн об'єднані в Конференцію українських пластових організацій. На чолі світового пластового руху – Начальний пластун.

Спів та музика у Пласті займають особливе місце. Здебільшого пісні супроводжують пластунів у мандрівках, таборах. А для виховників (так у Пласті традиційно називають вихователів), які готуються до занять з юнацтвом чи новачками, пісня стає першим кроком до спільної мови.

Співаник – це видання, що містить тексти пісень та часто ноти чи гітарні акорди. Він є свого роду аналогом хрестоматії в музиці. Пісні зазвичай групуються жанрово: обрядові, календарні (колядки, щедрівки, веснянки, русальні, купальські, обжинкові), колискові, весільні, похоронні, історичні, баладні, коломийки тощо.

Основне завдання співаника – допомогти насамперед у виховній роботі, тому тут часто подаються молитви та пластові, народні, ліричні, козацькі й стрілецькі пісні. В окремих розділах містяться пісні календарно-обрядового циклу – колядки та щедрівки, веснянки, купальські пісні, обжинкові й весільні.

Співаник як літературно-художнє видання найчастіше укладається у вигляді добірки найцікавіших матеріалів (пісень, віршів, гімнів, маршів), що часто переробляються і передрукуються з інших видань.

Якщо орієнтуватися на чинний стандарт, за знаковою природою інформації співаник важко чітко віднести до однієї категорії: у ньому містяться як тексти пісень, так і ноти чи акорди, тож за домінуючими способами фіксації повідомлень співаник можна вважати як текстовим, так і нотним виданням.

З огляду на те, що пластові співаники використовуються переважно під час таборування, їх матеріальна конструкція може бути найрізноманітнішою: від буклету (наприклад, приуроченого до якоїсь конкретної пластової події) до повноцінного книжкового видання, яке дуже часто розраховане не лише на пластунів, а й на широке коло молоді чи вчителів співу у школах, що цікавляться пластовими та українськими традиціями чи, наприклад, козацькими, бурлацькими піснями.

До речі, пластовий співаник уже має аналог і в Інтернеті: львівський пластун Богдан Лялька створив сторінку «Українські пісні» (pisni.org.ua) – чи не найпотужніший Інтернет-ресурс з українськими піснями. Нагадаємо, що у свій час Богдан Лялька (спільно з ще одним пластуном Юрієм Юзичем) підготував і видав український співаник «Пісневир» – один із найвідоміших серед пластунів. Співаник удосконалювався, до нього постійно додавалися як нові, так і автентичні пісні. Тоді й з'явилася ідея не постійно перевидавати співаник, а створити Інтернет-сайт з повною базою пісень, яка би постійно оновлювалася. Більш того, користувачі сайту мають змогу прослуховувати аудіозаписи, а також додавати пісні, таким чином поповнюючи пісенний архів, який сьогодні нараховує майже 18 тисяч українських пісень.

Найчастіше упорядниками пластових співаників ставали самі пластуни – вже згаданий Богдан Лялька, а також Юрій Юзич, Юрій Леськів. Видавалися співаники по всьому світу – це і Торонто («В дорогу»), і Авгзбург («В дорогу»), і Мюнхен («Пластовий співаник»), і Тернопіль («Гей, мандрують пластуни», «Новацький співаник»), й Івано-Франківськ («Джерело»), і Львів («Пісневир»). Серед найвідоміших пластових співаників варто відзначити такі видання:

1. В дорогу. Пластовий співаник. – Торонто, 1987. – Вид. 2. – 276, [4] с.
2. В дорогу. Пластовий співаник. – Авгзбург, 1949.
3. Гей, мандрують пластуни. Співаник / Упорядник та музичний редактор В.М. Подуфалий. – Тернопіль, 1992. – 62 с.
4. Джерело. Пластовий співаник / Упорядник ст. пл. Ю. Леськів. – Івано-Франківськ, 2001. – 187 с.
5. Новацький співаник / Упорядник пл. сен. Н. Кулинич. – Вид. 2. – Тернопіль, 1992. – 96, [2] с.
6. Пісневир: Молодіжний співаник. – Львів, 2001. – 224 с.
7. *Пластовий співаник*. – Мюнхен, 1999, – с. 90
8. Пластовий співаник: 58 пісень з нотами. Пристосований для нар. і сер. шкіл / Зібр. Б. Дуб; переглянув М. Кобза. – Ужгород: Ватра, 1928. – 71 с.

У 2002 році відбулася Ювілейна Міжкрайова Пластова Зустріч (з нагоди 90-ліття Першої Пластової Присяги) поблизу с. Свірж Львівської області, куди зібралися пластуни з України та інших країн світу, де існує Пласт. До цієї зустрічі було упорядковано співаник. Це видання розраховане на пластунів та молодих людей, що не є членами організації. Тривалий час по завершенні ювілейної зустрічі «Співаник ЮМПЗ – 2002» можна було придбати не лише у пластовій крамниці, а й у деяких книгарнях Львова. Видання вийшло накладом 1 тис. примірників у видавництві «Коло» (м. Дрогобич). Співаник містить розділи: «Молитви», «Пісні ЮМПЗ та пластові пісні», «Народна в'язанка», «Пісні, які співають в Пласті».

Окрім розглянутих видань дуже популярними є численні співаники пластових таборів, часто вони друкуються власними силами пластунів невеликим накладом (від 20 до 100 примірників), а інколи такі книжечки стають свого роду арт-ексклюзивом, бо виготовляються дітьми у таборах.

Співаники, що є передусім частиною виховного процесу для молодих людей, коли індивідуум розвиває свої здібності, повинні враховувати специфіку засвоєння та запам'ятовування текстового і нетекстового матеріалу, і на це має «працювати» структура та весь допоміжний апарат видання.

О. Б. Грищенко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
**РОЛЬ «ЧЕРВОНОГО ТЕРОРУ» 1917-1922 РР. У СТАНОВЛЕННІ
РАДЯНСЬКОЇ ТОТАЛІТАРНОЇ СИСТЕМИ**

Проаналізовано вплив репресивної політики радянської влади у 1917-1922 рр. для утвердження своїх позицій та у формуванні тоталітарної диктатури на теренах колишньої Російської імперії.

У сучасній історіографії, особливо україномовній, існує стійка й однозначна тенденція повністю демонізувати сам „червоний терор” 1917—1922 рр. та його наслідки для держави та суспільства. В даному дослідженні автор, не виправдовуючи криваві жахіття вчинків прихильників більшовицької влади, спробував надати більш-менш нейтральну та комплексну оцінку впливу репресивної політики для державотворчих процесів радянського ладу в Росії протягом перших років його існування. Мету даного дослідження можна визначити так: з’ясувати вплив червоного терору на формування радянського тоталітаризму. Об’єктом вивчення є “державотворчі” наслідки червоного терору, а предметом – вплив червоного терору 1917-1922 рр. на утвердження радянського режиму в Росії.

Передусім слід зазначити, що офіційно „червоний терор” вводився радянською владою як своєрідний вимушений та конче необхідний захід, спрямований на боротьбу з т.з. „білим терором” – репресивними діями противників більшовицького режиму та вводив в певні правові рамки вже існуючі численні випадки самовільних погромів та самосудів. Тобто, терор з „стихийно-класового” трансформувався в „державний”. Проте, де-факто, уряд В.Леніна використав підходящу нагоду і застосував масові репресії для реалізації головної мети Жовтневої революції – повного фізичного знищення буржуазії як класу [7].

Надзвичайно важливим елементом політики „червоного терору” була його психолого-пропагандистська спрямованість. Більшовицькі репресивні дії швидко перетворились на універсальний метод масового залякування народних мас. Серед широких кіл суспільства створювалась атмосфера постійного страху, взаємної недовіри та підозрілості. Саме тому знищувались не лише безпосередні противники радянської влади, а й потенційні: „співчуваючі”, „пов’язані з контрреволюцією”, „особи непролетарського походження”. Залякування та нацькування одних соціальних станів на інших – стало запорукою того, що не був створений єдиний антирадянський фронт. Ця умова дала змогу більшовикам

розгромити своїх противників поодиночі і перемогти в громадянській війні 1918–1922 рр.

Не слід також забувати, що далеко не всі криваві вчинки більшовиків були санкціоновані з Москви чи Петрограду. Нерідко репресивні дії вчиняли місцева влада (ревкоми, губернські Колегії Надзвичайної Комісії, ревтрибунали тощо) на власний розсуд. До того ж часто, під виглядом політичних репресій, приховувались акти банального мародерства, самосуду, бандитизму чи навіть зведення особистих рахунків. Тому ступінь підтримки „червоного терору” з боку уряду В.Леніна не завжди мав постійний і однозначний характер. [4].

Більшовицька влада швидко перетворила „червоний терор” в універсальний засіб боротьби з будь-яким ворогом. Репресії сприяли зміцненню радянської державної машини та утвердженню її авторитету. Насильство та активна пропаганда стали основними інструментами підтримання існуючого ладу. Саме завдяки ефективним діям каральних органів, більшовикам вдалось подолати тотальну анархію та розгул бандитизму, постреволюційну розруху, ліквідувати політичну опозицію [1].

Таким чином, завдяки широкомасштабним політичним репресіям, які відомі під назвою „червоний терор”, більшовикам, при досить незначній підтримці з боку народних мас, вдалось утримати верховну владу в своїх руках, перемогти всіх своїх численних противників та закласти фундаментальні основи майбутнього тоталітарного режиму.

Бібліографічні посилання:

1. Абраменко, Л. М. Последняя обитель Крым, 1920-1921 годы / Л. М. Абраменко. — К., 2005.
2. Білас, І. Г. Репресивно-каральна система в Україні. 1917-1953: суспільно-політичний та історико-правовий аналіз / І. Г. Білас. — К., 1994. — Кн. 1.
3. Білокінь, С. І. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР (1917—1941 рр.). Джерелознавче дослідження / С. І. Білокінь. — К., 1999.
4. Булдаков, В. П. Красная смута: природа и последствия революционного насилия / В. П. Булдаков. — М., 1997.
5. Голинков, Д. Л. Тайные операции ВЧК / Д. Л. Голинков. — М., 2008.
6. Купцов, А. Г. Был ли красный террор? Полемика на заданую тему / А. Г. Купцов. - М., 2006.
7. Мельгунов С. П. Красный террор в России. 1918-1923. / С. П. Мельгунов. - Симферополь, 1991.

К. С. Грищенко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
**БУРЖУАЗІЯ В СУСПІЛЬНОМУ ЖИТТІ НАДДНІПРЯНСЬКОЇ
УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.**

Проаналізовано мотиви та діяльність підприємців і промисловців на ниві суспільного життя Наддніпрянської України другої половини ХІХ – на початку ХХ ст. на основі архівних джерел та існуючих наукових розвідок.

Епоха становлення капіталізму характеризується дуже високою динамікою суспільних процесів, коли співвідношення сил, що були в основі абсолютистської влади, змінилося кардинально. Буржуа – активний діяч суспільства, який брав участь у всіх аспектах його функціонування. В даній розвідці ми проаналізували культурну складову розвитку буржуазії через її діяльність у суспільному житті. Видатні українські промисловці та підприємці – Яхненки, Симиренки, Терещенки, Харитоненки, Ханенки та ін. – залишили по собі не лише матеріальне втілення своєї активної діяльності (фабрики, школи, музеї, лікарні та ін.), але й приклад доброї традиції допомоги та підтримки.

У результаті дослідження ми дійшли наступних висновків. Питання формування та розвитку капіталізму та капіталістів на вітчизняних теренах завжди були під пильним наглядом науковців, але досліджувалися досить поверхово на різних етапах історичного процесу через брак методологічних прийомів історичного дослідження, або через ідеологічну заданість. Бурхливий економічний розвиток змінив традиційний уклад життя міст особливо промислових та економічних центрів Наддніпрянщини, таких як Київ, Харків, Катеринослав та ін. У містах розгорнулося широке промислово-транспортне будівництво: з'явилися великі фабрично-заводські корпуси, вокзали, електростанції, банки, біржі, поштові та телеграфні контори, телефонні станції, розвивався міський транспорт, покращувався благоустрій головних вулиць міст. Пожвавлення суспільного та культурного життя в містах сприяло будівництву нових приміщень для навчальних закладів, театрів, музеїв, бібліотек, лікарень, будівель громадських товариств тощо. У цьому процесі важливу роль відігравав, насамперед, торгово-промисловий клас. Хоча в Україні до 1917 р. не встиг сформуватися стійкий середній прошарок капіталістів, усе ж із посиленням економічного становища багато з них спрямували свої зусилля, насамперед, через благодійність, на участь у роботі органів місцевого самоврядування, в соціальну й

культурно-освітню сфери життя суспільства. Громадська активність підприємців стимулювалася урядовими структурами з метою підвищення їхнього соціального статусу і престижу через надання звань і чинів, нагородження орденами, особистою зацікавленістю і самоутвердженням у суспільстві, спиралася на релігійний чинник, благодійність розумілася ними як важливий громадянський обов'язок. Підприємницький прошарок гостріше від інших суспільних груп відчував потребу у письмених, мислячих і дисциплінованих працівниках, а тому діяльність найбільш далекоглядних промисловців і купців не випадково поєднувалася із просвітництвом, оскільки вони усвідомлювали важливість поліпшення загального стану освіти. При фабриках і заводах Наддніпрянської України у перші роки ХХ ст. для дітей робітників функціонувало близько 110 шкіл. Промисловці й купці будували за власний кошт приміщення училищ і гімназій, як почесні попечителі робили пожертви на їхнє утримання.

Таким чином, суспільна діяльність буржуазії мала декілька мотивів:

- релігійно-моральні (заможність у той час в суспільній думці асоціювалася з таким моральним поняттям, як відповідальність);
- прагматичні засади (засіб для досягнення офіційного й суспільного визнання, підвищення авторитету власного імені та іміджу родини). Нерідко активна участь у суспільному житті набувало однієї з форм задоволення амбіційності ділової людини, а меценатство, колекціонування творів мистецтв мотивувалося бажанням утвердити в очах оточуючих високий стандарт життя, що були перейняті від придворного світу як один з атрибутів аристократизму.

Бібліографічні посилання:

1. Донік О.М. Соціокультурний вимір підприємництва в Україні у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. / О.М. Донік // Проблеми історії України ХІХ – початку ХХ ст. – Випуск VI. – К., 2003. – с. 49-55.
2. Лазанська Т.І. Історія підприємництва в Україні (на матеріалах торгово-промислової статистики ХІХ ст.) / Т.І. Лазанська. – К., 1999. – 282 с.
3. Ніколаєва Т.М. Внесок підприємців України в розвиток системи початкової освіти в останній третині ХІХ – на початку ХХ ст. / Т.М. Ніколаєва// Проблеми історії України ХІХ - початку ХХ ст.. – К, 2008. - №15. - с.305-313

Проаналізовано інтелектуальні зв'язки Т.Г. Шевченка з культурними та громадськими діячами дореформеного періоду та їх вплив на формування та становлення світогляду і творчої діяльності геніального українського поета.

Кожне покоління українців, починаючи з другої чверті XIX ст. і завершуючи сьогоденням, пишається Кобзарем, однак, по-різному сприймає його творчий доробок і саму особистість, намагається наблизитися до розуміння Шевченка, адаптує його ідеї до нинішнього досвіду. Як зазначає один із кращих сучасних шевченкознавців І. Дзюба: «Уже для багатьох поколінь українців Тарас Шевченко означає так багато, що сама собою створюється ілюзія його всеприсутності, всезрозумілості і всезнання про нього. Кажу: ілюзія, бо до справжніх всеприсутності, всезрозумілості і всезнання завжди було і завжди буде далеко. Шевченко як явище велике й вічно живе – невичерпний, нескінченний і незупинний. Волею історії його ототожнено з Україною, і разом з її буттям триває Шевченкове, вбираючи в себе нові дні й новий досвід народу, озиваючись до нових болів і дум, стаючи до нових скрижалей долі ...» [1, с. 8].

І велич, і трагедія Тараса Григоровича в тому, що більшість читачів, знайомлячись з його творчістю, вважає, що все зрозуміла і не прагне до подальшого аналізу. А, між іншим, визначальними є не стільки ідеї Кобзаря, хоча їх актуальність – теж своєрідна загадка для нащадків, а сама особистість митця. Якою Він був Людиною? Яким був його побут? Хто оточував цю творчу, неординарну особистість? Адже без широкого людського діалогу навряд чи великий Кобзар витворив такий могутній поетичний світ, який до сих пір бентежить і захоплює Україну.

Стисло розглянемо світ інтелектуальних комунікацій Кобзаря. Вийшов український поетичний геній з самих низин селянського життя Наддніпрянщини, де проходив перші народні університети.

...Восени 1829 р. обоз пана Енгельгардта з кріпаками, а серед них був і п'ятнадцятирічний Шевченко, відправився «у світ» [1, с. 48]. Шлях лежав до Вільно – одного з центрів культурного й мистецького життя Російської імперії, де Шевченко вперше зіштовся з «блискою інтелігенцією», побачив студентські заворушення й підготовку до

збройного повстання поляків. Усе це вплинуло на бунтарський дух молодого поета [1, с. 52].

Особливо благодатний вплив на формування світогляду Шевченка справили роки проживання в «північній Пальмірі» протягом 1831 – весни 1843 рр. і 1844 – 1845 рр. Саме тут, завдяки дієвому втручання в його кріпацьку долю передових людей столиці (К. Брюллова, В. Жуковського, А. Мокрицького, О. Венеціанова та ін.), він отримав волю, мав змогу навчатися живопису та здобувати ґрунтовні знання. Прогресивна журналістика, література, особисті знайомства і зв'язки з кращими представниками демократичної думки, можливість прилучитися до вивчення історії і культури слов'янських народів, сприяли формуванню демократичних суспільно-політичних поглядів Тараса Григоровича.

На літературних вечорах у Є. Гребінки, який дбав про систематичну самоосвіту поета, Кобзар зустрічався з письменниками І. Панаєвим, В. Белінським, В. Далем, П. Єршовим, Н. Кукольніком тощо, був добре знайомий з колишнім декабристом, графом Ф. П. Толстим. Родина Толстих відіграла величезну роль у житті поета. Про їхні теплі відносини залишила спогади Катерина Толстая: «Давно в семье нашей говорили о Шевченко, горькая судьба которого волновала даже нас, детей. При посредстве Н. Осипова, мать моя завязала анонимную переписку с поэтом. При восшествии на престол Александра II отец мой позаботился о том, чтобы исходатайствовать прощения художнику и поэту-академисту...» [3, с. 10].

Дружні відносини мав Т. Шевченко з істориком і поетом М. Маркевичем, який міг ширше познайомити юнака з декабристським рухом і літературою. Працюючи над п'ятитомною «Історією Малоросії» М. Маркевич мав змогу збагатити знання поета з історії України. Т. Шевченко був близько знайомий з Р. Жуковським та М. Момбеллі, що пізніше належали до гуртка петрашевців. У 1844 – 1845 рр. поет познайомився з українським ученим-філологом та істориком О. М. Бодянським, учнем чеського і словацького славіста П.-Й. Шафарика.

Особливою сторінкою в житті Кобзаря стала його діяльність у Кирило-Мефодіївському братстві, що зібрало цвіт тодішньої української думки: М. Костомарова, М. Гулака, В. Білозерського, П. Куліша тощо. Товариство відстоювало світлі ідеали слов'янської федерації й рівності народів, але, проіснувавши менше року, було викрито владою.

Тараса Григоровича, який перебував у zenіті своєї поетичної творчості, покарали найтяжче. З липня 1847 р. поет опинився на засланні в далекій Оренбурзькій губернії та навіть у цей напружений етап життя,

Шевченкові хоч зрідка посміхалася доля, подарувавши йому таких друзів, як брати Лазаревські – Василь, Михайло, Федір, Яків, Олександр і Іван. Характерна деталь, що від першого дня заслання, коли поета зустрів ще незнайомий йому Федір і до останньої миті земного життя – дня, коли Шевченка не стало, про нього піклувалися Лазаревські. І труну з тілом Кобзаря на Україну проводжав О. Лазаревський [2, с. 215-222]. Не припинилась дружба Шевченка і з В.М. Репніною, що, одна з небагатьох продовжувала писати «опальному» поету листи [2, с. 512].

Отже, Шевченкове життя було тісно пов'язане з його інтелектуальним оточенням, яке всіляко допомагало поету, підтримувало морально в життєвих випробуваннях. А це коштує дуже дорого. Тому, на нашу думку, коло друзів і приятелів не стояли осторонь від геніальної особистості Т. Г. Шевченка, а сприяли формуванню і становленню великого українського поета.

Робота містить стислий аналіз інтелектуального оточення Т. Г. Шевченка, яке сприяло формуванню та становленню світогляду та діяльності Кобзаря – великого сина України.

Бібліографічні посилання:

1. Дзюба І. Тарас Шевченко. – К., 2005.
2. Лазаревський Ф. Из воспоминаний о Т. Г. Шевченко // Київська старовина. – 1899. – № 2.
3. Пінчук Ю. Мемуари про Миколу Костомарова графині Катерини Юнге, Надії Білозерської, Аліни Костомарової. – К., 2005.
4. Сарбей В. Т. Г. Шевченко і О. М. Лазаревський // Укр. іст. журн. – 1989. – № 3. – С.28-34.
5. Шевченко Т. Зібрання творів: у 6 т. – К., 2003. –Т. 5.

УДК 069.62

Е.А. Заблужая

*Государственное высшее учебное заведение “Украинский
государственный химико-технологический университет”*
**МУЗЕЙ СЕГОДНЯ: “ПЕРЕЖИТОК ПРОШЛОГО” ИЛИ
“ДВИГАТЕЛЬ ПРОГРЕССА”?**

Рассмотрена проблема многофункциональности современных музеев. Особое внимание уделено новым проектам, изменившим классическую форму существования музеев. Сделан вывод о том, что

изменение культурной ситуации повлечет и ценностную переориентацию в обществе.

Принято считать, что через музеи общество выражает свое отношение к историко-культурному наследию. Музей – идеальное место для культурного обмена, живая память эволюции искусства, а также науки и техники.

Современная научная классификация музеев различает их по типам и профилям. Тип музея определяется его основным общественным назначением (исследовательски-научно-просветительные, исследовательские, своеобразные лаборатории при научно-исследовательских институтах и учебные). Профиль музея определяется его отношением к определённой отрасли производства, науки, искусства (исторические, естественнонаучные, искусствоведческие, литературные, технические, а также комплексные) [3].

На первый взгляд, музей как место хранения информации памяти культуры, необходимо поставить в один ряд с такими учреждениями, как архив и библиотека. Однако новшества последних лет подорвали основы существования музея в его классической форме [2, с. 180, 183]. Какие функции выполняет этот во многом архаичный культурный институт в системе современной культуры? Является ли он своеобразным “пережитком прошлого”, сам превратившись в экспонат (“музей во второй степени”), или же есть действующим механизмом культурного пространства, хорошо отлаженной и эффективной машиной?

Важнейшая особенность музеев XXI века проявляется в их многофункциональности. Современный музей – это не только научно-просветительное учреждение, сочетающее в себе отбор, реставрацию, хранение и экспозицию историко-культурных ценностей. Сегодня музей – это сложная, многоуровневая система, решающая ряд социально значимых задач, интегрирующих познавательную, развлекательную и художественную творческую функции [7].

В начале XXI века всё больше становится музеев, отражающих развитие науки, естествознания и технического прогресса. Примером такого единства интеллекта и развлечения может быть своеобразный музей железа и стали в Hattingen [10]. Здесь оживили чугунолитейный завод Henrichshütte, на котором когда-то работало свыше 10.000 человек. Посетители могут с помощью стеклянного лифта подняться на вершину самой старой в регионе доменной печи или просто побездельничать и насладиться музыкой в ресторан-бар-лаунже Henrichs, который находится в воздуходувной станции.

О востребованности музеев свидетельствуют горячие дискуссии вокруг новых проектов [4, с. 1]. Стала реальностью идея подводного музея. На дне Красного моря в Израиле расположена Элиатская подводная обсерватория. Ее посетители могут напрямую наблюдать за морской фауной и флорой. На Гавайских островах действует Океанический центр Мауи, который также представляет собой не более, чем подводную обсерваторию, что-то вроде гигантского аквариума [1, с. 13-14]. Французский архитектор Жак Ружри предложил проект Александрийского подводного музея в Египте, который будет размещен неподалеку от Александрийской библиотеки и будет состоять из двух частей, надводной и подводной [11].

К необычному в деятельности музеев также можно причислить и ночные экскурсии. Осмотреть ночью музейные экспозиции можно в Международный день музеев 18 мая, когда проводится международная акция “Ночь музеев” [5; 9]. В эту ночь большинство музеев открыты для посетителей после заката солнца и почти до утра. Основная цель акции – привлечь молодежь, приблизить культурное наследие к зрителю, посредством нетрадиционного знакомства с музеями и галереями показать значимость музеев в жизни общества. Зрители в “музейную ночь” пытаются посетить наибольшее количество музеев.

Эти тенденции перенимают и музеи Украины. В практике работы Днепропетровского национального исторического музея им. Д.И. Яворницкого широкое распространение приобрели ночная экскурсия “Людина і степ” [8] и музейные музыкальные вечера [6]. Однако эти мероприятия не могут в полной мере продемонстрировать широкое разнообразие культурного наследия Украины. К тому же, у нас существует ещё бездна “немузеефицированных” исторических тем.

Как известно, “культура развивается не в статике, а в динамике”. Поэтому не исключено, что вслед за изменением культурной ситуации последует и ценностная переориентация. В связи с этим необходимо, чтобы музеи и общество работали вместе, в духе творчества и инноваций, а музейные коллекции стали более открытыми и доступными для людей всего мира.

Библиографические ссылки:

1. Бардон А. Музей на дне морском [Электронный ресурс] / Курьер ЮНЕСКО. – 2007. – № 3. – Режим доступа: <http://www.unesco.org/new/ru/unesco-courier/>
2. Беззубова О.В. Музей как объект философско-антропологического исследования: материалы международной научной конференции [“Методология гуманитарного знания в перспективе XXI века. К 80-летию

профессора Моисея Самойловича Кагана”], (Санкт-Петербург, 18 мая 2001 г.) / Серия «Symposium». – СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2001. – Выпуск №12. – С. 179-183.

3. Большая советская энциклопедия: 3-е изд./ [ред. Прохоров А.М.]. – М.: Советская энциклопедия, 1969-1978. – Режим доступа: <http://dic.academic.ru/contents.nsf/bse>

4. Джеймс Б. Музеи: споры о всемирном предназначении [Электронный ресурс] / Курьер ЮНЕСКО. – 2007. – № 3. – Режим доступа: <http://www.unesco.org/new/ru/unesco-courier/>

5. Международный день музеев [Электронный ресурс] / Википедия – свободная энциклопедия. – Режим доступа: http://ru.wikipedia.org/wiki/Международный_день_музеев

6. Музейные гостиные в историческом музее [Электронный ресурс] / Днепропетровский национальный исторический музей. – Режим доступа: <http://ru.museum.dp.ua/evenings.html>

7. Нагорский Н.В. Музей и досуг [Электронный ресурс] / Всё о туризме – Туристическая библиотека. – Режим доступа: http://tourlib.net/statti_tourism/nagorsky.htm

8. Необычное в музее. Ночная экскурсия «Людина і Степ» [Электронный ресурс] / Днепропетровский национальный исторический музей. – Режим доступа: <http://ru.museum.dp.ua/manandsteppe.html>

9. Ночь музеев [Электронный ресурс] / Википедия – свободная энциклопедия. – Режим доступа: http://ru.wikipedia.org/wiki/Ночь_музеев

10. LWL-Industriemuseum in Hattingen: Henrichshütte Hattingen [Электронный ресурс] / Landschaftsverband Westfalen-Lippe (LWL). – Режим доступа: <http://www.lwl.org/LWL/Kultur/wim/portal/S/hattingen/ort/>

11. Musee d’Alexandrie VF [Электронный ресурс] / Jacques Rougerie. – Режим доступа: <http://www.rougerie.com/13,v2.html>

УДК 811.111’36

М.В. Кононенко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПРЕСІЇ КІНОТЕКСТУ

Проаналізовано особливості кінотексту на прикладі заголовків фільмів, а саме морфологічних засобів утворення стислого повідомлення про ширший текст та залежності використання певної частини мови від функціонального навантаження назви.

Кіно – це один з наймолодших та водночас найбільш масових видів мистецтв. З точки зору його структури, кіно є синтетичним родом творчої

діяльності, що поєднує у собі елементи театру, музики, літератури та образотворчого мистецтва. Тому, розглядаючи його текстові елементи, зокрема заголовок, потрібно брати до уваги породжуючий його елемент, а саме назву літературного твору.

Заголовок протягом останніх десятиріч привертає пильну увагу науковців. Особливий інтерес до нього пояснюється як унікальним розташуванням в структурі твору, так і його семантичною складністю та великою кількістю функцій. Заголовок як частину художнього цілого вивчали Е.А. Лазарева, А.В. Ламзіна, Н.О. Кожина, та ін. Водночас його функціонування у якості стислого повідомлення не було вивчене належним чином, хоча ця проблема була порушена в роботі О.І. Панченко. Таким чином, існує потреба вивчення назви фільму саме як стислого тексту.

Компресія ширшого повідомлення може відбуватися на різних рівнях: морфологічному, синтаксичному, текстовому, відбивається у стилістичних засобах образності, але у даному дослідженні зосереджується увага на морфологічних особливостях заголовку.

Результати аналізу більш ніж 300 одиниць назв кінофільмів свідчать про те, що для формулювання основного концепту твору найбільш прийнятними є іменники, бо саме вони найкраще відповідають на запитання про що йдеться у даному матеріалі. Як зазначає Л.П. Столярова, «іменнику, а відповідно й субстантивній конструкції ми відводимо визначну роль, оскільки вони здатні концентрувати у собі основну інформацію, це факт економії мовних засобів» [2, с. 15].

Іменники часто зустрічаються в однослівних заголовках типу *«Shaft»*, *«The Navigator»*, *«The Ladykillers»*, *«Goldfinger»*, *«Corsaire»*. Можна сказати, що саме вони складають основу 80% однослівних заголовків. Крім того, якщо назва має структуру словосполучення, то воно, частіше за все, також є номінативним: *«Decline and Fall»*, *«The Bride of Frankenstein»*, *«The Venus Wars»*, *«A Streetcar Named Desire»*.

Другою за частотою використання у заголовках частиною мови є прикметник, у кінострічках він вживається у 24% випадків. Це, мабуть, пов'язано з емоційно-експресивними й рекламними якостями заголовку, а саме цінністю прикметників для передачі авторського ставлення до проблеми та їх стилістичними можливостями. Такі заголовки, як *«Steel Magnolias»*, *«The Scarlet Letter»*, *«Darkness Visible»*, *«The Unbearable Lightness of Being»* привертають увагу та ефективно виконують рекламну функцію завдяки вдалому вибору прикметників.

Заголовки фільмів не мають такої широкої представленості дієслів, вочевидь, через їх низькі номінативні можливості. У назвах фільмів дієслова зустрічаються у 15% випадків, найчастіше для називання фільмів

з суттєвою часткою дії: «*Die Hard*», «*Catch Me If You Can*», «*Kill Bill*», «*Live and Let Die*», «*Die Another Day*». Як бачимо, такі заголовки, поряд з широко вживаними формами дійсного способу, також демонструють використання наказового способу. Особливо часто до назв такого типу вдаються творці фільмів жанру action та трилерів, тобто такі, для яких ключовим елементом є активна дія, що й відображається у заголовку.

Що стосується темпорального аспекту назв фільмів, то найбільш типовим часом у них виявився минулий, а найменш використовуваним – майбутній. Минулий час, частіше за все Past Indefinite, зустрічається у 64% назв: «*The Man Who Knew Too Much*», «*As I Lay Dying*», «*One Flew Over the Cuckoo's Nest*», «*It Happened One Night*». З цього приводу І.Р. Гальперін пише: «Минулий час, як відмічають дослідники, нам набагато ближчий та зрозуміліший, ніж майбутній. Це пояснюється здатністю нашої свідомості сприймати минулі події, факти, положення як вже відомі, такі, які не представляють загадки; минулий час, на відміну від майбутнього, не викликає у нас відчуття занепокоєння, невпевненості» [1, с. 93].

Числівники також зустрічаються у назвах фільмів та художніх творів, але тут більше значення має не фактична інформація, а символічне чи метафоричне значення числівника: «*The Ninth Gate*», «*The 13th Warrior*», «*Fahrenheit 451*».

Таким чином, частини мови, які входять до складу заголовків фільмів, добираються у повній відповідності з функціональною призначеністю даного твору. У кінематографії велике значення приділяється рекламності назви, тобто провокування у глядача інтересу, зацікавленості, іноді протесту, тому окрім інформативно наповнених мовних одиниць (іменників) автори часто використовують прикметники та дієслова задля ефективного відтворення емоційно-експресивної складової кінострічки.

Бібліографічні посилання:

1. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования / И.Р. Гальперин. – М.: Наука, 1981. – 138 с.

2. Столярова Л.П. Имя существительное в малом синтаксисе современного русского языка (субстантивная конструкция): дис. доктора филол. наук: спец. 10.02.01 / Л.П. Столярова – Днепропетровск, 1989. – 384 с.

**РОЗРОБКА ПОДАРУНКОВОЇ УПАКОВКИ ДЛЯ ГОРІЛКИ
"ОГНЕТУШИТЕЛЬ ЖИДКИЙ"**

Актуальним питанням даної роботи є створення складної оригінальної упаковки, для подарунку людині певної професії. У даному випадку – це упаковка горілки для пожежника, яка має вигляд вогнегасника.

У наші дні призначення упакування – не тільки збереження товару, а й дуже ефективний інструмент залучення споживача, елемент реклами. У деяких випадках упакування настільки ж важливе, як і сам товар. Упаковка повинна бути такою, щоб товар "сам просився до рук". По-перше, упакування створює індивідуальний образ продукту і дозволяє легко розпізнати його серед безлічі інших. По-друге, йому приділяється не менш важлива роль у підтримці торгової марки. Грамотно оформлене пакування – один із елементів фірмового стилю. Упаковка виступає значущим елементом маркетингової стратегії. Вона покликана виконувати низку завдань у сфері продажу товарів. Насамперед, упаковка повинна:

- привертати увагу потенційного споживача;
- описувати та ідентифікувати товар, марку, фірму;
- зацікавлювати покупця і стимулювати до імпульсної дії - купівлі товару, коли це безпосередньо ним не планувалося [1, с. 153].

Дизайн упаковки полягає у гармонійному оформленні її елементів: форми, розмірів, кольору, текстури матеріалу, з якого вона виготовлена, виду тексту і графічних позначень торгової марки, фірми – виробника чи розповсюджувача. При створенні упаковки треба бути обачними і враховувати:

- національний характер цільової аудиторії споживання;
- культурні традиції споживача;
- естетичні ідеали конкретної споживацької групи;
- тенденції моди [3; с. 223].

Загалом при створенні принадливого дизайну упаковки потрібно пам'ятати, що:

- усі її елементи обов'язково мають гармонійно поєднуватись між собою;
- дизайн не повинен бути занадто нав'язливим, вульгарним чи банальним;

– не завжди виправданим є використання поєднань багатьох контрастних кольорів [2; с. 172];

– дизайн упаковки має створюватися з урахуванням естетичних смаків та механізмів сприйняття дійсності конкретної групи споживачів.

У статті автор представляє упаковку горілки для пожежника, вона має вигляд вогнегасника. При створенні конструктивної форми пляшки вівся пошук, в процесі змінився спосіб відкоркування та виймання горілки з упаковки, дно замінили двосантиметровою пластиною, що висмикується за допомогою металевого кільця (мал.1).

Також упаковку можна відкрити зняттям верхньої кришки (мал.2). У верхній частині знаходяться чарки, закриті клапаном (мал.3).

Етикетка виконана у тому ж стилі, на ній зображується правильне відкоркування та використання. При її оформленні використані яскраві кольори: червоний, чорний, жовтий. Також надрукований тост для привітання, та зазначена дата (29 ЯНВ -01) – День пожежника (мал.4). В упаковці знаходиться скляна тара з горілкою, на ній розміщена етикетка, що розроблена у загальному стилі (мал.5).

Упаковку виготовлено з картону, тому собівартість її невисока. Технологія виготовлення забезпечує якість, привабливість, екологічну безпеку, легку утилізацію. Дана упаковка яскрава, привертає увагу, доносить до споживача комплексний образ та створює святкову атмосферу навколо себе.

Додаток 1

Мал.1

Мал.2

Мал.3

Мал.4

Мал.5

Бібліографічні посилання

1. Білодід Ю. М. Основи дизайну / Білодід Ю. М., Поліщук О. П. - К., 2004. - 153 с.
2. Базыма Б.А. Цвет и психика. Монография / Б.А. Базыма. - Х. : ХГАК, 2001. -172с.
3. Ковешникова Н. А. Дизайн: история и теория: Учеб. пособие для студ. арх. и дизайнер. спец. / Н.А. Ковешникова. - 3-е изд., стер. - М.: Омега-Л, 2007. - 223с.
4. Шевелев И.Ш. Формообразование / И.Ш. Шевелев. - Кострома: ДиАр, 1995. - 166 с.

УДК 326.543

А. С. Мартинова

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ КОДИФІКАЦІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Проаналізовано визначення місця Інвестиційного кодексу України, який є радикальним засобом підвищення якості правового регулювання інвестиційних відносин в системі як законодавства про інвестиційну діяльність, так і законодавства України як такого.

Найбільшою проблемою інвестиційного законодавства є його нестабільність. Притока інвестицій в економіку України напругу залежить від законодавчих гарантій і прав, що надаються зарубіжному інвестору, і практики їх вживання, що склалася. Велика кількість доповнень і змін, які вносяться в основоположні закони у сфері інвестування не сприяють створенню упевненості в завтрашньому дні у потенційних інвесторів, тому необхідність систематизації (кодифікації) інвестиційного законодавства та створення єдиного Інвестиційного

кодексу дає змогу забезпечити стабільність відповідного законодавства, а також приток інвестицій.

Правова основа інвестиційних відносин складається з:

По-перше, з положень Конституції України щодо забезпечення державою соціальної спрямованості економіки України (ст.13); права власності (у т.ч. інтелектуальної) (ст.41); основних засад законодавчого регулювання у сфері економіки (ст. 5, 7-9) тощо;

По-друге, з положень кодексів: Цивільного кодексу України; Господарського кодексу України щодо правового регулювання інноваційної діяльності (Глава 34), іноземних інвестицій (Глава 38), вільних економічних зон (Глава 39), концесії (Глава 40) тощо; Господарського процесуального кодексу щодо вирішення господарських спорів; Кодексу законів про адміністративні правопорушення України щодо адміністративної відповідальності; Земельного кодексу України щодо використання земельних ділянок під забудову (ст.62,68, 69) та ін.[1,с.128].

Крім того, законодавство у сфері інвестиційної діяльності складається з законів України «Про інвестиційну діяльність», «Про наукову та науково-технічну діяльність», «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків», а також основним є Закон України « Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 року [3,с.54].

Аналіз існуючої правової бази і практики застосування інвестиційного законодавства свідчить про необхідність його подальшого вдосконалення шляхом систематизації, а саме кодифікації і розробки на цій основі Інвестиційного кодексу України [4,с.42].

Одним із найважливіших питань, що мають бути вирішені в процесі кодифікаційних робіт, є визначення місця Інвестиційного кодексу України в системі законодавства України. Якщо скористатися умовною вертикально-горизонтальною «системою координат», то слід зазначити таке:

По вертикалі – над Інвестиційним кодексом мають бути розміщені Конституція України і Господарський кодекс України. Підпорядкованими Інвестиційному кодексу мають бути спеціальні закони України, що регулюють окремі види інвестиційної діяльності.

По горизонталі найважливішим елементом взаємодії з Інвестиційним кодексом мають бути державні програми розвитку інвестиційної діяльності, Державна програма економічного розвитку. По інший бік Інвестиційного кодексу має бути розташоване господарське законодавство [2,с.83].

Державні програми економічного розвитку, у тому числі інвестиційного, мають дві основні форми взаємодії з чинним законодавством щодо впливу на суспільні відносини:

по-перше, програмами визначається режим, інтенсивність застосування тих чи інших передбачених законодавством господарсько-правових засобів державного регулювання;

по-друге, залежно від ступеня невдоволеності існуючим становищем або масштабом поставлених цілей, державні програми економічного (інвестиційного) розвитку можуть передбачати план модернізації законодавства шляхом внесення до нього необхідних змін та доповнень.

Таким чином, одним із найважливіших факторів, який сприяє інвестиційній діяльності, а також стимулює надходження інвестицій є інвестиційне законодавство, яке повинно удосконалюватись шляхом кодифікації інвестиційного законодавства та створення єдиного Інвестиційного кодексу, а також шляхом внесення змін і доповнень в підзаконні нормативно-правові акти, якими і встановлюються в більшості випадків механізми реалізації прав іноземних інвесторів.

Бібліографічні посилання:

1. Кафарський В.В. Система інвестиційного законодавства // Проблеми вдосконалення правового регулювання щодо забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні: Матеріали регіональної міжвузівської наукової конференції молодих вчених та аспірантів (м. Івано-Франківськ, 19 квітня 2003 р.). Івано-Франківськ: Плай, 2003. - С. 127-134.

2. Кудрявцева К. Проект Інвестиційного кодексу України // "Підприємництво, господарське право", №6. – 2005.

3. Омельченко А.В. Інвестиційне право: Навчальний посібник. - К.: Атака, 1999. - 176 с.

4. Чернадчук В.Д., Сухонос В.В., Чернадчук Т.О. Основи інвестиційного права України. Навчальний посібник /За заг.ред. В.Д.Чернадчука. - 2-ге вид., перероб. і доп. - Суми : ВТД „Університетська книга”, К.: Видавничий дім „Княгиня Ольга”, - 2005. - 384 с.

У статті досліджено явище подібності рекламної та міфологічної комунікації та проаналізовано основні шляхи використання міфологемних елементів у комерційних рекламних комунікативних повідомленнях.

Реклама, безперечно, стала складовою частиною масової культури. На сучасному етапі свого існування реклама, на думку дослідниці Л.Хавкіної «все помітніше виходить за рамки економічної сфери буття й надає підстави сприймати її як таку, що тяжіє до продукування новітнього суспільного міфу» [4, с.56]. Успішність рекламного повідомлення в деякій мірі залежить і від вміння його творців читати глибинні архетипи національної культури і на їхній основі створити такий образ, який зможе легко впізнати масова свідомість і поєднати з продукцією, що рекламується.

Більшість рекламних комунікацій не може обійтися без допоміжних, зрозумілих для більшості реципієнтів образів. Дослідники вказують на те, що при детальному аналізі виявляється спорідненість міфу та реклами [3, 4]. Реклама створює у суспільній свідомості ідеальну міфологічну модель існування, якої треба прагнути [2, с.157], а окрім того реклама і міф мають генетичний зв'язок [4, с.56]. Сама по собі реклама є організованою системою символів, які пов'язані з ритуалом споживання. Вона здатна керувати та регулювати економічну та соціально-психологічну поведінкою споживачів. Рекламу можна розглядати як знакову систему, яка відображає комунікативні властивості міфу.

Реклама і міф діють на таких принципах: повторення, виняткове сприйняття, зв'язок з ритуалом, константність образів, концепт оновлення та метафізичне походження. Головним логічним принципом для рекламної так само як і для міфологічної комунікації є патриципація: ситуація коли події пов'язуються між собою в силу їх причетності одна до одної. Реклама так само як і міф не визнає раціонального сприйняття та розуміння, вони діють на емоційному рівні та впливають через підсвідомість. Міф і його частина міфологема являють собою універсальну картину світу та виступають дієвим способом впливу на емоції та почуття споживачів.

У рекламних комунікаціях використання міфів, архетипів, міфологем розпочинається на стадії створення продукції, її ТМ, легенди бренду і продовжується у рекламних повідомленнях (історія, герой, використання знаків і символів у повідомленні, мова рекламного повідомлення тощо).

На думку фахівців з маркетингових комунікацій бренди домагаються позитивної реакції лише у разі коли їхня реклама розповідає цікаву історію, а не намагається продати товар [1, с.10]. Головним постулатом цієї теорії є твердження про те, що всім людям подобаються слухати та переживати різні історії, а реклама завжди використовувала міфологемні образи та сюжети для продажу продукції. З часом бренд перестає бути лише відомим товаром і сам отримує символічне значення. Так А.Ульяновський вважає бренди соціальними міфами у комерційній сфері, які здатні охопити все людське буття [3, с.97].

На нашу думку, фахівці з рекламно-маркетингових комунікацій та бренд-менеджери можуть застосовувати міфологемні елементи для покращення сприйняття інформації у рекламних зверненнях аудиторією наступним чином.

1. Стилзація тексту рекламного повідомлення під давню оповідь (міф, казку, легенду), використання притаманних таким літературним жанрам оборотів та фраз, наприклад, «Колись давно», «У чудесній країні», «Одного разу».

2. Образотворення у рекламних повідомленнях – Афродіти, Зевси, Амури, Атланти, Геракли, Фортуни та безліч інших персонажів намагаються допомогти виробникові продати продукцію.

3. Використання архетипів для створення рекламного повідомлення. Типовою для рекламного звернення є архетипна ситуація пошуку. Також героїчні пригоди та пошуки знаходять своє застосування і для збільшення збуту продукції (акції).

4. Поширеною є ситуація наділення продукції, що рекламується магічними рисами. У відповідності до міфологічної логіки чарівні властивості речі розповсюджуються на все, з чим вона була пов'язана, наприклад, весь день буде вдалим, якщо ви снідали продукцією компанії «Данон».

5. Явища анімізму та антропоморфізму також є близьким для реклами і добре використовується її творцями, наприклад, антропоморфні рекламні персонажі: корови Фанні та Мілка, цукерки M&M's, тунець Чарлі, Кіт Моріс.

6. Використання міфологічних назв та імен міфологічних героїв у назві компаній розповсюджена практика. Римська богиня Венера дала своє ім'я

товарам крему для корекції лінії живота та стегон, станку для гоління Venus від Gillette, туристичної агенції «Venera tour» (М.Київ).

Отже, рекламні повідомлення часто апелюють до міфологемних топосів, казкових сценаріїв, національних концептів. Відбувається трансформація міфологем у рекламні образи для посилення підсвідомого враження, кодування ідеї рекламного повідомлення задля продажу товарів, зміцнення зв'язку між продукцією та споживачем на емоційному рівні. Окрім того, деякі аспекти міфологічної комунікації знаходять своє застосування для збільшення продажів продукції, просування товарів та послуг на ринку.

Бібліографічні посилання:

1 Марк М. Герой и бунтарь. Создание бренда с помощью архетипов/ М. Марк, К. Пирсон: пер. с англ., под ред. В. Домнина, А. Сухенко. – Спб.: Питер, 2005. – 336 с. – ISBN 5-94723-616-8 (серия «Маркетинг для профессионалов»).

2 Притчин А. Миф и реклама/А. Притчин, Б. Терemenko// Общественная наука и современность. – 2002. – №3. – С. 149-163.

3 Ульяновский А. Мифодизайн: коммерческие и социальные мифы / А. Ульяновский/. – Спб.: Питер, 2005. – 554 с. – ISBN 5-469-00204-7 (серия «Маркетинг для профессионалов»).

4 Хавкіна Л.М. Символізація як засіб кодування рекламної ідеї в сучасному українському рекламному міфі /Л.Хавкіна//Культура народів Причорномор'я . – 2007. – №101. – С. 56-58.

УДК 94 (477)

А. І. Нікітенко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ПОДРУЖНІЙ СВІТ ДІЯЧІВ КИЇВСЬКОЇ СТАРОЇ ГРОМАДИ

Проаналізовано подружній світ лідерів Київської Старої громади – В. Антоновича, М. Драгоманова, О. Кістяківського, О. Кониського, П. Чубинського на основі документів особового походження.

Важливість приватної сфери в дослідженні феномену минулого дуже велика. Істориків завжди цікавили не лише формальні моменти, а й сама "людина попередніх епох". Одним з малодосліджених питань є "нова соціальна історія", складовою якої є дослідження сімейно-родинного співжиття. Предметом нашого дослідження є подружній світ діячів Київської Старої громади, під яким розуміємо систему відносин у середині подружжя, що включає в себе дві підсистеми: стосунки між

чоловіком і дружиною та виховання дітей, які базуються на чуттєво-емоційному та побутово-практичному співіснуванні.

Вивчення подружнього життя діячів Київської Старої громади, при наявності доволі багатьох досліджень, присвячених як самій громаді, так і окремим її членам, доволі фрагментарне. Студіювання діяльності її лідерів – В. Антоновича, М. Драгоманова, О. Кістяківського, О. Кониського, П. Чубинського відбувалося відірвано від приватного життя, яке, безумовно, справляло вплив на їхню соціальну активність. Тож наше дослідження актуалізується, таким чином, як і зовнішніми, загальноісторичними, так і внутрішньотематичними моментами.

Історіографічне розробка проблеми почалася порівняно недавно, хронологічно охоплює 90-ті рр. XX – початок XXI ст. Основний масив історичних праць, в яких досліджувались зазначені громадівці, присвячений, головним чином, науковій та громадській діяльності, а подружній світ фактично не розглядався. Втім, нашої теми частково торкаються в ряді досліджень, які можна класифікувати сюжетним принципом:

Студії з реконструкції певних аспектів загальнородинного буття. (Стаття Лариси Горболіс, [2, с. 17 - 19], а також О. Супрунюк, [3, с. 159 - 163], дослідження В. Ульяновського та В. Короткого, присвячені В. Б. Антоновичу, [4, 5]).

Вивчення подружніх стосунків київських громадівців (статті

Г. Александрової [1, с. 52 - 56], Д. Чередниченка [7, с. 123 - 149]);

Вивчення питання виховання дітей. (праці В. Ульяновського та В. Короткого [4, с. 156 - 168], а також Д. Чередниченка [7, с. 25 - 59]).

Оскільки наша робота вивчає приватність, а в її рамках подружнє життя, то предмет дослідження обумовлює підбір джерел. Ми скористались наративами, а саме документами особового походження – споминами (спогадами), мемуарами, щоденниками, епістоляріями.

Метою нашої розвідки є висвітлення подружнього життя діячів Київської Старої громади, що реалізується через низку завдань:

- розкриття суспільних подружніх ідеалів, їхньої реалізації в рамках шлюбів діячів Київської Старої громади;

- моделювання образу чуттєво-емоційної складової подружнього життя, дослідження динаміки стосунків, ступеню близькості, взаємовпливів, а також конфліктів та методів їх регулювання;

- з'ясування регламентації подружніх обов'язків;

- розкриття проблеми виховання дітей;

У ході дослідження розглянуто контекст доби, суспільні норми стосовно подружнього життя, а також наскільки це відбилося в автобіографічній прозі діячів Київської Старої громади та їхніх близьких

людей. Проаналізовано комплекс рефлексій, з якими вони пов'язували свій приватний світ, роль в їхньому житті дружини, дітей, найближчих домочадців, узагалі родинного вогнища. Також у центрі нашої уваги опинилися морально-етичні імперативи народолобців, їхнє співпадіння / не співпадіння з тогочасними стандартами. Першочергову цікавість становили ідеальний образ дружини (і взагалі жінки) та сімейних стосунків.

Під час проведення дослідження висвітлено такі моменти подружнього життя:

- вибір подружньої пари, бачення ідеального шлюбного партнера;
- роль чуттєво-емоційної сфери в подружньому житті,
- регламентація сімейних обов'язків між чоловіком та дружиною, побутова складова співіснування;
- виховання дітей, міра прояву громадської позиції батьків у його процесі.

Традиційно фрагментарно окреслене також "дитяче питання", яке має характер фіксації основних подій стосовно власних нащадків, майже позбавлене оціночних елементів. На нашу думку, дана проблема має перспективи розвитку як у названому варіанті, так і у контексті більш широкої проблематики - дослідження родинного світу, що у свою чергу вимагає залучення більш потужного джерельного комплексу.

Бібліографічні посилання:

1. Александрова, Г. "...В добрий час почнемо листуватися" / Г. Александрова // Дивослово. - 2006. - №12. - С. 52 - 56.
2. Горболіс, Л. Народно-релігійне виховання в сім'ї Драгоманових / Л. Горболіс // Рідна школа. - 1997. - № 5. - С. 17 - 19.
3. Супрунюк О. Віхи славного родоводу: з нових м-лів про П. та Я. Драгоманових / О. Супрунюк // Вітчизна. - 1990. - № 9. - С. 159 - 163.
4. Ульяновський, В. Син України / В. Ульяновський // В. Антонович: вибрані твори. - К., 1995. - С. 5 - 76.
5. Ульяновський, В., Син України: Володимир Боніфатійович Антонович: у 3 т. В. Ульяновський. - Т. 1. - К., 1997.
6. Ульяновський, В., Володимир Антонович: поза контекстом. / В. Ульяновський. - К., 2004.
7. Чередниченко, Д. Павло Чубинський / Д. Чередниченко. - К., 2005.

**ГЕНЕТИЧНІ ВИТОКИ ТА ЛІТЕРАТУРНА ІСТОРІЯ
ЛЕГЕНДАРНОГО СЮЖЕТУ ПРО СИНЮ БОРОДУ**

Дана стаття присвячена генезі сюжету про Синю Бороду, аналізу особливостей контамінації казкових, легендарно-історичних і новелістичних елементів у ньому, передумов його перетворення на «вічний сюжет», неодноразово інтерпретований у світовій літературі.

Дослідження генетичних витоків та історії легендарного сюжету про Синю Бороду дозволяє виявити шляхи інтерференції міфу, казки, легенди, новели, проаналізувати передумови функціонування сюжету про Синю Бороду як архетипового, про що свідчать його численні літературні інтерпретації, починаючи з чарівної казки Ш. Перро, лібертенської новели маркиза де Сада, оповідань з елементами готики Ч. Дікенса й В.М. Теккерея, роману-маніфесту К.Ж. Гюїсманса, гуморески А.П. Чехова, іронічного «чарівного оповідання» А. Франса, символістської драми М. Метерлінка і закінчуючи феміністичною прозою А. Картер й М. Етвуд, філософським романом К. Воннегута та детективно-психологічною повістю М. Фріша.

Загальновідомий сюжет пройшов три еволюційні етапи. Контамінація архаїчних казкових сюжетів про визволення братами сестри (№ 312A¹), одруження диявола з трьома сестрами (№ 311A), нареченого-розбійника (№ 955A) та сюжету легендарної казки про доньку Мадонни (КМН 003) ілюструє ускладнення міфологічного архетипу Духу² у чарівній казці³ під впливом топосу демонічної лісової «чоловічої оселі» і «жіночої ініціації» у реліктах обряду шлюбу-смерті та мотивах порушення заборон Своєю, Пандорою і Психеєю. Звуження ареалу функціонування даного сюжету пов'язане з його своєрідною історіорізацією. У французькому народному поговорі сюжет сприймався як відображення легендарної історії Кономора Окаянного або маршала часів Столітньої війни Жилія де Ре, що сприяло формуванню специфічного суперстрату, з часом доповненого

¹Класифікація казкових сюжетів наведена за показчиком А. Аарне [2].

² У праці «Душа і міф» (1949) К.Г. Юнг виділив шість міфологічних архетипів колективного несвідомого, які вплинули на подальше становлення культури: Немовля, Діва, Мати, Відродження, Дух та Трікстер.

³ Трансформації десакралізованих ритуалів у функціях чарівної казки присвячена монографія В.Я. Проппа «Історичні корені чарівної казки» (1946).

алюзіями на шість одружень Генріха VIII Тюдора. Саме легендарно-історичний суперстрат дозволив Ш.Перро, який ввів сюжет про Синю Бороду до літератури, трансформувати фольклорну «умовність» в «історію минулих днів з повчанням», де «чарівне» набуває ознак новелістичної виняткової події⁴ завдяки інверсії фіналу антиципованого «силуетом» чарівного ключа та комірчини, коли жорстокий кат перетворюється на жертву братів дружини.

У казці «Синя Борода» [5, p.122 – 130] Ш. Перро інтерпретував у традиції «*faketales*» (стилізації під фольклор з «нульовим градусом письма»⁵) французькі варіанти фольклорного сюжету, в яких фігурував мотив порятунку дружини від неминучої загибелі завдяки чарівному помічнику (собаці, трьом голубкам, сойці, вужу, пастушці, сестрі), де жорстокий чоловік ототожнювався з традиційним для французької казки образом Людожера, евфемічним гіперонімом, що приховав табуйовані факти життя Жилия де Ре⁶ (Ж.Мішле вказує на його змалювання англійцем на прізвисько *Bluebeard* [4, p. 11]). В інтерпретації Ш.Перро чарівна казка з «готичним» сюжетом трансформується у новелістичну через незвичний фінал і набуває катартичного драматизму в мотиві спокути за цікавість. Змальовуючи Синю Бороду як свого сучасника, Ш.Перро підкреслює його анахронічність та амбівалентність, спадкоємницю фольклорної традиції та привід до авторської іронії у двох мораліте, присвячених «слабостям слабкої та сильної статі», які набудуть провідного характеру в «чарівному оповіданні» А.Франса.

А.Франс у новелі «Сім жінок Синьої Бороди» (1908) містифікує історію провінційного дворянина Бернара де Монрагу, іронічно посилаючись на такі «аутентичні документи», як папери каменяра, тим самим демонструючи недовіру до «історичних» джерел, посилену через Справу Дрейфуса [3, p. 1 – 3]. Шляхом інверсії за принципом дагеротипа, А.Франс у дусі Вольтера і Дж.Свіфта зображує «дивну» (*merveilleux*) долю несправедливо звинуваченого у віках суспільством та історією взірця християнських чеснот, жертви семи розбещених жінок-смертних гріхів⁷, наділяючи персонажів алюзивними іменами та максимально

⁴ Є.М. Мелетинський виділив дані дистинктивні ознаки новели у працях «Вступ до історичної поетики епосу та роману» (1986) та «Історична поетика новели» (1990).

⁵ «Нульовий градус письма» слід трактувати ширше за визначення Р. Барта в однойменній праці, маючи на увазі передусім орнаментальність та копіювання стилістики попереднього взірця, а не її відсутність як таку.

⁶ Злочинам маршала присвячена монографія Ж.Батая «Процесс Жилия де Ре» (1959), заснована на історичній розвідці аббата Е.Боссара «Жиль де Ре, маршал Франції» (1885).

⁷ А.Франс вперше ввів образи саме семи жінок Синьої Бороди-семи смертних гріхів, подібних до «Ворожих Сил» Г.Клімта, які вписуються у концепцію «*femme-fatale*» рубежу XIX – XX ст.

загострюючи опозицію святість/гріховність. Контекст меніппеї з розгорнутою кумулятивністю новелістичної оповіді про кожен шлюб дворянина уможливило гіпертекстуальну полеміку А.Франса й Ш.Перро в пріннях чоловічої та жіночої точок зору, виключаючи однозначність вердикту Синій Бороді. На комічному самовиправданні Рауля Синьої Бороди побудована гумореска А.П.Чехова «Мої дружини» (1885).

Твори Ш.Перро, А.П.Чехова та А.Франса виявляють два вектори інтерпретації сюжету: «готичний», засуджувально-катартичний та виправдувально-іронічний, що нерідко полемічно взаємодіють навіть в межах одного твору. «Політропність» сюжету про Синю Бороду доповнює спектр характеристик «вічного сюжету» за А. Нямцу (широта інтерпретаційного діапазону, втілення особистого у загальному, поліморфність та полісемантичність, здатність до редукції та експансії і наявність сюжетних домінант, здатних до трансформацій та виокремлення в самостійні сюжети [1, с. 12 – 13]), що дозволяє поставити його в один ряд з сюжетами про Одисея, Дон Жуана, Дон Кіхота та Фауста.

Бібліографічні посилання:

1. Нямцу А. Миф, легенда, литература (Теоретические аспекты функционирования). – Черновцы: Черновицкий национальный университет им. Ю. Федьковича, НИЦ «Библия и культура», 2007 / А. Нямцу. – 520 с.
2. Aarne A. Verzeichnis der Mdrchentypen. – Helsinki, FFC 3, 1910. – 358 S.
3. France A. Les Sept Femmes de la Barbe-Bleue et autres contes merveilleux. – Paris, Calmann-Lévy, 1921. – P. 1 – 57.
4. Michelet J. Histoire de France: en 19 tomes. – Paris, Flammarion, 1893. – T.XI, ch.I, P. 11.
5. Perrault Ch. Contes / Їд. de G.Rouger. – Paris, Їд. Garnier Freres, 1967. – P. 122 – 130.

УДК 94(477) "17/18"

A. S. Posun'ko

Oles Honchar Dnipropetrovsk National University

GRENZERS AND ZAPOROZHIAN COSSACKS ON THE GREAT FRONTIER (MID. 18TH - MID. 19TH CENTURY)

The report deals with the problem of the borderlands communities integration into the imperial society in the Russian and the Habsburg Empires during the second half of the 18th - first half of the 19th century and puts these events into the comparative perspective.

National historiographies of many Eastern and South-eastern European countries had their beginnings in the difficult geopolitical situation of the 19th century, when many of the above mentioned countries were incorporated into the Russian, the Ottoman, and the Habsburg Empires. Sometimes the lack of traditional national elites caused the creation of national myths centered on the frontier communities: the Russian and the Ukrainian cossacks, the Hungarian and the South Slavic hajduks and grenzers, the Transylvanian Szekelys. In different situations these communities were called common people's avengers or ordinary bandits, national heroes or defenders of the faith. However, they were irregular military units and the Habsburgs and the Romanovs, apart from other reason, saw no purpose in their existence by the late 18th century. When regular armies were created, the Ottoman threat diminished and different national movements began to emerge. The reforms of the Military Border in Austria, including the Siculicidium Massacre in 1764, the dissolution of the Zapofoahian Sich in the Russian Empire in 1775 became powerful symbols in collective memories and were used to create lasting images of the enemy.

The objective of this research is to analyze and compare the policies of the Austrian and the Russian governments towards the problem of frontier communities reorganization in the second half of the 18th – first half of the 19th centuries.

National historiographies have already accumulated much material on this problem. For example, concerning the Ukrainian cossacks we have a powerful research tradition, which dates from the classical works by M. Hrushevskyi and D. Yavornytsky [15].

However, many of these works are either focused on one specific community, or compare the Ukrainian cossacks with different Russian cossack formations. Comparative studies of the Ukrainian cossacks and their Western counterparts – hajduks, grenzers, Szekelys, uskoks - have only recently begun to emerge in the works by S. Lepyavko [12] and V. Brehunenko [9].

Valuable insights into the problem may be gained from the use of Frontier Thesis by F. Turner with special focus on the studies by Wh. McNeill and M. Khodarkovsky [2], as well as from the concept of social banditry by E. Hobsbawm [1] and criticism of it by I. Koliopoulos [3] and J. Lea. These insights also due with the interdisciplinary approaches, the use of not only humanitarian subjects, but also a military theory, regarding asymmetric warfares.

Studies of these events from the comparative perspective may strengthen the understanding of borderland communities integration as an European process, which was not unique to any one country, and may lead to a better understanding of the importance these events have in national myths of the newly-independent states.

Bibliography:

1. Hobsbawm E. Bandits, Revised Edition. - N. - Y., 2000.
2. Khodarkovsky M. Russia's Steppe Frontier: The Making of a Colonial Empire, 1500-1800. - Bloomington, 2002.
3. Koliopoulos I. Brigands with a Cause: Brigandage and Irredentism in Modern Greece 1821-1912. - Oxford, 1987.
4. McNeill W. Europe's Steppe Frontier, 1500-1800. - Chicago, 1964.
5. Power D. Frontiers in question. Eurasian borderlands, 700-1700. - London, 1999.
6. Ruthenberg G. The Austrian Military Border in Croatia (1522-1747). - Urbana, 1960.
7. Ruthenberg G. The Military Border in Croatia (1740-1881). - Chicago, 1966.
8. Бачинська О. Козацтво в післякозакову добу (кінець XVIII - XIX ст.). - Одеса, 2009.
9. Каюк С. Задунайська Січ (1775-1828 рр.): дис. канд. іст. наук. - Д., 1999.
10. Когут З. Російський централізм і українська автономія: Ліквідація Гетьманщини, 1760 - 1830. - К., 1996.
11. Леп'явко С. Великий Кордон Європи як фактор становлення українського козацтва (XVI ст.). - Запоріжжя, 2001.
12. Мільчев В. Запорозжі на військовому Кордоні Австрійської імперії. 1785 - 1790 рр. (дослідження та матеріали). - Запоріжжя, 2007.
13. Мільчев В. Повернення Війська Запорозького Низового під царський скіпетр // Історія українського козацтва. Нариси: у 2 т. - К., 2009. - Т. 1.
14. Яворницький Д. Історія запорозьких козаків: у 3 т. - К., 1991.

УДК 811.1'373. 4'255.4-115(043)

М. Є. Сердюк

Маріупольський державний університет

ТИПОЛОГІЯ ТА ПЕРЕКЛАД ПОЕТИЗМІВ УКРАЇНСЬКОЇ, АНГЛІЙСЬКОЇ ТА НОВОГРЕЦЬКОЇ МОВ

Розглянуто спільні та відмінні риси у класифікації поетизмів української, англійської та новогрецької мов, а також способи перекладу української поетичної лексики англійською та новогрецькою мовами на матеріалі творів Т.Г. Шевченка.

Особливу роль у літературній мові відіграють слова й фразеологічні комбінації, як поетизми. Поетизмами називаються слова, уживані майже

виключно в мові поетичних творів і дуже рідко за їхніми межами [3]. Складність феномену поетизмів посилюється відсутністю його цілісного бачення, зокрема в перекладацькій діяльності, з чого й випливає **актуальність** нашого дослідження. Так, наприклад, фундаментальних досліджень щодо визначення поняття власне поетичної лексики новогорецької мови та способів її перекладу не існує й досі.

Об'єктом дослідження виступають поетизми української, англійської та новогорецької мов. **Предметом** дослідження є порівняльний аналіз поетизмів української, англійської та новогорецької мов, а також аналіз способів перекладу українських поетизмів на англійську та новогорецьку мови.

Метою даної роботи є порівняння поетизмів української, англійської та новогорецької мов та способів перекладу українських поетизмів на англійську та новогорецьку мови. Досягнення даної мети зумовлює необхідність вирішення наступних завдань: визначити сутність поняття «поетизм» та його функції у творчості поетів, надати типологію поетизмів у трьох мовах, дослідити способи передачі українських поетизмів при перекладі їх на англійську та новогорецьку мови.

Матеріалом дослідження було обрано ліричні твори Т.Г. Шевченка, відомого українського поета XIX сторіччя, а також переклади деяких його творів англійською та новогорецькою мовами.

Поетизми - слова з додатковим стилістичним забарвленням, експресивно-емоційним змістом, які передають почуття ліризму, урочистості, захоплення прекрасним. Це висока лексика, яка об'єднує традиційні образи античності і світової поезії, частотні в поетичній мові лексеми на означення природних стихій, назви з рослинного і тваринного світу, кольороназви, номінації спорідненості, що поетизуються в мові фольклору, в художньому стилі й пов'язуються з національним мовним світосприйманням [2, с. 175]. Хоча у кожного поета функція поетизмів залежить від конкретного змісту висловлювання, можна намітити загальні функціональні риси поетизмів. Художня функція таких слів полягає в тому, що вони посилюють патетику вірша, його піднесений, урочистий пафос або ж, навпаки, пом'якшують та інтимізують його ліричний настрій [1, с. 65].

І.В. Корунець запропонував виділяти наступні групи поетизмів:

1. Власне поетизми, тобто слова та групи слів, що виражають поетичний зміст на загальнономовному рівні (взяті окремо). У рамках цієї підгрупи можна виділити такі пласти стилістично-забарвленої лексики: а) індивідуально-авторські неологізми, або okazіоналізми; б) застарілі слова й архаїзми; в) діалектизми; г) рідковживані слова французького й латинського походження; д) народнописані звороти [4, с. 61].

2. Слова та групи слів, що набувають поетичного змісту залежно від контексту. Такі слова є традиційними у літературній мові. В англійській вони стають поетизмами завдяки використанню у творах класиків, а в українській переважно завдяки використанню у народній пісенній творчості [4, с. 61].

Під час дослідження ми визначили загальні схожості та відмінності у класифікації англійської, новогрецької та української поетичної лексики, ґрунтуючись на дослідженнях І.Р. Гальперіна та І.В. Корунця, а саме:

- у трьох мовах до складу поетизмів входять діалектні слова, архаїзми, okazіоналізми (або авторські неологізми);

- характерною рисою української поетичної лексики є народнопісенні звороти, слова зі зменшувально-пестливими суфіксами, непрямий порядок слів у словосполученнях та реченнях;

- характерною рисою англійської поетичної лексики є рідковживані слова французького й латинського походження;

- характерною рисою новогрецької поетичної лексики є велика кількість архаїзмів, діалектизмів, непрямий порядок слів у словосполученнях та реченнях, додавання зменшувальних суфіксів до слів.

Підходячи до проблеми передачі українських поетизмів англійською та новогрецькою мовами на матеріалі поетичних творів Т.Г. Шевченка та їх перекладів, ми дійшли до висновку, що найуживанішими способами перекладу є еквівалентний переклад, описовий переклад, приблизний переклад та калькування. У ході дослідження було визначено, що певні труднощі при перекладі викликають авторські неологізми (оказіоналізми), які є по суті безеквівалентною лексикою і потребують неабиякої уваги перекладача.

Результати дослідження можуть бути використані у викладанні курсів з перекладознавства у вищих навчальних закладах, а також під час подальшого порівняльного дослідження поетизмів української, англійської та новогрецької мов.

Крім того, слід зазначити, що ця тема на даному етапі розвитку перекладознавства в Україні є досить мало дослідженою, тому **перспективою** нашої роботи може бути заглиблення у тему і виявлення особливостей перекладу okazіональної лексики, оскільки це є чи не найскладнішою проблемою при перекладі поетичних творів, або ж, навпаки, зворотній аналіз - розгляд способів передачі англійських та новогрецьких поетизмів українською мовою.

Бібліографічні посилання:

1. Брандес М.П. Предпереводческий анализ текста / Брандес М.П., Провоторов В.Н. – Курск: РОСИ, 1999. – 135 с.
2. Лесин В.М. Літературознавчі терміни: Довідник / М.В. Лесин. — К.: Радянська школа, 1985. — 251 с.
3. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): Учебник для институтов и факультетов иностранных языков / В.Н. Комиссаров. – М.: Высшая школа, 1990. – 265 с.
4. <http://www.ukrlit.vn.ua/info/criticism/poetizm.html>

УДК 821.161.2–311.1.09

А.В. Сівкова

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ГЕНДЕРНА ПРОБЛЕМАТИКА РОМАНУ В. ПІДМОГИЛЬНОГО «НЕВЕЛИЧКА ДРАМА»

Проаналізовано художнє відтворення проблеми стосунків між чоловіком та жінкою в романі Валер'яна Підмогильного «Невеличка драма», доведено актуальність прози Підмогильного в наш час та її роль у контексті розвитку української літератури.

У цьому році відбулося святкування 110-річчя від дня народження Валер'яна Підмогильного – відомого українського письменника та перекладача, одного з найвидатніших прозаїків українського «розстріляного відродження», життя якого хоча і вмістилося всього лише в тридцять шість років, але було наповнене подіями: закінчив Катеринославське реальне училище, потім вчився на математичному та юридичному факультетах Катеринославського університету, який так і не закінчив. Блискуче знала Валер'яном французька мова додавала його творам поетики — повнокровності фрази: живої, сповненої натхнення і пристрасті. Він зумів зблизити свою творчість із західноєвропейською літературою, адже у своїх творах він всім своїм серцем звертався до поцінування життя окремої людини, досліджував її найтонші духовні переживання.

Сьогодні творчість Валер'яна Підмогильного, що стала предтечею екзистенціалізму, зазнає свого довгоочікуваного піднесення та гідного філософського осмислення. Нарешті розвінчана його репутація як «декадента, індивідуаліста, наклепника на радянську владу» [8, с.7]. А слово його досі хвилює, зацікавлює читача, спонукає до роздумів про життя в цьому часом химерному та жорстокому світі. Підмогильний тонко відчував час, у якому жив, але не поділяв тогочасної ідеології.

Своєю творчістю він допомагав людині пізнати саму себе, свою малість і силу, а це не збігалося з морально-етичними принципами тоталітарного режиму, який і розправився з Підмогильним особливо жорстоко: арешт 1934 року, одиночка на Соловках, розстріл 1937 року.

У своїй «Невеличкій драмі» Підмогильний виступає на захист любові як джерела загальнолюдських цінностей. Книга наповнена світлом, вірою в людину, у високість її душі, красу, а сам автор намагається дійти до самої глибини людської суті, тонко промальовуючи характери своїх героїв. Носіями духовності твору виступають Марта Висоцька, дівчина сирота, з неусвідомленим, але стійким потягом до краси, до високості, до мрії, та Льова Роттер – єдиний друг Марти, людина високого інтелекту, духовно піднесена, ладна до самопожертви, він пройшов болісний шлях формування споглядальної життєвої позиції.

Ім протиставляються образи біохіміка Юрія Славенка, людини, що прагне зраціоналізувати все, навіть особисте життя, Ірен – професорської доньки, цілеспрямованої та меркантильної жінки, Дмитра Стайничого, молодого інженера з його недалекими практичними поглядами на життя, та деградованого кооператора Іванчука, який вже навіть зовнішньо зраджує себе та «нагадує лиху, але немічну тварину з завжди вищиреним, тільки що беззубим ротом» [8, с.16]. Чоловіки в романі виступають відображенням різних типів кохання (платоніка, родинність, сексуалізм) і різних варіантів його завершення. Чоловіче прагнення помститися жінці за невдачі виявляється в усіх вчинках головних героїв: хапливе одруження Дмитра та заподіяний ним Марті фізичний біль, наклепи та моральні тортури кооператора Іванчука, звільнення з посади начальником Безпальком за відмову його освіченню.

Окремою складовою гендерної проблематики в романі виступає тема вірності. Чоловіча полігамія та жіноча моногамія постають однією з найбільш нагальних проблем у житті взагалі та в стосунках зокрема. Елементи внутрішнього монологу в «Невеличкій драмі» розкривають саму суть жіночої психології та особливостей жіночого буття. Гендерний аналіз книги, не обмежуючись соціальною, а зміщуючи акценти на індивідуально-психологічну проблематику, дозволяє побачити справжні жіночі цінності, справжні бажання і справжні почуття.

У «Невеличкій драмі» зображується зміна соціального становища жінки, виведення її зі сфери приватного у сферу публічного, і цей роман став одним з небагатьох творів в українській літературі, у якому центральною фігурою стає жінка та її думки, почуття і прагнення. Підмогильний представляє Марту як новий тип жінки, яка не вписується в стереотипи, що є традиційними для літератури. Письменник відходить від образу домінантного чоловіка та скореної жінки, він піднімає питання

фемінізму, фрейдизму та сексуальності в літературі 20-их років минулого сторіччя.

Підмогильний остаточно зруйнував народницький стереотип, де на місці тіла й сексуальності стояв пропуск. Його герої страждають від роздвоєності між душою і тілом, статевим потягом, і гармонія між цими двома сферами, на думку автора, неможлива. Відтак сексуальність у Підмогильного виключає любов і полягає в насолоді для тіла, а чоловіча сексуальність виявляється жорстокою, руйнівною для жінок силою і вони стають жертвами чоловічого пошуку самоствердження, а не кохання. Жінка, на думку Підмогильного, схильна мріяти про високу безтілесну любов, поєднану з насолодою тіла, але ці мрії нереальні у світі, де домінують чоловіки [6].

Спроможність Марти не відкинути саму себе, а прийняти, досягнути новий досвід та інтегрувати його у свою особистість, постає як оздоровча в романі. Підмогильний дає Марті можливість вибрати свій власний життєвий шлях, хоч яким він може видатися тяжким. Тому абсолютно справедливим на наш погляд є те, що читач очікує на трагічну кінцівку роману – та не отримує її. У «Невеличкій драмі» можна віднайти те, що дозволить читати її як представникам слабкої, так і сильної статі, що зробить їх партнерами у складному процесі читання, та по-іншому покаже чоловіка іншим чоловікам, а жінку – самій собі.

Як відомо, інтелектуалізм був домінантою модернізму й художньої культури ХХ століття і «Невеличка драма» належить до нового для української літератури типу інтелектуального роману, будучи одночасно психологічним романом. Підмогильний заглиблюється в ті проблеми, які намагалася вирішити філософська наука, додаючи до цього свої переживання, адже філософствування на абстрактні теми наприкінці 20-х виявилось єдиним способом говорити правду. У наші часи, коли особливо гостро відчувається небезпека аморальності та бездуховності, слово Підмогильного схвилювано торкається людських сердець, бо воно звернене не лише до людства взагалі, а й до людини зокрема.

Бібліографічні посилання:

1. Гендер і культура: зб.ст. / Упоряд.: В. Агеєва, С. Оксамитна – К.: Факт, 2001. – С. 224.

2. Досвід кохання і критика чистого розуму: Валер'ян Підмогильний: тексти та конфлікт інтерпретацій/Упоряд. О.Галета. – К.:Факт, 2003. – С.432.

3. Кухар-Онишко О.С. Індивідуальний стиль письменника: Генезис. Структура. Типологія. – К.: Вища школа, 1985. – С. 165 – 172.

4. Новые амазонки /Сост. Василенко С. - М., 1991. – С. 74.
5. Масионис Дж. Соціологія. – 9 изд. – СПб.: Питер, 2004. – С. 752.
6. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. – К.:Либідь, 1997. – С. 225.
7. Павличко С. Фемінізм/Передм. Віри Агєєвої. –К.: Основи, 2002. –С. 322.
8. Підмогильний В.П. Невеличка драма: роман,повісті. – Дніпропетровськ: Промінь, 1990. – С.326.

УДК 659.4

Ю.С. Степанченко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

СПЕЦИФІКА РЕАЛІЗАЦІЇ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ У РЕКЛАМНИХ ТЕКСТАХ

На прикладах сучасних текстів проаналізовано умови створення гендерних стереотипів в рамках рекламної комунікації та специфіку їх впливу на свідомість споживачів.

В умовах сучасного постіндустріального суспільства, що першочергово базується на інформації та знаннях, ставлення до рекламної комунікації як до соціального інституту дозволяє зробити крок уперед у дослідженні гендерних стереотипів. Саме реклама на ряду із кіно, театром, літературою, ЗМІ формує суспільну думку, створює нові моделі поведінки, нові соціальні ролі, а отже, і формує нові гендерні стереотипи.

Новизна наукового погляду полягає у тому, щоб поставити у коло наукового дослідження не тільки жіночі гендерні ролі (інакше автора запідозрили б у фемінізмі), а і чоловічі, що дозволяє більш об'єктивно поставитися до даного питання. Ми переконані, що термін "фемінізм" походить від французького слова "жінка" і розглядаємо його з точки зору рекламної комунікації як форму впливу на свідомість споживача.

У цій роботі мова піде про те, як реклама, використовуючи гендерні стереотипи, породжує конформність суспільства та його гендерно-диференційовану стереотипізацію.

Велике значення для гендерно-диференційованої стереотипізації мав сексуальний розкол, який за Тоффлером, відбувся у суспільствах Другої хвилі. [1. 89, 90, 91, 92].

Цей факт підтверджується і при дослідженні реклами періоду Вікторіанського суспільства, яке саме і засновувалося на чіткому розмежовуванні чоловічої та жіночої сфер [2. 79]. Тобто реклама насаджує типову гендерно-рольову поведінку, яку аудиторія сприйматиме як еталон, і яка викличе у неї схвалення. Дуже часто в таких рекламних

текстах обігруються побутові ситуації аби максимально наблизити рекламний сюжет до реального життя. Науковці Тавріс та Оффер навіть застосували спеціальний термін "синдром домогосподарки" [3. 49] для вираження фрустрації, яку переживають більшість жінок, чиєю єдиною роллю стала роль домогосподарки. А виходячи з того, що реклама завжди зображає "ідеальних людей", така роль сприймається жінкою як належне, що дуже часто викликає депресії та невпевненість у власних силах [3.49].

Не можна проігнорувати і той факт, що у багатьох країнах існує проблема різної оплати праці серед жінок та чоловіків: жінкам за ту ж саму роботу платять менше, ніж чоловікам. Це питання видається цікавим з точки зору менеджменту, однією з основних функцій якого є підтримання здорової атмосфери у колективі. Постає питання, чи не виникають конфлікти через цю проблему, та які способи їх вирішення можуть запропонувати фахівці.

Існує безліч прикладів маніпулювання свідомістю споживача за допомогою гендерних стереотипів, а саме – класифікації суспільством товарів широкого вжитку як "типових" чи "не типових" з точки зору гендерної приналежності.

Відомо, що гендерна психологія багато у чому співпадає із цілями феміністського руху, хоча останній займається скоріше політичним, економічним та соціальним рівноправ'ям чоловіків та жінок [3. 7].

В Україні про ідею партнерської сім'ї заговорила Соломія Павличко, яка вбачала у стосунках чоловіка та дружини повагу, взаємну підтримку та допомогу. Вона вважала, що не існує "жіночої" та "чоловічої" роботи по догляду за господарством та ратувала за партнерські відносини.

У цій роботі ми розглядаємо не тільки жіночі гендерні ролі, а і чоловічі, адже проблемою є те, наскільки часто чоловіки стикаються із труднощами, створеними традиційною чоловічою роллю. Адже до складу чоловічої гендерної ролі входять певні норми, відхилення від яких спричиняє "покарання" з боку суспільства. Томпсон та Плек визначили чоловічу роль як "соціальні норми, які містять розпорядження та заборони відносно того, що чоловікам потрібно відчувати та робити" [3. 67]. Вони відкрили, що структура цих норм складається з трьох факторів. Перший пов'язаний із очікуваннями, що чоловіки завойовують статус та повагу інших (норма статусу). Другий фактор, норма твердості, відображає очікування від чоловіків розумової, емоційної та фізичної твердості. Третій фактор – це очікування того, що чоловік повинен уникати стереотипно жіночих занять та видів діяльності [3. 67].

Однією з найбільших аудиторій, на які безпосередній вплив має реклама та телебачення, звичайно, є діти. Дивлячись на телевізор, вони

ідентифікують себе із телевізійними героями та намагаються копіювати їх поведінку. Вплив гендерно-диференційованої стереотипізації на цю аудиторію дійсно дуже великий, до того ж діти та підлітки схильні до конформності більше, ніж дорослі люди. Слід також враховувати, що батьки не завжди є прикладом для наслідування типових гендерних норм поведінки, адже якщо дитині не подобаються норми поведінки батьків, вона обере собі за еталон когось іншого.

Для підлітків характерним є бажання відповідати системі чоловічих ідентифікацій у найбрутальнішій формі – сексуальній активності, адже вони прагнуть здобути авторитет серед однолітків. А їх агресія також пояснюється впливом масової культури, яка сама по собі відрізняється агресивністю.

Диференціація чоловічих та жіночих гендерних ролей та стереотипів, які виникають на цій підставі є явищем не біологічного, а соціального характеру, на яке впливає агресивна масова культура сьогодення, зокрема і реклама, як вид комунікації. Ми повинні усвідомлювати наскільки серйозними є проблеми, порушені дослідженням гендерних стереотипів, для майбутнього нашого суспільства.

Бібліографічні посилання:

1. Тоффлер, Э. Третья волна: (пер. с англ.) / Элвин Тоффлер. - М.: АСТ: АСТ МОСКВА, 2010. - 795, (5) с. (Philosophy);

2. Сивулка Дж. Мыло, секс и сигареты/ Пер. с англ. под ред. Л. А. Волковой.— СПб: Питер, 2002. - 576 с.: ил. - (Серия "Маркетинг для профессионалов");

УДК 811.134.2'373.612.2

Л.Г.Сутуліна

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

КОНЦЕПТУАЛЬНА МЕТАФОРА HAUNTING У РОМАНІ Х. НАВАРРО “ДІМ БАТЬКА”

Проаналізовано концептуальну метафору HAUNTING у романі Х. Наварро. Автор статті вважає, що у концептуальній метафорі HAUNTING письменник втілює відбитки, залишені війною та диктатурою Франко у свідомості сучасного іспанського суспільства.

Дослідження концептуальної метафори, започатковане у 80-х роках ХХ століття відомою роботою Дж. Лакоффа та М. Джонсона [1], є актуальним напрямком філологічних студій через уможливлення експлікації численних семантичних феноменів і розкриття ряду

закономірностей концептуалізації людиною дійсності. Іманентні властивості концептуальної метафори: «одне поняття структурно метафорично упорядковується у термінах іншого» [1, с. 389] дають можливість означити поняття *haunting* як концептуальну метафору. Дієслово англійської мови «haunt» тлумачиться як *часто відвідувати, з'являтися (про привиди)*.

Розглядаючи літературно-історичний контекст, зазначимо, що лише нещодавно Іспанія оговталася після свого травматичного минулого. Теми Громадянської війни 1936-1939 рр. і дискурс спогадів після смерті Франко породили загальний страх нової війни, який разом із демократією вилився у політику мовчання. Зараз новий дискурс спогадів успішно зламає табу минулого, у чому йому сприяє сучасна іспанська література, адже наявність фантазмагоричного у творах іспанських письменників має на увазі необхідність актуалізувати маргінальні голоси, які недавня історія країни воліла замовчувати. Саме за допомогою концептуальної метафори *haunting* спогади минулого перетворюються на привидів і «населюють» будинки сьогодення. Історично-соціальний підтекст досліджуваної метафори дозволяє нам виокремити літературний жанр іспанської літератури 90-х рр. – література спогадів громадянської війни і диктатури. Як приклади можемо навести роботи А. Гордон, Х. Лабануй, Б. Клафф, Ф. Шутен, І. Кунядо та багато інших. Серед іспанських письменників, які одними з перших почали висвітлювати проблеми війни та диктатури через зображення минулого в образі *haunting*, можна назвати таких, як К. Лола, А. Моліна, Х. Серкас, Р. Чірбес, А. Помбо, Х. Маріас та Х. Наварро.

Яскравою ілюстрацією концептуальної метафори *haunting* є оповідання Хусто Наварро «Дім батька», у сюжеті якого фігурує образ дому (замку), який населяють привиди: *«me paresna que me transformaba y andaba como un fantasma hinchado, contrahecho por la escalera amarilla, mirando las sombras silenciosas en la pared, como las ocas y los asnos y los elefantes y los dragones que formaba con los dedos en la pared de mi cuarto, cuando me despertaba a medianoche temblando y sudando de miedo, para olvidar que me tenia que morir»* [2, с. 36] та в'язні замку (монструозні персонажі): *«Eran jvenes los hermanos Bueso, y estaban encerrados en la casa, y estaban solos, ... y nadie los miraba, ni ellos mismos se miraban ... se habnan enterrado en vida»* [2, с. 50]. Принагідно зазначимо, що сама назва роману «Дім батька» також опосередковано вербалізує ключову концептуальну метафору. З привидом постійно порівнюється і протагоніст роману: *«Aunque el muerto era yo, que todavna estaba vivo»; «como un fantasma, como uno que oye voces a través de las paredes»; «me sentna un fantasma, un fantasma o dos fantasmas, un fantasma capaz de estar*

en dos sitios a la vez» [2, с. 15]. Але ми не можемо назвати роман готичним, оскільки у ньому є багато власних назв: *Zukov, Sebastopol, Falange, Hitler, Franco, la batalla de Stalingrado*, які нагадують про другу світову війну, а тому дозволяють віднести роман до іспанської літератури спогадів. Отже, концептуальна метафора HAUNTING є елементом герменевтичного коду у романі Х. Наварро «Дім батька».

Бібліографічні посилання:

1. Лакофф Дж. Метафори, котрими ми живем / Дж Лакофф, М. Джонсон // Теория метафоры: Сборник. – М.: Прогресс, 1990. С. 387-415
2. Navarro J. La casa del padre. – Barcelona: Anagrama, 1994. - 296 p.

УДК 070 (477)

І.О. Тарнавська

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
ІМІДЖ УКРАЇНИ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ МЕДІАКОНТЕКСТІ

Проаналізовано складові та специфіку формування іміджу України у європейських засобах масової інформації та окреслено фактори поліпшення медіаіміджу держави у контексті євроінтеграційних процесів нашої держави.

Україна — це європейська держава з багатими культурними традиціями і великим майбутнім. Вона має добрі стосунки із сусідніми країнами і за короткий період після проголошення незалежності перестала бути лише об'єктом дій інших держав, перетворилася на рівноправний суб'єкт міжнародного права. Але, об'єктивні труднощі перехідного періоду, затримка з проведенням радикальних реформ, нерозвиненість механізмів громадянського суспільства, низька ефективність владних структур України — ці та інші чинники ускладнюють формування її позитивного міжнародного іміджу.

Взагалі поняття «імідж» (від англ. «image» «образ») загальновідомо охоплює такі дефініції як «образ, що формується цілеспрямовано» [1, с. 229], «як обмірковане уявлення чогось побаченого раніше» [2, с. 71]. Так, наприклад, у сфері міжнародних відносин особлива роль належить створенню іміджу держави та її політичного лідера. Досліджуючи це явище, доцільно зазначити, що існують зовнішній (оцінки держави на міжнародній арені іншими суб'єктами міжнародних відносин) та внутрішній (тип політичного режиму, економічне становище країни, рівень патріотизму, ставлення громадян до власної держави) аспекти іміджу [3].

Слід зазначити, що **імідж держави формується під впливом багатьох чинників:**

— Інформаційна політика країни, а також діяльність ЗМІ.

– Підтримка державою певних політичних дій іншої держави, держав чи організацій. Наприклад участь у війні, надання гуманітарної допомоги, участь у миротворчих операціях тощо.

– Наявність стереотипів як відносно сталих та спрощених образів, що складаються в умовах дефіциту інформації як результат узагальнення особистого досвіду і упереджених уявлень, прийнятих у суспільстві [4, С. 186].

Таким чином, всі ці складові допомагають кожній країні створити свій неповторний імідж.

Якщо ж розглядати дане поняття з точки зору маркетингу, то воно тут набуває не тільки нових характеристик, а й взагалі іншу назву: «брендинг країни».

Брендинг країни – це процес створення та поширення за допомогою міжнародних ЗМК бренду країни. **Бренд країни** необхідно розуміти як національну ідею, її інтелектуальну власність, тобто комплекс думок, відчуттів, асоціацій та уявлень, які виникають у людини, коли вона бачить, чує назву країни чи купує товар, вироблений у ній [5].

Бренд країни повинен відповідати таким вимогам:

1. він має бути оригінальним та асоціюватися з країною;
2. легко піддаватися змінам та нововведенням відповідно до ситуації;
3. використовувати постійні цінності та культурні особливості країни;
4. для його створення та просування необхідна професійна в різних сферах команда, яка має бути аполітичною та інтернаціональною;
5. мати в наявності слоган (назва країни – обов'язкова) та логотип, який би містив елементи державної символіки (герб, прапор) [6].

Таким чином, брендом країни є певний образ, який ототожнює цю країну, її властивості і переваги перед світом.

Слід зазначити, що Україна не дуже часто привертає увагу впливових іноземних ЗМІ (Guardian, Financial Times та ін.). На мій погляд, це – закономірне явище, з огляду на роль і місце України у світі, її обмежений вплив на глобальні світові процеси.

Проведений аналіз деяких матеріалів європейських ЗМІ приводить до невтішного висновку: сьогодні уявлення про Україну є досить поверхневими, фрагментарними і, на жаль, переважно негативними.

Але все ж таки окремі західноєвропейські видання приділяють увагу Україні на біль-менш регулярній основі. Переважають безумовно сенсаційні повідомлення – про корупцію, злочинність, економічні катаклізми тощо, а не регулярні новини. Так, наприклад, газета Daily mail описала справу по звинуваченню одного урядовця у розкраданні державних коштів, наголошуючи: «Йдеться про мільярди доларів чи ні, але цей випадок доводить, що в Україні можливо все», — підсумовує видання Daily mail [7].

Авторитетні видання (Central European Economic Review, Telegraph) публікують рейтинги та результати опитувань, у яких відводиться певне місце й Україні.

У спеціалізованих наукових, культурних і спортивних виданнях (L'Esquire, Focus) час від часу з'являються інформаційні повідомлення про досягнення представників України. Так, у британському виданні Telegraph з'явилося кілька статей про спільну розробку технологій виробництва медичного обладнання і волоконної оптики. А німецьке радіо (Deutsche Welle **Radio**) повідомило, що українські вчені знайшли зв'язок між діяльністю мозку і атмосферним тиском.

Більш активно українська проблематика висвітлюється в ЗМІ країн Центральної і Східної Європи (The Baltic Times, HR Planet тощо). Це зумовлюється схожістю проблем регіону, порівняно з західними країнами. Однак, говорити про формування тут позитивного іміджу України також важко, бо переважають повідомлення про українську мафію і нелегальних мігрантів зі Сходу, а не репортажі про культуру, наукові досягнення тощо.

Найбільш активно українські події висвітлюються російськими ЗМІ («Московский Комсомолец», «Известия» та ін). Понад 20 провідних друкованих та електронних видань РФ регулярно приділяють увагу українській проблематиці і висвітлюють переважно суперечливий характер українсько-російських відносин, що стосується проблеми Криму, Чорноморського флоту і Севастополя і т.д.

Отже, аналіз матеріалів європейських мас-медіа дозволяє зробити висновок, що уявлення про Україну в світі є досить поверхневими і фрагментарними. Безумовно, першорядну роль у формуванні іміджу зараз відіграє Євро-2012, яке буде проходити на території України та Польщі. На мою думку, у контексті даного спортивного заходу, Україна має можливість підняти свій імідж та трансформувати його у більш позитивний.

Але, для того, щоб задіяти весь іміджевий потенціал нашої держави, необхідні продумана державна інформаційна політика й чітко спланована брендингова кампанія. І тоді, вдале поєднання внутрішньої та зовнішньої складової іміджу дасть можливість скорегувати негативний імідж України та створити підстави для формування позитивного бренду.

Бібліографічні посилання:

1. Современный словарь иностранных слов. – М., 1997. – 442 с.
2. Политическая имиджелогия: Кол. моногр. / Под общ. научн. ред. Л. Г. Лаптева, Е. А. Петровой. – М.: РИЦ АИМ, 2006. – 276 с.
3. Поліщук О. Імідж держави на міжнародній арені: інформаційний аспект. – <http://www.naub.org.ua/?p=1204.htm>

4. Матвеева С. Політична психологія. Навчальний посібник. / За ред. С. Матвеева. – Київ: ЦУЛ, 2003 – 216 с.

5. Леонтьева Л. Інформаційна війна в епоху глобалізації. - <http://www.ji-magazine.lviv.ua/seminary/2000/sem13-04.htm>

6. Імідж України: погляд з-за меж. - http://www.experts.in.ua/baza/analytic/index.php?ELEMENT_ID=11063

7. <http://www.dailymail.co.uk/news/index.html>

УДК 81'243

Н.А.Федосенко

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара
**ДЕЯТЕЛЬНОСТНЫЙ ПОДХОД ПРИ ОБУЧЕНИИ ГРАММАТИКЕ
ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА**

Проанализированы принципы обучения грамматике иностранных языков в русле деятельностного подхода.

На современном этапе одним из самых эффективных подходов к обучению иностранным языкам признан деятельностный подход, главная задача которого состоит в обучении учащегося автономии, умению самостоятельно изучать иностранный язык, быть активным субъектом собственного обучения. Этот подход рассматривает обучающегося как *социального актера*, умеющего мобилизовать свои знания, умения и ресурсы (когнитивные, стратегические, вербальные и невербальные) для того, чтобы в процессе решения определенной проблемы достигнуть ожидаемого результата.

Авторы «Общеввропейских рекомендаций по изучению иностранных языков», которые разработали и предложили концепцию деятельностной перспективы обучения, выдвигают новый методический термин – *речевую задачу*, которую учащийся выполняет в конкретных условиях, внутри особой деятельностной области.

При деятельностном подходе в процессе обучения иностранному языку приоритетными становятся функциональные цели, вслед за которыми реализуются цели лингвистические. Соответственно этому при изучении того или иного грамматического явления осуществляется переход от смысла к форме, т.е. от речевого акта, к способу его реализации в языке. В связи с этим занятия иностранного языка как организационная форма обучения претерпевает изменения содержательного и структурного характера, происходят качественные изменения в отборе целей и средств обучения, а также во взаимодействии преподавателя и учащегося.

При обучении иностранному языку как средству общения грамматика имеет прикладной характер: она служит для того, чтобы учащийся смог правильно построить иноязычную речь, правильно понимать иноязычное высказывание, уметь выбирать требуемые в конкретном контексте грамматические формы и конструкции. При деятельностном подходе ознакомление с новым грамматическим материалом происходит индуктивным путем. Он предполагает, что учащиеся, на основе совокупности примеров, конкретных случаев употребления грамматического явления, сами формулируют правило, составленное на основе конкретного задания и когнитивных средств, созданных ими (выделение цветом, подчеркивание, создание схем и таблиц и т.д.). Преподаватель не стремится привести студентов к правилу или концептуализации (своей личной или той, на грамматическое описание которой он ссылается), но позволяет им самим в процессе обсуждения вывести такое правило и такую формулировку, какими они должны быть.

Речь идет о том, чтобы побудить студентов к совместным размышлениям, взаимному умозаключению над функционированием микросистем изучаемого языка, на основе их интуитивных способностей и индивидуального опыта изучения языка. Целью такого подхода является развитие творческого мышления при описании учащимися грамматического явления, необходимого для обеспечения и закрепления их знаний. Естественно, преподаватель тоже играет определенную роль: он присутствует при процессе обсуждения и может ненавязчиво, с помощью эксплицитных и понятных установок, направлять студентов, ободрять их, поддерживать.

Очень важным моментом является организация совокупности примеров, на основе которых будет сформулировано правило для изучения определенного грамматического явления. Для этого необходим аутентичный письменный, аудио- или видео-документ, на основе которого и будет создана грамматическая концептуализация. Отметим, что документы следует подбирать согласно уровню знаний учащихся на данном этапе. Немаловажным является также разработка преподавателем для себя стратегии введения грамматического материала, составление таблиц, определение установок и наводящих вопросов.

Библиографические ссылки:

1. Cadre européen commun de référence pour l'apprentissage et l'enseignement des langues. - Strasbourg : Conseil de l'Europe, 1e éd. 1996, 2e éd. corr. 1998 ; Paris : Didier, 2001.

АНАЛИЗ СОДЕРЖАНИЯ КОНЦЕПТА «СТРАННОСТЬ»

Исследование значений концепта «странность» проводилось в несколько этапов: краткое изложение этимологии слова на основе статей из специализированных словарей, перечисление ядерных сем, вокруг которых строится периферия концепта, на основе словарных статей.

Понятия *концепт*, *коллективное языковое сознание*, *концептуальная и языковая картины мира* являются базовыми понятиями когнитивной лингвистики. Их исследования, позволяющие увидеть отражение мыслительных процессов, чрезвычайно актуальны в современных научных исследованиях.

Анализ концепта «*странность*» даёт возможность на примере одного объекта проследить ход когнитивных процессов в русском языке и установить их специфику в русском языковом сознании.

Говоря о соотношении ментальности и языка, И.Г. Дубов подчёркивает, что специфика связей между элементами языка отражает отношение людей к окружающему миру [2]. Язык фиксирует отраженные сознанием взаимоотношения между явлениями действительности и оценки этих явлений. Поэтому анализ предполагает изучения различий, как между значениями одного и того же понятия, так и между социальными смыслами. Для выявления специфики концепта «*странность*» в русском языке попытаемся выявить его значения и социальные смыслы, как в исторической перспективе, так и в синхронном срезе, зафиксированном современными толковыми словарями.

Начнём исследование значений концепта с рассмотрения этимологии слова «*странность*», понятия «*странность*» и связанных с ним однокоренных единиц на материале словарей. «*Странность*» – это отвлечённое существительное к прилагательному «*странный*», которое заимствовано из старославянского языка и первоначально его значение было «*чужестранный*», «*чуждой*», затем «*необыкновенный*», «*непостижимый*», «*странный*» [4]. На основе этого можно сделать вывод, что слово «*странный*» появилось в языке давно и на первоначальное значение постепенно накладывались новые.

Следующий этап – это анализ ядра концепта «*странный*», т.е. дефиниций, зафиксированных в словарях. В «Толковом словаре русского языка» под редакцией С.И. Ожегова зафиксирована только одна единица значения – *необычный, непонятный, вызывающий недоумение* [5].

Обратимся к «Толковому словарю» под редакцией Т.Ф. Ефремовой:
1) *необычный, вызывающий недоумение* (например: *странное поведение*,

странный взгляд странная манера говорить, странные взгляды.); 2) устаревшее значение – *находящийся в пути; странствующий, странний* (например: *странные люди (странникитранные люди (странники)* [3]. Подобная дифференциация, фиксирующая устаревшее значение данного концепта, подчёркивает неодинаковую продуктивность данной лексической единицы.

Словарь под редакцией Н. Абрамова предлагает большое количество синонимов лексемы «*странный*»: *странный, необыкновенный, удивительный, чудный, ненормальный, сумасшедший, необычный, психически нездоровый, неестественный, противоестественный, заморочный, сдвинутый, бабахнутый закидонистый* [1]. Данные синонимы имеют разную эмоциональную и смысловую окраску, которая зависит от индивидуальности говорящего, его социального статуса, и могут варьироваться в разных коммуникативных ситуациях.

Таким образом, с помощью анализа значений концепта «*странность*» в русском языке может быть выявлено функционально-семантическое поле данного концепта, основной характеристикой которого является наличие элементов языка, связанных с эмоциональной стороной восприятия мира человеком и социальной сферой.

Библиологические ссылки:

1. Абрамов Н. Словарь синонимов [Электронный ресурс]. – Доступный с <<http://www.vseslova.ru/index.php?dictionary=abramov>>.
2. Дубов И.Г. Феномен менталитета: психологический анализ / Дубов И.Г. // Вопросы психологии. - 1993. № 5. - С. 20-29.
3. Ефремова Т.Ф. Современный толковый словарь русского языка [Электронный ресурс]. – Доступный с <http://window.edu.ru/window_catalog/redirect?id=57984>.
4. Крылов Г.А. Этимологический словарь [Электронный ресурс]. – Доступный с <<http://www.genon.ru/GetAnswer.aspx?qid=eac4a68f-45dc-42c7-be13-df30abe09ddc>>.
5. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка [Электронный ресурс]. – Доступный с <<http://www.ozhegov.ru/>>.

ПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ МЕДІАКОМУНІКАЦІЇ

У статті було розглянуто схему механізму породження та сприйняття мовленнєвого акту, запропоновану французьким лінгвістом П. Шародо, а також було застосовано цю схему до ситуації медіакомунікації.

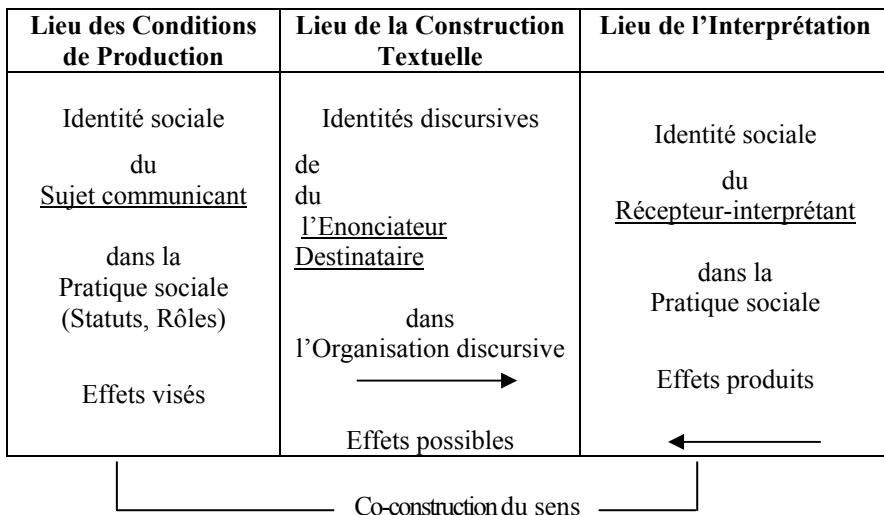
Досліджуючи інтеракцію між адресатом і адресантом в процесі передачі інформації, П. Шародо запропонував наступну схему, що представляє механізм породження та сприйняття мовленнєвого акту:

Les trois lieux de pertinence

Produit fini

Réception

Production

Базовий постулат, що лежить в основі цієї схеми, полягає в тому, що не в основі будь-якого мовленнєвого акту зазвичай лежить взаємодія чотирьох суб'єктів.

Мовленнєвий акт більше не сприймається як комунікативний акт, результуючий від простої передачі повідомлення від адресанта до адресата, а становить собою діалектичну єдність двох процесів:

– процесу продукування, який відбувається від адресанта (énonciateur) до адресата (destinataire);

– процесу інтерпретації, який розпочинає не ідеальний адресат, а реальний інтерпретатор (récepteur-interprétant), вибудовуючи для себе образ мовця (sujet communicant), який не обов'язково співпадає з образом адресанта.

За П. Шародо, якщо мовець та інтерпретатор соціально ідентичні в рамках комунікативної ситуації, то адресант і адресат набувають дискурсивної ідентичності завдяки акту висловлювання.

Між мовцем та інтерпретатором на схемі міститься мовленнєвий акт у своїй текстовій конфігурації. Як зазначає П. Шародо, схема представляє три складові будь-якого мовленнєвого механізму конструювання смислу. Цей смисл є, насамперед, результатом процесу його спільної конструкції (co-construction) обома учасниками комунікації. Адже мовець може розраховувати справити лише передбачувані ним ефекти (effets visés), будуючи для себе ідеальний образ отримувача, а інтерпретатор, в свою чергу, відчуває ефекти, з яких лише деякі відповідають передбачуваним, а деякі уявлені ним самим (effets produits). Результат мовленнєвого обміну – це в певному сенсі сума, комбінація передбачуваного смислу і отриманого насправді. Текст який циркулює між суб'єктами акту, називається завершеним продуктом (produit fini), що породжує згадані смисли (effets possibles).

Ця загальна модель може бути підлаштована під комунікаційну схему, до якої вона застосовується. Для медіакомунікації на місці умов продукування знаходяться журналісти певної інформаційної установи (преса, радіо, телебачення), вони уявляють передбачувані ефекти в залежності від гіпотез, які вони для себе виводять щодо образу своїх читачів, слухачів чи глядачів. На місці умов реценції знаходяться споживачі медіаінформації, певна різнорідна публіка. На місці завершеного продукту – газетна стаття, радіоінтерв'ю чи репортаж, продукт, що породжує можливі ефекти, які є результатом зустрічі передбачуваних та дійсно справлених ефектів (co-construction de sens).

**ОБРАЗНИЙ ПРОСТІР АНГЛОМОВНИХ ХАЙКУ В КОНТЕКСТІ
СУЧАСНИХ КОГНІТИВНО-СЕМІОТИЧНИХ СТУДІЙ**

Проаналізовано базові засоби образотворення в англomовних хайку за допомогою застосування методик концептуального аналізу, включаючи реконструкцію концептуальних метафор та образних схем у віршах цього жанру у її поєднанні з елементами семіотичного аналізу.

У світі багато речей, чия простота – не більше, ніж ілюзія [2, с. 6]. Такими є хайку з їх, за висловом Р. Барта, «фантазмагоричною особливістю» % весь час здається, що їх просто написати самому [1, с. 87]. Проте за позірною простотою вірша ховається його вишукана форма, яка вимагає уміння, таланту й особливого погляду на світ – уважного та чуйного [2, с. 6].

Хайку як різновид орієнтальної поетичної мініатюри останнім часом активно розвивається далеко за межами країни свого походження – Японії. Вражають своєю кількістю та різноманітністю англomовні хайку. Інтерес до них зростає не лише з боку митців, а й науковців. Сучасних дослідників цікавлять насамперед жанрові характеристики англomовних хайку [4; 5; 6; 8], проте механізми формування образного простору цих поетичних мініатюр, що внаслідок «візуального мінімалізму» [2, с. 11] письма на Заході залучають дещо відмінні засоби образотворення, залишаються не повністю розкритими.

Окремі дослідження іконічності як підґрунтя метафоричної образності в східних хайку з погляду когнітивної лінгвістики [7] свідчать про доцільність застосування до розгляду засобів образотворення в англomовних орієнтальних поетичних мініатюрах методик концептуального аналізу (зокрема з опорою на концептуальні метафори та образні схеми). Для сучасного когнітивного підходу характерна взаємодія з іншими підходами, насамперед з семіотичним, елементи якого доповнюють власне концептуальний аналіз.

Однією з важливих ознак хайку є *kigo* (“season word”), або так зване «сезонне слово», що відносить тривірш до певної пори року [2, с. 12]. Залучаючи понятійний апарат семіотики; можна припустити, що сезонні слова діють у хайку як знаки-індекси, які, за класифікацією Ч. Пірса [11], вказують на щось інше, ніж сам знак, але очевидне, формуючи таким чином певний ментальний образ:

*cold gathers
at the bottom of the hill
empty mailbox*

(Jim Kacian [9, с. 50])

Сезонне слово *cold* – «холод» пов’язує вірш з холодною порою року. У східному хайку поряд з кіго вживається і так зване «межове слово» (*kirēji*) [7, с. 8] – одна з часток, що позначає поділ хайку на дві образні частини. В англomовному хайку така межа може бути позначена лексично або пунктуаційно – за допомогою коми, крапки, тире чи інших розділових знаків [там само, с. 8-9]. Проте, як видно з наведеного прикладу, цю межу може бути імпліковано зіставленням двох образів – образу холоду у підніжжя пагорбу та образу порожньої поштової скриньки. Якщо це віртуальна скринька, то йдеться про метафоричний образ-ікону, де електронна скринька, встановлена на персональному комп’ютері, нагадує своїми функціями звичайну поштову скриньку. У результаті настроїв смутку та самотності, навіяний хайку, зростає. Сьогодні електронна пошта майже щоденно поповнюється листами від друзів чи знайомих або ж рекламою, відомою назвою «спам». Відсутність нових повідомлень здатна як мінімум здивувати сучасну людину. На наш погляд, така пустота поштової скриньки породжує смуток і печаль у душі ліричного героя. Холод підсилює ці відчуття, а водночас і контрастує з цією пустотою, адже він накопичується, «збирається» – *gathers*. На зміну теплomu, важливому, очікуваному (листам у скриньці) приходить холод (небажаний, неприємний). Пагорб водночас представляє перепону – реальну, що затримує холод, й уявну – перешкоджає надходженню листів. Кожен рядок – ідея, що втілюється в певній концептуальній метафорі: холод збирається – ПРИРОДА Є ЖИВОЮ ІСТОТОЮ (*NATURE IS A LIVING CREATURE*); у підніжжя пагорбу – СКЛАДНІСТЬ Є ФІЗИЧНА ПЕРЕШКОДА; пуста поштова скринька – ВІРТУАЛЬНИЙ СВІТ Є ВМІСТИЛИЩЕ, СМУТОК Є ПОРОЖНЕЧА.

Образ підніжжя гори можна розглядати як образ-символ труднощів, визначальний в образній системі аналізованого хайку. Як показав когнітивно-семіотичний аналіз, образний простір цього хайку, асоційований з образною схемою Блокування [10], вимальовується в результаті взаємодії знаку-індексу (*cold*), межового моменту, що народжується внаслідок зіставлення двох образів, і знаку-ікони (*empty mailbox*). Образи, витворені цими засобами, перебувають між собою у складному зв’язку, а в своїй сукупності вибудовують певну образну схему всього хайку, яка ґрунтується на кластерному поєднанні ключових концептуальних метафор.

Бібліографічні посилання:

1. *Барт Р.* Империя знаков [сборник заметок по итогам путешествия по Японии] / Ролан Барт ; [пер. Я. Г. Бражниковой]. – М.: Праксис, 2004. – 143 с.
2. *Серебряков Д.* Хайку. Японская поэзия XVI-XVII веков / Дмитрий Серебряков, Юлия Зартайская. — СПб. : Издательский дом "Нева", 2000. — 383 с.: ил.
3. *Fauconnier G.* The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities / Gilles Fauconnier and Mark Turner. – New York: Basic Books, 2002. – 443 p.
4. *Gilbert R.* Kigo and Seasonal Reference: Cross-cultural Issues in Anglo-American Haiku [Електронний ресурс] / Richard Gilbert. Режим доступу до статті : <http://www.iyume.com/kigo/kigo-cross-cultural-issues.htm>.
5. *Gilbert R.* Haiku metrics and issues of emulation: New paradigms for Japanese and English haiku form [Електронний ресурс] / R.Gilbert, J. Yoneoka. Режим доступу до статті : <http://www.iyume.com/metrics/haikumet.html>
6. *Gilbert R.* The spirit of Freedom [Електронний ресурс] / Richard Gilbert. Режим доступу до статті : http://www.haiku-heute.de/Archiv/Richard_Gilbert_03-2007.html.
7. *Higara K. M.* Metaphor and Iconicity: A Cognitive Approach to Analyzing Texts / Masako K. Higara. – New-York: Palgrave Macmillan, 2005. – 261 p.
8. *Higginson J. William.* The Disjunctive Dragonfly: A Study of Disjunctive Method and Definitions in Contemporary English-language Haiku [Електронний ресурс] / J. William Higginson. Режим доступу до статті : <http://www.iyume.com/dragonfly/DisjunctiveDragonfly.htm>.
9. *Kacian J.* Presents of Mind / Jim Kacian. – Winchester VA, USA : Red Moon Press, 2006. – 148 p.
10. *Lakoff G.* Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind / George Lakoff. – Chicago: University of Chicago Press, 1987. – 614 p.

СЕКЦІЯ 2. РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

УДК 347.4

Д.І.Алексєєнко

Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара **ДОКТРИНАЛЬНІ ТА ЗАКОНОДАВЧІ ПІДХОДИ ЩОДО ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ**

Проаналізовано визначення поняття господарської діяльності з управління майном, її ознаки та диференціацію на основі концептуальних конструкцій та чинного законодавства.

Згідно теоретичних підходів та законодавства можна надати наступне юридичне визначення господарської діяльності з управління майном, як діяльності у сфері нематеріального виробництва, що спрямована на оплатне надання послуг з управління майном та здійснюється суб'єктами господарювання, які одержали право займатися нею в порядку, встановленому законодавством, з метою одержання прибутку. [1, с. 136].

З врахуванням ряду визначальних для правового режиму господарювання економіко-правових чинників (об'єктів обслуговування, мети та призначення управління, наявності/відсутності засад колективного інвестування, засобів залучення майна в управління, особливостей правосуб'єктності управителя тощо), господарська діяльність з управління майном отримує в чинному законодавстві диференціацію на окремі види, що характеризуються спрямованістю на надання послуг з управління майном, і, як такі, потребують дослідження в комплексі з метою з'ясування загальних засад їх правового регулювання. До видів цієї діяльності, відповідно до чинного законодавства запропоновано відносити наступні види господарювання: довірче управління фінансовими активами; управління цінними паперами торговцями цінними паперами; довірче управління комерційними банками коштами та цінними паперами за договорами з юридичними та фізичними особами; діяльність з управління активами інституційних інвесторів на фондовому ринку, включаючи управління активами інститутів спільного інвестування та управління активами пенсійних фондів; при будівництві житла та операціях з нерухомістю, включаючи управління фондами фінансування будівництва і управління фондами операцій з нерухомістю; управління іпотечними активами; управління іпотечним покриттям; довірче управління фондами банківського управління; представницька діяльність довірчих товариств з реалізації

прав власності довірительів; управління корпоративними правами держави суб'єктами господарювання-уповноваженими особами; управління будинком, спорудою, житловим комплексом або комплексом будинків і споруд; управління на господарських засадах майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав. [2, с. 143-146].

Як свідчить практичний досвід та результати аналізу чинного законодавства до кола суб'єктів господарської діяльності з управління майном можна віднести: комерційні банки; компанії з управління активами; професійних адміністраторів недержавних пенсійних фондів, які управляють активами недержавних пенсійних фондів, адміністрування яких вони провадять; небанківські фінансові установи – управителів фондами фінансування будівництва і управителів фондами операцій з нерухомістю; небанківські фінансові установи – управителів іпотечними активами; небанківські фінансові установи – управителів іпотечним покриттям; торговців цінними паперами – управителів цінними паперами; довірчі товариства; суб'єктів господарювання-уповноважених осіб з управління корпоративними правами держави; ріелторів (ріелторські фірми); управителів будинком (спорудою, житловим комплексом або комплексом будинків і споруд); патентних повірених, інших суб'єкти господарювання, які надають послуги з управління майном певних видів в межах свої спеціальної компетенції. [3, с. 79-83].

Треба відзначити, що послуги з управління майном за їх спрямуванням поділяються на такі, що мають комерційний (забезпечують отримання управителем для клієнтів доходу від операцій з майном) та некомерційний характер (забезпечують досягнення управителем для клієнтів іншого, ніж отримання доходу, соціально-економічного ефекту). При цьому некомерційне спрямування послуги з управління майном не означає безоплатності її надання і не повинно ототожнюватись з некомерційним характером господарської діяльності з управління майном в цілому.

Дослідження змісту ознаки довірчості щодо господарської діяльності з управління майном виявило відсутність усталеного юридичного розуміння «довірчості» правовідносин взагалі та неоднозначність поглядів на притаманність цієї ознаки відносинам з управління майном зокрема. Аналіз доктринальних та концептуальних підходів (О.М.Вінник, О.В.Дзера, В.С.Щербина, М.В.Машенко) та нормативно-правової регламентації відносин з надання послуг з управління майном свідчить про відсутність юридичних підстав для протиставлення за змістом чи розмежування діяльності з управління майном та діяльності з довірчого управління майном, оскільки в обох випадках йдеться про професійну реалізацію протягом визначеного терміну на підставі відповідного договору повноважень стосовно чужого майна в інтересах клієнтів за

певну винагороду. За відсутності легальних характеристик ознаки довірчості послуги з управління майном та господарської діяльності з надання таких послуг запропоновано уніфікувати термінологічне позначення господарської діяльності з управління майном на ринках фінансових послуг, виключивши даний термін з позначення діяльності з управління фінансовими активами (п.2 ч.1 ст. 4 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»), управління банками коштами та цінними паперами (п.5 ч.3 ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність»), а також управління фондами банківського управління, як такий, що не містить спеціального юридичного навантаження, викликає непорозуміння щодо змісту та співвідношення окремих видів господарської діяльності з управління майном та ускладнює процес унормування цієї діяльності.

Бібліографічні посилання:

1. Мащенко М.В. Понятие деятельности по управлению имуществом (хозяйственно-правовой аспект) // Экономика и право. – 2002. – № 3 (4). – С. 133-137.
2. Доверительное управление имуществом // Гражданское право. Учебник. Часть II / Под ред. А.П.Сергеева, Ю.К. Толстого. – М.: «Проспект», 1998. – 750 с.
3. Мащенко М.В. Суб'єкти господарської діяльності з управління майном: поняття і класифікація // Юридична Україна. – 2006. – № 5. – С. 78-83.

УДК 378

І.Л. Бахчева

Дніпропетровська державна фінансова академія

ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Проаналізовано сучасний стан та перспективи корекційної освіти України, висвітлено проблему навчання дітей з обмеженими можливостями в умовах масових загальноосвітніх закладів в умовах так званої інклюзивної системи освіти.

Актуальним питанням для сьогодення є забезпечення якісної та доступної освіти. Адже Україна визнає освіту пріоритетною сферою соціально-економічного, духовного і культурного розвитку суспільства [1].

Особливої уваги в цій системі потребують діти, які мають вади фізичного психічного розвитку – діти-інваліди. Суспільство протягом останнього часу воліє не використовувати в побуті терміну «інвалід», замінюючи його поняттями «дитина з обмеженими можливостями» або «дитина з особливими потребами».

За статистикою в Україні налічується 135,4 тисяч дітей-інвалідів, або 120 осіб на кожні 10 тисяч дітей. Проте в Україні історично склалася така ситуація, за якої діти з особливими потребами протягом довготривалого часу залишалися поза увагою суспільства [6].

Система навчання дітей з особливими потребами всіх категорій призводить до їхньої ізоляції від суспільства, від нормального життя. Усі спеціальні заклади, і дошкільні, і шкільні, є інтернатними. Більшість часу діти перебувають у державних стінах, усе роблять за розкладом, під наглядом і керівництвом двох, трьох осіб – педагогів, вихователів [7].

Часто ці діти виявлялися неготовими до життя у відкритому середовищі, що аж ніяк не відповідало їхнім особливим потребам. Тому на сьогоднішній день все гостріше постає проблема навчання дітей з обмеженими можливостями в умовах масових загальноосвітніх закладів [6].

Відомо, що в деяких країнах діти з особливими потребами навчаються разом із здоровими дітьми, перебуваючи в одному класі [7]. Це так звані системи інклюзивної, інтегрованої освіти, наприклад Вольфдорська школа.

Навчальний процес тут здійснюється диференційовано за індивідуальними програмами, посильними для дітей, і за умов кваліфікованої спеціалізованої корекційної допомоги. Тому, крім учителя, у навчальному процесі активну участь бере помічник (асистент) вчителя, який володіє корекційно-компенсаторними технологіями. Він здійснює превентивне і корекційне сприяння та надає психологічні і корекційні послуги. Меншою, ніж у звичайних класах, є наповнюваність учнів [2].

“Робота з дітьми-інвалідами передбачає дуже високий рівень освіти. Базова освіта може бути педагогічною, але дуже добре, коли є ще медична чи психологічна у доповнення до педагогічної” [4].

Також слід відзначити роль підтримки фахівців-професіоналів – логопедів, психологів та реабілітологів, психіатрів, що спостерігають за дітьми, коригувальних, що відпрацьовують спільно з вчителями індивідуальні моделі їх включення в роботу класу [3].

На нинішньому етапі економічного розвитку нашої держави такий сценарій виглядає як малоімовірний для його реалізації, адже це потребує великих затрат на створення відповідних умов для дітей з обмеженими можливостями.

В Україні лише 11 відсотків від загальної кількості навчальних закладів є повністю пристосованими до потреб неповносправних дітей. Мова йде про дитячі садочки, школи, гімназії, ліцеї, інститути тощо [5].

Але все-таки у нашій державі вже є позитивні приклади окремих видів інтегрованої підготовки різних вікових груп таких осіб, починаючи з дошкільної і закінчуючи навчанням у середніх спеціальних та вищих навчальних закладах. Утім, при проведенні такої роботи виникає ціла низка питань, які потребують термінового розв'язання і насамперед підтримки з боку держави [3].

Таким чином, можна стверджувати, що проблема освіти дітей з особливими потребами існує і потребує нагального вирішення. Її вирішення сприятиме створення державних програм по підтримці таких дітей, створення окремих класів в загальноосвітніх закладах, в яких би діти могли б навчатися за необхідною їм системою, але після занять мали нагоду спілкуватися зі здоровими однолітками.

У людському суспільстві існує багато штампів, стереотипів, один з яких – уявлення про таких дітей, як «неповноцінних», «нездатних». Це породжує відчуття ізольованості, непотрібності, самотності. Як казав Максим Горький: „...самая высокая радость жизни — чувствовать себя нужным и близким людям”. Тож давайте пам'ятати про гуманність і завжди берегти в своїй душі вогник співчуття та доброти... І тільки тоді діти з обмеженими можливостями здатні подолати усі проблеми і труднощі, що зустрілися на їх життєвому шляху та повноцінно самоствердитись у житті.

Бібліографічні посилання:

1. Закон України „Про освіту” N 1144-ХІІ (1144-12) від 04.06.91 р.
2. Бондар В. Освіта дітей з особливими потребами: пошуки та перспективи. Ел. режим доступу: <http://surdopedagogika.com/s8.htm>.
3. Колупаєва А. Проблеми спеціальної освіти дітей з особливими потребами в Україні.
Ел. режим доступу: <http://library.rehab.org.ua/ukrainian/psicho/kolupaeva>
4. Кулагина Е. В. Образование детей с ограниченными возможностями здоровья. опыт коррекционных и интеграционных школ. - Социологические исследования. – М.,2009. - №2. - С. 107-116.
5. Набока М., Шерстюк Н. Освіта для дітей з особливими потребами – „пристосована”. Ел. режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/2238349.html>
6. Польовик О.В. Проблеми життєдіяльності дітей з особливими потребами в сучасному суспільстві.

Ел. режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Znpkhist/2010_2/10povpss.pdf

7. Стадиенко Н. Шляхи інтеграції дітей з особливими потребами у суспільство. Ел. режим доступу:

<http://library.rehab.org.ua/ukrainian/soc/stadienko>

УДК 94 (477)

І.А. Бездуган

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАХИСТУ НЕПОВНОЛІТНІХ ВІД НЕГАТИВНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ТА МОЖЛИВІСТЬ ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Проаналізовано міжнародний досвід країн світу у сфері захисту неповнолітніх від негативної інформації та запропоновано втілення напрацьованого державами досвіду у вирішенні зазначеної проблеми в Україні.

У зв'язку з високими темпами розвитку інформаційних технологій надзвичайно гостро постала проблема захисту дітей та молоді від негативної інформації, яка становить загрозу їхньому фізичному й інтелектуальному розвитку та морально-психологічному стану. Станом на сьогодні в Україні ситуація з даного приводу вкрай критична: 71% злочинів серед підлітків в тому або іншому ступені мотивовані пристрастю до онлайн-ігор в мережі Інтернет. За даними дослідників вітчизняний підліток за середньостатистичними показниками проводить біля телевізора 3-5 годин на добу, а 37,3% молоді взагалі готові вчинити протиправні дії, наслідуючи телегероїв. Але нажалі до сьогодні в нашій державі не розроблено і не прийнято жодного нормативно-правового акту, який би став на захист неповнолітніх від негативної інформації, яка так стрімко та абсолютно вільно розповсюджується в інформаційному просторі [1, с.81].

Метою даної статті є дослідження сучасного стану правового регулювання поширення інформації, що негативно впливає на фізичний, психічний та моральний стан дитини у світі та обґрунтування необхідності вдосконалення системи відповідного правового регулювання і розробка практичних рекомендацій щодо реформування національного законодавства.

Нагальна необхідність вирішення проблеми захисту психологічного і фізичного здоров'я дітей виявилася в другій половині XX століття, і була пов'язана із збільшенням кількості засобів масової інформації і

розширенням об'єму інформації, що стала поступати до суспільства. У зв'язку з цим була прийнята Конвенція про права дитини, в якій задекларовано, що інтереси дітей повинні бути пріоритетними у всіх діях, що стосуються дітей, їх права повинні бути забезпечені та захищені. Думка дитини, у всіх, без виключення, випадках, відповідно до її віку, має братися до уваги. Дитина є найвищою соціальною цінністю кожної держави, незалежно від того визнається це законом кожної конкретної держави чи ні [5, с.237].

У країнах розвинутої демократії загальновизнано: дітей і підлітків слід захищати від таких ЗМІ, які можуть негативно вплинути на процес їх соціально-етичного становлення. У **Федеративній Республіці Німеччині** прийняв Закон „Про розповсюдження матеріалів, шкідливих для молоді”, що покликає захищати інтереси підростаючого покоління. У **Великобританії** також діють правові акти щодо захисту малолітніх та неповнолітніх від шкідливого впливу ЗМІ. З цією метою Британський комітет класифікації фільмів здійснює класифікацію кіно- і відеофільмів залежно від віку аудиторії. Також британське законодавство про телерадіомовлення на 21.00 встановлює „водорозділ” між денним мовленням, до настання якого заборонено демонструвати інформацію, здатну згідно з віковою класифікацією зашкодити дітям. Передбачено, що після 21.00 години батьки вдома і зможуть контролювати перегляд телепередач дітьми.

Повчальним є також досвід **США** та **Канади**. З 2000 року в цих країнах заборонено продавати телевізори, що не мають спеціального кодуючого блоку, який дозволяє батькам програмувати телевізор на прийняття передач з врахуванням їх вікової класифікації. В **Японії** Національна асоціація комерційних мовців і Спостережна рада за стандартами мовлення розробили документ, що зобов'язує попереджувати про небажаність перегляду певних передач неповнолітніми за допомогою титрів чи накладання їх під час демонстрації таких передач, а також у попередніх коментарях в друкованих ЗМІ і на сторінках Інтернету.

Деякі нововведення у сфері, що досліджується, відбулися в **Російській Федерації**. Нещодавно Президентом РФ був підписаний федеральний закон “Про захист дітей від інформації, що завдає шкоди їх здоров'ю та розвитку”, який вводить заборону на інформацію, що викликає у дітей страх, жах і паніку, а також виправдовує насильство і протиправну поведінку.

Що ж до **України**, то комплексний аналіз всіх законодавчих норм з питання, що досліджується, дозволяє зробити досить обґрунтований висновок щодо необхідності прийняття **єдиного нормативно-правового**

акту - закону, який би в повній мірі врегулював питання впливу негативної інформації саме на неповнолітніх в українському суспільстві.

Як висновок, слід відзначити, що пропозицією автора щодо розв'язання проблеми неврегульованості відносин у сфері захисту дітей від інформації, яка наносить шкоду їх здоров'ю та розвитку, є саме прийняття Закону України «Про захист дітей від негативної інформації, що завдає шкоду їх здоров'ю і розвитку», який би містив в собі практичні рекомендації і узагальнення міжнародного досвіду розв'язання зазначеної проблеми у світі, а також укомплектував весь масив законодавчих актів України, що регулюють відносини у цій сфері.

Бібліографічні посилання:

1. Гарієвич Ю. Інформаційний простір України: аналіз проблемних питань//Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. – 2009. - №1(1)
2. Закон України «Про захист суспільної моралі» від 20 листопада 2003 року № 1296-IV//Відомості Верховної Ради України. – 2004. - №14. – ст.192
3. Закон України «Про засоби масової інформації в Україні» від 16 листопада 1992 року № 2782-XII// Відомості Верховної Ради України. – 1993. - №1. – ст.1
4. Кормич Б.А. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи: Навчальний посібник. - К.: Кондор, 2004. - 384 с.
5. Марущак А.І. Інформаційне право: Доступ до інформації: Навчальний посібник. - К.: КНТ, 2007. - 532 с.

УДК 341.17

В. С. Березняк

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ЗМІСТ КОМПЕТЕНЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ І ПРАВОПОРЯДКУ ПІД ЧАС МАСОВИХ ЗАХОДІВ

Розглянуто питання компетенції ЄС у сфері забезпечення безпеки і правопорядку під час масових заходів. Встановлено, що компетенція інститутів ЄС у цій сфері порівняно з компетенцією національних поліцейських відомств має другорядний характер і зводиться більше до надання консультативної допомоги.

Проект Договору про запровадження Конституції для Європи поділяє компетенцію ЄС на дві основні сфери: внутрішньополітичну та

зовнішньополітичну. Структура внутрішньополітичної компетенції ЄС складається з трьох «блоків», одним з яких є простір свободи, безпеки та правосуддя [1], що в свою чергу, включає політику у сфері прикордонного контролю, притулку та імміграції, судову співпрацю в цивільних та кримінальних справах, а також співпрацю поліції.

Відповідно до Маастрихтського договору 1992 р. ЄС ставить перед собою ціль щодо збереження й розвитку Союзу як простору свободи, безпеки та справедливості, де забезпечено вільне пересування осіб і водночас належні заходи щодо контролю на зовнішніх кордонах, притулку, імміграції, запобігання злочинності та боротьби проти неї.

Імміграційна політика ЄС спрямована на забезпечення ефективного регулювання міграційних потоків, запобігання нелегальній імміграції й торгівлі людьми та безпосередньо стосується охорони громадського порядку й безпеки. Так, право на пересування громадянина ЄС може бути обмежене тільки з метою підтримки громадського порядку та забезпечення громадської безпеки. Громадяни третьої сторони можуть в'їжджати й пересуватися по території держав-членів Шенгенського простору за умови, що вони не представляють загрозу громадському порядку й безпеці [2]. Такі ж положення містяться і в національному законодавстві держав-учасниць ЄС у рамках законів щодо правового положення іноземних осіб. Стурбованість держав-учасниць ЄС щодо імміграційної політики, а саме – боротьби з нелегальною міграцією, має під собою підґрунтя. Наприклад, переважна більшість учасників масових порушень громадського порядку у Франції – це іммігранти з бідних районів держави [3].

У той же час, незважаючи на велику кількість масових порушень громадського порядку, в ЄС поки що немає об'єднаних органів охорони громадського порядку [4], які б здійснювали консультативну допомогу у випадках, коли національні поліцейські відомства не справляються з ситуацією яка склалася, та коли масові заворушення можуть перерости в громадянську війну. Що, за словами експертів, могло статися в Греції [5]. Що стосується створення об'єднаних поліцейських організацій, то в даному напрямку така діяльність здійснювалася не ЄС, а ЗЄС (Західноєвропейський союз). У процесі врегулювання ситуації в Албанії Рада ЗЄС прийняла рішення про направлення в Албанію власної місії з метою збору інформації і на її основі оформлювання рекомендацій про створення підзвітного Раді Багатонаціонального консультативного поліцейського формування (МАРЕ). В його завдання входила консультативна допомога албанській владі в організації поліцейських сил і заходів, підтримання громадського порядку тощо [6]. Незважаючи на

спроби створення об'єднаних поліцейських формувань (у т.ч. воєнізованих поліцейських формувань), які б надавали допомогу у підтриманні громадського порядку, на сьогодні він забезпечується силами національних поліцейських відомств.

Галузеві служби поліції країн ЄС різноманітні, але їх основне спрямування – це боротьба з порушеннями, попередження їх та підтримання громадського порядку [7, с. 165]. Це також підтверджується словами Астапенка П. М., який вказує, що органи поліції держав ЄС діють в якості суб'єкта забезпечення громадської безпеки та порядку [8].

Поліцейську співпрацю Союз запроваджує із залученням усіх компетентних органів держав-членів, зокрема поліції, митниці та інших спеціалізованих правоохоронних служб, що стосується запобігання, виявлення та розслідування злочинів. Така співпраця здійснюється в рамках збирання, зберігання, опрацювання, аналізу інформації та обміну нею, оперативної співпраці компетентних органів, зокрема поліцейських, митних та інших спеціалізованих правоохоронних служб держав-членів у сфері запобігання, виявлення та розслідування злочинів, проведення спільних дій з підтримки громадського порядку й безпеки.

Отже, компетенція інститутів ЄС у сфері забезпечення безпеки і правопорядку під час масових заходів порівняно з компетенцією національних поліцейських відомств має другорядний характер і зводиться більше до надання консультативної допомоги. У сфері забезпечення безпеки і правопорядку під час масових заходів, наприклад, Рада міністрів внутрішніх справ та юстиції, скоріше, діє як координуючий і консультативний інститут Союзу. Що стосується компетенції Європолу, то вона направлена на підтримку і посилення діяльності компетентних органів держав-членів та їх співробітництва щодо запобігання злочинам, а не на забезпечення безпеки і правопорядку під час масових заходів. Однак напрямки компетенції Європолу можуть змінюватися в залежності від зміни пріоритетів і цілей ЄС. Це стосується і формування нових організацій (установ) ЄС.

Бібліографічні посилання

1. Кашкин С. Ю., Четвериков А. О. Комментарий к договору, устанавливающему Конституцию для Европы. – М., 2005 / НПП «Гарант-Сервис» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://constitution.garant.ru/main>.
2. Общая информация о Шенгене / Lietuvos Respublikos ambasada Rusijos Federacijoje [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ru.mfa.lt>.

3. Алишер Тастенов Французский бумеранг / Газета «Известия-Казахстан» от 2.12.2005 г. Див. також: По Европе катится новая эпоха бунтов и беспорядков (23.01.2009 г.) / Источник: ИноСми.ру [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://samozahist.org.ua>.

4. Евросоюз – дом, который построил Жак, очерк от 7.05.2004 г. / Федеральный информационно-аналитический журнал «Сенатор» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.senat.org>.

5. Белый М. В Греции не могут остановить беспорядки (07.05.2010 г.) / Газета «Гудок» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.gudok.ru>.

6. Европейский Союз: факты и комментарии. Вып. 9: апрель–июнь 1997 г., под ред. Борко Ю. А., Журкина В. В., Шемятенкова В. Г., Москва, июль 1997 г. / Центр документации ЕС Института Европы РАН [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.edc-aes.ru/site/ru/home.html>.

7. Заросило В. О., Басс В. О., Курилін І. Р., Братков С. І. Організація діяльності поліції зарубіжних країн : Навч. посіб. – К.: Академія управління МВС, 2007. – 239 с.

8. Астапенко П. Н. Конституционно-правовые основы деятельности полиции (милиции) стран Европейского Союза и Российской Федерации (сравнительно-правовой анализ): Автореф. дисс. докт. юрид. наук. Спец. 12.00.02 – конституционное право; муниципальное право / П. Н. Астапенко. – М., 2009 / Библиотека авторефератов и тем диссертаций [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://DiBase.ru>.

УДК 316. 613

О.И. Билько

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара

МЕТАМОРФОЗЫ СОЦИАЛЬНОГО КОНТРОЛЯ В ПРОСТРАНСТВЕ ВИЗУАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ

Проанализированы особенности реконфигурации социального контроля в современной культурной ситуации, отмеченной «визуальным поворотом» как базовым модусом существования общества.

Культурная ситуация современности, именуемая как «pictorial turn» или «iconic turn» фиксирует сдвиг в социокультурной реальности, при которой онтологическая проблематика переводится в плоскость анализа визуальных образов. Другими словами, «визуальность» как таковая является не просто «примесью» к филологической субстанции

культурных реалий, не культурным «креном», возникающим относительно некой классической сбалансированности, а базовым модусом существования социума, общим принципом структурирования социальных практик агентов. В этом отношении актуализируется вопрос относительно модификации механизмов поддержания социальной стабильности и порядка в «обществе индивидуализации и визуального потребления», явных и латентных стратегий репрезентации властного дискурса в отношении социоконтролирующих процессов. Исходя из этого, цель настоящей работы – выявить особенности реконфигурации социального контроля в пространстве современной визуальной культуры.

Необходимо отметить, что проблема отражения в визуальных репрезентациях различных идеологий и стратегий контроля первоначально развивалась в рамках (пост) структуриализма и семиотики. В первую очередь, этому вопросу, посвящены работы Р. Барта и М. Фуко, Т. Ван-Дейка, П. Бурдьё и др. Немаловажную роль в исследовании феномена визуальной культуры сыграли также В. Беньямин, Ж. Деррида, Ж. Лакан, М. Шапиро, К. Силверман, Ж. Бодрийяр и другие ведущие современные теоретики. На постсоветском пространстве тематика социального контроля сквозь призму анализа визуального образа нашла отражения в трудах К. Банникова, О. Бойцовой, М. Семиной, А. Ганжи, А. Усмановой и др.

Определяя современную культуру в категориях «образа» и «символа», мы подчеркиваем что «визуальность» как первичный измеритель социальной действительности, задает основные траектории её (ре)конструирования и репрезентации. При этом форма, в которую могло бы вылиться знание о современной культуре, вполне могла бы претендовать на статус «онтологии визуального», в рамках которой все смыслы обретаются в напряжении «между господством взгляда (gaze) и контроля неограниченным богатством визуального объекта» [4, с. 1.].

Культура образа и зрелища, пришедшая на смену модернистской культурной парадигме, спровоцировала и крах традиционного механизма контроля в обществе, а именно распад «нарративного аппарата» – как совокупности специфических формальных приемов организации содержания, базирующегося на жизненном, социальном опыте индивида. Как категория философско-антропологического плана «нарративный аппарат» выступал способом включенности в различные порядки существования отдельного события / связного ряда событий (истории), индивидуального / коллективного и т. п. При этом в пространстве визуальной культуры повествование как эффективная гомология органическому социальному единству, определяющему истину существования субъекта, сменяется доминированием образности и

символичности. В данном контексте уместно отмечает В. Савчук: «Слово и литература в целом вытесняются визуальным образом, как статичным, так и движущимся. Успешность манипуляции с помощью образного языка является результатом его конструирования на основе законов восприятия. Объем производства образа и повсеместное его использование свидетельствуют о власти над умами людей, того, кто производит и тиражирует образы» [2, с. 10].

Контроль с помощью визуального образа, а не «писанной нормы» основывается на видении и соблазнении как одних из способов чувственного восприятия, который задается конструкцией взгляда, концептом, режимом визуальности. В современных условиях постоянной «атаки» визуальных образов, происходит расфокусировка взгляда, включается режим «невосприятия», «слепоты». Рассматривая эту проблему, французский философ и социолог Поль Вирильо выдвигает тезис о том, что видение может быть также рассмотрено как частный случай слепоты: «Видение без взгляда характеризует пустое тело, собранное принудительной силой господствующего образа. При этом мы не видим ни визуальных условий коммуникации, ни деталей самого процесса производства образов. Поэтому возможна предпосылка о том, что не мы видим образы, а образы видят нами» [1, с. 129]. Исходя из этого, властный дискурс в пространстве визуальной культуры не только не исчезает, он приобретает всеобъемлющий характер, подпитываемый чувственной ориентацией современной культуры, поскольку «машины желаний» охотно поглощают культурно-символические коды, окутанные вуалью образности и символичности, продуцируемые посредством кино, телепередач, компьютерных игр и других экранных форм, призванных развлекать человека. Другими словами, как отмечает С. Холл «мы живем в эпоху безграничного умножения смыслов, образов и кодифицирующих процедур, когда пролиферация дискурсов достигла немыслимых масштабов; да, мы все стали фантастически легко кодируемыми; да, репрезентации становятся все более изощренными, но смысл не исчез» [3, с. 257].

Подводя итог, необходимо отметить, что «визуальный поворот» произошедший в современной культуре характеризует не просто внешнюю «смену декораций», но трансформацию самого ядра историко-культурного процесса. На смену «нарративного аппарата», выступающего в качестве общественного регулятора и задающего жесткие рамки «нормы» и «патологии», приходит власть «образа», «симулякра», символа». При этом изменяется механизм репрезентации дискурса власти, основанный на соблазне и ориентированный на чувственный характер

современной культуры с присущей ей тягой к чувственным наслаждениям, посредством реализации принципа зрелищности.

Библиографические ссылки:

1. Вирильо П. Машина зрения. – СПб., 2004. – С.129.
2. Савчук В. Философия фотографии. – СПб., 2005. – С.10
3. Hall S. The work of representation // Representation: Cultural representation and signifying practices/ Ed. by Stuart Hall. – London: Sage publ. The Open univ., 1997. – P. 257. Режим доступа: [www.unn.ru/pages/issues/vestnik/9999-0201_West_soc_2002_1\(2\)/29.pdf](http://www.unn.ru/pages/issues/vestnik/9999-0201_West_soc_2002_1(2)/29.pdf) (электронный ресурс)
4. Jameson F. Signatures of the visible. – New York :Routledge, 1990. – P. 1.

УДК 347.77

Г. Ю. Бобнєва

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ –
ЧОРНІ ПЛЯМИ НА ШЛЯХУ ДО ЦИВІЛІЗАЦІЇ**

Аналізуються проблемні питання пов'язані з використанням та захистом прав інтелектуальної власності на такі об'єкти авторського права як фотографічні твори, переклади творів та кулінарні і парфумерні вироби.

Розвиток держави без розвитку її творчого та інтелектуального потенціалу в епоху інформаційного суспільства є неможливим. Найбільшу увагу серед об'єктів інтелектуальної власності привертають об'єкти авторського права, що зумовлено рядом проблем, пов'язаних з їх використанням та захистом. Зупинимось на деяких з них.

Відповідно до ст.8 Закону України «Про авторське право та суміжні права» (надалі – Закон), та ст.433 Цивільного Кодексу України (надалі – ЦК) фотографічні твори є об'єктами авторського права (надалі – АП). Однак визначення поняття фотографічні твори ані в Законі, ані в Кодексі не міститься. Немає й жодних обмежень відносно того, які фотографічні твори охороняються: всі твори, або лише ті, які носять творчий характер. Директива 93/98/ЄС від 19.10.1993 р. у ст. 6 міститься визначення фотографічного твору і встановлено єдиний критерій, що визначає, яка саме фотографія підпадає під авторсько-правову охорону: охороняється лише та фотографія, яка є самобутньою (оригінальною), оскільки вона становить інтелектуальний витвір автора. Тобто, «масові» нетворчі

фотографії не підпадають під правову охорону АП. Однак українське законодавство такого положення не містить, тому з урахуванням того факту, що створення фотографії завжди опосередковане участю фотографа, будь яка фотографія може бути об'єктом АП.

Цікавим є питання про зміст фотографії, зокрема, які виникають права у особи, яка сфотографована. Одна справа, коли є модельний договір. Інша – коли особа навіть може і не підозрювати, що її сфотографували, або у разі використання її фотографії з комерційною метою (обов'язково необхідно отримати згоду особи, яка на ній зображена). В українському законодавстві не йдеться мова про співавторство фотографа і особи, яка сфотографована. Тоді які права виникають у останньої? Ст. 307, 308 ЦК передбачає, що фізична особа може бути знята на фотоплівку лише за її згодою. Згода особи припускається, якщо зйомки проводяться відкрито на вулиці, на зборах, мітингах та інших заходах публічного характеру. Фотографії, на яких зображено фізичну особу, можуть бути публічно показані, відтворені, розповсюджені лише за згодою цієї особи, а в разі її смерті – за згодою родичів. Але, якщо майнові АП охороняються протягом 70 років з моменту смерті автора, то протягом якого строку після смерті особи, яка сфотографована, необхідно отримувати згоду родичів на публікацію фотографії, адже у особи, яка сфотографована, АП не виникає. Було б доцільним у законі закріпити співавторство на фотографічний твір у фотографа та особи, яка сфотографована та наділити останню АП, як це зроблено у ситуації з інтерв'ю.

Ще один об'єкт – переклади творів. Переклад – діяльність спрямована на інтерпретацію тексту на одній мові (мові оригіналу) та створення нового, еквівалентного тексту іншою мовою (мовою перекладу). Метою перекладу є встановлення еквівалентності між вихідним текстом та текстом перекладу.

А чи підпадає під охорону «підрядний переклад». На думку деяких науковців, Закон не робить різниці між літературним та «підрядним» перекладами, тобто визнає їх об'єктами АП. Ця точка зору була спростована більшістю вчених та не отримала підтримки у судовій практиці, бо проста підставка еквівалентних слів під текст оригіналу потребує не творчості, а лише знання відповідної мови і таку роботу можуть навіть виконувати сучасні електронні лінгвістичні системи. Не вважається перекладом також переведення тексту з людської мови на мову машини. Тобто, об'єктом АП є лише творчо опрацьований літературний переклад.

Питання виникають і коли переклад здійснюється найманим працівником або за договором підряду («службовий твір»). За ст.16 Закону перекладач отримує лише право бути зазначеним автором

перекладу, у той час як усі майнові права виникають у роботодавця або замовника. Інша ситуація складається у ст.429 ЦК – майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якої він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором. Отже, існує колізія двох законів і до її усунення слід керуватися нормою ЦК, яка значно покращує положення перекладача, з одного боку, а з іншого боку, створює загрозу збитків для роботодавця, який виділяє кошти на створення перекладу, виплачує винагороду перекладачу і в результаті потрапляє у повну залежність від нього, бо співавторство передбачає, що преш ніж вчинити якісь дії відносно створеного перекладу, роботодавець має отримати згоду на це у автора перекладу. Тому, більш доцільним є договірне врегулювання таких відносин.

Щодо захисту прав інтелектуальної власності виробників парфумерної продукції та авторів кулінарних рецептів, слід зазначити, що зі світом людина взаємодіє завдяки своїм органам почуття: дотик, зір, слух, смак та запах. У ст. 8 Закону серед 17 пунктів немає жодного об'єкту який би сприймався за допомогою смаку або запаху. Але з урахуванням положень ч.2, 3 ст.8, в ракурсі кулінарних рецептів та парфумерних виробів ми маємо справу з двома об'єктами цивільних прав: з саме кулінарним рецептом або парфумами, які не охороняються АП, і з літературним твором (як формою), у якому рецепт страви або парфум викладено і який є повноцінним об'єктом АП. Тобто, рецепти страв та парфумів самі по собі не є об'єктами авторського права та можуть бути використані будь-якими особами вільно, наприклад для приготування їжі. У той самий час авторські твори, які містять викладення цих рецептів і які є результатом творчої діяльності автора, повинні розглядатися як літературні твори, як повноцінні об'єкти АП.

Бібліографічні посилання:

1. Всесвітня конвенція про авторське право від 06.09.1952 [Електронний ресурс] // <http://www.rada.kiev.ua>
2. Директиві 93/98/ЄЕС “Про гармонізацію строку охорони авторського права і деяких суміжних прав” від 19 жовтня 1993 р. // <http://www.rada.gov.ua>
3. Про авторське право та суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-XII [Електронний ресурс] // <http://www.rada.kiev.ua>
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс] // <http://www.rada.kiev.ua>

**ВОЛОНТЕРСТВО – ШЛЯХ ДО ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ
СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**

Розкрито сутність та зміст феномену волонтерства у сучасній соціально-педагогічній науці й практиці. Розглянуто волонтерську роботу як засіб особистісного розвитку молоді та її підготовки до майбутньої професійної діяльності, досліджено шляхи організації волонтерської роботи в умовах вищого навчального закладу.

Система організації професійно-духовного виховання майбутніх фахівців в умовах ВНЗ передбачає такі структурні компоненти: створення умов для усвідомлення студентами потреби у формуванні морально-духовних і професійно-особистісних якостей; забезпечення діалектичного взаємозв'язку самовиховної активності студентів і їх інтегральної готовності до творчого виконання професійних функцій; стимулювання вмотивованості студентів до участі у громадському житті.

У цьому зв'язку надзвичайно важливо, щоб на ранніх етапах професійного становлення студенти почали осмислення свого вибору, побачили його зв'язок із цілями й завданнями обраної професії, а також були залученими у спеціально організовану роботу з розвитку своїх професійних орієнтирів на основі творчості. Творчість є однією з цілей розвитку особистості та може бути пов'язаною з такими категоріями, як самоактуалізація, самовдосконалення, самоздійснення, самовираження [1, с. 288].

Діяльність волонтерів, яких ще називають добровольцями, є надзвичайно важливою для суспільства. Сьогодні переважна кількість студентської молоді займається добродійною роботою. Однак, у нашій країні ще не сформовано оптимальної моделі волонтерської роботи, особливо у ВНЗ, яка включала б ефективні механізми залучення та відбору, навчання та моніторингу, супервізії та заохочення, що є основними етапами діяльності волонтерів.

Відомо, що зараз значна роль відводиться теоретичному обґрунтуванню процесу благодійницької діяльності й волонтерства, але не завжди ті, хто займається цією діяльністю, мають можливість у повному обсязі та з певною мотивацією використати набуті теоретичні знання на практиці. Тому нам видається важливим питання дослідження організації волонтерської роботи у студентських колективах, особливо за умов

введення загальноєвропейської системи гарантії якості освіти, її інтегративної компоненти.

Актуальність проблеми волонтерства полягає у тому, що волонтери не тільки добровільні помічники, які розуміють та відчують болі та труднощі інших людей, а це ще й майбутні фахівці освітньої чи соціальної сфери, здатні у процесі підготовки та практичній безпосередній діяльності особистісно розвиватися, творчо мислити, виховувати в собі здатність та бажання творити в душі найкращих гуманістичних надбань людства. Для майбутніх професіоналів важливо дбати про самореалізацію, передавати свій практичний досвід, набувати соціальних вмінь та навичок, відчувати свою необхідність, а також бути причетними до доброчинних справ регіону, держави. Найважливіше у роботі волонтера – це усвідомлення необхідності власної діяльності та наявності бажання працювати. Головна перевага волонтерів полягає у тому, що вони творчо виконують роботу, яка їм подобається, й отримують задоволення від її результатів [2, с. 8].

Для координації дій освітян і практиків соціальної сфери у процесі організації волонтерської роботи у Дніпропетровському національному університеті імені Олеся Гончара створено Центр соціальних ініціатив і волонтерства – структуроване громадське об'єднання зі своїм положенням, програмою та напрямками діяльності. Реалізації мети і завдань діяльності створеного громадського об'єднання сприяло співробітництво: між університетською координаційною радою Центру соціальних ініціатив і волонтерства (рада з гуманітарно-виховної роботи, заступники деканів факультетів із виховної роботи, центр гуманітарних проблем освіти, кафедра педагогіки та колекційної освіти, студентська рада) і громадською радою соціальних партнерів Центру соціальних ініціатив і волонтерства (управління/служба у справах дітей міської ради, центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, притулки для неповнолітніх й дитячі будинки, школа-інтернат, будинок маляти).

Нова модель підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності засобами волонтерства потребувала певних ресурсів. У цьому напрямі працювала група спеціалістів із числа викладачів та студентського активу, які вивчали літературу, аналізували практичні напрацювання соціальних служб міста, розробляли форми та методи діяльності. Успішна робота Центру здійснена за певних організаційних та соціально-педагогічних умов, які й були створені.

Проведене нами дослідження дозволяє сформулювати теоретичні й практичні висновки, рекомендації щодо адаптації студентів до майбутньої професії завдяки волонтерській роботі. Волонтерську роботу розглядаємо як складову професійної підготовки фахівців у галузі соціально-педагогічної та корекційної освіти, як школу особистісного розвитку, як

основу соціалізації особистості, набуття професійно важливих знань, умінь та якостей, успішної самореалізації [2, с. 16]. Розкриваючи сутність та зміст такого феномену як волонтерство, досліджуючи тенденції його розвитку, аналізуючи досвід, нами було встановлено, що до волонтерства слід залучати особистостей, із відповідною професійною та особистісною спрямованістю, певною позитивною зовнішньою та внутрішньою мотивацією, із власною життєвою перспективою та значущою метою. Ми вважаємо, що залучення студентів до волонтерської діяльності є важливим напрямом роботи кураторів, студентського активу ВНЗ. На підставі власного досвіду організації волонтерської діяльності можемо стверджувати про досить значну популярність волонтерської роботи у суспільстві взагалі і в умовах вищого навчального закладу зокрема.

Бібліографічні посилання:

1. Бех І.Д. Виховання особистості. У 2 кн. Кн. 2. Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади навч.-метод. Посіб. – К.: Либідь, 2003. – 344с.
2. Бондаренко З.П. Опорний конспект лекцій до спецкурсу «Соціально-педагогічні основи волонтерської роботи». – Д.: РВВ ДНУ, 2010. – 64 с.

УДК 159.922.73

А.А. Бунас

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РИЗИКОВАНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Розглянуто результати експериментального дослідження ролі особистісних факторів у зумовленні схильності підлітків до ризику (імпульсивний пошук відчуттів, агресивність, тривожність). Розширено уявлення про різноманіття форм прояву ризикованої поведінки, зумовленої імпульсивним пошуком відчуттів, та підходи до її попередження.

Підлітковий вік, який характеризується як перехідний і критичний в особистісному розвитку людини, завжди привертав особливу увагу дослідників у галузі вікової психології з точки зору можливостей впливу на процес формування особистісних новоутворень. У залежності від конкретних соціальних умов, що характеризуються мінливістю, цей віковий період може наповнюватись різним змістом та зумовлювати появу тієї чи іншої спрямованості особистості.

У вивченні схильності поведінки підлітків до ризикованої традиційно більша увага приділялась загальним закономірностям підліткового етапу

розвитку особистості, що зумовлюють підвищення інтенсивності проявів ризикованої поведінки, у той час як індивідуально-психологічні фактори, що можуть підсилювати чи стримувати тенденцію до проявів ризикованої поведінки, залишали без пояснень.

Особистісні чинники як додаткові фактори, що сприяють чи, навпаки, стримують прояви схильності до ризикованої поведінки, вивчалися у наступних аспектах. За даними Т.М. Титаренко [2, с. 229-233], О.В. Вдовиченко [1, с. 107-112] та інших встановлено, що схильність до ризикованої поведінки стримується інтернальним локусом контролю, у той час як екстернальний – підсилює тенденцію до демонстративної поведінки та непоміркованих дій. Дослідники стверджують, що схильність до ризику є індивідуально-психологічною властивістю особистості, яка пов'язана з такими особистісними рисами як незалежність, схильність до домінування, прагнення до успіху. У літературі, присвяченій вивченню факторів ризикованої поведінки, увага правомірно приділяється темпераментальним характеристикам людини (екстраверсія, нейротизм), які вважаються (МакКрає і Коста [3, с. 51-87]) тими рисами особистості, котрі найбільшою мірою впливають на реалізацію адаптаційної функції.

Огляд досліджень з проблеми особистісних чинників ризикованої поведінки дає підстави зробити висновок, що до недавнього часу феномену *схильності до імпульсивного пошуку відчуттів* приділяється недостатня увага, хоча сама ця особистісна властивість проявляється на поведінковому рівні, як стверджують дослідники [4, с. 325-332], у формі генералізованої тенденції до пошуку різноманітних інтенсивних відчуттів і переживань, які раніше не були у досвіді індивіда. Встановлено, зокрема, що задля досягнення чуттєво-емоційного досвіду людина може вдатись навіть до фізичного ризику.

Схильність до ризику як фактор готовності до зміни вражень, до пошуку сильних відчуттів відрізняється від імпульсивності *проактивним характером* свого розміщення у регуляції діяльності, котра вимагає самостійності при прийнятті рішень.

У зв'язку з цим вона заслуговує особливої уваги і як вірогідний фактор появи у підлітковому віці тенденції до антисоціальних проявів, до скоєння загрозливих для здоров'я актів фізичного ризику. Разом з тим, імпульсивна схильність до пошуку відчуттів може бути задоволена й у соціально схвалюваних формах, що відкриває нові перспективи для діяльності практичного психолога у пошуках шляхів попередження асоціальної поведінки у підлітковому віці.

Для перевірки гіпотези щодо ролі імпульсивного пошуку відчуттів у підсиленні в підлітків проявів ризикованої поведінки нами було проведено емпіричне дослідження, до якого було залучено три групи підлітків (7, 8, 9 класів математичних та гуманітарного профілів НВК, ліцею № 100 м. Дніпропетровська), віком від 13 до 17 років, загальною кількістю 65 осіб.

Відповідно до гіпотези емпіричного дослідження були обрані наступні методики: прогнозування рівня готовності до ризику Г. Шуберта; імпульсивного пошуку нових відчуттів М. Цукермана; суб'єктивного контролю Дж. Роттера; агресивності А. Баса-А. Дарки; тривожності Ч.Д. Спілбергера в адаптації Ю.Л. Ханіна; п'ятифакторний особистісний опитувальник Р. МакКрає і П. Коста та методика виявлення окремих форм поведінки підлітків О.М. Орела.

Методологія дослідження передбачала кластеризацію вибірки на 2 та 3 кластери (алгоритм К-середніх) за змінною – «схильність до ризику». Загальна кількість змінних дорівнювала 11.

У результаті емпіричного дослідження були отримані такі результати:

1. *Чим вище рівень потреби в імпульсивному пошуку нових відчуттів ($t=4,87$, $p\leq 0,01$), екстравертивної спрямованості ($t=2,23$, $p\leq 0,05$), агресивності ($t=2,66$, $p\leq 0,05$), реактивної (ситуативної) тривожності ($t=3,68$, $p\leq 0,01$), тим більшою схильність підлітка до ризику.* Напевно це може свідчити про те, що у підлітків відсутні розвинені механізми контролю та самоконтролю, а реалізація дій з метою досягнення бажаного призводить до збільшення емоційного напруження. Постійна «підтримка свого образу», демонстрування себе з кращого боку спонукає на імпульсивні, непомірювані дії з метою збереження позитивного уявлення про себе та підвищення суб'єктивної ймовірності свого успіху в будь-якій ситуації, включаючи ризиковану.

2. *Чим нижче рівень суб'єктивного контролю (екстернальний локус контролю) ($t=-3,79$, $p\leq 0,01$), тим більшою є схильність особистості до ризику.* Цей факт свідчить про те, що підлітки, які не можуть виявити свою суб'єктність, яка вимагає самостійності та відповідальності в діях, схильні йти на більший ризик, оскільки таким шляхом вони легше вирішують проблему зважитись чи не зважитись на ризик.

3. *Чим вище рівень доброзичливості ($t=4,62$, $p\leq 0,01$), сумлінності ($t=2,66$, $p\leq 0,05$), емоційної стійкості ($t=4,39$, $p\leq 0,05$), тим меншою є схильність особистості до ризику.* Отже, сформованість п'яти глобальних рис особистості підвищує впевненість щодо мети й сенсу життя, стримує прояви імпульсивних дій.

4. У підлітків з високими рівнями схильності до ризику та імпульсивного пошуку нових відчуттів спостерігається тенденція до демонстрування наступних форм поведінки: аддиктивна ($r=0,429, p \geq 0,01$), аутоагресивна ($r=0,498, p \geq 0,01$), делінквентна ($r=0,359, p \geq 0,01$); причому у групі хлопців схильність до прояву виділених ризикованих форм поведінки, ніж у групі дівчат.

5. Не було встановлено кореляційного зв'язку між схильністю до ризику та вольовим контролем емоційних реакцій, загалом у групі досліджуваних він є низьким ($r=0,014, p \geq 0,05$), та прийняттям жіночої соціальної ролі серед дівчат ($r=-0,156, p \geq 0,05$).

6. Зафіксовано основні причини (нудьга, бажання отримати сильні відчуття, прагнення популярності в оточенні, бажання демонструвати свою самостійність), які спонукають підлітків до ризикованої поведінки.

Бібліографічні посилання:

1. Вдовиченко О.В. Чинники, що впливають на прояв ризику // Педагогіка і психологія, 2005. – № 3 (48). – С. 107–112.

2. Титаренко Т.М. Персональний міф у виборі ризикованих форм поведінки // Особистісний вибір: психологія відчаю та надії. – 2005. – С. 229–233.

3. McCrae R.R., P.T. Jr. Costa Toward a new generation of personality theories: Theoretical contexts for the Five-Factor Model // The Five-Factor Model of Personality: Theoretical Perspectives / in J.S. Wiggins (ed.). – N.Y.: Guilford, 1996. – P. 51–87.

4. Zuckerman M. Good and bad humours: biochemical bases of personality and its disorders. – Psychological Science, 1995. – 6(6). P. 325–332.

УДК 342.95

А.О. Врона

Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

СПОРИ МІЖ СУБ'ЄКТАМИ ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНЦІЙ У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ

Розкрито поняття компетенційного спору, висвітлені підстави виникнення спорів між суб'єктами владних повноважень щодо реалізації компетенцій у сфері управління, розглянуті суб'єкти таких спорів та їх особливості, показана процесуальна специфіка розгляду справ.

З прийняттям Верховною Радою України Кодексу адміністративного судочинства України законодавче оформлення порядку розгляду отримали так звані компетенційні спори. Вказаним кодексом закріплена

компетенція адміністративних судів у вирішенні спорів між суб'єктами владних повноважень з питань реалізації їх компетенції у сфері управління, у тому числі делегованих повноважень.

Проблема компетенційних спорів знайшла деяке відображення в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема в працях першого заступника директора Інституту держави і права Російської Академії наук, директора Інституту правових досліджень Ю.О. Тихомирова. На його думку, компетенційний спір означає розбіжність окремих позицій та дій суб'єктів компетенції з їх передбачуваними (нормативними, модельними) діями та рішеннями [1, с. 669]. Але це лише загальна постановка проблеми. Тим більше, що українська адміністративна юстиція лише формується, а в адміністративних судах вже накопичена чимала кількість справ саме через наявність того чи іншого компетенційного спору. Невирішені питання теорії часто-густо мають негативні практичні наслідки.

Враховуючи відсутність спеціальних наукових досліджень щодо даної категорії спорів у вітчизняній юридичній літературі, заслуговує на увагу думка авторів-укладачів науково-практичного коментаря Кодексу адміністративного судочинства України, фахівців в галузі адміністративного права і процесу, кандидатів юридичних наук О. А. Банчука, Р. О. Куйбіди, В. Г. Перепелюка, які вказують, що під компетенційними спорами слід розуміти спори між суб'єктами владних повноважень з питань реалізації їх компетенції у сфері управління (публічної адміністрації), у тому числі делегованих повноважень. При цьому компетенцію органу чи посадової особи становлять їх повноваження, визначені законом.

Спеціалісти в галузі адміністративного права, державного управління вважають, що компетенційний спір може виникнути внаслідок винних дій або бездіяльності самого органу чи посадової особи, втручання інших органів в діяльність, що спричиняє перешкоди для подальших дій. Компетенція суб'єктів владних повноважень перетинається через різне тлумачення законодавства. Факт виникнення компетенційного спору можна пояснити або зловживанням, що виявляється у формі привласнення повноважень, або перевищенням власних повноважень.

На нашу думку, підставою виникнення зазначеної категорії спорів слід вважати і недостатню врегульованість у нормативно-правових актах розподілу компетенції між суб'єктами владних повноважень. Компетенційний спір є можливим за умов, коли позивач вважає, що інший суб'єкт владних повноважень (відповідач) своїм рішенням або діями втрутився в його компетенцію або прийняття такого рішення чи вчинення дій є саме його прерогативою. На жаль, законодавцю важко раз

і назавжди чітко встановити владні повноваження кількох суб'єктів управління щодо одного об'єкта управління. Крім того, можна указати на випадки встановлення спільної компетенції кількох органів управління, але при цьому остаточно не розподілені їх функції.

Визначаючи перелік можливих підстав для виникнення компетенційного спору (адже вичерпний перелік встановити практично неможливо), автор звертає особливу увагу на такі: питання про розмежування компетенції суб'єктів владних повноважень; прийняття рішення, вчинення дій або бездіяльності суб'єктом владних повноважень, які на думку іншого суб'єкта владних повноважень не відповідають закону; виконання адміністративного акту, виданого вищим суб'єктом владних повноважень; спільне виконання суб'єктами владних повноважень завдань управлінського характеру; припинення повноважень суб'єктів делегованих повноважень.

Згідно із змістом досліджуваної категорії спорів, особливість проявляється в тому, що сторонами – позивачем та відповідачем – в компетенційному спорі можуть бути лише суб'єкти владних повноважень.

Відповідно до нормативної моделі, встановленої Кодексом адміністративного судочинства України, суб'єкт владних повноважень – орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їх посадова чи службова особа, інший суб'єкт при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень. При цьому як треті особи до участі у справі мають обов'язково залучатися також фізичні та юридичні особи або суб'єкти владних повноважень, якщо результат вирішення компетенційного спору вплине на їх права чи обов'язки.

Іншою особливістю досліджуваної категорії спорів є те, що предметом такого спору може бути виключно питання, пов'язане з реалізацією управлінських повноважень [2, с.455]. Дані спори так чи інакше пов'язані з належністю до державної влади, її організацією і здійсненням. Саме цим зумовлено їх особливе значення у державному і громадському житті.

Врешті-решт державний орган або орган місцевого самоврядування, наділений владними повноваженнями, не завжди обґрунтовано застосовує (реалізує) владні управлінські функції на практиці. Адміністративна юстиція у даному випадку повинна обмежувати незаконні дії владних органів, вимушена виступати своєрідним «упорядником» їх відносин.

Бібліографічні посилання:

1. Тихомиров Ю.А. Административное право и процесс. - М., 2005. – 723 с.
2. Адміністративне судочинство України / За ред. Пасенюка О.М.(кер. авт. кол.), Авер'янова В.Б., Панченка О.Н.(та інш.) – К., 2009. – 672 с.

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
**ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я**

Проаналізовано механізми державного регулювання господарської діяльності в сфері охорони здоров'я на основі національного законодавства.

Охорона здоров'я є пріоритетним напрямом діяльності держави та одним із основних факторів національної безпеки України. Держава формує політику охорони здоров'я в Україні та сприяє її реалізації шляхом застосування різноманітних засобів і механізмів регулювання господарської діяльності з охорони здоров'я. Успішне здійснення цієї політики дозволяє, по-перше, забезпечити задоволення потреб населення в економічно доступних товарах, роботах та послугах, що є результатами такого господарювання, по-друге, отримувати значні надходження до бюджету, оскільки ця діяльність входить до п'ятірки найбільш прибуткових сфер світової економіки[3].

Актуальність теми даної статті зумовлена незадовільним станом реалізації державної політики охорони здоров'я, малоефективним розвитком господарської діяльності у сфері охорони здоров'я, недоліками законодавства, яке регулює суспільні відносини, що виникають у зв'язку з державним регулюванням зазначеного виду господарювання, необхідністю обґрунтування теоретичної бази державного регулювання господарської діяльності у цій соціально орієнтованій сфері економіки.

Для українського ринку охорони здоров'я характерне зниження обсягів виробництва економічно доступних товарів медичного призначення, робіт медичного характеру та медичних послуг, регулярне підвищення їх вартості на фоні скорочення кількості державних і комунальних закладів охорони здоров'я. Має місце також дефіцит бюджетних коштів на фінансування охорони здоров'я в обсязі 85 % від потреб. В той час, як за даними ВООЗ приріст світового ринку охорони здоров'я за 2008 р. склав 1,1%.

Однією з причин такого стану є низька ефективність державного регулювання господарської діяльності з охорони здоров'я та стан правової бази, що регулює державно-правовий вплив на господарювання у цій сфері економіки, яка має стати запорукою захисту прав та інтересів споживачів, стабільності та рентабельності цього виду господарської діяльності, конкурентоспроможності його суб'єктів. Закріплення у ст. 4

Основ законодавства України про охорону здоров'я серед основних принципів охорони здоров'я багатокладності економіки охорони здоров'я і багатоканальності її фінансування, поєднання державних гарантій з монополізацією та заохоченням підприємництва і конкуренції, децентралізації державного управління та прийняття Господарського кодексу України мають суттєве значення для регулювання зазначених відносин. Проте залишаються питання, що потребують подальшого уточнення чи визначення. Так, стримують розвиток відповідних відносин окремі прогалини, яких не позбавлено чинне законодавство України про державне регулювання господарської діяльності у сфері охорони здоров'я, зокрема щодо питань ліцензування певних видів господарювання з охорони здоров'я, державного регулювання цін і тарифів на результати господарської діяльності у цій сфері тощо[2].

Деякі аспекти зазначеної проблематики досліджували наступні вчені: А.Г. Бобкова, В.Д. Волков, Л.М. Дешко, О. П. Подцерковний, Р. Салтман, та інших авторів, проте окремі роботи щодо державного регулювання господарської діяльності у сфері охорони здоров'я відсутні.

З урахуванням вище означеного пропонується удосконалення порядку ліцензування господарської діяльності з охорони здоров'я шляхом передачі повноважень з ліцензування медичної практики, що здійснюється на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям, а також відповідних фінансових, матеріально-технічних та інших ресурсів, необхідних для здійснення цього повноваження. Внести пропозиції щодо добровільного проходження державної акредитації господарськими організаціями з охорони здоров'я, окрім господарських організацій з охорони здоров'я, які приймають і виконують доведені до них у встановленому законодавством порядку державні замовлення з поставки продукції медичного призначення. Запропоновано доповнити перелік документів, що подаються до органу ліцензування для одержання ліцензії на здійснення певного виду господарської діяльності з охорони здоров'я на всій території України[1, с. 223].

Вдосконалити правове регулювання ціноутворення на результати господарської діяльності у сфері охорони здоров'я, а саме: встановлення фіксованих державних цін на медичні послуги першорядного значення, що надаються господарськими організаціями охорони здоров'я (окрім державних і комунальних закладів охорони здоров'я) і громадянами-підприємцями, та державних регульованих цін на медичні послуги другорядного значення, продукцію (товари) медичного призначення, роботи медичного характеру; визначення структури і порядку формування всіх видів цін на результати господарювання з охорони здоров'я. Запропоновано розробити Методики розрахунку вартості результатів господарської діяльності у сфері охорони здоров'я.

Бібліографічні посилання:

1. Дешко Л. До питання про ліцензування господарської діяльності в сфері охорони здоров'я / Л. Дешко // Город, регион, государство: проблемы распределения полномочий: сб. науч. тр. / НАН Украины. Ин-т экономика-правовых исследований. – Донецк: Юго-Восток ЛТД. 2007. – С. 221-230.
2. Медичні вироби вітчизняного виробництва для охорони здоров'я України [Електронний ресурс]: Рішення Всеукраїнської Конференції від 24 квітня 2003 р.: Нормативно-директивні документи МОЗ України. – Режим доступу: <http://www.mozdocs.kiev.ua/view.php?id=3900>.
3. Черевко О. Галузь охорони здоров'я є одним з пріоритетних напрямків соціально-економічного розвитку області [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zdrav.ck.ua/?section=news&id=98>.

УДК 342

Yemelyanova O.A.

Oles Honchar Dnipropetrovsk National University

THE PEOPLE OF UKRAINE AS A SUBJECT OF CIVIL LAW

Analyzed the question of definition of the people of Ukraine as a subject of civil law, brought up the question on existence of real legal mechanisms, provided in legislation for people to exercise their right of property.

Investigation of the status of the people of Ukraine as a subject of civil law is relevant, this issue is quite controversial in legal science. Some scientists believe that people are quite specific, but the subject of property rights in civilian understanding, the others believe that fixing of property rights of the people on the main natural resources of Ukraine is exclusively an ideological meaning and is declarative.

This topic was studied in those or other aspects of the following scientists: M. Shulga, R. Maydanyk, U.Nosik [3, p.5], etc.

Therefore, analyzing the provisions of the Constitution of Ukraine, civil law, judicial practice, let's try to answer the question: is the people of Ukraine subject of civil law, and whether there are real legal mechanisms to implement the legislation enshrined in the rights of his people in civil law.

Article 2 of the Civil Code of Ukraine found that participants in civil relations are the state of Ukraine, the Autonomous Republic of Crimea, local communities, foreign governments and other entities of public law.

According to Article 318 of the Civil Code of Ukraine, the subjects of property rights are the Ukrainian people and other participants in civil relations as defined by Article 2 of this Code.

Under Article 13 of the Constitution of Ukraine, land, its subsoil, air, water and other natural resources located within the territory of Ukraine, the natural resources of its continental shelf, the exclusive (maritime) economic zone is a property of the Ukrainian people.

On behalf of the Ukrainian people the right of property is exercised by state bodies and bodies of local authority within the limits of the Constitution of Ukraine.

High Commercial Court in the information letter of 07.04.2008, the N 01-8/211 "On some issues of practical application of the Civil and Commercial Codes of Ukraine", expresses this position on this issue: in the first paragraph of Article 2 of the Civil Code of Ukraine found that participants civil relations are natural and legal persons. However, in Ukraine there operate collective movements that are not individuals, but also do not have legal status.

Is the regulation of collective entities in the Civil Code? Article 2 The Civil Code of Ukraine contains the exclusive list of entities that are participants of civil relations. According to the second paragraph of Article 2 of the CC of Ukraine participants of civil relations are particularly the state of Ukraine, the Autonomous Republic of Crimea and local communities. According to Articles 170, 171, 172 of the CC of Ukraine State, the Autonomous Republic of Crimea, local communities acquire and exercise civil rights and responsibilities through public authorities, the authorities of the Autonomous Republic of Crimea, and local authorities within their powers prescribed by law.

Thus, the CC of Ukraine governing civil relations with the state of Ukraine, the Autonomous Republic of Crimea, local communities, which include individuals acquire and exercise civil rights and obligations through its organs.

Thus, we see that the regulations guarantee the right of property of the people, too, and the legislation contains solution of the issue of exercising this right in practice.

But all is not as easy as it seems at first glance. Objects of property rights of the people have substantial specific. Obviously, the legislature focuses on social and political significance of these objects. So whether we shall consider the provisions of the Constitution of Ukraine on the ownership of the Ukrainian people only as declarative?

In our opinion, recognition of property rights of the people has significant practical meaning. Let's start with definitions: people of Ukraine - citizens of Ukraine of all nationalities [1, p. 106].

Thus, socio-political significance of property rights of the people on the main resources of Ukraine is that these resources are national property, the property of all citizens.

The practical side of the law on property rights of Ukrainian people is what the citizens of Ukraine as a part of the Ukrainian people can realize the right of

property, people and sells its ownership through representatives - state and local authorities.

Thus, people are subject to civil law. In practice, ownership is implemented through state authorities, local governments and individuals as part of the people or the people of Ukraine through direct participation in resolving issues of ownership (local, national referendum).

Summarizing the above, one can draw the following conclusions: the people of Ukraine, as all citizens of Ukraine, are the subject of ownership.

Securing property rights of the people to basic resources has an ideological, social and political significance. Also, it has practical meaning, because it is an implementation mechanism property rights of the people, though, it needs clarification and detail.

Based on the above, it is worth admitting that if confirmed by the respective law, the law has an opportunity to use means of protection of this right, including jurisdictional. These capabilities are the subject of separate research.

Bibliographic references:

1. Минчук, О.А. Возможность выведения единого понятия “народ” как субъект права в теории государства и права/О.А.Минчук//Сучасні проблеми науки та освіти: Матеріали 8-ї міжнародної міждисциплінарної конференції, Харків, 2009. – 89 р.;
2. Минчук, О.А. К вопросу определения понятия «народ» с позиции теории государства и права/О.А.Минчук// Матеріали конференції Правоосвітницька діяльність юридичних клінік на базі ВНЗ”, Дніпропетровськ, 2009. – 174 р.;
3. Носік В.В. Право власності на землю Українського народу/В.В.Носік. – К: Юрінком Інтер. – 2006.

УДК 159.923

Я.Ю. Зайцева

Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Проаналізовано проблему трансформації ціннісних орієнтацій української молоді в умовах глибоких соціальних, політичних, економічних та ідеологічних змін в результаті розбудови незалежної України, що зумовило кардинальну перебудову свідомості людей у напрямку пріоритету матеріальних цінностей над духовними.

У ході становлення й зміцнення України як незалежної держави відбулися суттєві зміни у формі власності, політичній організації, соціокультурній структурі суспільства, стосунках між особистістю і суспільством, в ідеології людей. Тотальна криза цінностей породила ситуацію глибокої світоглядної дезорієнтації, особливо серед юнацтва. В останній час відбулось суттєве руйнування норм поведінки юнаків та дівчат, яке деформувало механізм передачі традиційних цінностей між поколіннями. Але саме від ціннісних орієнтацій сучасної молоді, студентства залежить завтрашній день, майбутнє суспільства в цілому [2, с. 15]. Тому дослідження ціннісної сфери є дійсно актуальним і заслуговує на подальші наукові доробки.

Юнацький вік – це період життя людини між підлітковим віком та дорослістю, що охоплює інтервал від 16 (17) до 22 (23) років. Юнацтво характеризується як період становлення самосвідомості, самовизначення, формування життєвих програм та соціального статусу особи. Саме юнацький вік є сензитивним для утворення ціннісних орієнтацій як стійкого елемента життєвої перспективи [5, с. 486].

Ціннісні орієнтації представляють собою складний соціально-психологічний феномен, що характеризує спрямованість і зміст активності особистості. Ціннісні орієнтації формуються під час засвоєння соціального досвіду й виявляються в цілях, ідеалах, інтересах, переконаннях тощо. Система ціннісних орієнтацій є динамічною. На формування ціннісної сфери сучасного українського юнацтва впливають наступні фактори: виховання в сім'ї, система освіти, ЗМІ, діяльність політичних організацій, трудового колективу, місце проживання, рівень загальних та політичних знань, професійна зацікавленість, психологічні характеристики особистості [3, с. 136].

Дослідженням ціннісних орієнтацій в юнацькому віці займалися такі автори як Н.Є. Бондар, Є.С. Волкова, З.В. Сікевич, В.Т. Лісовський, К.О. Нечаєва, І.А. Райгородська, І.Г. Попова, Б.В. Анісімов, Є.Р. Куц та ін. Зокрема з 2005 по 2008 роки С.В. Шмалей проводив дослідження на базі Інституту природознавства Херсонського університету, а з 2004 по 2009 рік – Л.В. Романюк на базі декількох ВНЗ м. Кам'янська-Подільська.

Результати досліджень дозволили виявити в ієрархії ціннісних орієнтацій українського юнацтва тенденцію зниження статусу духовності та естетичної сфери, цінностей саморозвитку, трудової, освітньої і суспільної діяльності. Для більшої кількості молодих людей характерним є пріоритет цінностей споживання і явище світоглядного індиферентизму, що виявляється у невизначеності позиції, нечіткості вибору, готовності до компромісу, прояві духовної свободи. Хоча слід зауважити, що серед осіб

юнацького віку є ще досить помітною частка тих, хто з сумнівом ставиться до прогресивних перетворень [4, с. 57-58].

На основі проведених досліджень можна говорити про наявність таких тенденцій у сфері ціннісних орієнтацій сучасного юнацтва України.

1. У юнаків та дівчат спостерігається тенденція до переорієнтації на індивідуально значущі цінності по відношенню до цінностей колективних, суспільних. Переважна більшість молоді на передній план ставить матеріальні цінності (гроші, високий заробіток, матеріальний достаток, комфортні умови), які розділяють лідируючі позиції з цінностями термінальними (дозвілля, друзі, добрі стосунки у родині, гідні і справедливі керівники в роботі і т.д.).

2. Реалізація ціннісних орієнтацій юнацтва сфокусована через такий вузький соціальний інститут як сім'я. Інші соціальні інститути мають другорядне значення. Студентство вже не бачить опори в державі і не орієнтується на співпрацю з нею.

3. Підвищилась значущість таких конкретних і пов'язаних з особистим життям цінностей як здоров'я, кохання, матеріальний достаток, а починаючи з 2000-го року – ще й вищої освіти, високого рівня інтелекту.

4. Студентство акцентує увагу на західних, американських якостях особистості (впевненість у собі, цілеспрямованість, життєрадісність, раціоналізм, самоактуалізація, свобода, незалежність) як можливість вибору життєвого шляху і життєвих стилів, відсуваючи на задній план такі якості, які сьогодні більше цінує старша генерація громадян: чесність, відповідальність, толерантність, милосердя, доброта, порядність тощо [1, с. 20].

Таким чином, дуже важливо саме зараз окреслити негативні проблемні тенденції серед українського юнацтва, і, поки ще є час, спробувати спрямувати процес на шлях освоєння позитивних ціннісних орієнтацій з метою покращення морально-духовного стану суспільства, збереження і передачі наступним поколінням тих цінностей, що були вироблені нашими пращурами.

Бібліографічні посилання:

1. Брисова Ю.В. Традиціоналістські та модерністські цінності в структурі молодіжної ціннісної свідомості: соціологічний аналіз: Автореф ... дис. канд. соціологічних наук. – Харків, 2001. – 20 с.

2. Гиллон А. Эволюция ценностных ориентаций студенческой молодежи / А. Гиллон, Л. Швидкая // Грани. - 2001.- № 3.- С. 15-27.

3. Мухина В. К проблемам формирования ценностных ориентаций и социальной активности личности / В. Мухина // Сб. науч. тр. – Вып. 1. – М: Просвещение, 1979. – С. 134-141

4. Сорокина Н.Д. Перемены в образовании и динамика жизненных стратегий студента /Н.Д. Сорокина // СОЦИС. – 2005. – № 10. – С. 55–60

5. Человек и образование/ Под ред. Л.А. Вербицкой, В.Т. Лисовского, В. Т. Пуляева. – СПб., 1998. – 586 с.

УДК 94 (477)

Д.А. Иванченко

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара

СООТНОШЕНИЕ РЕЛИГИИ, ВЕРЫ И ФИЛОСОФИИ В КОНЦЕПЦИИ АМЕРИКАНСКОГО ПРАГМАТИЗМА ДЖОНА ДЬЮИ

Проанализировано соотношение религии, веры и философии в концепции американского прагматизма Джона Дьюи на основании работы философа «Общая Вера», вышедшей в Йельском университете, США в 1934 г.

В своей работе «Общая Вера» [1, с. 15] Дж. Дьюи описывает гуманистическое изучение религии, где выражены его идеи по логике, вера в науку и важность, которой он наделяет человеческий опыт. Книга повествует о предмете религии, объекте веры и верования и о том, как они должны пониматься в рамках изменяющегося мира, в котором наука все еще остается господствующим фактором мышления. В этом контексте Дж. Дьюи преподносит: а) веру, которая одновременно отвергает всеобщую и непосредственную верность всемогущему Богу; б) противоположную точку зрения, которая рассматривает религию как архаичную, устаревшую и по-особому критикует ее.

В первой части своей книги, Дж. Дьюи показывает нам совсем новый и оригинальный подход к понятию веры. Наделяя религию определением, которое он отыскал в Оксфордском словаре английского языка [3, с. 237] («осознание человеком некоторой невидимой высшей силы как имеющей власть над его судьбой и имеющей право на повиновение, почтение и поклонение») Дж. Дьюи показывает, что такой подход к религии разделяет человеческое общество на два обширных лагеря: а) тех, кто полагает, что религия не может обходиться без сверхъестественного, в которое верят с необходимостью и которое есть истиной; б) тех, которые утверждают, что с приходом науки, возникло сомнение не только в «исторических религиях», а и во всем поле «религиозности», которое должно быть исключено из человеческой мысли. В противоположность этим дихотомическим позициям, Дж. Дьюи предлагает попытку освободиться от обоих взглядов и выводит на первый план так называемую светскую веру, очищенную от сверхъестественных аспектов, которые, по его мнению, совсем не подходят современному миру.

Именно в этой связи философ проводит четкое разграничение между понятием «религия» и понятием «религиозный». Цитируя определение веры, сформулированное английским мыслителем Нового Времени Джоном Локком как «согласие на предложение за счет предлагающего» [2, с. 189], Дж. Дьюи, в свою очередь, проводит

разграничение между «спекулятивным верованием» и «оправдывающей (подтверждающей) верой».

Для Дж. Дьюи любое действие, выполняемое от имени образца и с целью преодоления преград является глубоко «религиозным по качеству» и не требует никакой институционализированной сущности, так как любая каждодневная человеческая позиция может быть «религиозной» в том смысле, как он ее определяет. «Религиозность» это в большей степени стиль жизни и поведения с помощью воображения и опыта с целью преобразования идей в действие, а не в особую систему верований и практик институционально утвержденных и никогда не оспариваемых.

Во второй части книги Дж. Дьюи настаивает на роли науки в познании этого религиозного опыта, но не в качестве новой «религии», требующей поклонения, а скорее в качестве хорошего метода для постижения «настоящей» веры. Согласно Дж. Дьюи, произошла «революция в местонахождении интеллектуальной власти», которое сместилось от религии к природным и общественным наукам. Но, то недоверие, которое наука обрушила на религию, не задевает сам термин «верование».

«Верование» это скорее метод открытия доступа к вере, которая неполноценна, нежели сама вера, также как и наука, которая в качестве метода в то же самое время является взаимодействующей, критической, эмпирической, экспериментальной и рефлексивной, противоположной установленному содержанию религиозной истины. Наличествующая эмансипация религиозного опыта от религии, по словам Дж. Дьюи, является новым фундаментом для возникновения веры. Религиозный опыт является универсальной возможностью и не ограничен определенным типом верующего, исключающего наличие других людей, верующих отличным образом. Здесь Дж. Дьюи выражает свою исходную идею «Бога» как объединение всех идеальных окончаний с воображением, которое помещает силу не только в разум, но и в поступки: «Это именно то активное взаимоотношение между идеальным и актуальным, которому я дал бы имя Бог» [1, с. 47].

В третьей главе, Дж. Дьюи обсуждает интеллектуальное содержание религии. Отмечая, что войны между группами людей всегда были конфликтами на почве соответствующих им божеств. Но наибольшим изменением, которое имело место в религии, в истории в целом, остается конфликт между государством и церковью, особенно с тех пор, когда церковь стала настоящим институтом, но институтом внутри светского мира со светскими жителями.

Решение, предлагаемое Дж. Дьюи – примирение религиозного и политического миров, так как они, по его мнению, занимаются одними и теми же общими проблемами.

Таким образом, в своей работе «Общая Вера» Дж. Дьюи пытается сделать три базовые шага: а) показать различие в значении между религией, ее историческим и формальным смыслом и религиозным опытом для того, чтобы б) показать новый фундамент веры, берущий свое начало от религиозного опыта, отделенного от исторических религий с их сверхъестественным скрытым смыслом и в) показать превосходство предложенного нового фундамента веры над старым.

Библиографические ссылки:

1. Dewey John. A Common Faith. – New Heaven and London, 1934. –P. 15.
2. Locke John. An Essay Concerning Human Understanding. – London, 1894. –P. 189.
3. The Oxford English Dictionary in XX volumes. – Oxford, UK, 1989. –P. 237.

УДК 341.231.14

К.А. Ивлев

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара
**СОВЕТ ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА ООН КАК ИНСТРУМЕНТ ПООЩРЕНИЯ
И ЗАЩИТЫ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА В XXI ВЕКЕ**

Автор проанализировал уставные документы ООН, осветил функции Совета по правам человека, его место в системе органов ООН. Главное внимание уделено раскрытию механизмов реализации решений Совета, а также проблемам усовершенствования и перспективам деятельности этого межправительственного органа.

Устав ООН, как отметил проф. В.А. Карташкин, явился первым в истории международных отношений многосторонним договором, который заложил основы широкого развития сотрудничества государств в области защиты прав человека [4, с. 305]. В послевоенный период произошел бурный процесс создания и развития самых разнообразных институтов, органов и организаций, в том числе Европейского суда по правам человека, Комитета по правам человека ООН, Верховного комиссара ООН по правам человека, Human Rights Watching и других. При всем разнообразии подобных органов и организаций особое место занимал и занимает Совет по правам человека при ООН.

Совет по правам человека является межправительственным органом в системе органов ООН. В его состав вошли представители 47 государств, ответственных за укрепление содействия и защиты прав человека во всем мире. Он был создан Генеральной Ассамблеей ООН 15 марта 2006 г. в результате реорганизации ранее существовавшей Комиссии по правам человека для противодействия случаям нарушения прав человека, а также содействия выполнению государствами их обязательств в области прав человека [2, с. 323]. Как отметил Генеральный Секретарь ООН, превращение Комиссии по правам человека в полноправный Совет поднимет права человека до уровня тех приоритетов, которые были установлены Уставом ООН.

Качественно новым по своей сути и содержанию механизмом стала процедура Универсального периодического обзора. С его помощью Совет

периодически проводит мониторинг и оценку выполнения обязательств по соблюдению прав человека в каждом из 192 государств – членов ООН. Основными принципами являются универсальность, взаимозависимость, взаимосвязанность и неразделимость всех прав человека.

Вместе с тем при реализации указанных принципов Совет по правам человека пока еще не избавился от тех недостатков, которые были характерны для его предшественника. В частности, речь идет о некоторой «заполитизированности» – проблеме, которая была краеугольной в докладе Генсека ООН «Более безопасный мир: наша общая ответственность» 2 декабря 2004 г. [1, с. 141-142]. Так, например, за 5 лет своей работы Совет 51 раз осуждал государства, из них 35 решений были направлены против Израиля.

Не менее серьезной проблемой, по мнению автора, является исполнение принятых Советом решений. По итогам процедуры Универсального периодического обзора экспертная группа, его проводившая, составляет итоговый акт, в котором содержатся замечания, заключения и рекомендации, направляемые в дальнейшем соответствующему государству. Эти рекомендации и замечания должны быть приняты этим государством к сведению с целью принятия конкретных действий по устранению тех или иных нарушений, или, наоборот, созданию определенных условий для более полной реализации прав человека. Однако, единственной структурой в системе ООН, решения которой подлежат обязательному исполнению, в том числе и через применение силы, является только Совет Безопасности [3, с. 671]. Решения же всех остальных структур, в том числе и Совета по правам человека, выполняются согласно общеизвестному принципу добровольности выполнения обязательств, вытекающего из принципа *pacta sunt servanda* [5, с. 17-20].

Такая ситуация создает определенные сложности в эффективности деятельности Совета в тех случаях, когда государство отказывается выполнять возложенные на него обязательства. И хотя на сегодняшний день мировое сообщество ещё не имело подобного негативного опыта, угроза велика, если учитывать нестабильную политическую ситуацию и широкомасштабное нарушение прав человека в некоторых государствах на Ближнем Востоке.

Решение вышеназванных проблем требует комплексного и согласованного подхода со стороны всех членов мирового сообщества, в особенности, государств с передовой экономикой и мощным военным потенциалом, которые объективно являются основными и самыми влиятельными акторами на международной арене.

Проблема политической необъективности в деятельности Совета, по мнению автора, может быть решена исключительно путём стабилизации мировой экономической и политической ситуации, что возможно достичь путём справедливого распределения природных ресурсов и экономических благ, связанных с их использованием.

Что касается проблемы низкой эффективности механизма реализации решений и предписаний Совета, то тут представляются возможными два сценария развития событий: либо же человечество достигнет такого уровня своего развития, что решения и директивы органов, подобных Совету, будут а priori считаться обязательными для выполнения государствами, либо же на определенном этапе человечество придёт к выводу, что соблюдение прав человека имеет такое же значение, как и поддержание мира и безопасности. Тогда решениям Совета будет придан обязательный характер, а при их неисполнении могут последовать санкции со стороны всего мирового сообщества, как в случаях с неисполнением решений Совета Безопасности ООН.

Библиографические ссылки:

1. Абашидзе А.Х. Более безопасный мир: наша общая ответственность. Предисловие // Вестник РУДН. Серия: Юридические науки. – М., 2004. - № 2. – С. 142-145.
2. Ануфриева Л.П., Бекашев К.А., Моисеев Е.Г., Устинов В.В. Международное публичное право: учебник, отв. ред. К.А. Бекашев, - 5-е изд., перераб. и доп. – М., 2011. – 1008 с.
3. Ашавский Б.М. Международное право: учеб. для студентов вузов, обучающихся по специальности «Юриспруденция». - 3-е изд., испр. – М., 2008. – 832 с.
4. Международное право: учебник/под общ. ред. А.Я. Капустина. – М., 2008. – 617 с.
5. Тиунов О.И. СССР и обеспечение международных договоров. Изд-во Иркутского университета, 1989. – 87 с.

УДК 37 (09)

Л. О. Коробова

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ-СИРІТ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ДИТЯЧОГО БУДИНКУ

Проаналізовано процес соціалізації дитини-сироти дошкільного віку в умовах дитячого будинку. Встановлено, що цей процес напрочуд складний і багатогаспектний. Доведено, що успішність процесу соціалізації залежить від

урахування соціально-психологічних особливостей дошкільників, та умов дитячого будинку, в якому вони проживають.

На сьогоднішній день в освіті відбуваються докорінні зміни, спрямовані на оновлення змісту, форм і методів навчально-виховної роботи, на утвердження принципів гуманізації та демократизації у процесі супроводження дітей дошкільного віку.

Проблема соціалізації дітей в дитячих будинках надзвичайно актуальна, адже саме в ранньому та дошкільному дитинстві виникає безліч негативних і деструктивних явищ, таких як підвищена агресивність, відчуженість, жорстокість, замкненість та ін. Це спонукає звернутися до розгляду проблеми соціалізації дітей, вихованців дитячих будинків на ранніх етапах онтогенезу.

Окремі аспекти соціального становлення дітей, позбавлених батьківського піклування, розроблялися багатьма ученими. Так, особливості виховання дітей в умовах дитячого будинку вивчали Я. Гошовський, Л. Дробот, Б. Кобзар, В. Яковенко. На підставі аналізу психодіагностики і педагогічних досліджень визначено особистісні якості дітей у працях М. Аралова, І. Дубровіна, А. Прихожан.

Метою цієї доповіді є виокремлення особливостей процесу соціалізації дошкільників у дитячому будинку.

Дошкільний вік – це період початкового формування особистості дитини, це час, коли дитина набуває першого досвіду спілкування з іншими дітьми, що в подальшому визначає характер перебігу процесу соціалізації. У цьому зв'язку надзвичайно важливо зрозуміти специфіку соціальної адаптації дитини до соціуму та роль дитячого будинку в процесі її соціалізації.

Проживаючи в дитячому будинку у дитини формуються соціально-психологічні механізми, які в майбутньому дозволять їй пристосуватися до самостійного життя і повноцінно жити в ньому. Дошкільний вік – це період формування ідентичності. У дитини формується система уявлень про себе, про навколишній світ, і про «себе самого в цьому світі». Поряд з ідентичністю формується система цінностей. Тобто дитина обирає для себе життєві орієнтири, визначає коло моральних бар'єрів, усвідомлює різницю між добром і злом, ставить цілі. Формування системи цінностей відбувається під впливом спілкування дитини з дорослими, які в житті дитини займають вагомe місце, і відповідно дошкільник частково переймає їхні погляди на життя.

Сучасні науковці окреслили коло негативних аспектів, що впливають на соціалізацію дітей в дитячому будинку:

– відсутність спілкування з біологічними батьками;

- деформація родинних стосунків;
- дефіцит любові, ласки, уваги;
- вузьке коло спілкування через закритий колектив;
- випадки жорстокості з боку персоналу та вихованців;
- несформований образ «Я»;
- закомплексованість, емоційне незадоволення;
- відсутність соціальних навичок особистого життя;
- відсутність власного простору (окремої кімнати, місця, де можна усамітнитися і т.п.);

– постійне перебування у вузькому комунікативному колі та ін. [1, с.202].

Отже, при створенні оптимальних умов соціалізації дитини в дитячому будинку, насамперед, варто звертати увагу саме на ці негативні аспекти, і відповідно до них організовувати навчально-виховний процес.

Окрім того, слід зазначити ще певні особливості, що впливають на процес соціалізації дошкільника – виховання дитячого будинку:

- психофізіологічні особливості дитини дошкільного віку. Дитинство – це час становлення всіх сфер розвитку дитини (когнітивної, емоційної, вольової тощо), період пізнання навколишнього світу, прийняття соціальних ролей;

- соціально-психологічні особливості дитини-сироти дошкільного віку, яка виховується в дитячому будинку. Не секрет, що такі діти відрізняються від дітей, що виховуються в сім'ях, і цей факт треба неодмінно враховувати;

умови дитячого будинку в якому виховується дошкільник – психологічні, соціальні та побутові;

- професіоналізм виховательсько-педагогічного колективу. На жаль, сьогодні вихователь реалізує виховну функцію через адміністративну модель управління, вважаючи, що вона є більш ефективною, ніж позиція підтримки та співробітництва.

Отже, можемо зробити висновок, що процес соціалізації дитини-сироти дошкільного віку в умовах дитячого будинку напрощуд складний, багатоаспектний і має певні особливості. На його перебіг впливає безліч факторів. А успішність, на нашу думку, насамперед залежить від середовища, в якому виховується дошкільник.

Бібліографічні посилання:

1. Курінна С. Проблема соціального супроводу дітей дошкільного віку в дитячому будинку. / С. Куріна // Гуманізація навчально-виховного процесу. Спецвипуск 4. Частина 1. - Слов'янськ, 2010. – С. 202

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
**ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ В ГАЛУЗІ
СТАНДАРТІВ ЯКОСТІ ТА БЕЗПЕКИ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ**

Проаналізовано специфіку загального, родового та безпосереднього об'єкту як складової частини адміністративного правопорушення в галузі стандартів якості та безпеки продуктів харчування.

Харчування населення є глобальною соціально-економічною проблемою, розв'язання якої потребує консолідації зусиль на всіх рівнях.

Завдяки чіткому визначенню на законодавчому рівні об'єкта забезпечується можливість достеменно правильно вирішувати питання про соціальну природу правопорушення (адже правом охороняються найбільш важливі суспільні відносини), його вплив на суспільні відносини, формування у особистості думки щодо необхідності дотримання встановленого правила поведінки, також саме завдяки об'єкту практикам вдається вірно кваліфікувати вчинене правопорушення й відмежувати його від суміжних складів правопорушень та злочинів.

Науково-теоретичне підґрунтя дослідження складають праці вітчизняних та зарубіжних науковців-адміністративістів, а саме: В.Б. Авер'янова, О.Ф. Андрійко, Ю.П. Битяка, А.І. Берлача, О.Л. Жильцова, О.Т. Зими, В.І. Курило, С.В. Ківалова, В.В. Коваленка, М.В. Ковалюк, І.Й. Слубського, О.В. Синьова та ін. Про те слід зазначити, що комплексного дослідження специфіки об'єкту адміністративного правопорушення в галузі стандартів якості та безпеки продуктів харчування не проводилося.

Кодексом України про адміністративні правопорушення передбачено відповідальність за випуск і реалізацію продукції, яка не відповідає вимогам стандартів (ст.167 КУпАП).

Загальний об'єкт становить вся сукупність суспільних відносин, які підлягають правовій охороні законодавством про адміністративні правопорушення, а саме: відповідно до ст.1 КУпАП загальним об'єктом правопорушення визнаються права і свободи громадян, власність, конституційний лад України, права і законні інтереси підприємств, установ, організацій та встановлений правопорядок. [2] Доцільно було б доповнити ст.1 КУпАП ще одним загальним об'єктом, а саме: охорона здоров'я людини і громадянина. Адже відповідно до ст. 42 Конституції України: "Держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції...", ст.49 Конституції України

“Держава...забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя”, ст.50 Конституції України “Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про якість харчових продуктів...”. [3] Безспірно здоров’я людини є об’єктом кримінально-правової охорони, але слід зазначити, що в даному випадку має місце факт заподіяння шкоди здоров’ю, що спричинило суспільно небезпечні наслідки. Що ж стосується здоров’я як загального об’єкта адміністративно-правової охорони, то слід зазначити, що норми законодавства про адміністративне правопорушення є посуті профілактичними нормами, основною метою яких виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів України та запобігання вчиненню нових правопорушень. Тобто сам факт створення загрози заподіяння шкоди здоров’ю людини і громадянина є тим самим загальним об’єктом адміністративно-правової охорони без суспільно-небезпечних наслідків.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про безпечність та якість харчових» Держава забезпечує безпечність та якість харчових продуктів з метою захисту життя і здоров’я населення від шкідливих факторів, які можуть бути присутніми у харчових продуктах. [1]

Родовим об’єктом є адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 167 КУпАП “Випуск і реалізація продукції, яка не відповідає вимогам стандартів” є встановлений порядок державного управління в сфері стандартизації та підтвердження відповідності тобто, суспільні відносини, що виникають між органом державної влади, виробниками та споживачами з приводу забезпечення безпечності та якості продуктів харчування, що виробляються, знаходяться в обігу, експортуються та імпортуються.

Безпосереднім об’єктом адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 167 КУпАП “Випуск і реалізація продукції, яка не відповідає вимогам стандартів” є суспільні відносини, що пов’язані з випуском або реалізацією продукції, яка не відповідає вимогам стандартів, сертифікатів відповідності, норм, правил, щодо якості, комплектності та упаковки. Зазначене адміністративне правопорушення посягає на право споживача на продукцію, яка відповідає вимогам стандартів. Додатковим безпосереднім об’єктом може виступати здоро’в’я людини.

Також, можна зазначити, що предметом адміністративного правопорушення в галузі стандартів якості та безпеки продуктів харчування можуть виступати продукти харчування в цілому та їх окремі компоненти (корисні та шкідливі), що входять до них, такі як: харчові добавки, забруднюючі речовини, пестициди, речовини, додані до харчових продуктів для поліпшення їх поживних властивостей тощо.

Бібліографічні посилання:

1. Закон України «Про безпечність та якість харчових продуктів» від 06.09.2005 № 2809-IV // Відомості Верховної Ради України від 16.12.2005 - 2005 р., № 50, с. 2612, ст. 533.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X // Відомості Верховної Ради УРСР від 18.12.1984 - 1984 р., № 51, ст. 1122.
3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996 - 1996 р., № 30, ст. 141.

УДК 347.73 (477)

О.П. Литвин

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Стаття присвячена правовим питанням фінансового контролю на місцевому рівні. Розглядаються напрямки контролю у цій галузі. Досліджуються теоретичні аспекти поняття контроль.

Перші згадки про фінансовий контроль на території сучасної України датуються ще у X ст., коли платежі князям, данина татарським ханам тощо здійснювалися спочатку в натуральній формі, а згодом – у грошовій, а це вже підпадало під контроль влади [3, с.241].

Потім була «Руська Правда» Ярослава Мудрого, Устав Володимира Мономаха та інші акти великоруських князів. Проте на той час управління фінансами як таке було відсутнє: гроші зібрали і віддали, а князь (чи інша особа) вже визначав їхнє спрямування. Тоді ж і публічні фінанси обмежувалися фінансами князя (царя). Із виникненням на політичній мапі світу Російської Імперії ситуація кардинально змінилася.

У Російській Імперії XIX – початку XX ст. місцевим органом державного контролю (до 1836 р. – Головне управління ревізії державних рахунків) були контрольні палати, які склалися з керуючого, старших і молодших ревізорів та їх помічників. Контрольні палати за оборотами тієї губернії, в якій вони знаходилися, підпорядковувалися Раді державного контролю [1, с.12].

Як писав свого часу В.О. Лебедєв, при всій детальності правил ведення рахунків не можна, звичайно, очікувати, що всі рахунки в державі вірні. У зв'язку із цим необхідною є їхня перевірка, і при цьому самостійна, тобто такою установою, яка б перевіряла всі рахунки незалежно від Міністерства фінансів. Дія контролю може бути у двох видах: 1) нагляд за

правильністю підсумків використаних коштів і 2) перевірка правильності самого призначення цих сум. Дія контролю має стосуватися осіб, які асигнують видання коштів і осіб, які їх використовують (здійснюють) [2, с.159]. Нині нагляд і перевірка розглядаються більшістю вчених як самостійні методи фінансового контролю.

Органами державного контролю у російських провінціях з 1866 р. стали створені спеціально контрольні палати, які знаходилися у прямому підпорядкуванні до центральної контрольної установи. Це були особливі установи відомства Державного контролю, які не підпорядковувалися губернському керівництву. Вони займалися наглядом за правильністю руху капіталів, визначали, на скільки вигідними чи не вигідними є різні господарські операції тощо.

Першим органом державного контролю Росії стала Велика Казна, яка діяла з кінця XV ст. Централізація державного управління обумовила необхідність впорядкування державного фінансового контролю і підпорядкувати його інтересам самодержавної влади. Саме з цією метою 10 березня 1656 р. Указом царя Олексія Михайловича Романова засновано Наказ Рахунку Великої Казни (Рахунковий Наказ) – це був своєрідний прообраз сучасної Рахункової палати. Фінансовий контроль на місцях у той час не був організаційно оформлений (звичайно, і правової регламентації також не було). Ревізії на місцях відбувалися таким чином: начальники спеціальних фінансових органів (кабацьких, митних тощо) після закінчення строків їхньої служби надавали книги для рахунку головному місцевому начальнику – воєводі або виборним земським органам влади.

Найважливіше, що вже у XIX ст. стало зрозумілим, що метою фінансового контролю у сфері управління фінансами є не стільки переслідування фінансових правопорушень, скільки їх попередження. Звичайно, краще попередити правопорушення, ніж боротися з його наслідками.

Початок XX ст. для Росії та України не став періодом продовження реформаційних процесів у правовому регулюванні контролю в сфері управління місцевими фінансами. Російсько-Японська війна та революція у 1905–1907 рр., фінансові зловживання, бюрократія, революція 1917 р. значно гальмували (якщо не зводили практично нанівець) реформаційні зрушення у галузі місцевих фінансів, розпочаті у XIX ст.

Отже, можна констатувати, що на сьогоднішній день в Україні питання управління та контролю у галузі місцевих фінансів на законодавчому рівні урегульовані досить поверхнево і то таке регулювання стосується переважно місцевих бюджетів. Недостатність

правового забезпечення того чи іншого питання, у свою чергу, породжує практичні проблеми.

У вузькому розумінні контроль пов'язують з будь-якою функцією управління; під контролем також розуміють перевірку діяльності будь-якого або будь-чого. Більш широкий зміст у поняття «контроль в управлінні» вкладається при визначенні його як перевірки дотримання та виконання нормативно установлених завдань, планів і рішень.

Проблеми правового регулювання, організації та функціонування державного контролю взагалі та у сфері місцевих фінансів зокрема, є доволі складними та різноманітними, як і проблеми життя й організації суспільства, держави. Ефективний та дієвий державний контроль є необхідною умовою сильної влади, а також важливим фактором державного та місцевого будівництва і розвитку.

Контроль у сфері управління місцевими фінансами здійснюється з метою забезпечення проведення єдиної державної фінансової, економічної, грошово-кредитної, валютної, бюджетної, податкової та інвестиційної політики, а також забезпечення економічної безпеки та захисту фінансових інтересів держави, окремих її територій, фізичних та юридичних осіб.

Бібліографічні посилання:

1. Конспект по финансовому праву с указанием доходности по росписи 1905 и 1906 годов / Составленный Э.С. по Иловайскому, Янжулу и друг. – К.: Издание В.А. Просяниченка и Т.Г. Мейнандера, 1907.

2. Лебедев В.А. Финансовое право. Учебник / В.А. Лебедев. – М.: «Статут» (в серии «Золотые страницы российского финансового права»), 2000. – Том 2. – 461 с.

3. Савченко Л.А. Правові основи фінансового контролю: навч. посібник / Л.А. Савченко. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 504 с.

О.С. Максимчук

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
**ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ:
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

Проаналізовано особливості державного управління на місцях в Україні, досліджено адміністративно-правовий аспект управлінської діяльності держави, а також правовий зміст функціонування місцевих органів державної виконавчої влади в Україні.

По-перше, одразу слід зазначити, що управління — це вид суспільної діяльності, яка передбачає систему скоординованих дій суб'єкта на об'єкт для виконання певних організаційних завдань. Суб'єктами управління є керівники вищої, середньої та нижчої ланок, елітні групи й організації, а об'єктами управління — окремі особи, групи, організації, інститути, процеси.

Політичне управління — це вид суспільного управління, що здійснюється органами, які обрані народом або організацією і приймають політичні рішення в сфері реалізації стратегічних суспільних завдань, функціонування і розвитку політичних, правових, соціально-економічних та культурних інститутів. Політичне управління здійснюється на рівні державних органів, регіональних структур влади та органів місцевого самоврядування, партій, груп тиску, політичних лідерів, засобів масової інформації тощо. Державне управління є складовою політичного управління, яке одночасно поєднує політичні та адміністративні засоби. Державне управління охоплює об'єкти державного сектора — державну власність, державні органи й організації, а також суспільного в межах повноважень, необхідних сучасній державі для ефективного забезпечення соціально-економічного прогресу, гарантій захисту прав і свобод громадян та національної безпеки.

Як свідчить вітчизняна та зарубіжна практика, особливе значення для ефективної управлінської діяльності має організація роботи місцевих органів управління, які діють в межах конкретних адміністративно-територіальних одиниць. Адже реалізація законодавчих актів держави в першу чергу залежить від діяльності місцевих органів виконавчої влади — місцевих державних адміністрацій. Саме вони організовують та контролюють економічне, соціально-політичне та культурне життя відповідної адміністративно-територіальної одиниці та взаємодіють від імені держави з органами місцевого самоврядування [3, с. 433].

У зв'язку з цим вельми актуальним уявляється новий, методологічно вивірений підхід до розкриття правового змісту діяльності місцевих органів виконавчої влади – органів управління, їх правового значення та впливу на розвиток певної адміністративно–територіальної одиниці. Недооцінка правосуб'єктності цих органів, відсутність науково обґрунтованого погляду на їх модернізацію нерідко призводить до зворотної дії реформ, а інколи і до прояву місцевого сепаратизму.

Практична сторона даної проблеми вимагає вдосконалення законодавчої бази як головної передумови ефективного впровадження управлінських рішень у життя. Враховуючи ці міркування, а також беручи до уваги загальновідомий факт про те, що велика кількість населення України проживає на периферії, цілком обґрунтовано приходимо до висновку про величезну потребу державної уваги до організації управління усіма сферами суспільного життя на місцях, тим більше, що ця проблема у вітчизняній правовій науці поки що комплексно не досліджувалась.

Загальні особливості державного управління є предметом дослідження таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як: В.Б. Авер'янова, С.С. Алексєєва, Г.В. Атаманчука, В.Я. Малиновського, В.Ф. Погорілко, Ю.М. Тодици, В.В. Цветкова тощо.

Слід зазначити, що типовим для системи управління, що склалася, є дублювання повноважень [3, с. 432]. Часто незрозуміло, хто є “останньою інстанцією”. В багатьох випадках територіальні органи міністерств (таких, наприклад, як охорони здоров'я та освіти) звітують і місцевим радам, і центральному міністерству. Делегування повноважень чітко не визначене, а зв'язок між розподілом ресурсів та повноваженнями органів виконавчої влади різного рівня є досить слабким. Можна сказати, що система зберігає цілісність лише завдяки чіткій ієрархії — “хто кого призначає”, яка є відображенням старої “номенклатури”.

На сьогоднішній день система державного управління на місцевому рівні в Україні потребує глибокого та суттєвого реформування. Пріоритетним в даному випадку напрямом повинна бути організація внесення чітких і послідовних змін в існуюче законодавство, зокрема, до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», Закону України «Про місцеві державні адміністрації», актів Кабінету Міністрів України, Президента України. Дані нормативно–правові документи містять юридичні колізії, які фактично і юридично унеможливають організацію проведення системи заходів щодо законодавчого розподілу повноважень між органами державної влади на місцях та органами місцевого самоврядування в Україні. Цим, власне, і обумовлюється тривале

існування вже згаданої проблеми дублювання повноважень та інших невідкладних питань з досліджуваної теми.

Бібліографічні посилання:

1. Авер'янов В. Б. Адміністративна реформа і правова наука // Право України. - 2002. - № 3. – С. 24-25.
2. Авер'янов В. Б. Ще раз про зміст і співвідношення понять «державне управління» і «виконавча влада»: полемічні нотатки. Опубліковано: 28.11.04, джерело: LawSchool.lviv.ua
3. Державне управління: теорія і практика / ред. В. Б. Авер'янова. – К.: Юрінком Інтер, 2001 - 432 с.
4. Європейські орієнтири адміністративного реформування в Україні: Монографія / За заг. ред. В.Д.Бакуменка, В.М.Князева; Кол. авт.: В.Д.Бакуменко (кер. автор. кол.), Л.М.Гогіна, І.В.Козюра, С.О.Кравченко, Ю.Г.Кальниш, Л.Г.Штика. – К.: Вид-во НАДУ, 2005. – 172 с.
5. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» // електронне джерело офіційний сайт Верховної Ради України www.rada.gov.ua
6. Закон України «Про місцеві державні адміністрації» // електронне джерело офіційний сайт Верховної Ради України www.rada.gov.ua

УДК 347.98

О. В. Мороз

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

**ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТАДІЇ ПРОВАДЖЕННЯ
У СПРАВІ ДО СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ ЗА ЧИННИМ ТА
ПОПЕРЕДНІМ ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИМ
ЗАКОНОДАВСТВОМ**

В роботі визначається мета та поняття стадії провадження у справі до судового розгляду. Надається ґрунтовний аналіз змін, які були внесені до ЦПК після набрання чинності Закону України «Про судоустрій і статус суддів» і які суттєво вплинули на стадію «Провадження у справі до судового розгляду».

Підготовка справи до судового розгляду є обов'язковою стадією цивільного процесу. Вимога правильного та своєчасного розгляду справи стосується судів усіх інстанцій, однак особливе значення вона має для провадження в суді першої інстанції. Вирішення спору цим судом у встановлені цивільним процесуальним законодавством строки та

винесення законного і обґрунтованого рішення повністю забезпечує досягнення кінцевих цілей цивільного судочинства.

Правильний та своєчасний розгляд справи в значній мірі залежить від проведення належної її підготовки до судового розгляду, що також необхідно і при перегляді справи в судах апеляційної та касаційної інстанції. З урахуванням особливої важливості правильного та швидкого розгляду і вирішення справи в суді першої інстанції, цивільне процесуальне законодавство лише для цього провадження виділяє попередній судовий розгляд в спеціальний інститут, докладно регламентуючи завдання, мету та процесуальні дії.

Провадження у справі до судового розгляду – обов’язкова стадія цивільного процесу, яка являє собою сукупність процесуальних дій учасників процесу, спрямованих на з’ясування можливості врегулювання спору до судового розгляду та на забезпечення своєчасного та правильного розгляду та вирішення цивільної справи [4, с. 302-303].

Згідно з ч. 1 ст. 130 ЦПК України метою попереднього судового засідання (а відтак і всієї стадії провадження у справі до судового розгляду) є : з’ясування можливості врегулювання спору до судового розгляду та забезпечення правильного та швидкого вирішення справи [3].

Отже, мета провадження у справі до судового розгляду має подвійний характер і передбачає, що суд вживає заходів щодо примирення сторін, а якщо вони не дадуть належних результатів – забезпечує розгляд цивільної справи по суті в установлені строки.

Підготовка справи до судового розгляду розпочинається з дня постановлення ухвали про відкриття провадження у справі, після чого суд невідкладно надсилає особам, які беруть участь у справі, копію відповідної ухвали, копію позовної заяви з копіями доданих до неї документів, які згідно з ч.1 ст. 120 ЦПК України позивач повинен подати суду.

Суддя не вправі до постановлення ухвали про відкриття провадження у справі здійснювати будь-які дії щодо підготовки справи до судового розгляду, зокрема, забезпечувати позов (крім випадку, запобігання порушенню права інтелектуальної власності), проводити попереднє судові засідання тощо. Після відкриття провадження у справі суддя не вправі вирішувати питання про залишення заяви без руху та її повернення (ст. 121 ЦПК) чи про відмову у відкритті провадження у справі (ч. 2 ст. 122 ЦПК).

Необхідно зазначити, що з набранням чинності Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453-VI до Цивільного процесуального кодексу України було внесено ряд суттєвих змін, які окрім інших видів проваджень та стадій, також суттєво вплинули

і на стадію «Провадження у справі до судового розгляду», а саме : 1) за попереднім законодавством проведення попереднього судового засідання було обов'язковим для кожної справи, за винятком випадків, встановлених ЦПК. Так, попереднє судове засідання не проводилось у справах, що розглядаються в порядку наказного провадження. То, за чинним ЦПК України вже на суд покладено обов'язок вирішення питання необхідності (або ні) проведення попереднього судового засідання. При чому законодавцем не встановлено з яких міркувань, з яких засад, обставин суд повинен виходити вирішуючи питання щодо необхідності або ні проведення попереднього судового засідання у справі. Вважаємо, що ця прогалина у законодавстві повинна бути усунена і при написанні магістерської роботи ми зупинимось на цьому питанні більш детально. 2) було радикально змінено строк проведення попереднього судового засідання з одного місяця до десяти днів з дня відкриття провадження у справі. 3) після одержання копій ухвали про відкриття провадження у справі і позовної заяви відповідач має право подати суду не просто письмове заперечення проти позову, а заперечення із зазначенням *доказів*, що підтверджують його заперечення. 4) відкладення попереднього засідання допускається *лише один раз*. Неявка на попереднє засідання належно повідомлених третіх осіб не перешкоджає його проведенню [3].

Зауважимо, що не проведення попереднього судового засідання по справі не говорить про те, що по такій справі стадія «Провадження у справі до судового розгляду» не проводиться. В даному випадку зазначена стадія проходить у формі проведення сукупності процесуальних дій направлених на підготовку справи до судового розгляду, тобто за аналогією ст. 143 ЦПК України в редакції 1963 року [1].

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що стадія підготовки справи до судового розгляду має виключно важливе значення для успішного проведення судового розгляду і, відповідно, досягнення кінцевого результату судочинства – прийняття, обґрунтованого, законного і правильного рішення.

Бібліографічні посилання :

1. Гражданский процессуальный кодекс Украины. – Х.: Одиссей, 2004. – 792 с.
2. Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453-VI // www.nau.kiev.ua.
3. Кравчук В.М., Угриновська О.І. Науково-практичний коментар до Цивільного процесуального кодексу України. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Х.: Фактор, 2010.- 800с.

4. Цивільний процес : інтерактивний курс, О.: «Острозька академія», 2001.

УДК 159.923.38

І. В. Новицька

Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ УСПІШНОСТІ РОЗПІЗНАВАННЯ ПРИХОВАНИХ МИСЛЕННЄВИХ ОБРАЗІВ

У роботі представлені результати дослідження особистісних факторів, що впливають на успішність розпізнавання особами чоловічої та жіночої статі істинності повідомлень за їх вербальними та невербальними ознаками.

Вивчення факторів, що впливають на розпізнавання прихованих мисленнєвих образів (ПМО), має достатньо тривалу історію [2]. Аналіз основних напрямів досліджень з даної проблематики свідчить про те, що увага дослідників більшою мірою була зосереджена на визначенні інформативних ознак поведінки і вербальних характеристиках повідомлень, на підставі яких робився висновок щодо їх істинності. Особистісні та статеві характеристики, що сприяють розпізнаванню обману, майже не досліджувались [1; 2]. Справа в тому, що дана проблематика цікавила дослідників у галузі спеціальних прикладних проблем (наприклад, детекція обману під час проведення розслідувань), проте її актуальність цим не обмежується. Адекватне розпізнавання ПМО є одним з важливих вмінь не тільки слідчих, адвокатів та суддів, а й практичних психологів, менеджерів з персоналу, бізнесменів тощо.

Для вирішення цієї проблеми на сучасному етапі розвитку психології особистості з'явилися сприятливі перспективи: ідентифіковано нові інтегративні *особистісні властивості*, урахування яких може сприяти відбору осіб, здатних до розпізнавання прихованих мисленнєвих образів (зокрема, емоційний інтелект, толерантність до невизначеності та ін.). Активно розроблюються *імпліцитні* (опосередковані) методи дослідження особистісних розбіжностей. У зв'язку з цим збільшився інтерес до можливих статевоїх розбіжностей у детекції прихованих мисленнєвих образів.

Проведеному нами дослідженню були предпослані наступні *гіпотези*: успішність детекції повідомлень за критерієм їх правдивості пов'язана з наявністю у чоловіків та жінок наступних особистісних властивостей:

– високих показників *уваги*, що сприяє розпізнаванню мікровиразів, успішність детекції яких корелює, за П. Екманом [2], з успішністю розпізнання обману;

– *інтроверсія* як особистісна властивість, що забезпечує концентрацію суб'єкта в ситуації міжособистісної взаємодії на змісті повідомлень;

– *нейротизм* як властивість, котра зумовлює підвищену чутливість до ситуації комунікації, що сприймається особами з високим рівнем нейротизму як загрозна;

– *емоційний інтелект*, високий показник якого свідчить про здатність людини розпізнавати емоційні стани співрозмовника, оскільки ситуація ПМО практично завжди є емоційно забарвленою [1; 2];

– *інтолерантність до невизначеності*: особи, що інтолерантні до невизначеності, здатні краще розпізнавати ПМО, бо вірогідність ситуації ПМО сприйматиметься ними як загрозна, що сприяє мобілізації додаткових резервів уваги; тоді як толерантні до невизначеності особи не докладають додаткових зусиль при реагуванні на невизначені стимули, оскільки ця ситуація немає для них достатньої особистої значущості.

Для перевірки гіпотез було відібрано групу досліджуваних, що складалася з 60 осіб. До неї увійшли 27 жінок і 33 чоловіки віком від 13 до 32 років.

Було застосовано квазіекспериментальний план дослідження. Для того щоб створити ситуації ПМО, було відібрано 10 осіб, які мають серйозне захоплення або переконання: вегетаріанці, шанувальники певного музичного напрямку, патріоти тощо. Їм було запропоновано спочатку розповісти про об'єкт, який їх цікавить, а потім висловитися стосовно об'єкта захоплення у відверто негативній формі. Усі виступи фіксувалися за допомогою відеоапаратури.

Вибір емоційно значимої теми виступу не є випадковий. Як стверджують сучасні дослідники [2], ознаки дезінформаційної поведінки майже не виникають, якщо людина вводить в оману іншу людину стосовно особистісно нейтрального об'єкта. Підготовлені у розглянутий спосіб відео-фрагменти були завантажені у мережу Інтернет. Досліджувані продивлялися їх через свої комп'ютери. Із записаних відео було сформовано 4 варіанти для перегляду, кожен з яких містив 10 відео: 5 правдивих та 5 неправдивих.

Досліджуваним також пропонувалася спеціально розроблена анкета, в якій вони оцінювали виступи як правдиві чи неправдиві. Окрім анкети заповнювались опитувальники, спрямовані на вивчення психологічних властивостей (уваги, емоційного інтелекту та ін.).

Для вивчення *уваги* використовувалася методика «Таблиці Шульте», для вивчення рівня *екстраверсії* і *нейротизму* – методика Г. Айзенка ЕРІ

в адаптації О. Шмельова, для вивчення *емоційного інтелекту* – методика М. Холла, *толерантність до невизначеності* вивчалася за допомогою опитувальника Р. Нортон.

Особливості розпізнання ПМО у підгрупах чоловіків та жінок встановлювалися за допомогою кореляційного аналізу Пірсона та t-критерію Стюдента, пошук універсальних психологічних властивостей особистості, що підвищують вірогідність детекції ситуацій ПМО, проводився за допомогою кластерного аналізу (алгоритм К-середніх).

За результатами *кореляційного аналізу* у підгрупі чоловіків були встановлені статистично значимі зв'язки успішності розпізнання ПМО з самооцінкою ефективності розпізнання ПМО ($r=0,312$; $p<0,05$) та шкалою і брехні за методикою Айзенка ЕРІ ($r=0,307$; $p<0,05$). У підгрупі жінок установлені статистично значимі кореляційні зв'язки успішності розпізнання ПМО з рівнем екстраверсії ($r=-0,437$; $p<0,05$) з увагою ($r=0,402^1$; $p<0,05$), інтолерантністю до невизначеності ($r=0,52$; $p<0,01$) а також віком ($r=542$; $p<0,01$).

За результатами *кластерного аналізу* успішність розпізнавання ситуацій ПМО виявилась пов'язаною з такими психологічними властивостями, як рівень уваги ($t=2,42$; $p<0,01$), рівень сформованості емоційного інтелекту ($t=2,03$; $p<0,05$), та ознакою пізнавального стилю – інтолерантністю до невизначеності ($t=2,09$; $p<0,05$).

Висновок. Успішність детекції ситуацій ПМО пов'язана з увагою, емоційним інтелектом, інтолерантністю до невизначеності, а також окремо з рівнем інтроверсії у жінок. Результати цієї роботи можна використовувати для підвищення здатності розпізнавати ПМО у представників специфічних діяльності, для яких ця здатність є значущою.

Бібліографічні посилання:

1. Носенко Э. Л. Проблема распознавания скрытых мысленных образов [Текст] / Э. Л. Носенко, Н. В. Нестеренко // Журнал практикующего психолога. – 2000. – №6. – С. 127-139.

2. Экман П. Узнай лжеца по выражения лица [Текст] / П. Экман, У. Фризер. – СПб.: Питер, 2010. – 272 с.

**КРИМІНОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ КОМП'ЮТЕРНОЇ
ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ**

Проаналізовано кримінологічні проблемах комп'ютерної злочинності. Це важливо для планування майбутніх законотворчих дій у державі, які потрібно зробити з метою приборкання цього злочинного явища.

При вивченні феномену комп'ютерної злочинності [1,2] необхідно враховувати той факт, що цей вид злочинності — соціальне явище, характерне для багатьох країн. Тому при розгляді кримінологічних проблем комп'ютерної злочинності будемо оперувати матеріалами, отриманими у різних країнах.

Комп'ютерні злочини, утворюючи особливий різновид злочинів, системно взаємодіють з іншими видами злочину. Наприклад, мають місце такі пари: комп'ютерні злочини та крадіжки; комп'ютерні злочини і службові злочини та ін. Тому кримінологічне дослідження власне комп'ютерної злочинності необхідно проводити з урахуванням кримінологічної характеристики інших типів злочин, системно з нею пов'язаних.

При цьому будемо виходити з такої передумови — злочинність має кримінально-правові якості, тобто те, що є злочин, ви-значається виключно кримінальним законом (ст. 361-363-3 КК України). Тому у якості кримінальних законів у сфері комп'ютерних злочинів з метою аналізу будемо використовувати всю сукупність правових норм, відомих у світовій практиці. Це має певне підґрунтя виходячи з того, що:

- комп'ютерні злочини — це відносно нове явище в Україні;
 - комп'ютерні злочини — це швидко прогресуюче явище;
 - характер і особливості розвитку комп'ютерної злочинності у різних країнах практично не мають істотних відмінностей;
 - етапи і зміст процесу становлення кримінально-правової системи по боротьбі з комп'ютерними злочинами у різних країнах практично повторюється.
- Зазначимо, що запропонована вище система кримінальних законів достатньо узагальнює світовий досвід у цій сфері.

– Відомо, що рівень злочинності може характеризуватися за такими кількісними параметрами:

- скільки скоєно комп'ютерних злочинів;
- скільки зареєстровано комп'ютерних злочинів;
- скільки засуджено злочинців, які скоїли комп'ютерні злочини.

Специфіка здійснення комп'ютерних злочинів визначає їх високу латентність, яка з урахуванням специфіки скоєння і фіксації злочинів, носить природний характер. Штучної латентності, за ініціативою правоохоронних органів, практично немає, оскільки переважна більшість “оприлюднених” комп'ютерних злочинів, як правило, мають високий суспільний резонанс. З іншого боку, володарі комп'ютерних систем не поспішають сповіщати третіх осіб про успішні атаки на їхні системи. Згідно з дослідженнями ФБР США всього 17% опитаних компаній заявили, що вони готові повідомляти правоохоронним органам про випадки вторгнення хакерів до їхніх комп'ютерних систем.

Структура комп'ютерної злочинності – це її якісно-кількісна характеристика, в основу якої треба покласти характер і ступінь суспільної небезпеки злочинів, що входять до неї. Структура відображається співвідношенням певних груп злочинів, а її аналіз дозволяє прогнозувати тенденції розвитку і планувати заходи, спрямовані на її скорочення. При формуванні структури злочинності для окремих видів злочинів дуже важливо правильно визначити основні елементи, які повинні відображати найбільш чутливі, з кримінологічної точки зору, аспекти злочинності як суспільного явища.

Для комп'ютерної злочинності можна запропонувати таку структуру: співвідношення тяжких, менш тяжких і таких, що не несуть великої суспільної небезпеки, злочинів; питома вага злочинності неповнолітніх; питома вага рецидивної злочинності; диференціація груп злочинів за статтями особливої частини КК; питома вага групової злочинності; територіальне розповсюдження злочинів; структура покарання засуджених за комп'ютерні злочини; співвідношення за суб'єктом злочинів (посадова особа, санкціонований користувач, недобросовісний користувач та ін.); співвідношення за об'єктом злочинних зазіхань (інформація в окремих комп'ютерах, локальні мережі, програмні засоби, інформаційні технології); ціна злочину.

Крім прийняття доповнень до КК України, необхідна розробка та реалізація державної програми по боротьбі з комп'ютерними злочинами. Ця програма повинна передбачати такі кроки:

1. Створення правових та організаційних засад для побудови функціонально повної системи по боротьбі з комп'ютерними злочинами в державі.

2. Створення в правоохоронних органах спеціалізованих підрозділів по боротьбі з комп'ютерними злочинами та організація їх взаємодії.

3. Створення спеціалізованих криміналістичних підрозділів з розслідування комп'ютерних злочинів.

4. Організація підготовки та перепідготовки кадрів для системи по боротьбі з комп'ютерними злочинами.

Бібліографічні посилання:

1. Біленчук П.Д., Зубань М.А. Комп'ютерні злочини: соціально-правові і криміно-лого-криміналістичні аспекти: Навч. посібник.— К.: Українська академія внутрішніх справ, 2006.— 71 с.

2 Біленчук П., Дубовий О., Салтевський М., ТимошвінкоЛ. Криміналістика.— К.: “Атіка”, 2007.— С.365.

3. Голубев В.О. Розслідування комп'ютерних злочинів / Монографія. — Запоріжжя: Гуманітарний університет “ЗІДМУ”, 2003. — 296 с.

4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року/ за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка.— К.: Канон, А.С.К., 2006. — 1104 с.

5. Сонис А. Преступления в сфере использования электронно-вычислительных машин (компьютеров), систем и компьютерных сетей в свете нового Уголовного кодекса Украины // www.crime-research.org.

УДК 342.723 (477)

Я. В. Пантелєєва

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ГАРАНТІЇ ПРАВ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню гарантій прав та статусу територіальної громади України. Запропонована модель розвитку місцевого самоврядування зокрема на території України.

Конституція України закріплює систему місцевого самоврядування, в якій роль систем оформлюючого фактору і базового елементу відіграє територіальна громада, що складається шляхом природного розселення громадян України та інших фізичних осіб в населених пунктах. Таке розселення людей відбувається шляхом реалізації громадянами права на свободу пересування і вільного вибору місця проживання, що

гарантується ст. 33 чинної Конституції України, а також згідно з Законом України “Про місцеве самоврядування в Україні” від 21.05.1997 р.[1] первинним суб’єктом у структурі місцевого самоврядування є територіальна спільність громадян – так звані територіальні громади жителів села чи міста, які вирішують питання місцевого значення через форми прямого волевиявлення це впливає з визначення “територіальної громади” і “місцевого самоврядування”. Головним і визначальним суб’єктом місцевого самоврядування законодавство України визначає не територіально адміністративну одиницю, а територіальну громаду, як самоорганізацію громадян, об’єднаних за територіальною ознакою з метою задоволення в межах закону своїх колективних потреб та захисту своїх законних прав та інтересів. Але не зважаючи на це статус територіальної громади як суб’єкта права не визначений в повній мірі.

Дослідженням проблеми гарантій прав територіальної громади України займалися такі вчені як С. Ю. Русанова, В. Б. Авер’янов, Г.В.Атаманчук, М.О. Баймуратов, М.С. Бондар, В.А. Григор’єв, М.І. Корнієнко, М.П. Орзіх, Ю.М. Тодика, В.Ф. Погорілка та інші вчені. Виходячи з вище перерахованих понять територіальної громади все ще залишається не зрозумілим який правовий статус має територіальна громада України в цілому, чи може особа яка проживає на території міста, селища, села діяти від імені територіальної громади на території якої вона проживає або ця особа діє як самостійний суб’єкт права.

Метою даного дослідження є визначення гарантій прав територіальної громади України та шляхи удосконалення цього питання.

Територіальна громада наділена конкретною правосуб’єктністю – право формувати відповідні органи, право місцевих референдумів, право комунальної власності та ін. Територіальна громада є правовим інститутом, зміст якого позначається обсягом її прав і обов’язків, визначених Конституцією і законами. Одні права її власні, які випливають з природи територіальної громади як організації жителів сіл, селищ і міст (традиційні, природні права). Інші права є делегованими територіальній громаді державою. Тому юридична природа територіальної громади дворівнева: громада має природні права і водночас позитивні права та несе юридичну відповідальність за їх реалізацію. Статут територіальної громади є основним нормативно—правовим актом територіальної громади, прийнятим відповідно до Конституції України, Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”, “Європейської хартії місцевого самоврядування”, ратифікованої Законом України від 15.07.97 №452/97–ВР,[2] інших законів України. Статут є основним нормативно—правовим актом територіальної громади міста, діє на території міста і має вищу юридичну силу стосовно інших

актів органів і посадових осіб місцевого самоврядування.[3] Місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою м. Дніпропетровська в межах прав, наданих їй Конституцією та законами України як безпосередньо, так і через міську раду та її виконавчі органи. Систему місцевого самоврядування м. Дніпропетровська складають: територіальна громада міста; міська рада; міський голова; виконавчий комітет міської ради; органи самоорганізації населення. Кількісний склад та порядок обрання зазначених рад визначається відповідно до Закону України “Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів”[4]. Члени територіальної громади здійснюють своє право на участь у місцевому самоврядуванні як безпосередньо, так і через відповідні органи місцевого самоврядування міста. Формами участі членів територіальної громади в місцевому самоврядуванні є: місцеві вибори; місцевий референдум; загальні збори громадян за місцем проживання; місцеві ініціативи; громадські слухання; звернення до органів і посадових осіб місцевого самоврядування міста; участь у роботі органів місцевого самоврядування та робота на виборних посадах місцевого самоврядування міста; участь у діяльності громадських організацій, професійних і творчих спілок; інші форми участі громадян у місцевому самоврядуванні міста.

Таким чином на нашу думку, на законодавчому рівні необхідно визначити правовий статус територіальної громади як суб’єкта права, удосконалити форми участі територіальної громади в житті міста та надавати більш повну інформацію про діяльність органів місцевого самоврядування у всіх сферах життя територіальної громади.

Хоча в статуті нашого міста і визначені певні форми участі членів територіальної громади в місцевому самоврядуванні. З них усіх найбільш розповсюдженими та дієвими є місцеві вибори. Щодо всіх інших то місцевий референдум за всю історію незалежності України не проводився жодного разу. Гарантіями прав територіальної громади України можна виділити конституційно—правові закріплені в діючій Конституції України, законах України та місцевих статутах.

Бібліографічні посилання:

1. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>
2. Європейська хартія місцевого самоврядування : ратифікована Законом України від 15.07.97 № 452/97—ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>

3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05. 1997р. № 280/ 97— ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу :<http://www.dniprorada.gov.ua>

4. Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів : Закон України від 06. 04.2004р. № 1667—IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>

УДК 159.947.23

О.О. Пушков

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНИХ ПЕРЕДУМОВ ВІДПОВІДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ

На підставі теоретичного й експериментального дослідження особистісних факторів відповідальної поведінки та форм її виявлення на прикладі підлітків доведена важливість комплексного вивчення відповідальності з урахуванням найбільш значущих сфер життєдіяльності людини і ролі ситуаційних та особистісних факторів в її формуванні, розвитку та реалізації.

Актуальність проблеми визначення та формування особистісних факторів відповідальної поведінки суб'єкта життєдіяльності обумовлена як соціальними вимогами до забезпечення успішності функціонування людини, так і завданнями здійснення самоактуалізації особистості. У сучасних соціально-економічних умовах розвитку України як суверенної держави, в якій реалізуються демократичні перетворення на шляху забезпечення використання переваг ринкової економіки для підвищення добробуту широких верств населення, зростає актуальність виявлення особистісних факторів відповідальної поведінки людини та визначення підходів до її цілеспрямованого формування, зокрема – в процесі професійного навчання. Адже відомо, що з одного боку, безпрецедентно підвищується активність кожної конкретної людини, а з іншого – виявились недоліки у реалізації відповідальності з боку людини за соціальні результати її активності.

Незважаючи на велику кількість досліджень, присвячених вивченню відповідальності (Ж. Піаже, Л. Колберг, Дж. Роттер, О.Ф. Плахотний, К.А. Клімова, Л.С. Славина, В. П. Прядєїн, К. Муздибаєв, М.В. Савчин, К.А. Абульханова-Славська, Л.С. Рубінштейн, Д.О. Леонтьєв), особистісні і індивідуально-типологічні фактори формування цієї важливої ознаки особистісної зрілості залишається недостатньо вивченими. Найбільш

поширеним є підхід до вивчення особистісних передумов відповідальної поведінки з урахуванням рівня домагань і самооцінки, міри самостійності, суб'єктивних особливостей локусу контролю, мотивації досягнення як важливих факторів, що забезпечують реалізацію відповідальної поведінки.

У цьому дослідженні запропоновано новий підхід до вивчення особистісних детермінант відповідальної поведінки людини, що базується на урахуванні ознак *особистісної зрілості*, у межах якої відповідальність розглядається як один з показників особистісної зрілості. Остання реалізується у різних аспектах: інтелектуальному, емоційно-вольовому, ціннісно-змістовному, змісто-життєвому.

У дослідженні перевірялась *гіпотеза* про те що, вірогідність прояву відповідальної поведінки зумовлюється наявністю у суб'єкта ряду характеристик, що є ознаками особистісної зрілості, а саме: відкритості новому досвіду і сформованої смислової сфери, навичок емоційно-вольової саморегуляції поведінки, надання переваг активним стратегіям подолання складних життєвих ситуацій, установи на активність, що призводить до збагачення досвіду переживання самоефективності і формування на цій підставі впевненості у суб'єктній ефективності.

Для емпіричної перевірки гіпотез дослідження був обраний *квазіекспериментальний план* для двох нееквівалентних груп, критерії нееквівалентності яких визначались з урахуванням зазначених вище ознак особистісної зрілості. У дослідженні взяли участь 60 підлітків (28 хлопців і 32 дівчини) у віці 14-16 років, учні 9-10 класів середньої школи №96 м. Дніпропетровська. За допомогою методології кластерного аналізу (алгоритм К–середніх) досліджувані були розподілені на два кластери, в один з яких увійшли підлітки з високим показниками обґрунтованих вище гіпотетичних ознак особистісної зрілості, в інший – з низькими.

В емпіричному дослідженні були використані наступні *методики*: “Тест суджень відповідальності” В.П. Прядєїна, методика «Рівень суб'єктивного контролю» Дж. Роттера, опитувальник “Вольових якостей особистості” М.В.Чумакова, опитувальник “Стиль саморегуляції поведінки-98” В.І.Моросанової, “Тест смисложиттєвих орієнтацій” Д.О. Леонтьєва, тест “Копінг - поведінка у стресових ситуаціях” Д. Ендлера та М. Паркера в адаптації Т.А.Крюкової, “Тест самоефективності” А. Бандури.

Результати дослідження підтвердили гіпотезу щодо ролі *вольових якостей* особистості як детермінант відповідальної поведінки. Здатність людини прикладати понадзусилля забезпечує їй можливість подолання перешкод і досягнення поставленої мети. Була доведена значущість

свідомої саморегуляції в реалізації відповідальної поведінки. Дослідження дозволило продемонструвати роль смислової сфери в реалізації відповідальної поведінки. Доведено, що люди, які реалізують відповідальну поведінку, частіше використовують стратегію концентрації на проблемі як провідного заходу стресоподолання. Фактором, що сприяє реалізації відповідальної поведінки і ефективному подоланню труднощів, є емоційна стійкість і високий рівень самоконтролю. Було виявлено важливу роль досвіду переживання самоефективності в реалізації відповідальної поведінки. Переживання людиною своєї успішності і ефективності формує ресурс для подальшої її діяльності і для прояву відповідального ставлення до справи. Цей аспект раніше не досліджувався і визначає елементи новизни даного дослідження. Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням ролі позитивних цінностей і «сильних» рис особистості у зумовленні відповідальної поведінки.

Бібліографічні посилання:

1. Абульханова-Славская К.А. Типология личности и гуманистический подход [Текст] / К.А. Абульханова-Славская // Гуманистические проблемы в психологической теории / РАН: Институт психологии. - М.: Наука, 1995. - С. 41-45.
2. Леонтьев Д.А. Психология свободы: к постановке проблемы самодетерминации личности [Текст] / Д.А. Леонтьев // Психол. журн.- 2000. - № 1.- Т.21. - С. 15—25.
3. Муздыбаев К. Психология ответственности природы [Текст] / К. Муздыбаев, – Л.: Наука, 1983. - 240 с.
4. Савчин М.В. Психологія відповідальної поведінки: - Монографія [Текст] / М.В. Савчин. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2008. – 280 с.

CONCERNING THE CONFRONTATION IN LAWSUIT

It was analyzed the legal framework of the confrontation, it meaning as a separate adjectival action in the law of evidence, the extrinsic evidence and circle of people taking part in it conducting. It is put forward a new revision of law regulation the simultaneous questioning of several witnesses.

We could attribute the witness testimony to the law of evidence means, which widely used in the civil jurisdiction. According to the part 12 article 180 of The Civil Code of Practice of Ukraine (hereinafter CCPU) the law court can question the witness for ascertaining the reasons of divergence in their testimony. In other words the law court can compare evidence.

Because of the procedure of the indicated legal proceedings which are not regulated with the civil procedural legislation the confrontation is almost not used.

Till now the confrontation as a separate legal proceeding was a subject of researches of criminalists. We couldn't disagree with V.M. Kravchuk that it should use law analogy to the confrontation and conduct it according to The Code of Criminal Procedure of Ukraine [2, p. 326].

Among the scholars there is no only opinion concerning with procedural nature of the confrontation. Ones observe the confrontation as a kind of questioning form and keep the definition of this legal proceeding according to M.S. Strogovych, who finds the essence in "the simultaneous questioning of two persons in their presence on the same occasion" [3, p. 127]. However in this conception the aim of the confrontation introduction is not indicated and that's why there is it identification with questioning.

Next conception is the confrontation is an independent legal proceeding which is different for it aims and procedural order of conducting (V.O. Konovalova, N.V. Zogin, S.A. Sheypher, A.R. Ratinov, V.S. Komarkov).

V.O. Konovalova gives the most opened definition of the confrontation. She considers it "as a legal proceeding for the purpose of obtaining testimony during questioning of two persons for eliminating the testimony substantial controversy and for the truth ascertainment" [3, p. 127]. Here the confrontation aim is right ascertained and it took a shot to determine the circle of participant of this legal proceeding.

A great importance is to determine the confrontation aims for it right comprehension and it place in the system of other legal proceeding. V.O.

Konovalova says equally with the truth ascertainment about debatable questions during confrontation there could be determined particular targets:

- 1) the overcoming the bona fide ignorance of questioned person;
- 2) the false disclosure of one of questioned;
- 3) the disclosure of selfslander or slander of one of questioned by other one;
- 4) the checking the gathered evidence;
- 5) the ascertaining of the origin reason of the essential contradictions.

Analyzing principles of the part 12 article 180 of CCPU it is difficult to determine the divergence in testimony as a reason to conduct the confrontation. But there are grounds to consider that such divergences must be essential. M. Saltevskiy says that those divergences are the discrepancy of testimony in fact of circumstances which are a part fact at issue that could be concerned with characterization and contents of researching events about civil case, cases and conditions, perception and estimation of information.

There is also no definition in law of person's circle that takes part in the confrontation. But using criminalistics achievement it is possible to distinguish several group of subjects that take part in confrontation conducting: persons that conduct it (court); persons between whom the confrontation is conducting (witnesses, called to the court for the application of stakeholders, and also questioned as witnesses of the third part and their representatives); person involved in legal proceeding (translator, pedagogue) [3, p. 130].

Thereunder it could be done next decisions:

1. Right comprehension the essence of the confrontation and it use in practice in legal judicial procedure can increase the effectiveness of this legal proceeding in in civil judicial procedure.

2. The conducting of confrontation increase the court possibility concerning with truth ascertainment in fact.

3. The confrontation being a kind of questioning has signs of separate legal proceeding.

That's why it is expedient to set forth the part 12 article 180 of CCPU in next edition: "Court for the party's request, another persons, that take part in case or on their own initiative can question at the same time earlier questioned witnesses on purpose to eliminate the essential contradiction in their testimony and for ascertaining the reason of contradictions which have emerged.

The contradictions could be essential if there are concerning those facts which is a part of testimony evidence object, exclude each other".

Bibliographic references:

1. Коновалова В.О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія: Академічний курс. – К.: Ін Юре, 2004.

2. Кравчук В.М. Стратегія і тактика цивільного процесу. – К.: Атіка, 2002, – с. 350.

3. Максимов В. С. Сущность очной ставки // Сборник ученых трудов. – Свердловск, 1974. – вып. 31.

4. Мартынчик Е. Г. Очная ставка на досудебном производстве: процессуальные и криминалистические аспекты // Адвокатская практика. – 2004. - № 6. - с. 48 – 50.

5. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі): Підручник. – К.: Кондор, 2005.

6. Степанов В. В. Очная ставка: процессуальные проблемы, организационные и тактические аспекты // Вестник криминалистики. – 2003. – № 4. – с. 39 – 40.

УДК 342.951:341.231(477)

Е.О. Сиромятников

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

**ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ
ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ УКРАЇНИ ЗА
КОРДОНОМ**

Проаналізовано стан правового регулювання щодо організації роботи дипломатичних представництв України за кордоном на основі аналізу українського законодавства, міжнародних конвенцій, а також поточної документації посольств, яка висвітлює повсякденну роботу українських дипломатів за кордоном.

Дипломатичне представництво України за кордоном (далі – дипломатичне представництво) є постійно діючою установою України за кордоном, що покликана підтримувати офіційні міждержавні відносини, здійснювати представництво України, захищати інтереси України, права та інтереси її громадян і юридичних осіб [3, п.2]. Для виконання цього завдання дипломатичне представництво потребує певних засобів та можливостей, а також необхідного складу співробітників. Дипломатичне представництво тієї чи іншої держави є основним каналом звернень до держави перебування, з усіх питань, що виникають у відносинах між двома країнами

Однією із особливостей правового статусу дипломатичного представництва є велика кількість джерел нормативно-правового регулювання, таких як міжнародні конвенції, двосторонні міждержавні угоди та внутрішнє законодавство держави.

В Україні діяльність дипломатичного представництва також регулюється спеціальним нормативно-правовим актом – Положенням про дипломатичне представництво України за кордоном від 22 жовтня 1992 р., яке затверджено Розпорядженням Президента України.

Основним завданням і функцією дипломатичного представництва є, насамперед, її представництво у країні перебування по всім питанням. У класичних наукових працях, присвячених проблемам дипломатичної служби зазначається, що саме з цієї основної функції випливають усі інші [6].

Метою функції представництва є створення сприятливого клімату для розвитку двосторонніх відносин, особливо завдяки безпосереднім контактам глави дипломатичного представництва і дипломатичного персоналу з урядовими колами та іншими впливовими особами держави перебування, а також із представниками дипломатичного корпусу.

Діяльність дипломатичного представництва відображається у великій кількості поточних документів. Такими документами є, зокрема, річні та піврічні звіти, плани роботи, штатні розписи тощо. З метою визначення оптимальної структури дипломатичного представництва та забезпечення раціонального використання кадрів дипломатичної служби, для кожного представництва складаються штатні розписи. При формуванні штатних розписів враховуються функції дипломатичного представництва, обсяги робіт, ступінь їх складності і витрати часу на їх виконання та норма керованості.

Вся робота дипломатичного представництва за кордоном ведеться на основі планів роботи, які поділяються на перспективні (річні), квартальні або місячні, тижневі і щоденні плани-графіки поточної роботи. Ряд спеціалістів вважає, що оптимальним планом є квартальний план, бо він дає можливість чіткіше планувати роботу з врахуванням змін реальних обставин. Отже, єдиної установки щодо планування немає, і посли, виходячи з реальної обстановки, самі визначають, яким чином найоптимальніше скласти план роботи кожного дипломатичного представництва. [7]

На думку автора, саме виконання плану роботи та складення оптимальної моделі штатного розпису є одними з найважливіших факторів, що сприяють ефективній організації роботи дипломатичного представництва.

Варто зазначити, що Положення про дипломатичне представництво України за кордоном фактично повторює основні функції дипломатичного представництва, які визначені Віденською конвенцією про дипломатичні зносини 1961 р. та мають узагальнюючий характер.

Недосконалість Положення про дипломатичне представництво України за кордоном створює прогалину у правовому регулюванні діяльності дипломатичного представництва, так зокрема, в Положенні

міститься лише шість функцій дипломатичного представництва, що не відповідає реаліям дипломатичної практики. До того ж Положення про Міністерство закордонних справ України містить більше 40 різних функцій цього Міністерства [4, п. 4].

Значна роль у виконанні деяких з цих функцій фактично належить дипломатичним представництвам, як установам, які підпорядковані Міністерству закордонних справ України, що створює передумови для розширення існуючого переліку функцій дипломатичних представництв.

На думку автора, діяльність дипломатичного представництва повинна регулюватися спеціальним підзаконним актом, а не законом, що пов'язане із особливостями правового статусу дипломатичного представництва, яке є державною установою. До того ж правовий статус Міністерства закордонних справ, яке очолює систему дипломатичних установ регулюється Положенням про Міністерство закордонних справ України, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України. З іншого боку, діюче положення потребує поновлення з урахуванням норм Закону України «Про дипломатичну службу» та усталеної дипломатичної практики.

Бібліографічні посилання:

1. Віденська конвенція про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 р. // http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_048
2. Про дипломатичну службу: Закон України від 20 вересня 2000 р. № 2728-14 із змінами та доповненнями // <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2728-14>
3. Положення про дипломатичне представництво України за кордоном: Затверджено Розпорядженням Президента України від 22 жовтня 1992 року № 166/92-рп // <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/13820.htm>
4. Положення про Міністерство закордонних справ України: Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 12 липня 2006 р. № 960 із змінами та доповненнями // <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=960-2006-%EF>
5. Зорин В. А. Основы дипломатической службы. – Изд. 2, испр. и доп. – М., 1977. – 368 с.
6. Сардачук П.Д., Кулик О.П. Дипломатичне представництво: організація і форми роботи: Навч. посіб. – К., 2001. – 176 с.
7. <http://www.mfa.gov.ua> : Офіційний веб-сайт Міністерства закордонних справ України

**УДОСКОНАЛЕННЯ МУНІЦИПАЛЬНОЇ СИСТЕМИ
УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ**

Проаналізовано сучасний стан системи місцевого самоврядування в Україні, розглянуто шляхи та напрями вдосконалення нормативно-правової, організаційної, матеріально-фінансової основ функціонування територіальних громад з урахуванням етапності демократичних політичних трансформацій в Україні.

Розвиток місцевого самоврядування безпосередньо залежить від загального стану інституціонально-політичної системи, її спроможності забезпечити необхідні умови для ефективного функціонування самоврядної влади. Система місцевого самоврядування в Україні пройшла декілька етапів свого реформування так само, як і політична система українського суспільства в цілому. Слід зазначити, що в період ерозії радянського режиму (горбачовська перебудова – 1990 р.), який можна вважати відправною точкою демократичних перетворень в українському політичному полі, ще не існувало чіткого розподілу повноважень між органами державної влади та місцевим самоврядуванням. Після проголошення незалежності, Україна вступила до нового етапу демократичного транзиту – утворення інституційної системи демократії (1991–2004 рр.): особливе завдання переходу від комуністичного режиму реалізовувалось одночасно у трьох вимірах – демократизації політичної системи, маркетизації, державному будівництві [5]. У суспільній системі відбувалось, з одного боку, поширення багатопартійності, поширення соціальної бази опозиції уряду, з іншого боку, етатистська модель політичної модернізації передбачала використання методів централізованого планування та контролю й регламентацію господарської діяльності [7]. Суттєво вплинула також трансформація системи виборів до місцевих рад, призначення якої полягало в оновленні та формуванні якісного складу депутатського корпусу на муніципальному рівні представницької влади. Еволюція від мажоритарної виборчої системи абсолютної більшості до системи відносної більшості означало для місцевого управління поєднання елементів старої радянської та нової національної моделі самоврядування [3, с. 3]. В цій моделі в силу того, що різні частини державної бюрократії користуються певною самостійністю, – існують певні елементи політичної свободи, розподілу влади, верховенства права тощо [6], [8]. Але на початку XXI ст. дана модель фактично вичерпала себе і зараз гальмує розвиток

економіки (особливо підприємництва), освіти, культури, інших галузей матеріального і духовного розвитку суспільства [1, с. 225].

2004 р. ознаменувався для України настанням наступного етапу демократичного переходу – етапу неконсолідованої демократизації (2004-2010). В цей час плюралізація політичного життя, створення конкуренції між політичними силами за владний ресурс, інтенсифікація розвитку ринкових відносин та лібералізація економіки об'єктивно зумовили необхідність демократичної децентралізації державно-владних повноважень з центру до територіальних громад, тобто проведення адміністративно-територіальної реформи. Однак конституційні зміни 2004 року, що стимулювали запровадження пропорційної виборчої системи за закритими списками призвели до критичної неефективності та безпорадності самоврядування в Україні: масового характеру набули протистояння рад і місцевих адміністрацій на обласному рівні, а також міських голів та міських рад, посилилась роль бізнес-корпоративних інтересів при прийнятті політичних рішень, крім того була фактично знищена персональна відповідальність депутатів рад відповідних рівнів. Тим не менш, пропорційна виборча система сприяла процесу політичної структурованості українського суспільства, в якому політичні партії мають виступати основними представниками інтересів громадян [8].

Після 2010 р. можна констатувати відкат у здійсненні демократичних перетворень в Україні та посилення авторитарних тенденцій в управлінні. Новий Податковий та Бюджетний Кодекси істотно звузили у формальному плані повноваження місцевого самоврядування: зокрема, це стосується централізовано-розподільчої схеми фінансування потреб розвитку територіальних громад, що ставить у повну залежність мерів міст від центральної влади, та виведення з-під компетенції органів місцевого самоврядування вирішення земельних питань та направлення цих повноважень до органів виконавчої влади. Водночас, повернення мажоритарно-пропорційної системи на місцях із обов'язковою прив'язкою балотування кандидатів в мери та депутати рад до політичних партій посприяло вписуванню місцевого самоврядування у політичну вертикаль управління.

Однак, треба пам'ятати, що сила і вплив органів місцевого самоврядування відображає ступінь демократизму існуючого політичного режиму. У ракурсі будівництва незалежної демократичної держави з цивілізованою економікою, розвинутою системою соціальних гарантій, пріоритетом для якої є інтереси людини, досягнення європейського рівня життя громадян доцільно вжити наступних заходів щодо розвитку системи управління українськими муніципалітетами:

1. В організаційному плані: укрупнення адміністративно-територіальних одиниць та скорочення місцевих органів; субсидіарність та зміна функцій органів місцевого самоврядування; надання територіальним громадам нових суверенних прав: кадровий, організаційний, правотворчий, фінансовий, податковий суверенітет; суверенітет у плануванні; територіальне верховенство громад щодо населення і території.

2. В матеріально-фінансовому плані: надання територіальним громадам податкової самостійності; розвиток співробітництва (партнерства) різних рівнів влади; розвиток муніципальних підприємств; розвиток муніципального господарства шляхом застосування методів прямого управління, муніципально-підрядної системи, муніципально-орендної системи та муніципальної концесії [9, с. 200].

3. В соціально-правовому плані: законодавче визначення статусу територіальної громади, її внутрішньої організації, принципів розподілу повноважень, порядку формування представницьких органів та прийняття ряду нормативно-правових документів, що визначатимуть становлення місцевого самоврядування в Україні, а також посилення ролі участі громадян у місцевому самоврядуванні. Як альтернативу діючій виборчій системі сформувати модель пропорційних виборів із відкритим голосуванням за кандидатів, що поєднає амбіційний індивідуалізм (найбільш проявляється в мажоритарній системі) та роботу в команді (пропорційна). При цьому слід передбачити механізм висування незалежних кандидатів як альтернативи місцевим партійним структурам.

У результаті запровадження запропонованих напрямів розвитку місцевого самоврядування в Україні буде побудована нова модель організації місцевої влади і управління на засадах гармонізації інтересів держави, регіону, територіальної громади та особи.

Бібліографічні посилання:

1. Кампо В. Ресурси місцевого самоврядування: політичні моделі і методологічні проблеми розвитку самоврядування в контексті політико-правових реформ України // Інноваційні механізми місцевого та регіонального розвитку. – К.: Атіка-Н, 2003. – С. 224-235.

2. Личко Т. Цінність місцевого самоврядування як демократичної форми децентралізації державно-владних повноважень // Наукові праці. Т. 122: Випуск 109. – 2010. – С. 3

3. Ославський М. Виконавча влада в Україні: організаційно-правові засади. Навчальний посібник. – К.: “Знання”, 2009. [Режим доступу: http://ebk.net.ua/Book/dvu/oslavskyj_vvu/literature.htm]

4. Оффс К. Дилемма одновременности: демократизация и рыночная экономика в Восточной Европе // Повороты истории. Постсоциалистические трансформации глазами немецких исследователей: в 2 т. Т. 2: Постсоциалистические трансформации в сравнительной перспективе. – Спб., М., Берлин, 2003.

5. Про місцеві державні адміністрації: Закон України № 586-XIV від 09.04.1999 р. // Урядовий кур'єр. – 1999. – № 89 (із змінами і доповненнями).

6. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України № 280/97-ВР від 21.05.1997 р.

7. Про систему центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України № 1572/99 від 15.12.1999 р. // Офіційний вісник України. – 1999. – № 50 (із змінами і доповненнями).

8. Суржко М. Етапи становлення виборчої системи сучасної України / М.О. Суржко // Гілея (науковий вісник). – 2009. – Вип. 24. – С. 340–348.

9. Чумакова О. Сучасна концепція місцевого самоврядування в Україні // Держава і право : зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки. Спецвипуск. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2007. – С. 199–204.

А.Ю. Суділовська

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

РОЛЬ ДОРАДЧИХ ОРГАНІВ У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМ СІМЕЙ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

Проаналізовано діяльність дорадчих органів із питань вирішення проблем сімей або осіб, які опинилися в складних життєвих обставинах на основі роботи мережі центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Сучасне суспільство за допомогою різних соціальних установ, насамперед державних, намагається надавати підтримку сім'ям, які опинилися в складних життєвих обставинах. Робота в цьому напрямку відзначається різноманітністю проблем, які треба вирішувати фахівцям. Вона потребує комплексного підходу та залучення мультидисциплінарної команди спеціалістів, яка має забезпечувати використання всіх ресурсів громади, надання родині необхідного пакету послуг, мінімізуючи витрати часу. Ефективність соціальної роботи із сім'ями, які опинилися в

складних життєвих обставинах, залежить від впровадження ефективного механізму взаємодії суб'єктів соціальної роботи.

За кілька останніх років були прийняті нормативні документи [1;2;3], які значно впорядкували функціонування механізму підтримки членів сімей зазначених категорій. На практиці інформацію про сім'ї, які опинилися в складних життєвих обставинах, може отримувати будь-який із суб'єктів соціальної роботи у вигляді особистої заяви громадянина або звернення про допомогу одного зі членів сім'ї, від організацій, установ, підприємств, сільських і селищних рад, міських та районних у містах державних адміністрацій, органів охорони здоров'я, освіти, внутрішніх справ, установ виконання покарань, яку передають до центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Такий підхід, з одного боку, розбудовує демократичні умови доступу громадян до відповідних послуг, але, з іншого – породжує певні труднощі, адже вимагає відповідної координації роботи кількох соціальних установ, які нерідко належать до різних відомств.

Для здійснення координації між суб'єктами соціальної роботи із сім'ями, які опинилися в складних життєвих обставинах, та комплексного вирішення питань сім'ї, при управлінні в справах сім'ї, молоді та спорту створюється дорадчий орган. Відповідно до чинних норм до складу дорадчого органу входять: начальник управління (відділу) у справах сім'ї, молоді та спорту, директор центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, начальник служби в справах дітей та за запрошенням управлінь (відділів) у справах сім'ї, молоді та спорту: керівники управлінь охорони здоров'я, керівники управлінь освіти й науки, керівники органів праці та соціального захисту населення, керівники органів внутрішніх справ, керівники установ виконання покарань, керівники інших структурних підрозділів місцевої адміністрації, представники підприємств, установ, організацій та об'єднань громадян.

Досвід роботи мережі соціальних центрів Дніпропетровської області показує, що ефективність діяльності дорадчого органу спостерігається там, де його очолює заступник голови райдержадміністрації/ міського голови, тобто така посадова особа, яка має повноваження координації, контролю та надання доручень суб'єктам соціальної роботи. Якщо дорадчим органом керує посадовець без відповідних повноважень, координація зазначеної діяльності помітно знижується.

Розгляд матеріалів про стан сім'ї, яка опинилася в складних життєвих обставинах, на засіданні дорадчого органу мають приймати участь суб'єктів соціальної роботи, можлива присутність самої сім'ї. У демократичний спосіб, більшістю голосів приймається рішення про взяття сім'ї під соціальний супровід, або відсутність такої необхідності та

розподіляються функції кожного суб'єкта стосовно вирішення складних життєвих обставин цієї сім'ї.

Після прийняття рішення дорадчого органу центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді разом уживаються заходи щодо взяття сім'ї під соціальний супровід, розробляється план соціального супроводу цієї сім'ї, встановлюється термін його здійснення.

Звернемо увагу, що одним із принципів, на яких базується соціальний супровід, є добровільність у прийнятті допомоги та активна участь сім'ї або особи в подоланні складних життєвих обставин. Згода сім'ї на здійснення соціального супроводу є, певним чином, ознакою компетенції та професіоналізму соціального працівника, адже від його вміння мотивувати сім'ю до позитивних змін, і до активної позиції членів сім'ї в цьому процесі багато в чому залежить успіх соціального супроводу, а отже, і подолання складних життєвих обставин, у яких опинилася сім'я.

Діяльність соціальної установи має концентруватися на реальній проблемі, спрямовуватися на мотивування клієнтів до змін. Не приховуючи труднощів, треба показати сім'ї реальні перспективи змін на краще. Сім'я має налаштовуватися на активну позицію й брати на себе певну відповідальність за вирішення тих чи інших проблем.

Бібліографічні посилання:

1. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів соціальної роботи із сім'ями, які опинилися в складних життєвих обставинах: Наказ міністерств України у справах сім'ї, молоді та спорту, охорони здоров'я, освіти і науки, праці та соціальної політики, транспорту та зв'язку, внутрішніх справ, Державного департаменту України з виконання покарань від 14.06.2006, №1983/388/452/221/556/596/106. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www. dcssm.gov.ua](http://www.dcssm.gov.ua). – Загол. з екрана.

2. Про затвердження Порядку здійснення соціального супроводу центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді сімей та осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах: Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 25.04.2008р. № 1795. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www. dcssm.gov.ua](http://www.dcssm.gov.ua). – Загол. з екрана.

3. Про затвердження Порядку здійснення центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді соціального інспектування сімей, дітей та молоді, які опинилися у складних життєвих обставинах: Наказ міністерств України у справах сім'ї, молоді та спорту від 27.05.2010 р. №1480. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www. dcssm.gov.ua](http://www.dcssm.gov.ua). – Загол. з екрана.

Д. О. Трескін

*Дніпропетровський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління
при Президентові України*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІНСТИТУТУ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ІТАЛІЇ ТА ЯПОНІЇ

Проаналізовано зміст та розвиток інституту конституційно-правової відповідальності в Італії та Японії на основі діючих конституцій цих держав, проведено порівняльний аналіз з метою виявлення позитивного досвіду для України.

Конституційно-правова відповідальність – це різновид юридичної відповідальності, що має складний політико-правовий характер, суб'єктами якої можуть бути органи державної влади (насамперед вищі органи держави та їх посадові особи), а також фізичні особи. Розрізняють такі види цього інституту конституційного права: за суб'єктом притягнення – колективна і індивідуальна, за видом санкції – позитивна і негативна конституційно-правова відповідальність [3, с. 433 - 434].

Конституції Італії та Японії, основні закони цих держав, мають свою специфіку серед інших післявоєнних конституцій. Ці особливості, як і в інших країнах, залежать окрім історичного розвитку, політичних традицій та соціального укладу передусім від стану та тенденцій конституційного процесу.

Система «стримань і протигаг» гілок влади в Італії побудована за наступними схематичними схемами: Парламент – Президент, Парламент – Уряд, Президент – Уряд з урахуванням впливу судової гілки влади, а також функціонуванням інституції народного контролю. Формами народного контролю є референдум та так зване «народне вето», що дає змогу організувати та провести процедуру повного або часткового скасування діючого НПА з певного кола питань, прийнятого Президентом, Парламентом або Урядом, на вимогу населення чи муніципалітетів.

В свою чергу, Конституція Японії, утвердивши принцип народного суверенітету, закріпила систему, яка одночасно дає можливість реалізації двох видів конституційно-правової відповідальності: вищих органів державної влади та вищих посадових осіб як перед народом так і між собою. Завдяки цьому в Японії сформувались інститути конституційного контролю та не менш ефективна «система стримань і протигаг». Народ

Японії обирає Парламент та висловлюється за підтвердження повноважень суддів Верховного суду після зміни складу Парламенту, що затверджував на посади цих суддів.

Президент Італії, який відповідно до ст. 87 «є Головою держави та представляє національну єдність», здійснює координацію повноважень всіх гілок влади та вищих органів, що їх представляють, а також несе конституційно-правову відповідальність перед Парламентом, який його обирає, у порядку імпичменту. Міністри Уряду, здійснюючи контрасигнацію певних актів Президента, звільняють його від відповідальності за прийняті рішення [1, с. 215 - 217]. Імператор Японії згідно букви основного закону «не наділений повноваженнями, пов'язаними зі здійсненням державної влади» є лише символом держави і єдності народу, зобов'язаний розпустити Палату представників за поданням Уряду.

Правове регулювання діяльності Парламенту в Італії створило систему, за якою почалося формування коаліцій та перехід до біполяризації. Палата депутатів та Сенат в загальному випадку є рівними за повноваженнями в усіх сферах, окрім тих випадків, де компетенція кожної з палат чітко визначена Конституцією Італії. Парламент несе конституційно-правову відповідальність перед Президентом Італії, який може застосувати до нього право розпуску (ст. 87). Парламент Японії складається з двох нерівноправних палат: Палата радників та Палата представників, остання з яких при рівності правового становища депутатів обох палат має право вето на рішення верхньої палати, що протирічить проекту нижньої палати, ухваливши вето кваліфікованою більшістю, та право вимоги на скликання спільного засідання обох палат [2, с. 535 - 539].

Уряд Італії несе конституційно-правову відповідальність перед обома палатами Парламенту, які можуть відправити його у відставку самостійно і не залежно одна від одної, а в свою чергу для формування Уряду необхідна інвеститура кожної з палат Парламенту. Уряд несе конституційно-правову відповідальність за НПА, видані Президентом Італії, у випадку контрасигнації їх хоча б одним з членів Уряду. Нестабільність виконавчої влади, що обумовлена, як правило, чварами у урядових коаліціях та недосконалістю конституційного законодавства у частині конституційно-правової відповідальності створюють основні перешкоди ефективній діяльності Уряду в Італії [1, с. 217 - 218]. Уряд Японії підзвітний Палаті представників та несе солідарну конституційно-правову відповідальність перед нижньою палатою Парламенту. Палата представників обирає Прем'єр-міністра, якого згодом призначає

Імператор. Міністри несуть відповідальність перед Прем'єр-міністром, який призначає їх та єдиний має право на відсторонення міністрів.

Підсумовуючи вищезазначене, слід акцентувати увагу на достатньо дієвій «системі стримань і противаг» як в Італії, так і в Японії, що не дає змоги жодній з гілок влади її узурпувати та створює умови для ефективного державного управління. На особливу увагу заслуговує інститут «народного вето», який забезпечує народу Італії право впливу на правову політику та механізм підтвердження повноважень суддів Верховного суду Японії, який дає змогу народу впливати на судову систему. Проте, на думку автора, система, за якої є певне домінування Парламенту над іншими органами державної влади в Японії потребує реформування у бік більш дієвого контролю Верховного суду над Парламентом. Доречним є також запроваджена чітко встановлена відповідальність міністрів як в Уряді, так і перед Парламентом.

Вважаю, що запровадження такого інституту разом з інститутом відкликання депутатів Верховної Ради України, при обранні їх за мажоритарною виборчою системою, у зв'язку з невиконанням виборчої програми в рамках конституційної реформи в Україні може суттєво вплинути на ефективність державної влади та подолати затяжну політичну кризу.

Бібліографічні посилання:

1. Конституции зарубежных государств: учеб. пособие / [сост. сб., пер., авт. введ. и вступ. ст. В. В. Маклаков]. – 5-е изд., перераб и доп. – М.: Волтерс Клувер, 2006. – 608 с.
2. Чиркин В. Е. Конституционное право зарубежных стран: Учебник. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Юрист, 2005. – 622 с.
3. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редколегія: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 1998. – Т. 1: А – Г. – 672 с.

**ТІЛЕСНІСТЬ В СОЦІОЛОГІЧНОМУ ТЕОРЕТИЗУВАННІ:
ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ**

Проаналізовано основні напрямки вивчення феномену тілесності в межах соціологічного теоретизування та зафіксовано зміну наукового дискурсу тілесності в залежності від соціокультурного контексту.

В сучасному соціологічному теоретизуванні співіснують різні точки зору відносно визначення поняття «тілесність», серед яких можна виділити наступні дефініції: а) *тілесність* є перетворене під впливом соціальних та культурних чинників тіло людини, що має соціокультурні значення та сенси та виконує певні соціокультурні функції; б) це новоутворення, конституйоване людською поведінкою, те, без чого ця поведінка не могла б відбутися; в) це реалізація певної культурної та семіотичної схеми (концепту), модус тіла; г) це «ефемерне утворення», що містить в собі уявлення індивіда про своє тілесне життя в умовах природного та соціокультурного середовища. В цілому інтерпретування феномена тілесність «розміщується» в більш ширших світоглядних, соціокультурних межах, що визначають принципи, методологію, змістовно-теоретичні особливості того чи іншого підходу до даного феномену.

В межах же сучасного соціологічного знання, можна визначити декілька напрямків вивчення феномену тілесності. *Перший напрямок* характеризується пануванням біологізму й натуралізму, в межах якого акцентується природна сутність феномену людської тілесності. Даний напрямок пов'язується із традицією, що йде від фундаментального дослідження Ч. Дарвіна «Вираження емоцій у людини й тварин». Вплив цієї роботи стає помітним при вивченні комунікативних особливостей та можливостей людського тіла. Одним з найбільш яскравих прикладів концептуального успадкування дарвінівських ідей став збірник за редакцією Р. Хінда «Невербальна комунікація», численні статті якого сфокусовані на доказі тези, що тілесні форми вираження, поведінки й т.п. є по суті своєї кросскультурними й генетично передаються від покоління до покоління, тобто є надкультурними [5, с. 98]. Таким чином ми бачимо, що в межах зазначеного напрямку тіло являє собою надкультурне явище, що є мінливим, але – природно детермінованим й вписується у процес еволюції. Що стосується безпосередньо соціологічного аналізу людської тілесності, то тут треба зазначити внесок Р. Херца і М. Мосса, у роботах яких було принципово поставлене питання про зв'язок між тілом людини (характером його буття, сприйняття та т.д.) та «соціальним тілом»

суспільства; в цій методології намічені загалом основні напрямки соціокультурного вивчення людської тілесності.

Другий напрямок вивчення зазначеного феномену – панування структуралістських концепцій. У цей час вивчення тіла виявилось тісно пов'язане з питанням про наявні владні практики; тут саме тіло розглядалось як певний знак соціальної, класової, етнічної відмінності. Тут необхідно відзначити ім'я французького вченого М. Фуко, на думку якого кожна культура виробляє так звані «слухняні тіла». В роботах «Дисципліна та покарання» та «Історія сексуальності» М. Фуко демонструє, як людське тіло привчається до певних дій та як на ньому відбиваються форми бажання, методи самоідентифікації, ідеали мужності та жіночності, які домінують в даний період. Саме згідно з думкою М. Фуко, в епоху Просвітництва відбулося «відкриття тіла як об'єкту та мішені влади» [6, с. 129].

Даний напрямок вивчення тілесності відкриває можливість розгляду тілесності як соціально та культурно детермінованого феномену. Актуальною тут є драматургічна модель американського соціолога І. Гоффмана, який стверджує, що кожна людина є актором на соціальній сцені, завданням якого є створення та підтримка позитивного іміджу. Тіло грає найважливішу роль в цьому процесі, воно є «проектом» «Я» в тому сенсі, що особа будує своє тіло і таким чином демонструє свою успішність [4, с. 124]. Якщо І. Гофман підкреслює зовнішній (доступний для спостерігача) аспект соціальної взаємодії, то французький антрополог та соціолог П. Бурдьє, вводячи поняття «поля» та «габітуса», робить акцент на індивідуальних способах сприйняття, оцінки та поведінки індивіда, на тому, як в самому тілі людини втілюються соціальні відносини. За П. Бурдьє відносини влади втілюються в тілі людини. В якості одного з вихідних понять вчений використовує поняття «смак», і саме тіло є найбільш очевидною матеріалізацією смаку, яке використовується для символічного представлення соціального статусу індивіда. На думку П. Бурдьє «смак або природжена культура класу, тобто інкорпорована культура, сприяє формуванню тілесних характеристик класу» [2, с. 137–150].

Третій напрямок характеризується домінуванням постструктуралістських та постмодерністських концепцій. Науковий дискурс відносно тілесності, який репрезентує даний напрямок, можна розділити на два рівня: загальнонауковий (філософсько-антропологічний) дискурс та суто соціологічний дискурс про тілесність. Однією із особливостей поглядів представників постструктуралізму є те, що соціальна реальність розглядається як текст; зокрема й тіло тут – текст, що є пов'язаним з соціальним конструюванням ідентичності. Отже тіло

постає не лише біологічною, економічною чи віртуальною одиницею, але й також семіотичною (знаковою), яка певною мірою доповнює усі попередні виміри тілесності [1, с. 124]. Постмодерністи Ж. Бодрійяр, Ж. Дерида, Ж.-Л. Нансі, Р. Барт доклали неабияких зусиль, щоб показати існування двостороннього зв'язку між тілом та текстом. Вони не зупиняються на ствердженні того, що тіло є сукупністю певних соціальних знаків, символів, кодів, а йдуть далі, інтерпретуючи проблему розшифрування «тіла-як-тексту» [3, с. 89]. Застосовуючи щодо тексту метафору тіла, постмодерністи уподібнюють тіло до нескінченного твору, який при однозначному прочитанні втрачає свій справжній смисл.

Таким чином, в сучасному соціологічному теоретизуванні можна констатувати наявність декількох напрямків вивчення феномену тілесності, серед яких фіксується певна дихотомія поглядів: з одного боку, наголошується акцент на природній сутності цього феномену, який лише пристосовується до соціального середовища, вписується в певне оточення, зберігаючи свою природність; інша традиція зосереджує свою увагу на соціокультурній суті тілесності, її змінності, але при якій «природність» не просто співіснує з певними соціальними атрибутами, а є інтегрованою ними.

Бібліографічні посилання:

1. Бодрийяр Ж. Соблазн. – М., 2000. – 124с.
2. Бурдые П. Практический смысл / Пер. с фр.: А. Т. Бикбов, К. Д. Вознесенская, С. Н. Zenкин, Н. А. Шматко; Отв. ред. пер. и Послесл. Н. А. Шматко. – СПб.: Алетейя, 2001. – 137с.
3. Вербицкая О. Тіло як текст: семіотика постмодерністичного розуміння // Вісник Львівського ун-ту. Сер. Філософія. Вип.12. – 2009. – С.85.
4. Гофман И. Представление себя другим в повседневной жизни / Пер. с англ. и вступ. статья А.Д. Ковалева. М.: Канон – Пресс-Ц, 2000. – 124 с.
5. Турнье М. Тело. Перевод. А. Данилова // Комментарии. СПб., 1996. – № 10. – С. 98.
6. Фуко М. К вопросу о женском удовольствии: сексуальность и идентичность // Под ред. О. Хархордина. – СПб.; М.: Европейский университет в Санкт-Петербурге: Летний сад, 2001. – 129с.

**ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ВИКОНАННЯ
ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ: ЦИВІЛЬНО- ТА
ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПЕРЕТИНУ**

Розглядаються проблемні питання щодо застосування господарських санкцій за порушення зобов'язальних правовідносин на основі аналізу, як національного цивільного та господарського права, так і європейського контрактного права.

Відповідно до розділу 5 ГК України у сфері господарювання можуть застосовуватися наступні види господарських санкцій: відшкодування збитків; штрафні санкції; оперативно-господарські санкції. Як свідчить практика, однією із традиційних мір правової відповідальності за порушення зобов'язальних правовідносин є стягнення збитків. Стаття 224 ГК України визначає збитки, як витрати, зроблені управненою стороною, втрати або пошкодження її майна, а також не одержані нею доходи, які управнена сторона одержала би у разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною. [1].

Юридичні збитки виникають у потерпілої особи внаслідок дій інших осіб або подій і підлягають відшкодуванню в силу закону чи договору. Не випадково на практиці досить рідко задовольняються позови про стягнення упущеної вигоди в зв'язку з її недоведеністю.

Тому у спеціальній літературі рекомендується частіше включати в тексти комерційних контрактів умови про конкретні розміри стягуваних збитків. Також, треба зазначити, що в той же час, п. 1 ч. 2 ст. 22 ЦК України відносить до реальних збитків окрім втрат, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права. На наш погляд, визначення майбутніх необхідних витрат як складової частини збитків є позитивною новелою ЦК України 2003 р., оскільки зазначене положення відповідає сучасним тенденціям розвитку міжнародного приватного права. [4].

Як уже зазначалось, у разі порушення комерційного контракту, крім стягнення збитків, можуть бути стягнуті і так звані штрафні санкції. Штрафними санкціями, згідно зі ст. 230 ГК України, визнаються господарські санкції у вигляді грошової суми (неустойки, штрафу, пені), яку учасник господарських відносин зобов'язаний сплатити у разі

порушення ним правил здійснення господарської діяльності, невиконання або неналежного виконання господарського зобов'язання. Відповідно до ст. 549 ЦК України неустойкою (штрафом, пенею) є грошова сума або майно, які боржник зобов'язаний передати кредиторowi у разі порушення ним зобов'язання. Як ми вже зазначали, за ГК України предметом неустойки може бути тільки грошова сума, а за ЦК України – грошова сума та майно (рухоме і нерухоме).

Слід зазначити, що таке звуження предмета неустойки в ГК України протирічить приписам ЦК України, який є основним кодифікованим нормативно-правовим актом приватного права. Тому необхідно привести зміст ст. 230 ГК України у відповідність з положеннями ЦК України.

Принципи європейського контрактного права та принципи міжнародних контрактів [3], як і ЦК України, передбачають сплату неустойки, хоча називають її “узгоджений платіж за невиконання”. Але ця “неустойка” може бути виражена лише у певній грошовій сумі, на відміну від ЦК України, за яким неустойкою є грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредиторowi у разі порушення боржником зобов'язання. На наш погляд, суттєвим недоліком ГК України щодо регулювання договірної відповідальності є те, що він, за рідким виключенням, практично дублює відповідні положення нового ЦК. У зв'язку з чим виникає так звана проблема подвійного правового регулювання.

Однак окремі автори позитивно оцінюють зміст основних положень ГК щодо відповідальності. Так, на думку О.П. Подцерковного, прогресивне значення має концентрація в ГК мір відповідальності, що можуть застосовуватися до суб'єктів господарювання. Уперше санкції за правопорушення в сфері господарювання представлені в цілісному вигляді, що охоплює як горизонтальні, так і вертикальні відносини. [2, с. 257-259].

Узагальнюючі, можна відзначити, що ГК вийшов далеко за рамки ЦК, систематизувавши не тільки диспозитивні санкції, що застосовуються суб'єктами господарювання один до одного, але й імперативні санкції штрафного, організаційного й іншого характеру, що застосовуються державними органами. Крім того, ГК розв'язав науково-правовий спір щодо правової природи оперативно-господарських санкцій, закріпивши їх серед мір господарсько-правової відповідальності. Тим самим, на законодавчому рівні визнане існуюче де-факто становище, коли такі санкції застосовуються за відсутності прямого державного втручання, але існують у вигляді охоронюваного державою права управомоченої особи на позбавлення правопорушника певних благ у встановлених законом випадках і порядку.

Бібліографічні посилання

1. Господарський кодекс України. - К.,Одіссей, 2011.-224 с.
2. Подцерковный О.П., Черкес В.Н. Возникновение, изменение и прекращение хозяйственных обязательств / Хозяйственное право Украины/ Под. ред. А.С.Васильева, О.П. Подцерковного. – Х.,2005. – 464 с.
3. Принципы Европейского контрактного права // Бахин С.В. Субправо (международные своды унифицированного контрактного права). – СПб.: Изд-во “Юридический центр Пресс”, 2002. - С. 268-309; Принципы международных коммерческих контрактов (Принципы УНИДРУА) // Бахин С.В. Субправо (международные своды унифицированного контрактного права). – СПб.: Изд-во “Юридический центр Пресс”, 2002. - С. 233-267.
4. Цивільний кодекс України.- К.,Одіссей, 2011.- 416 с.

УДК 347.44

К.К. Хабарєва

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
**ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ УКЛАДЕННЯ
ДОГОВОРІВ НА АУКЦІОНІ**

Проаналізовано та визначена проблематика національного законодавчого регулювання сфери укладення договорів на аукціоні на основі українських та російських нормативно-правових актів.

Аукціони мають тисячолітню історію і, наразі, широко використовуються у більшості країн світу. За радянських часів їх застосування в Україні було досить обмежене внаслідок панування адміністративно-командної економіки і властивого їй обмеження розподільчими засобами сфери товарно-грошових відносин. Після здобуття незалежності України та розвитку ринкової економіки аукціонна діяльність набула широкого розповсюдження в різних сферах. Так, аукціони відіграють важливе значення при приватизації державного майна. Введення землі в цивільно-правовий обіг зумовило зародження інституту земельних аукціонів. В останні роки активно проводяться аукціони з продажу природних ресурсів, ліцензій на здійснення деяких видів діяльності. Набувають поширення, так звані, «благодійні» аукціони. Широко застосовуються аукціони й у виконавчому провадженні при відчуженні майна боржника [2, с. 15].

Ще з античних часів було відомо, що кращим способом одержати максимум від продажу майна є аукціон, де покупці змагаються за товар. У

цьому, власне, перша і визначальна особливість аукціону як правової форми економічної конкуренції за товар. Історія проведення аукціонів і становлення цього приватноправового інституту сягає з глибокої давнини. Навіть саме слово «аукціон» створено від латинського слова «*auctio*» – збільшення, зростання.

За своєю природою аукціон дуже складне, неоднорідне явище, яке необхідно розглядати з різних позицій, у тому числі й економічних. Якщо для юриста важливий, насамперед, організаційно–правовий механізм проведення торгів, то економісти приділяють більшу увагу економічній сутності, першооснові, цілеспрямованості цього механізму.

Тривалий час аукціони в Україні регламентувалися законодавством Російської імперії й Радянського Союзу, до складу яких вона входила. Лише з моменту одержання політичної незалежності і переходу на ринковий шлях розвитку можна говорити про відродження аукціонів в Україні. Особливо активізували цей процес проведення в країні приватизація державної власності, залучення в цивільний правообіг землі, природних ресурсів, а також масове банкрутство підприємств. Це спричинило ускладнення процесу проведення аукціону, вимагало прийняття безлічі нормативних актів, що б регулювали їхнє проведення і враховували особливості цього процесу[3, с. 45].

Разом з тим, подальшого розширення сфери застосування аукціонів багато в чому стримується відсутністю єдиного підходу законодавця щодо аукціонів та наявністю численних прогалин і неузгодженостей в чинному законодавстві України щодо аукціонів. На рівні законів вказується лише про можливість проведення аукціонів. Так, у Цивільному кодексі України міститься лише згадування про можливість укладення договорів на аукціонах (ст. 650 і ч. 4 ст. 656). Так само, лише в загальних рисах торкаються аукціонів положення й деяких інших законів. У зв'язку з цим, аукціонна діяльність регулюється численними нормативними актами, які закріплюють різні організаційно-правові механізми проведення аукціонів та містять різний понятійний апарат. Саме тому, наразі, кожний вид аукціонів характеризується своїми, притаманними лише йому, особливостями, що негативно впливає на практику їх застосування[4].

Деякі аспекти зазначеної проблематики досліджували наступні вчені: М.С. Алябишев, О. А. Беяневич, С. М. Бервено, О. М. Вінник, О. В. Дзера, В. К. Мамутов, Я. М. Шевченко, та інші.

Актуальним було і залишається питання про можливість визнання аукціону недійсним через виявлення факту змови. Пункт 2 ст. 29 Закону РФ про приватизацію передбачає можливість визнання торгів недійсними при наявності змови між продавцем і покупцем, у тому числі і про заниження ціни такого майна; наданні покупцеві пільг і переваг перед

іншими покупцями. На жаль, ні закони України про приватизацію, ні інші закони України аналогічної норми не містять, що призводить до суперечливої практики, в тому числі і судової.

Інститут аукціону має складний економіко–правовий характер. Поява аукціонів викликана, насамперед, економічними причинами – природним бажанням власника продати своє майно як можна вигідніше. Процес продажу майна, у свою чергу, неминуче спричиняв виникнення цивільно–правових відносин між власником майна, організаторами аукціону і його учасниками. В міру розвитку суспільства ці відносини усе більше розширювалися й ускладнювалися, відповідно ускладнювалася й удосконалювалася нормативно–правова база, що регламентує їхнє проведення[1, с. 30].

Побудова правової бази здійснюється в міру необхідності без будь–якої системи, у результаті нерідко одні нормативні акти суперечать іншим, відсутній єдиний понятійний апарат, що призводить до різного розуміння одних і тих самих термінів. Навіть такі загальновідомі терміни, як «аукціон» і «публічні торги» не мають загальноприйнятих визначень, які розуміються однозначно. Тому законодавство України про аукціони має потребу в проведенні його моніторингу з метою приведення використовуваної термінології до єдиного юридичного значення, усунення дублюючих норм і вироблення єдиних підходів до їхнього змісту, а також розробки єдиного, як видно, комплексного нормативного акта, який би на єдиній теоретичній платформі врегулював дані відносини.

Бібліографічні посилання:

1. Кинах А. Власть отвечает за правила игры / А. Кинах // Бизнес.– 2005.– № 43. – С.30–33.
2. Кузнцова Н. С. Принципи сучасного зобов'язального права України / Н. С. Кузнцова // Українське комерційне право. – 2003. – № 4. – С. 9–16.
3. Скловский К. Некоторые проблемы оспаривания в суде реализации имущества на торгах / К. Скловский // Вестник ВАС РФ. – 2001. – № 9. – С. 44–47.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Проаналізовано поняття, принципи, функції, об'єкти корпоративного управління та нормативно-правова база здійснення корпоративного управління в Україні.

Акціонерне товариство (надалі – Товариство) – одна з найсприятливіших організаційно-правових форм, яка здатна забезпечувати потік іноземних та вітчизняних інвестицій в економіку держави за умов правильного та ефективного здійснення корпоративного управління товариством.

Дослідження питання корпоративного управління відображені у працях українських та російських науковців, зокрема: О.Р. Кібенко, О.М. Вінник, А.В. Венедиктов, В.В. Долинська, Т.В. Кашаніна, С.Д. Могилевський та інші.

Втім, на законодавчому рівні та серед науковців немає єдиного визначення поняття «корпоративне управління». Деякі дослідники розуміють під цим терміном управління організаційно-правовим полем бізнесу, оптимізацію організаційних структур, побудову внутрішніх та міжфірмових відносин компанії відповідно до прийнятих цілей [1, с. 8]. В.В. Долинська вважає, що корпоративне управління – це врегульована нормами права система організаційних і майнових відносин, за допомогою якої корпоративна організація реалізує, представляє та захищає інтереси інвесторів, в першу чергу акціонерів [2, с. 420-421]. М.М. Пахомова розглядає корпоративне управління в його функціональному значенні як форму реалізації відносин корпоративної власності [4, с. 133].

Основними нормативно-правовими актами, які регулюють відносини корпоративного управління в Україні є Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Закон України «Про акціонерні товариства», Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок». Необхідно зазначити, що Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку (надалі — ДКЦПФР) розробляє різноманітні підзаконні акти, серед яких заслуговують на увагу – Принципи корпоративного управління [6, с. 12-27].

Вказана нормативно-правова база не врегульовує усі аспекти корпоративного управління, що підвищує ризик виникнення корпоративних конфліктів.

Корпоративне управління в Україні здійснюється Загальними зборами акціонерів товариства, Наглядовою радою акціонерів товариства, Виконавчим органом акціонерного товариства, який може бути колегіальним (правління, дирекція) або одноосібним (директор, генеральний директор), Ревізійною комісією (ревізором).

Об'єктами корпоративного управління є акціонери, кредитори, наймані працівники (службовці, персонал), постачальники, покупці, місцеві органи управління, котрі можуть здійснювати інвестування в діяльність товариств, розвиваючи інфраструктуру або створюючи сприятливі для товариств умови оподаткування з метою залучення нових компаній і збільшення їх конкурентоспроможності [3, с. 452-453]. Основними функціями корпоративного управління є планування; організація; мотивація; координація; контроль, інноваційна та маркетингова функції [3, с. 447].

Під принципами корпоративного управління розуміють основні положення на основі яких здійснюється процес управління товариством. Принципи корпоративного управління в праві низки країн дуже часто закріплюються в рекомендаційних документах – кодексах корпоративного управління. Дотримання цих принципів товариства здійснюють добровільно. Основою для розробки принципів корпоративного управління в Україні послугували прийняті в 1999 р. та змінені в 2004 р. Радою Організації економічного співробітництва та розвитку Принципи корпоративного управління (OECD Principles of Corporate Governance) [5, с. 1-65]. Головна ідея цього документа – максимальне забезпечення, зокрема, захисту прав акціонерів та сприяння їх реалізації; однакового справедливого ставлення до всіх акціонерів; визнання передбачених законом або взаємними угодами прав заінтересованих осіб; вчасного та точного розкриття інформації питань, що стосуються товариства; стратегічного керівництва.

Таким чином, на підставі вищевикладеного можна стверджувати таке:

По-перше, єдиного легального та доктринального визначення поняття «корпоративне управління» не існує в українському праві. На нашу думку, під зазначеним поняттям слід розуміти систему відносин між акціонерами, органами управління акціонерного товариства, кредиторами, покупцями, споживачами, органами державної та місцевої влади в межах забезпечення функціонування та розвитку діяльності товариства з метою задоволення інтересів та потреб власників та інших зацікавлених осіб. По-друге, товариства при здійсненні корпоративного управління в основному

керуються чинним законодавством про акціонерні товариства, установчими документами та принципами (кодексами) корпоративного управління. По-третє, повноцінна та функціональна система корпоративного управління дозволяє інвесторам не лише впевнено залучати їх кошти та майно у фінансово-господарську діяльність, але й ефективно здійснювати керівництво товариством.

Бібліографічні посилання:

1. Довгань Л.Є. Корпоративне управління. Навчальний посібник/ Л.Є. Довгань, В.В. Пастухова, Л.М. Савчук. – К., Кондор, 2007. – 174 с.
2. Долинская В.В. Акционерное право: основные положения и тенденции. Монография/ В.В. Долинская – М.: Волтерс Клувер, 2006. – 736 с.
3. Кашанина Т.В. Корпоративное право. Учебник для вузов/ Т.В. Кашанина. – М., 1999. – 815 с.
4. Пахомова Н.Н. Основы теории корпоративных отношений (правовой аспект)/ Н.Н. Пахомова – Екатеринбург, 2004. – 208 с.
5. Принципы корпоративного управления ОЕСР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.oecd.org/daf/corporateaffairs/principles/text.
6. Про схвалення проекту нової редакції Принципів корпоративного управління України, затверджених рішенням ДКЦПРФ від 11.12.2003 N 571. Рішення ДКЦПРФ від 24 січня 2008 року N 52// Бюлетень «Відомості Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку». – 26.02.2008. – N 38. С. 12-27.

УДК 342

О. В. Чумакова

Днепропетровский национальный университет имени О. Гончара

БРИТАНСКАЯ МОДЕЛЬ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ

В предлагаемых тезисах раскрываются основы местного самоуправления Великобритании, его нормативно-правовое закрепление, распределение компетенции, материально-финансовое обеспечение.

Наиболее заметной особенностью организации местного управления в Великобритании можно считать традиционные различия между разными территориями, удивительным образом сочетающиеся с значительным единообразием. Местное управление на территории Англии, Шотландии, Уэльса и Северной Ирландии регулируется отдельными нормативными актами и различается по таким параметрам, как административно-

территориальное деление и полномочия органов управления. Верховенство центральной власти устанавливается тем, что советы вправе обращаться к Парламенту с просьбой предоставить им то или иное полномочие. Такое обращение возможно как от имени всех местных

властей, через их ассоциации, так и от отдельного совета. В последнем случае может быть принят частный нормативный акт (Local Act), разрешающий данную деятельность одному конкретному совету. Новый элемент правового регулирования введен законом 2000 г.: всем местным советам предписано разработать свои уставы, включающие относящиеся к этому совету решения госсекретаря, частные акты и собственные решения совета по принципиальным вопросам.

Кроме того, в британской системе местного управления не существует (на локальном уровне) органов прямого государственного управления, – советы в каком-то смысле сами являются такими органами, поскольку полномочия делегируются им Парламентом на тех же основаниях, что и любой другой административной структуре. Вместе с тем, отдельные специализированные функции всегда могут быть переданы специальному органу, не связанному с классическими органами местного управления.

Структура органов местного самоуправления в Великобритании достаточно однородна: одни и те же принципы лежат в основе организации деятельности и структуры городских (окружных) органов управления, органов графств и унитарных образований; одни и те же принципы действуют на территории Англии, Уэльса, Шотландии и Северной Ирландии. Советы графств, округов и унитарных образований выбираются на 4 года. Законом о местном управлении 2000 г. установлены следующие варианты избирательной системы: совет может обновляться полностью каждые четыре года; совет может обновляться наполовину каждые два года; совет может обновляться по третям каждый год. Выбор того или иного варианта конкретным советом должен быть утвержден государственным секретарем по вопросам окружающей среды.

Вся управленческая деятельность местных органов Англии, Уэльса и Шотландии осуществляется через советников, комиссии и административный аппарат. Члены местных советов (советники) работают в них безвозмездно или по совместительству. Они образуют отраслевые и функциональные комитеты и комиссии, в которых и решаются основные вопросы.

Недостаточная эффективность системы комитетов и двусмысленное положение главного администратора вызвали необходимость реформы структур местного управления. В соответствии с законом о местном управлении 2000 г., все советы должны сформировать самостоятельный орган исполнительной власти. Закон предусматривает три варианта формирования исполнительной власти на местах: 1) система мэра и кабинет: прямые выборы мэра, который руководит исполнительной властью и назначает от 2 до 9 своих помощников (кабинет); 2) система лидер и кабинет:

выборы главы исполнительной власти из состава совета, тогда как помощников (кабинет) может назначать либо лидер, либо совет; 3) система мэра и управляющий от совета: всенародно избранный мэр делит полномочия исполнительной власти с управляющим, которого назначает совет из числа профессиональных чиновников.

Во всех случаях, мэр или лидер может одновременно быть председателем совета, но может и не являться им. Полномочия исполнительного органа сводятся к руководству администрацией и выполнению решений совета и его комитетов; однако, закон относит к компетенции исполнительного органа и все другие полномочия местных органов, не отнесенные законодательством к ведению совета.

Основной чертой, отличающей британское местное управление от стран континентальной Европы, является отсутствие общей компетенции. Наряду с этим, возможность нормативного регулирования путем частных актов ведет к значительному разнообразию в распределении полномочий между местными органами власти.

Кроме классических органов самоуправления, на местном уровне присутствует огромное количество отраслевых органов управления. Эти органы формируются путем назначения их членов высшестоящими организациями. Общим для них является относительная самостоятельность в вопросах распоряжения бюджетом и оперативно-исполнительной деятельности. Эти отраслевые органы управления часто объединяются акронимом **QUANGOs** - неправительственные полуавтономные организации (Quasi-Autonomous Non-Governmental Organisations).

Тенденция к унификации территориальных сфер деятельности департаментских служб формируется за счет создания и укрепления в Великобритании административных регионов (regions), а с 1999 г. начинается создание региональных агентств развития – кванго, которые будут заниматься региональным планированием, координацией и поддержкой экономического развития на территории региона. В дальнейшем предполагается создать в регионах представительные органы самоуправления – сначала на основе косвенных, а потом и прямых выборов. Пока же региональная администрация выполняет некоторые функции планирования, но, прежде всего, занимается координацией деятельности государственных служб на территории региона.

СЦЕНАРНИЙ КОМПОНЕНТ АНТИЦИПАЦІЙНОЇ СПРОМОЖНОСТІ В СИТУАЦІЇ ЦІННІСНОГО КОНФЛІКТУ ОСОБИСТОСТІ

Викладені результати експериментального дослідження сценарних компонентів прогнозування та антиципаційної спроможності в ситуації ціннісного конфлікту особистості на матеріалі семантичного аналізу біографічного інтерв'ю та серій психомалонків.

Стрімкі суспільні процеси в українському суспільстві ставлять особистість у ситуацію ціннісного вибору та адаптації до викликів сьогодення. Вивчення індивідуальних особливостей виявлення антиципації у діяльності людини, здібності використовувати власний досвід для ймовірного прогнозування майбутньої ситуації та підготовки до майбутніх подій є однією з актуальних проблем сучасної психології. Під антиципаційною спроможністю розуміють властивість особистості, її стійку характеристику, що визначає рівень розвитку прогностичних здібностей, які забезпечують успішність діяльності [1]. Важливим чинником формування антиципаційної спроможності, на наш погляд, є сценарій, який ми розуміємо в традиціях Еріка Берна: «...сценарій – це життєвий план, що постійно розгортається, який формується ще в ранньому дитинстві в основному під впливом батьків. Цей психологічний імпульс з великою силою штовхає людину назустріч її долі, й часто незалежно від її опору чи вільного вибору» [2]. Особливе значення у цьому випадку набуває реалізація таких життєтворчих компетенцій, як життєпередбачення й життєздійснення. Виходячи з цього, метою дослідження є виокремлення сценарних компонентів антиципування та прогнозування майбутнього. Так, особливістю такого прогнозу, згідно з трактуванням П. П. Горностая, є тенденція діяти певним чином без врахування ситуації, шаблонно, і найчастіше, на шкоду собі [3]. У свою чергу свідоме подолання життєвих труднощів пов'язано з копінг-поведінкою, яку ми розглядаємо в контексті інтерпретації Р. Лазаруса, С. Фолкмана [4]. Під внутрішньоособистісним ціннісним конфліктом, розуміємо гостре переживання, яке тягне за собою стан дезінтеграції, що виражається в загостренні протидій, що виникли або існували раніше, між різноспрямованими цінностями особистості, та потребує вирішення [5]. Виходячи з цих теоретичних міркувань, експериментальною гіпотезою дослідження є припущення про те, що індивідуальна своєрідність копінг -

стратегій особистості при вирішенні ціннісного конфлікту залежить від життєвого сценарію та сталих форм антиципування майбутнього.

Теоретичною та методологічною основою дослідження виступили положення: загально психологічної концепції антиципації (І. Г. Батраченко, В. Д. Менделєвіч, Л. О. Рєгуш); психології внутрішньо особистісних ціннісних конфліктів (В. В. Шпунтова); аналізу внутрішньо особистісних конфліктів за допомогою психомалюнків та малоформалізованого інтерв'ю (Т. С. Яценко). Дослідження проводилось протягом 2010-2011рр., у ньому брали участь студенти 4-5 курсів ВНЗ м. Дніпропетровська та м. Кривого Рогу (ДНУ ім. О. Гончара, КДПУ) віком від 20 до 24 років (164 чол.: 97 жінки, 67 чоловіків). У роботі були використані такі методики: опитувальник часової перспективи Ф. Зімбардо (ZTPІ) в адаптації А. Сирцової, методика визначення копінг - стратегій Р. Лазаруса, С. Фолкмана (ОСС) в адаптації Т. Крюкової, проєктивні методи: контент-аналіз тематичних психомалюнків у контексті АСПН за методом Т. С. Яценко, аналіз інтерв'ю «Життєва історія», кореляційний аналіз показників тестових методик.

Якісний аналіз інтерв'ю та психомалюнків означених груп. Для чоловіків групи зі стратегією уникнення, у психомалюнках характерна символіка едипальної залежності, у висловлюваннях під час інтерв'ю спостерігається фіксація на переживаннях підліткового віку. Для цієї групи відмова від прогнозування є, одночасно, механізмом подолання тривоги, так званої прокрастинації, і сценарною настановою «тільки маленькі хлопчики є хорошими» як способу підтримання симбіотичних відносин з батьками. Для групи чоловіків зі стратегією самоконтролю та прийняття рішення характерні амбівалентні символи, що перебувають у динаміці, в інтерв'ю відзначаємо теми суперництва з членами батьківської родини та переживання пов'язані з розвитком власних інтимних стосунків. Для чоловіків другої групи на тлі відчуження минулого характерна стратегія усвідомленого надконтролю як сценарний аспект прийняття ролі батька. Для груп жінок з копінг - стратегіями самоконтролю та уникнення, характерними є зображення тем зв'язку з батьками, що корелює з показниками копінг - стратегії - пошук соціальної підтримки. Для жінок 4 групи характерна орієнтація на успішне подолання труднощів, але з фіксацією на ціннісному конфлікті «жити для сім'ї або для кар'єри». Особливістю прогнозування майбутнього в цій групі є установка на обов'язкове подолання труднощів для досягнення мети. Для жінок 5 групи характерна фіксація на негативному подружньому досвіді батьків (розлучення, насилля, пияцтво), зневажливе ставлення до можливості самостійних досягнень, прагнення бути «як всі». Вважаємо, що для цієї групи втеча-уникнення як стратегія подолання є

неусвідомленим механізмом захисту від повторення ситуації минулого, так званий антисценарій, коли прогнозування і відповідні рішення виникають усупереч минулому досвіду.

Висновки: сценарний компонент антиципаційної спроможності у вигляді форм копінг - поведінки – самоконтроль, прогнозування вирішення проблем, прийняття відповідальності – проявляється у конструктивних формах подолання труднощів та прийняття ролі батька для чоловіків. Для жінок такий ж тип сценарію супроводжується переживанням тривоги та почуттям провини, посиленням дилеми вибору. Гедоністичне відношення до теперішнього та втеча від відповідальності як відображення сценарного компоненту в антипуванні майбутнього призводить до деструктивних способів подолання труднощів для чоловіків та фаталістичного ставлення до майбутнього у жінок. Проблема взаємодії життєвого сценарію та антиципаційної спроможності в ситуації особистісного ціннісного конфлікту, у нашому розумінні, є механізмом формування життєвої компетентності особистості.

Бібліографічні посилання:

1. Батраченко І. Г. Психологія життєвої антиципації особистості / І. Г. Батраченко, О. Г. Рихальська. – Д. : Вид-во ДНУ ім. О. Гончара, 2009. – 168 с. – С. 14-20.
2. Берн Э. Игры в которые играют люди. Психология человеческих взаимоотношений. – М. : Прогресс, 1988. – 400 с. – С. 174-177.
3. Горностай П.П. Личность и роль: Ролевой подход в социальной психологии личности / П. П. Горностай. - К.: Интерпресс ЛТД, 2007. – 312 с. - С.95, 115-120.
4. Крюкова Т. Л. Методология исследования и адаптация опросника диагностики совладающего (копинг) поведения // Психологическая диагностика, 2005.-№2.-С. 67.
5. Шпунтова В.В. Внутриличностный ценностный конфликт и способы его разрешения // Психологические исследования: сб.науч.тр. Выпуск 6 / Под ред. А.Ю. Агафонова, В.В. Шпунтовой. – Самара: Изд-во «Универс-групп», 2008. – 452 с. - С. 303-316.

УДК 33с6

Е.Р.Андрощук

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара

ИННОВАЦИИ В МАРКЕТИНГЕ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

Проанализировано инновационные рычаги воздействия на маркетинг. Рассмотрены усовершенствованные способы передачи информации о продукции, приведены примеры их применения на практике.

Современному миру присуща конкуренция. Поэтому внедрение инноваций на рынке товаров и услуг в маркетинге и вообще, в нашей жизни, выходят на первое место.

Маркетинг – это социальный процесс, направленный на удовлетворение потребностей и желаний индивидов и групп посредством создания и предложения обладающих ценностью товаров и услуг и свободного обмена ими. Потребности и желания людей постоянно изменяются, следовательно для их удовлетворения должны эволюционировать товары и услуги. Именно поэтому неотъемлемой частью современной экономики являются инновации. Инновация — это внедренное новшество, обеспечивающее качественный рост эффективности процессов или продукции, востребованное рынком. [1]

Для достижения высокого спроса на продукцию инновации и маркетинг должны сосуществовать. Джуди Шапиро, известный маркетолог и главный стратег брендов в CloudLinux, ярким примером сотрудничества маркетинга и новых технологий считает концепцию «трех экранов»: компьютера, телевизора и мобильного телефона. Маркетологи понимают, что на эти три экрана необходимо передавать послание бренда. Однако Джуди Шапиро говорит, что появление новых устройств приводит к устареванию этой традиционной маркетинговой парадигмы и вскоре она может смениться концепцией «шести экранов», потому что Потребитель требует все большего контроля над все более «притягательным» цифровым миром; он хочет эффективной мультизадачности, быстрого перехода от оборудования или аппаратуры к потребительскому контенту или коммуникации. Она выделяет такие «экраны будущего»: мобильные компьютерные среды – это, когда потребители делают большой скачок от мобильной связи к мобильным компьютерным средам посредством сетевого режима 4G; мобильное цифровое телевидение – это экран мобильного цифрового телевидения, по

размеру напоминающий телефон или беспроводное устройство; безграничный «pull»-экран конвергенции, например, объединение телефонии, интернета, теле- и радиовещания в кабельном интернет-подключении. По словам Джуди Шапиро в мире «шестого экрана» у Потребителя будет возможность формировать свой цифровой мир, где он будет «вызывать» рекламу, которую хочет посмотреть и тогда, когда хочет смотреть.[2]

В соответствии с этой концепцией действует новое направление работы с конечными потребителями интерактивный маркетинг, предполагающий непосредственное участие потребителя в рекламной кампании. Важная роль интерактивного маркетинга – это распространение в онлайн-пространстве убедительного для потребителей образа бренда. Интернет – тот самый канал, который передает ожидания потребителей и их чувствительность по отношению к брендам. Возможности интерактивного маркетинга: избирательное воздействие; идентификация пользователей; активизация потребителей; использование эффектов вирусного маркетинга; снижение затрат на распространение рекламной информации. Относительно низкая стоимость интерактивного маркетинга означает, что им могут пользоваться как крупные, так и небольшие компании. Поэтому сегодня именно интерактивный маркетинг становится центральной нервной системой многих маркетинговых кампаний.

Одни из лучших примеров интерактивного маркетинга: для компании Volkswagen был создан сайт VWFeatures, на котором посетители могли сами подобрать конфигурацию своего автомобиля, после чего прокатится на нем, как виртуально, так и реально (только в США); для компании Ikea также был создан сайт Dream kitchens for everyone, на котором можно посмотреть всю кухню в объеме.[3]

На основе концепции «экранов» Японской корпорацией Denso-Wave был создан QR-код – разновидность матричного (двухмерного) кода (2D-barcode) как новый инструмент маркетолога. «QR» — это сокращение от **«Quick Response» («Быстрый отклик»)**. Код может содержать любой алфавитно-цифровой текст или ссылку URL, по которым пользователь может получить информацию об объекте или месте. Специальное программное обеспечение, устанавливаемое на мобильных телефонах, цифровых фотоаппаратах, расшифровывает информацию со штрих-кода, который несет гораздо больше информации, чем одномерный код такого же размера. Если раньше штрих-код был понятен лишь кассовым аппаратам, то теперь благодаря QR-коду можно, лишь обладая мобильным телефоном со встроенной фотокамерой, получать полную и достоверную информацию о товаре, производителе, дате изготовления и многом другом. Исползованием QR-кода для организации монолога

(діалога) з потребителем і максимального задоволення його потребностей займається QR-маркетинг. QR-код може використовуватися всюди, наприклад, в рекламі на будинках; плакатах; в каталогах; на упаковці; відкритках; слайдах. Все обмежується тільки фантазією.[4]

Таким чином, впровадження інновацій підвищує інтелектуальний рівень не тільки підприємства як суб'єкта господарювання, але й інтелектуальний рівень держави. Інновації в маркетингу в сучасному світі дають можливість більш ефективно передавати інформацію про продукцію (з допомогою комп'ютера, телевізора, мобільного телефону, а також Інтернет-ресурсів і QR-кодів як продуктів взаємодії перерахованих «екранів»).

Бібліографічні посилання:

1. Філософія маркетингу: інтеграція теорії та практики [Текст] : монографія / за заг. ред. д.е.н., професора С.Ю. Хамініч. - Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2010.- 272с.
2. Джуди Шапіро “Екрани майбутнього” – [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.marketing.by
3. “Інтерактивний маркетинг” – [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.biztimes.ru
4. “QR-код – новий інструмент маркетингу” – [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.marketing.by

УДК 339.923:531.62

А.Ю. Гладченко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ТЕНДЕНЦІЇ ГЛОБАЛЬНИХ ЕНЕРГОЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В КОНТЕКСТІ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ

Розглянуто та визначено тенденції глобальних енергоекономічних процесів в контексті енергетичної стратегії України на основі синтезу методів технічного аналізу та сценарного планування.

Розвиток процесів глобалізації та регіоналізації є невід'ємною ознакою сучасної світової економіки. Особливо глибоко ці процеси охопили сферу енергоекономічних відносин, які характеризуються значною нестабільністю, постійними коливаннями цін та поставок енергоресурсів. В таких умовах без урахування розвитку світового ринку енергоресурсів неможливо побудувати ефективну енергетичну національну стратегію.

На сьогодні надзвичайно широкий і розвинутий світовий ринок первинних паливно-енергетичних ресурсів. Нині майже повністю глобалізовано і світову систему постачання нафти, вугілля. На часі – повна, остаточна глобалізація газопостачання. Зі швидким розвитком галузі скрапленого природного газу буде завершено створення загальносвітового ринку газу, де ціни на газ лише частково будуть пов'язані з цінами на нафту.

Вище наведені аспекти зумовлюють характер проблеми, що виражається у необхідності постійного моніторингу та прогнозуванні глобальних енергоекономічних процесів для управління вектором розвитку національної енергетичної стратегії України.

Синтез методів технічного аналізу та сценарного планування дозволив провести прогнозування та визначити основні тенденції в енергоекономічних процесах сучасності. Прогноз розвитку світових енергоекономічних процесів до 2035 року значною мірою залежить від стратегічних дій урядів та впливу таких дій на технології, вартість енергетичних послуг і поведінку кінцевих споживачів. Визнаючи нещодавно зроблені важливі стратегічні кроки, основний сценарій – сценарій нових стратегій, що враховує оголошені країнами по всьому світу великі стратегічні зобов'язання і плани, які включають національні зобов'язання зменшити викиди парникових газів і плани поетапної відмови від субсидування викопних видів палива, навіть якщо заходи щодо здійснення цих зобов'язань поки ще не визначені або не оголошені. Передбачається, що країни будуть досить обережні у виконанні цих зобов'язань, враховуючи, що вони несуть необов'язковий характер, а спосіб їх здійснення у багатьох випадках не визначений. Цей сценарій дозволяє нам кількісно визначити потенційний вплив, на енергетичні ринки.

За найвірогіднішим сценарієм попит на первинну енергію збільшуватиметься на 36% в 2008-2035 роках, з приблизно 12 300 мільйонів тонн нафтового еквівалента (млн. т н.е.) до 16 700 млн. т н.е., або в середньому на 1,2% на рік. Зростання цін на викопне паливо для кінцевих споживачів в результаті зростання цін на міжнародних ринках і все більше обтяжливих «вуглецевих» штрафів, спільно з політикою заохочення енергозбереження і переходу на низьковуглецеві джерела енергії допомагають призупинити збільшення попиту на всі три види викопного палива [1].

Нафта, що раніше лідирувала в балансі первинних енергоносіїв і 2008 році становила 33%, в структурі первинних енергоносіїв за прогнозованим сценарієм буде мати тенденцію до зниження до 28% в 2030 році, тому що високі ціни і урядові заходи щодо стимулювання ефективності використання палива приводять до відмови від застосування нафтопродуктів у промисловості та електроенергетиці.

Також з'являються нові можливості заміни нафтопродуктів іншими видами палива. Попит на вугілля буде зростати приблизно до 2025 року, а потім починає спадати до кінця прогнозованого періоду. Збільшення попиту на природний газ набагато перевершує показники інших видів палива внаслідок його більш сприятливих екологічних та практичних характеристик та обмежень у швидкості впровадження низьковуглецевих технологій. Частка ядерної енергії збільшується з 6% в 2008 році до 8% в 2035 році. Використання сучасних поновлюваних джерел енергії, включають енергію води, вітру, сонця, припливів і відливів, хвиль, геотермальної та біоенергії, та збільшаться втричі протягом

прогнозованого періоду. Їх частка в загальному обсязі попиту на первинні енергоносії збільшується з 7% до 14%. Споживання традиційної біомаси дещо зростає до 2020 року, а потім знову спаде трохи нижче поточного рівня до 2035 року в результаті зростаючого використання сучасних видів пального в домашніх господарствах у країнах, що розвиваються [2].

Для Забезпечення адекватних і надійних енергетичних послуг, відповідно до соціальних і економічних потреб в Україні, на сьогодні потрібно враховувати тенденції розвитку світових енергоекономічних процесів у всіх країнах світу, щоб зрозуміти наслідки енергетичних програм, політик і планів на формування їх розвитку та з можливості прийняття цього розвитку сталого в часі.

Зміни в енергетичному секторі не є спонтанними, процес реструктуризації енергетичного сектору потребує суттєвих кроків. Тому для досягнення сталого енергетичного майбутнього перспективним є дослідження та розробка індикаторів сталого розвитку та набору показників для оцінки ефективності національних енергетичних стратегій.

Бібліографічні посилання:

1. World Economic Outlook Update (Washington, DC, January 26, 2010), p. 1; and IHS Global Insight, Global Executive Summary: A New Year, a New Direction for the Global Economy (Lexington, MA, January 2010), p. 1.
2. International Monetary Fund, World Economic Outlook October 2009 (Washington, DC, October 2009), pp. 71-73, web site www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2009/02/index.htm.

УДК 332.143:330.342

Ю.Г. Горященко

Дніпропетровська державна фінансова академія

УПРАВЛІННЯ ВЗАЄМОДІЄЮ БІЗНЕСУ І ДЕРЖАВИ У СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ

Виявлено сучасні тенденції та умови інформаційного забезпечення управління взаємодією бізнесу і держави. Внесені пропозиції щодо вдосконалення інформаційного забезпечення управління взаємодією економічних суб'єктів у регіоні.

Сьогодні суспільство увійшло в таку стадію свого розвитку, що подальший його прогрес в значній мірі визначається рівнем інформаційного забезпечення взаємодії його учасників.

В розробку проблематики, пов'язаної з питаннями інформаційних інтеракцій бізнесу і держави значний внесок зробили такі українські

вчені: В.О. Габрінець, М.Б. Дацишин, Я.А. Жаліло, О.І. Карий, І.О. Кірнос, В.О. Ковалевський, Л.М. Коваль, Н.Р. Нижник, В.Г. Петросян, Г.Г. Поцепцов, В.П. Рубцов, А.Ф. Ткачук, О.В. Чала та ін.

Аналіз стану наукової розробки та джерельної бази дослідження свідчить про те, що сьогодні увага науковців і практиків концентрується на нових економічних суб'єктах – органах місцевого самоврядування і виконавчої влади, бізнесі, ЗМІ та громаді певної території. За умов децентралізації владних повноважень саме вони мають забезпечувати сталий соціально-економічний розвиток регіону. Втім, їхні інформаційні потреби і потреби державного рівня зазвичай знаходяться у різних площинах. На жаль, в економічних відносинах державних органів управління з бізнесом та громадськістю присутній принцип Середньовіччя: “васал мого васала – не мій васал” [1]. Суб'єкти управління різних рівнів просторової організації (державного, регіонального, місцевого тощо) продукують неоднорідні інформаційні послуги населенню і бізнес-структурам, не задовольняючи інформаційні потреби суспільства й не забезпечуючи ефективну реалізацію його інтересів у цілому. І навіть за теперішніх умов деякої консолідації вітчизняного бізнесу, котрий поступово усвідомлює свої корпоративні інтереси, для вирішення проблем регіонального розвитку її все ж недостатньо. Необхідна інша консолідація на засадах ефективної інформаційної взаємодії та взаєморозуміння між бізнесом, державою і громадянським суспільством.

Таким чином, у сьогоднішніх умовах третьої інформаційної революції та четвертої світової (інформаційної) війни, яка, у свою чергу, проявляється у багатьох локальних і масштабних інформаційних війнах, недостатньо розглядати соціально-економічний розвиток без аналізу інформаційного забезпечення інтеракцій регіональних економічних суб'єктів.

Інформаційна взаємодія – процес взаємодії двох або більше суб'єктів, метою і основним змістом якого є зміна наявної інформації хоча б в одного з них [2].

У науковій літературі поняття взаємодії інколи замінюють поняттям інтеракції (від лат. *inter* і *activus* – діяльний; англ. *interaction*; нім. *interaktion* – взаємодія). Дане поняття розглядається як динамічна взаємодія і співвідношення між двома або більше змінними, коли величина однієї змінної впливає на величину інших змінних. Для дослідження економічних систем з-поміж існуючих видів інтеракцій (символічна, невербальна й соціальна) особливої уваги заслуговує останній вид. Перший з них пов'язаний з конкретними соціологічними і соціально-психологічними процесами; другий розглядає інтеракцію у

семантичному змісті: як несловесну взаємодію; третій вид (ефект) виникає внаслідок сумарного впливу двох змінних; четвертий розглядає її як процес взаємного впливу індивідів один на одного. Серед типів взаємодій виокремлюють – безпосередню та опосередковану взаємодію, серед форм – ідеальну та реальну; в свою чергу, з-поміж форм соціальної взаємодії – кооперацію (перевага об'єднаних зусиль над індивідуальними), конкуренцію (отримання певного зиску, прибутку, доступу до дефіцитних цінностей), суперництво (боротьба за суспільне визнання особистих досягнень і якостей) і соціальний конфлікт (з метою досягнення або утримання якихось об'єктів цінностей, підкорення, нейтралізації, опору відносинам тощо).

В. Ковалевський, експерт з дослідження інформаційних інтеракцій, стверджує: “феномен взаємодії багатогранний, що особливо проявляється у сучасних складних поліархічних суспільствах, але так чи інакше будь-якій формі чи типу інтеракцій передують процес отримання інформації, її переробки, поширення та сприйняття”, що є основою подальших суспільних взаємин [3, с. 132]. Саме це, на його думку, актуалізує питання про особливості саме інформаційної взаємодії владних структур і представницьких органів влади, бізнесу, населення та ЗМІ.

Отже, під інформаційною взаємодією регіональних економічних суб'єктів пропонується розуміти вільний динамічний процес реалізації (утворення, обміну, перетворення, поглинання) інформації, знань, мудрості, досвіду між бізнесом, владою, ЗМІ та громадськістю регіону.

До заходів із удосконалення управління взаємодією держави, бізнес-структур і населення слід віднести: розвиток соціальної відповідальності бізнесу (мотиваційна установка для підприємницьких структур), створення регіональних інформаційних агентств (мотиваційна установка для держави), розвиток цивілізованого бізнес-лобізму, який по праву вважається п'ятою владою у країні, проте справді цивілізованого характеру досі не набув.

Бібліографічні посилання:

1. Глазычев В.Л. Россия : принципы пространственного развития / Сайт В.Л. Глазычева [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.glazychев.ru/projects/2004_ProstRazv/2004_DocladProstRazv.htm.
2. Information Interaction (Информационное взаимодействие). [Электронный ресурс]. — Режим доступа : [http://www.glossary.ru/cgi-bin/gl_sch2.cgi?Rlt\(uwsg.outt:!!ingosuklpxyio9](http://www.glossary.ru/cgi-bin/gl_sch2.cgi?Rlt(uwsg.outt:!!ingosuklpxyio9).
3. Ковалевський В. Характер і особливості інформаційних інтеракцій інститутів влади, громадянського суспільства та громадянина у регіонах

сучасної України / В. Ковалевський // Наукові записки / Курасівські читання – 2005. Сер. “Політологія і етнологія” : збірник . – К. : ІПІЕНД, 2006. – Вип. 30. Кн. 2. – С. 132-145.

УДК 378: 001.76

І.Є. Драч

Національна металургійна академія України

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЯК ЕЛЕМЕНТ РОЗВИТКУ НАУКОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Проаналізовано поняття творчого, інтелектуального та інноваційного потенціалу, розглянуто складові та критерії вимірювання інноваційного потенціалу вищого навчального закладу у науковому комплексі України.

Наука як специфічна галузь народного господарства формує свій комплекс, який складається з трьох груп: галузевих науково-проектних організацій та дослідно-промислових підприємств; інститутів Української академії наук; вищих навчальних закладів, бібліотек, музеїв, архівів.

Досвід промислово розвинених країн показує, що ВНЗ є базою для проведення наукових досліджень і розробок. Виходячи з того, що система вищої освіти України володіє значним інтелектуальним потенціалом, вітчизняні ВНЗ мають усі можливості, щоб стати центрами інноваційної діяльності [2, с.95].

Часто інноваційний потенціал ототожнюють з творчим потенціалом, проте це помилково. Творчий потенціал організації визначається не тільки кількісним складом персоналу, а і якісними характеристиками: сукупністю знань співробітників, їх творчими здібностями, умінням вирішувати проблеми [4, с.18].

Наступним етапом у розвитку терміну творчий потенціал є його представлення як інтелектуального потенціалу з акцентом на наявність знань, умінь, освітньо-кваліфікаційний рівень [5, с.598]. Тобто це здібності людини взагалі, які не залежать від їх використання у виробництві і не розглядаються в аналітичній економії як економічний ресурс [6, с.230].

Проте в умовах сучасної економіки зазначені поняття не спрацьовують, адже вони не активізують конкурентоспроможність установи, а лише пригальмовують її, спрямовуючи зусилля не на впровадження, а на накопичення розробок. Тому актуальності набуває поняття інноваційного потенціалу ВНЗ, яке визначає його здатність досягати інноваційної мети шляхом реалізації інноваційного проекту чи програми інноваційних перетворень з метою створення та розповсюдження нових знань [2, с.95].

Отже, відмінність між цими поняттями полягає в тому, що творчий потенціал організації – це здатність її працівників до нестандартного вирішення проблемних ситуацій, інтелектуальний потенціал – це уміння та навички, що не залежать від

використання у виробництві, а інноваційний потенціал є терміном, що передбачає впровадження та використання. Тобто у перших двох випадках результатом є новація, а останній продукує інновацію.

Тому в останній час створено низку законів, які спрямовані на здійснення інноваційної діяльності ВНЗ: Закон України «Про вищу освіту» від 17.01.2002 № 2984-III; Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 13.12.1991 № 1977-XII; Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV; Закон України «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні» від 16.01.2003 № 433-IV; Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14.09.2006 № 143-V [3].

Аналіз цих законів дозволяє зробити висновок, що вся науково-технічна діяльність має бути спрямована на використання наукових розробок. Тобто основою інноваційного розвитку сучасного ВНЗ є не просто створення та накопичення потенціалу, а його впровадження з метою отримання соціально-економічної вигоди.

В умовах діяльності ВНЗ, окрім наукової, існує освітня складова, метою якої є поширення знань та створення специфічного та конкурентноздатного товару – випускників. Тому вимірювання інноваційного потенціалу в освітній сфері може здійснюватися за такими критеріями як кількість сучасних навчально-методичних комплексів, глибина інформатизації навчального процесу, участь у міжнародних проектах, кваліметрія рейтингових показників як на національному, так і міжнародному ринках, затребуваність випускників ВНЗ на ринку праці, яка може оцінюватися за рівнем знань та прикладним характером випускних робіт. А вимірювання наукового потенціалу ВНЗ здійснюється за такими критеріями, як кількість докторів та кандидатів наук, які беруть участь у розробках; кількість патентів та авторських свідоцтв, власником яких є ВНЗ, динаміка впровадження наукових розробок.

Перелічені критерії оцінки потребують застосування сучасних механізмів, які використовуються в зарубіжних країнах, але не працюють у нас: створення бізнес-інкубаторів, застосування комплексу маркетингу. В сучасних умовах у ВНЗ цим займаються Центри комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності, які показали свою неспроможність.

Таким чином, приведені показники оцінки дозволяють оцінювати не лише накопичення наукових розробок ВНЗ, а й оцінити результативність. Проте це потребує впровадження комплексу маркетингу, функціонування підрозділів, які б займалися управлінням інтелектуальною власністю, просуванням на ринок та комерціалізацією науково-технічних розробок ВНЗ, проведенням експертизи комерційного потенціалу результатів наукової діяльності.

Бібліографічні посилання:

1. Большая советская энциклопедия: в 30 т./ [ред. Прохоров А.М., Байбаков Н.К., Благонравов А.А.]. – 3-е изд., испр., перераб., расшир. и доп. – М.: Советская Энциклопедия, 1969-1978. – Т. 20 – 1975. – 580 с.
2. Васюхин О.В. Управление развитием инновационного потенциала вуза/ О.В. Васюхин, Е.А. Павлова // Современные проблемы науки и образования. – М., 2009. – № 6. – С. 94-96.
3. Законодавство України [Електронний ресурс] / Управління комп'ютеризованих систем Апарату Верховної Ради України. – Електронні дані. – К., 1996-2011. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=index>
4. Панченко Є.Г. Інтелектуальний потенціал компаній: досвід емпіричного дослідження / Є.Г. Панченко // Економіка України. - 2005 - №10. - С. 14-25.
5. Прошак В. Концепція інтелектуального капіталу у сучасній економічній теорії / В. Прошак // Вісник Львівського ун-ту : серія економічна. – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – Вип. 32. – С. 598.
6. Река Г.В. Інтелектуальний капітал та інтелектуальний потенціал: критерії розмежування / Г.В. Река // Науковий вісник НЛТУ України. – Львів, 2009. – Вип. 19.1. – С. 228-232.

УДК 331.5

Т.Г. Зуб

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
**ОПТИМІЗАЦІЯ РОЗВИТКУ МОЛОДІЖНОГО СЕГМЕНТУ РИНКУ
ПРАЦІ В УКРАЇНІ**

Розглянуто соціально-економічні проблеми у сфері зайнятості молоді. Проведено аналіз досвіду формування і здійснення молодіжної політики на ринку праці в економічно розвинених країнах. Розроблено перспективні напрями розвитку молодіжного сегменту ринку праці в Україні.

Феноменом сучасного соціально-економічного розвитку світового ринку праці наприкінці ХХ ст. є виникнення молодіжного сегменту. Регулювання зайнятості молоді має важливе значення для соціально-економічного розвитку будь-якої держави, особливо в умовах, коли стоїть завдання досягнути стійкого, стратегічного піднесення в усіх сферах суспільного життя. Проблемі молодіжної зайнятості приділяється серйозна увага в програмах міжнародного розвитку, вона посідає одне з центральних місць в Цілях розвитку тисячоліття, ухвалених ООН.

І в Україні на сучасному етапі державотворення соціально-економічні проблеми молоді, перш за все її трудової діяльності, вимагають особливої

уваги. Чинне національне законодавство, зокрема закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 23 березня 2004 р. визначає молодь за віковим критерієм як «...громадян України віком від 14 до 35 років...» [4]. Аналіз показників зайнятості показав рівень попиту на молодшу робочу силу на ринку праці України. У 2009 р. питома вага молоді в загальній чисельності зайнятих становила 34,14 %, однак обсяги зайнятості значною мірою відрізняються за віковими групами. Зокрема, рівень зайнятості вікової групи 15-24 років становив лише 34,2 %, в той же час рівень зайнятості вікової групи 30-34 роки – 77,2 % [1, с.129].

Одним з основних завдань державної політики зайнятості є розвиток трудової та соціальної активності молоді, її правовий захист, зниження рівня безробіття, підвищення конкурентоспроможності молодих працівників на ринку праці. Основні напрями політики зайнятості молоді відображені в усіх державних програмах, спрямованих на вирішення проблем реформування національної економіки. Приймаються і реалізуються середньострокові державні та щорічні регіональні програми зайнятості молоді. Однак, навіть в умовах, коли на законодавчому рівні держава всіляко сприяє забезпеченню молоді першим робочим місцем, реалізація права цієї категорії громадян на працевлаштування стикається з наступними проблемами:

- відсутність концептуальних засад молодіжної політики у стратегічному періоді;
- недотримання чинного законодавства роботодавцями і невідповідність норм закону сучасним економічним, політичним і соціальним реаліям;
- неузгодженість ринку освітніх послуг з вимогами ринку праці, що проявляється як у низькій кваліфікації випускників навчальних закладів, так і у невідповідності змісту освіти вимогам сучасного виробництва;
- незначні можливості вторинної зайнятості для студентів денної форми навчання через особливості діючої системи отримання освіти [2, с. 47].

Враховуючи що в складних умовах розвитку національної економіки Україна у майбутньому зустрінеться із демографічними, міграційними та соціальними проблемами (скорочення населення та його старіння, міграційна активність, зниження трудового потенціалу тощо) провідним засобом удосконалення механізмів регулювання молодіжного ринку праці України є вивчення і врахування європейського досвіду. Більшість європейських країн мають триступінчасту, каскадну структуру реалізації молодіжної політики:

- перший рівень – законодавча база і загальні напрями її реалізації розробляються на рівні центрального уряду;
- другий рівень – уряд, у свою чергу, делегує можливості її здійснення регіональним і муніципальним організаціям;
- третій рівень – молодіжні громадські організації [3, с. 47].

За результатами проведеного дослідження вважаємо, що на сьогоднішній день найбільш перспективними напрямками розвитку молодіжного сегменту ринку праці в Україні є наступні:

- оптимізація державної стратегії розвитку молодіжного сегменту;
- удосконалення законодавчої бази навчання, соціального становлення і розвитку молоді та допомога держави в питаннях розвитку молодіжних громадських організацій;
- знаходження нових рішень щодо питання взаємодії держави та бізнесу в контексті сприяння працевлаштування молоді;
- суттєве підвищення вимог щодо надання якісної освіти, відповідно до вимог ринку праці (як вищої, так і професійно-технічної);
- концептуалізація політики інтелектуальної міграції та науково-технічного обміну.

Реалізація даних напрямів забезпечить стійкий розвиток молодіжного сегменту ринку праці та його органічне залучення до господарського механізму економіки України, а також дозволить сформулювати дієву модель розвитку молодіжного сегменту вітчизняного ринку праці.

Бібліографічні посилання:

1. Буда Т. Регулювання зайнятості молоді як соціально-економічна проблема / Т. Буда // Психологія і суспільство. – Тернопіль, 2009. – № 3. – С. 129-133.
2. Ковальова Н.О. Актуальні питання вдосконалення системи підготовки та працевлаштування молодих фахівців / Н.О. Ковальов // Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. пр. / ред. кол.: І.К. Бондар (наук. ред.) [та ін.]. – К., 2005. – № 4. – С. 46 – 50.
3. Штанська О. Зарубіжний досвід взаємодії державної молодіжної політики та політики зайнятості. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/DeBu/2008-1/doc/5/08.pdf>.
4. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: закон України від 5 лют. 1993 р. № 2998-XII, остання редакція від 01.01.2011 р. на підставі 2856-17. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2998-12&p=1267807723663253>.

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
**УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНКИ
ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ**

Розглянуто сутність та специфіку методичного забезпечення оцінки інвестиційної діяльності комерційних банків. Удосконалено існуючі методичні підходи щодо дослідження інвестиційної діяльності банків. Досліджено роль інвестиційної діяльності комерційних банків у розбудові національної економіки.

Комерційні банки є одними із найбільш активних економічних агентів стосовно здійснення інвестиційної діяльності. Однак сумнівним є питання щодо ефективності їх інвестиційної діяльності з огляду впливу на зростання національної економіки. Праці вітчизняних та іноземних науковців присвячені визначенню ролі банківської інвестиційної активності, характеристики чинників, які впливають на рівень банківських інвестиційних потоків, однак постає питання щодо методичного забезпечення оцінки інвестиційної діяльності.

Проблемам дослідження ролі вітчизняних банків у інвестиційних процесах присвячена значна кількість наукових досліджень українських економістів, таких як Б.Л. Луців, В.П. Матвієнко, А.А. Пересада, Т.В. Майорова, А.С. Криклій. В працях Криклія А.С. [2, с.14-18] представлено методику, до якої входить оцінка структури та динаміки кредитно-інвестиційного портфелю, активів, цінних паперів та розподіл інвестиційних потоків за секторами економіки. Окремі методичні підходи, що оцінюють інвестиційну діяльність комерційних банків наведені у працях Луціва Б., Жукова В., Матвієнко П., Приказнюка Н.

Зазначені методичні підходи було проаналізовано і доповнено авторами роботи¹. Зокрема було визначено кореляційні зв'язки макрофакторів та показників інвестиційної діяльності комерційних банків, що дало змогу визначити найбільш дієві інструменти державного регулювання. Однак залишилась низка нерозглянутих питань пов'язаних з оцінкою ефективності інвестиційної діяльності комерційних банків України. Зокрема не приділено відповідну увагу визначенню впливу інвестиційної діяльності комерційних банків на розбудову економіки, визначенню мультиплікативного ефекту банківських інвестицій, визначення ефективності використання інвестиційних потоків для генерування прибутку, власного капіталу, достатнього грошового потоку.

Застосування методики свідчить про існування передумов виникнення фінансової рецесії, пов'язаних із сукупністю монетарних факторів, що спричинили структурні зрушення у інвестиційній діяльності комерційних банків України. Удосконалена методика має 5 етапів:

- перший етап полягає у характеристиці інвестиційної діяльності комерційних банків на макрорівні без диференціації за інвестиційними активами. Визначають загальні тенденції та аналізують динаміку інвестиційних процесів за участю комерційних банків України;

- другий етап зосереджений на оцінці складових кредитно-інвестиційного портфелю;

- третій етап включає в себе розрахунок темпових та структурних характеристик, кореляційний аналіз показників інвестиційної діяльності банків та монетарних факторів. За допомогою процедур кореляційного аналізу визначають головні фактори впливу держави на інвестиційну діяльність комерційних банків;

- четвертий етап базується на використанні інвестиційних мультиплікаторів, які характеризують здатність трансформації інвестованих коштів в фінансовий результат та прибуток.

- п'ятий етап методики оцінки інвестиційної діяльності комерційних банків базується на дослідженні ефективності структурних зрушень інвестиційної діяльності. Згідно з твердженням О.Л. Фещенко, структурні зрушення – це концентроване вираження результатів взаємодії продуктивних сил і виробничих відносин, які склалися в суспільстві, та політики держави, її стратегічних цілей, пріоритетів, засобів економічного впливу [4, с.18]. Ефективність структурних зрушень оцінюють як співвідношення приросту значення інвестиційного мультиплікатора до приросту питомої ваги інвестицій в активах банківської установи.

В результаті проведеного дослідження приходимо до висновку, що удосконалена методика дає змогу комплексно охарактеризувати інвестиційну діяльність банківських установ, визначити чинники впливу на мікро- і макрорівні, окреслити ряд проблемних питань, які повинні бути вирішені, дослідити найбільш тісні кореляційні зв'язки показників інвестиційної діяльності та монетарних факторів, визначити мультиплікативний ефект та оцінити структурні зрушення спричинені інвестиційною діяльністю комерційних банків.

Бібліографічні посилання:

1. Вовчак О. Д. Державні регулятори банківського інвестування в Україні/ О.Д. Вовчак // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: зб. наук. праць/ За ред. І. Г. Ткачук. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ

Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника. - 2007. – Вип.ІІІ. – Т.2. - С.33-40.

2. Криклій А. С. Стан та перспективи розвитку інвестиційної діяльності банків в Україні / А. С. Криклій, В. А. Криклій //Фондовий ринок. – 2008. №36. – С.14-18.

3.Матвієнко П. В. Інвестиційна діяльність вітчизняних банків/ П. В. Матвієнко // Інвестиції: практика та досвід. – 2007. №9. – С.3-9.

4.Фещенко О.Л. Методологія та методи оцінки ефективності структурних зрушень / О.Л. Фещенко //Формування ринкових відносин в Україні. – 2003. №11(30). – С. 18-23.

УДК 621.43:621.8.035

А. В. Ковнеров

Луганський національний аграрний університет

РАЗРАБОТКА СИСТЕМЫ ОБУЧЕНИЯ ПЕРСОНАЛА В РАМКАХ HRM С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ЭКСПЕРТНОГО КОНТРОЛЯ

В статье рассмотрены принципиальные положения предлагаемой системы обучения персонала экономической квалификации. Представлен возможный экономический эффект от реализации системы в хозяйственный процесс.

Для решения вопросов связанных с управлением персонала используются информационные системы HRM-класса (Human Resource Management). HR-контур обеспечивает автоматизацию таких функций, как мотивация персонала, ведение «профилей компетенций сотрудников», «управление карьерой», оценка персонала, управление обучением (повышение квалификации), дистанционное обучение, анализ эффективности персонала, анализ соответствия сотрудника занимаемой должности, планирование потребности в персонале и движения персонала, формирование кадрового резерва. Предлагаемый вид информационных систем по своим функциям подобен системам Learning Management, системам управления переподготовкой и повышения квалификации, однако отличается по своей сути прямым участием в экономической деятельности посредством запросного режима. Именно эта особенность может быть положена в основу новой подсистемы HRM, называемой HRA – “Human Resource Adaptation” – системы адаптации человеческих ресурсов.

Обучающий режим работы информационной системы приводит к необходимости реструктуризации процессов отображения хозяйствующих фактов в учете. Традиционный механизм фиксирования хозяйственных фактов часто выглядит как разобщенный процесс формирования проводок, то есть нечетко видно логику учета операций. Корректность учета хозяйственного факта в данном случае зависит от профессионализма бухгалтера-учетчика, от его понимания и всестороннего анализа хозяйственного факта, то есть накопленного опыта. На наш взгляд для того, чтобы

обеспечить корректный и эффективный учет на предприятии необходимо, чтобы наряду с сотрудниками-бухгалтерами информационная система также аккумулировала опыт работы, используя не только нормативные положения, но и экспертное мнение. Принципиальными позициями нашего подхода являются акцентирование внимание на процессе анализа хозяйственного факта, накопление опыта информационной системой и сочетание нормативной и справочной информации.

Таким образом, сам процесс фиксирования хозяйственных фактов как таковой мы не изменяем, однако изменяем его информационное обеспечение, которое дает возможность на основании накопленного опыта, который аккумулируется в базе знаний, провести всесторонний анализ хозяйственного факта и произвести учет всех элементов относящихся к данному хозяйственному факту.

Предлагаем также собственный вариант реализации данного механизма. Основополагающими элементами разработанной нами информационной системы являются:

Мастер построения протоколов проводок – облегчает обучение персонала и отражает практические особенности учета на предприятии, позволяет накапливать и передавать опыт работы;

Централизованная обработка данных – позволяет эффективно использовать рабочее время высококвалифицированных специалистов;

Генерирование протоколов проведения в виде отдельных файлов – упрощает процесс передачи данных от рядовых служащих к квалифицированным специалистам, процесс консультирования по поводу правильности отражения в учете операции, снижаются затраты на осуществление этих процессов.

Возможность конфигурирования – «система мастеров» выполнена в виде оболочки и позволяет самостоятельно формировать элементы «мастера».

Действенность любой инновационной системы организации проявляется в получении экономического эффекта от работы, основные преимущества в предложенной системе проявляются в таких направлениях:

- снижается количество управленческих ошибок

(основной контингент – молодые менеджеры и рядовые служащие, занятые в учебе и квалификационной подготовке);

- накопление позитивного опыта управления

(отработанный способ ведения дела накапливается не только сотрудниками, но и в базе данных системы, что формирует преемственность знаний);

- постоянное бесплатное обучение без отрыва от производства

(подсистема функционирует в запросном режиме в рамках существующих информационных систем).

По предварительным результатам внедрения проекта в систему обучения Луганского национального аграрного университета информационная составляющая позволяет повысить производительность труда, как менеджеров, специалистов экономической службы, так и рядовых работников на 10-12%. В свою очередь, в системе

менеджмента производственной системы это повысит уровень рентабельности продаж на 7-9% и уровень эффективности собственного капитала на 4-6%.

Библиографические ссылки:

1. Аналитический обзор: Системы HRM 2009 - [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.tadviser.ru> (15.05.2010).
2. Дудка К.П. Облік в сільськогосподарських підприємствах за національними стандартами: Посібник. /К.П. Дудка, В.М. Жук, Н.Л. Жук, О.О. Канцуров, Г.Г. Кірейцев, Г.Г. Кононенко, М.Г. Михайлов, В.Б. Моссаковский, К.О. Паригін, О.Ф. Томчук. – К.: Інститут аграрної економіки УААН, 2000. – 218с.
3. Архангельский А.Я. Приёмы программирования в Delphi. Изд. 2-е, перераб. и доп. /А.Я. Архангельский – М.: ООО «Бином-Пресс», 2004г.-848с.: ил.

УДК 339: 33 (477)

Н.Є. Конон

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

**НАЦІОНАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ У
СВІТОГОСПОДАРСЬКИХ ЗВ'ЯЗКАХ**

Проаналізовані головні засади зовнішньоекономічної стратегії розвитку України, і на підставі цього сформульовані основні національні економічні інтереси України у світогосподарських зв'язках.

Лібералізація зовнішньоекономічної діяльності, скасування монополії зовнішньої торгівлі зумовили необхідність формування нової державної політики в цій сфері. Пріоритети сучасної зовнішньоекономічної політики України призвели до необхідності реформування засад здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

Національні економічні інтереси держави реалізуються в рамках багатогранної внутрішньої та зовнішньої державної політики, основною метою якою є зростання рівня життя громадян. Підвищення добробуту народу відображається у зростанні ВВП (у 2010 р. в I кварталі ВВП становив 218125 млн. грн., у II кварталі – 262365 млн. грн., у III кварталі – 303705 млн. грн.), яке залежить від темпів економічного піднесення [4]. Економічне зростання залежить від масштабів та ефективності виробництва, від значущості та адаптивності економічної системи, здатності економічних агентів швидко й адекватно реагувати на виклики глобалізованого ринку. Дана реакція свідчить про конкурентоспроможність економічних агентів, тобто підприємств різної галузі та їхньої продукції.

Стратегічна програма розвитку зовнішньоекономічних відносин України базується на забезпеченні її суверенітету в світогосподарських зв'язках, гарантії її національної зовнішньоекономічної безпеки. Взаємодія зі світовим господарством має спиратися на комплексну, гнучку та динамічну державну зовнішньоекономічну політику, в основі якої – максимальна господарська свобода безпосередніх виробників, експортерів товарів і послуг.

На підставі цього можна сформулювати головні елементи системи зовнішньоекономічної стратегії України:

- створення потужного експортного сектору;
- зміцнення і забезпечення конвертованості національної валюти;
- залучення іноземних інвестицій на основі створення спільних підприємств, вільних економічних зон, інших форм спільного підприємництва з іноземним капіталом;
- лібералізація імпорту;
- здійснення підприємницької діяльності за кордоном;
- формування розгалуженої системи зовнішньоекономічного менеджменту (банки, біржі, страхові компанії, консалтинг, аудит, лізинг);
- гнучка податкова, цінова, депозитна, кредитна, фінансова та валютна політика, що стимулює диверсифікацію експортно-імпортних операцій.

Серйозною передумовою виходу України на світові ринки є забезпечення внутрішньоекономічної стабільності (фінансової, бюджетної, цінової). В умовах демонетизації золота головною гарантією введення та підтримки валютної конвертованості є товарна конвертованість [2, с. 128]. Тільки за наявності потужного і всезростаючого потоку на світові ринки конкурентоспроможних товарів і послуг, що користуються постійним попитом, буде і відповідний попит на національну валюту, а значить й її конвертованість у валюти інших держав. Золотовалютні резерви відіграють допоміжну роль як чинник стабілізації національної валюти та регулювання її поточного курсу.

На базі викладеного матеріалу можна сформулювати основні національні економічні інтереси України у світогосподарських зв'язках:

- розбудова адекватної зовнішньоекономічної стратегії та створення господарського механізму трансакцій, який координується з тенденціями розвитку новітніх міжнародних економічних відносин;
- впровадження інструментів протекціоністського характеру, спрямованих на захист національних економічних інтересів;
- фокусування уваги уряду на обсягах та асортименті міжнародної торгівлі, на виборі партнерів у цій галузі, з наданням пільг підприємствам, які забезпечують національні виробничі та відтворювальні процеси;

- розвиток і вдосконалення сектора фінансових і страхових послуг, інфраструктури транспортної галузі та екологічного туризму;

- підвищення сукупного платоспроможного попиту за рахунок збільшення частки оплати праці у вартості вироблених товарів і наданих послуг;

- посилення регуляторної функції держави у сфері зовнішньоекономічних трансакцій через формування механізму ефективного економічного співробітництва за всіма геополітичними векторами;

- поліпшення інвестиційної привабливості країни через конституційно-інвестиційні, адміністративно-господарські та фіскальні реформи.

При розробці економічної політики слід врахувати необхідність розвитку конкурентних відносин, які є важливим фактором прискорення економічного зростання, формування високих темпів науково-технічного прогресу. Одним з ключових завдань є досягнення істотного збільшення частки конкурентних ринків, забезпечення всім суб'єктам господарювання рівних умов конкуренції.

Бібліографічні посилання:

1. Грущинська, Н.М. Фінансово-економічні фактори впливу на становлення Міжнародної позиції України [Текст] / Н.М. Грущинська / Економіка, фінанси, право, 2010. - № 4. – С. 18 – 21.

2. Мельник, Т.М. Національні економічні інтереси: проблеми реалізації [Текст] / Т.М Мельник / Академічний огляд, 2008. - № 2. – С. 122 – 131.

3. Соскін, О.І. Визначення національної економічної моделі України: порівняльний аналіз можливих альтернатив [Текст] / О.І. Соскін / Актуальні проблеми економіки, 2010. - № 1 (103). – С. 47 – 56.

4. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

М. В. Корнєєв

*Дніпропетровський національний університет імені Олеся
Гончара*

**ФІНАНСОВА ІНФРАСТРУКТУРА ЯК ІНСТРУМЕНТ
КОНСОЛІДАЦІЇ ПОТОКІВ У ПОСТІНДУСТРІАЛЬНІЙ
ЕКОНОМІЦІ**

Охарактеризовано найбільш істотні трансформації індустріальної економіки у постіндустріальну. Визначено зміщення ролі фінансових потоків у консолідації структури національної економіки та відповідне посилення значення фінансової інфраструктури в організаційно-економічному механізмі суспільства.

Сучасний розвиток людського суспільства має однозначну спрямованість до трансформації всієї сукупності економічних відносин. Матеріальною основою для такої трансформації є технологічний розвиток індустріального виробництва у напрямі його ускладнення та формування виробництв п'ятого та шостого технологічних укладів, онтологічною – формування нової суспільної парадигми. Екстраполюючи існуючі тенденції розвитку, стверджують можливість формування нової ойкумени, обумовленої процесами «третьої хвилі» (за відомим висловлюванням А. Тоффлера). Загальним місцем вважається сучасний характер переходу від індустріального суспільства до постіндустріального, принаймні в деяких, найбільш розвинутих суспільствах. Однак відповідні тенденції частково поширюються і на індустріальні суспільства, що є менш розвинутими, та парадигма розвитку яких далека від постіндустріальної. Одним із базових чинників подібної екстраполяції є глобалізація світового економічного простору, а одним із найбільш значущих наслідків – гіперрозвиток фінансової інфраструктури.

Справді, якщо сучасні тенденції трансформації економіки від індустріальної до постіндустріальної полягають у вирівнюванні значущості сфери матеріального виробництва та сфери нематеріального виробництва, зростанні вартості нематеріальних ресурсів суспільного виробництва, деструкції економічних систем, ускладненні організаційно-економічного механізму суспільства, то логічним наслідком є зростання якості і кількості фінансових потоків в економіці. Одним із інструментів забезпечення інтеграційних процесів у світовій економіці, спрямованих на підвищення ефективності використання існуючих ресурсів та поглиблення суспільного поділу праці є зростання кількості економічних

потоків, що можуть мати як грошову, так і не грошову форму. Фінансові потоки, що є різновидом економічних потоків, можуть розглядатись як спрямований рух фінансових ресурсів, які забезпечують функціонування фінансів як суспільного інституту в різних зрізах – інституційному, управлінському, інструментальному. З одного боку, фінансові потоки є об'єктивним явищем. Без них як в індустріальній, так і в постіндустріальній економіці процеси суспільного відтворення не можливі. При цьому, оскільки при трансформації індустріальної економіки у постіндустріальну функціонують одночасно дві сукупності суспільних інститутів, два організаційно-економічних механізмів (один з яких відповідає індустріальній економіці, а інший – постіндустріальній) тощо, то саме фінансові потоки забезпечують цілісність національної економіки. З іншого боку, рух фінансових потоків відбувається не автоматично саме по собі, а забезпечується відповідною інфраструктурою, що формується у кожній країні та на міжнародному рівні. Ця інфраструктура несе в собі суб'єктивну основу. Маючи загальні закономірності формування й розвитку, вона одночасно має свою специфіку в кожній країні “ за складом, рівнем розвитку, структурними співвідношеннями, законодавчим регламентуванням та іншими ознаками. При цьому вона безперервно еволюціонує, постійно з'являються нові фінансові інституції та інструменти, що забезпечують задоволення усе нових і нових потреб громадян, підприємств, держави і міждержавних утворень.

Як системне утворення фінансова інфраструктура являє собою сукупність елементів, за допомогою яких опосередковуються фінансові відносини (платежі, внески, відрахування, податки, збори, виплати, трансферти, інвестиції та ін.), на основі використання яких і забезпечується задоволення потреб суспільного відтворення. При цьому окремі елементи можуть розглядатися з позицій як забезпечення проведення фінансових операцій (розрахунків з бюджетом, взаємовідносин з банками, страховими компаніями, інституційними інвесторами тощо), так і здійснення на їх основі впливу одного суб'єкта на іншого. У цьому вимірі фінансова інфраструктура пов'язана з таким поняттям, як «фінансовий механізм» як часткове із загальним, виступаючи невід'ємною його складовою, базовим інструментом управління рухом фінансових потоків.

Суб'єкти фінансової інфраструктури є саме тією ланкою, яка пов'язує суб'єктів усіх секторів та підсекторів через акумулювання коштів та фінансування їхньої діяльності. Отже, продуктом діяльності фінансової інфраструктури є перерозподіл капіталу між галузями економіки, які його потребують у певний момент часу. Постіндустріальна економіка з дієвою

фінансовою інфраструктурою, на відміну від індустріальної чи доіндустріальної, за рахунок надання ефективних платіжних послуг формує більшу спеціалізацію, забезпечує високу прозорість, ефективне та справедливе ціноутворення інвестицій; зменшення ризику ліквідності; диверсифікацію фінансових ризиків окремих підприємств, галузей, регіонів; створення ефективного механізму перерозподілу фінансових ресурсів; захист вкладеного капіталу завдяки корпоративному контролю з боку фінансових посередників. Однак, з огляду на високу ефективність функціонування фінансової інфраструктури, для постіндустріальних економік властивою є тенденція до її гіперрозвитку, наслідком якої є суттєве зростання ефективності використання фінансових ресурсів при відповідному зростанні волатильності фінансових потоків.

Усталеність фінансової інфраструктури в передових країнах відображає її важливу роль у розвитку економіки, насамперед щодо накопичень. Рівень же розвитку фінансової інфраструктури в Україні не адекватний проблемам усієї країни і не відповідає розвитку реального сектору економіки. Як показує практика, головними проблемами української фінансової інфраструктури є низький рівень концентрації фінансових інститутів ринку та диверсифікації фінансових інструментів.

Бібліографічні посилання:

1. Львович С. Фінансова інфраструктура ринкової економіки: концептуальні підходи/ С. Львович, В. Опарін, В. Федосов // Економіка України. – 2008. – № 11. – С. 57-71.
2. Малютін О. К. Оцінка фінансового сектору та його значення в економічному розвитку країни/ О. К. Малютін // Фінанси України. – 2010. – № 3. – С. 92-100.
3. Молодцов Б. И. К вопросу об осознании явления «постиндустриализации» в современной экономике/ Б. И. Молодцов // Грані. – 2010. – № 5. – С. 93-98.
4. Тоффлер А. Третья волна / А. Тоффлер. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 776 с.
5. Федосов В. М. Інституційна фінансова інфраструктура України: сучасний стан та проблеми розвитку / В. М. Федосов, В. М. Опарін, С. В. Львович // Фінанси України. – 2008. – № 8. – С. 3-21.
6. Чухно А. А. Послання процесів індустріального і постіндустріального розвитку/ А. А. Чухно // Економіка України. – 2009. – № 4. – С. 14-28.

**НАУКА БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ЯК СОЦІАЛЬНИЙ
КУМАТОЇД**

Розкрито можливі підходи до розвитку науки бухгалтерський облік як соціального куматоїда. Розроблено матриці новачій метаметодологічного і методологічного рівня в сфері бухгалтерського обліку як науки.

На сьогоднішній день бухгалтерський облік не визнається академічною дисципліною ні в зарубіжних країнах, ні в Україні, про що свідчать результати проведення наукових конференцій під егідою Американської асоціації бухгалтерів [2, с. 9] та критичні виступи таких вітчизняних дослідників як С.Ф. Голов, С.М. Деньга, Л.В. Нападовська, М.С. Пушкар щодо необхідності перейменування бухгалтерської науки на “еккаунтинг”, “управлінський облік”, “інформологію” тощо. Внаслідок цього обов’язком кожного дослідника-бухгалтера є підняття наукового статусу бухгалтерського обліку. Не зважаючи на це, серед вчених відсутня загальна концепція стосовно того, яким чином це необхідно робити та на основі застосування яких підходів.

Існування такої ситуації обумовлює необхідність застосування нових трансдисциплінарних та міждисциплінарних підходів до розвитку бухгалтерського обліку як науки, що дозволить піднести його на новий якісний рівень та створити передумови для подальшого удосконалення бухгалтерської практики.

Для реалізації поставленої задачі обрано підхід до розуміння науки як соціального куматоїда¹, розробленого М.А. Розовим [1, с. 82], на основі якого розвиток бухгалтерського обліку як науки передбачає здійснення двох видів новачій: 1) використання нових методів і засобів дослідження; 2) використання нових об’єктів дослідження. Застосування даного підходу дозволило розробити матриці новачій метаметодологічного (табл. 1) і методологічного рівня в сфері бухгалтерського обліку як науки (табл. 2).

Таблиця 1.

Матриця новачій метаметодологічного рівня бухгалтерського обліку

<i>Об'єкти¹</i>	<i>Метаметодологія</i>	
	<i>Нова метаметодологія</i>	<i>Стара метаметодологія</i>
Нова методологія	1	3
Стара методологія	2	X²

У вищенаведеній матриці (табл. 1) стара і нова методологія бухгалтерського обліку виступають як новачії, що походять від колекторних програм моделі науки як соціального куматоїда, а стара та нова метаметодології – від науково-дослідницьких програм.

В матриці утворюються три квадранти, які є трьома можливими напрямками розвитку бухгалтерського обліку як науки на метаметодологічному рівні. Перший квадрант передбачає існування ситуації, коли створюється нова методологія бухгалтерського обліку чи певним чином модифікується існуюча методологія, а до неї застосовується нова метаметодологія. Другий квадрант передбачає накладання нової метаметодології на існуючу методологію бухгалтерського обліку. Третій квадрант передбачає використання існуючої метаметодології відносно нової або модифікованої методології бухгалтерського обліку.

Новачії методологічного рівня, що сприяють удосконаленню фундаментальних основ бухгалтерського обліку, представлено в табл. 2.

Таблиця 2.

Матриця новачій методологічного рівня бухгалтерського обліку

<i>Об'єкти</i>	<i>Методи і засоби дослідження</i>	
	<i>Нові</i>	<i>Старі</i>
Нові об'єкти бухгалтерського обліку	1	3
Старі об'єкти бухгалтерського обліку	2	X

В даній матриці (табл. 2) старі та нові об'єкти бухгалтерського обліку виступають як новачії, що походять від колекторних програм моделі науки як соціального куматоїда, а старі і нові методи – від науково-дослідницьких програм.

¹ В даному випадку бухгалтерська методологія виступає об'єктом метаметодології бухгалтерського обліку, аналогічно до того як метатеорія є теорією побудови теорій.

² В матриці нами не виділяється четвертий квадрант, оскільки він відображає підходи відносно застосування існуючої метаметодології щодо існуючої методології, що не можна вважати новачією за своєю суттю.

В матриці утворюються три квадранти, які є трьома можливими напрямками розвитку бухгалтерського обліку як науки на методологічному рівні. Перший квадрант передбачає існування ситуації, коли використовуються нові методи і засоби дослідження стосовно нових об'єктів, які впроваджуються до складу бухгалтерського обліку. Другий квадрант передбачає накладання нової методології на існуючі, тобто прийняті на рівні сучасної бухгалтерської доктрини об'єкти обліку. Третій квадрант передбачає використання існуючої методології відносно нових об'єктів бухгалтерського обліку.

Враховуючі можливі напрями здійснення новачій в бухгалтерському обліку на основі розгляду науки як соціального куматоїда, запропоновано наступні шляхи розвитку бухгалтерської науки (табл. 3).

Таблиця 3.

Шляхи розвитку бухгалтерського обліку як науки

<i>Розроблені підходи (нові методи дослідження) розвитку обліку</i>	
<i>1. Метатеорія бухгалтерського обліку</i>	<i>2. Бухгалтерський облік як система наукових теорій</i>
Тестування методів та принципів бухгалтерського обліку на відповідність вимогам розвитку економіки	Розробка нових об'єктних бухгалтерських наукових теорій

Два вищенаведені шляхи розвитку бухгалтерського обліку відповідно до нових вимог економіки є способами вирішення двох основних проблем, що постають перед сучасними вченими-бухгалтерами:

1. Які елементи методу і принципи бухгалтерського обліку мають бути модифіковані в умовах сучасних інституційних змін та як саме?

2. Яким чином і на основі застосування яких методів дослідження слід відображати в бухгалтерському обліку нові об'єкти?

Вирішення вищенаведених ключових проблем забезпечить адекватність національної системи обліку сучасним вимогам економіки та в цілому сприятиме розвитку бухгалтерського обліку як науки і практичної діяльності.

Бібліографічні посилання:

1. Степин В.С. Философия науки и техники / В.С. Степин, В.Г. Горохов, М.А. Розов. – М., 1999. – 400 с.

2. Demski J. Is Accounting an Academic Discipline? / Joel Demski. American Accounting Association Annual Meeting. Plenary Session. Washington, 2006. – 10 p.

Л.Г. Лернер

Днепропетровский национальный университет им. О.Гончара
**ОБЕСПЕЧЕНИЕ СТАБИЛЬНОСТИ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ
УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ КРИЗИСА**

Проанализированы основные показатели стабильности банковской системы Украины за 2007-2010 гг., обозначены основные факторы и проблемы, влияющие на устойчивость банковской системы, предложены пути решения данных проблем как для отдельного банка, так и всей банковской системы Украины в целом.

В современных условиях развития экономики Украины одним из самых важных направлений является обеспечение стабильности и устойчивости банковской системы при одновременном сохранении ее гибкости и способности приспосабливаться к постоянно изменяющимся условиям рынка.

В период общего финансового кризиса на стабильность банковской системы влияют как внешние, так и внутренние факторы. К внешним факторам относятся: стабильность национальной валюты; упорядоченность государственных финансов при отсутствующем или небольшом бюджетном дефиците; низкий уровень инфляции; доверие граждан к финансово-кредитной системе страны; незначительные объемы утечки капитала за границу; благоприятный инвестиционный климат при наличии источников для долгосрочного кредитования и т.п. [1] К внутренним факторам относятся: размер капитала, структура активов, платежеспособность и прибыльность, ликвидность банка, уровень риска, связанного с основной деятельностью, кредитная политика и т.д. [3]. Также на стабильность как отдельного банка, так и банковской системы в целом, влияет качество менеджмента, связанное с «грамотным» разделением труда, правильной кредитной и дисконтной политикой банка, стратегией банка, эффективным банковским маркетингом, соблюдением существующих экономических нормативов, установленных НБУ, и действующего законодательства, профессиональными качествами руководства банка и т.п. [2].

Анализируя состояние факторов, влияющих на стабильность банковской системы, за 2007-2010 года, можно предложить следующие мероприятия для обеспечения стабильности банковской системы Украины:

1. Необходимо разработать и реализовать комплексную программу развития внутреннего рынка долгосрочных финансовых ресурсов. Это позволит минимизировать влияние импортного капитала в экономике Украины и поможет стабилизировать платежный баланс страны, поскольку поможет обеспечить экономику долгосрочными и дешевыми отечественными кредитами. В данный момент в Украине отсутствует комплексная государственная программа создания условий для обеспечения экономики долгосрочными и дешевыми кредитами.

2. Необходимо провести объединение реального и финансового сектора экономики. Это достаточно длительный и непростой процесс, основанный на реформах, которые должно проводить государство. Но данная мера необходима, чтобы обеспечить как стабильность банковской системы (поскольку денежные средства, которые находятся в обороте в финансовой сфере, будут подкреплены реальным товаром, профинансированным отечественными банками), так и стабильность экономики Украины в целом (денежные средства будут поступать в производство, содействуя структурным преобразованиям в экономике).

3. Увеличение минимального уровня капитала банков служит важным инструментом оптимизации деятельности банковской системы Украины. Несмотря на постепенный рост показателя балансового капитала как основы развития банковской системы, он остается в Украине довольно низким и составляет около 6% от ВВП, тогда как в России – 37,2 %, в странах Центральной Европы – свыше 40 % [4].

4. Для дальнейшей стабилизации банковской системы необходима её оптимизация. Из 175 ныне действующих банков 110 (почти 62%) материнских банков находятся в Киеве и Киевской области, а в 10 областях Украины вообще нет банков – юридических лиц. Следует заметить, что именно эти регионы большей частью являются депрессивными [4]. Существует необходимость слияния и присоединения неконкурентоспособных банков, которые остались на рынке, с целью уменьшения структурных диспропорций в развитии банковской системы Украины, которые спровоцировали концентрацию совокупного собственного капитала и совокупных активов в 40-50 банках.

5. Оптимизация структуры активов коммерческих банков позволит уменьшить риск банкротства и сделать банковскую систему Украины в целом более устойчивой. В 2007 – 2010 гг. выданные кредиты в структуре капитала колебались от 81,19% в 2008г. до 87,62% в 2009г. Из всех выданных кредитов за последние 4 года примерно 35-40% – проблемные. Уменьшение доли проблемных кредитов в общем кредитном портфеле банка позволит увеличить прибыли банков, поскольку они будут нести гораздо меньшие затраты, связанные с компенсацией и страхованием рисков, и, соответственно, меньшие потери из-за проблемных и невозвратных кредитов. Особенно это касается потребительских кредитов населению: ведь их доля среди всех проблемных кредитов составляет около 40%.

Итак, для стабилизации банковской системы Украины в первую очередь необходимы государственные реформы в финансово-кредитной сфере экономики. Банкам же, в свою очередь, необходимо обеспечить себе конкурентоспособность путем оптимизации структуры активов и пассивов и своей деятельности

Библиографические ссылки:

1. Віплинський В. В. Визначення рейтингу банку всередині вибірки / В. В.Віплинський // Вісник НБУ. – 1999. – № 2. – С. 61-76.

2. Диба М.І. Капіталізація банківської системи як чинник підвищення надійності економіки України / М.І. Диба // «Фінанси України». – 2008. – №6 – с.77

3. Ключко Л.А. Забезпечення фінансової стабільності банків в умовах фінансової кризи / Л.А. Ключко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №10(100). – С.97-106.

4. Козьмук Н. І. Основні чиники впливу на фінансову стійкість банків в умовах фінансової нестабільності / Н. І. Козьмук // Економічні науки. – 2010. – №7 (25). – Ч. 4. – С.21-29.

5. Тимошенко О.П. Проблеми та шляхи забезпечення стійкості банківської системи України / О.П. Тимошенко // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2009. – № 1. – С.274-281.

УДК [339.747:331.5](430)

О.Л. Притикіна, О.І. Мавропуло

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ НІМЕЧЧИНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

Аналізуються основні показники, що відбивають сучасний стан ринку праці ФРН; розглядаються окремі заходи державного регулювання галузі в кризових умовах.

Розпочавшись навесні 2007 р. з краху іпотечного ринку США, світова фінансова криза швидко охопила країни Європи та Азії. Вираженими негативними її проявами стали банкрутства провідних банків і іпотечних інститутів, зростання внутрішньої та зовнішньої заборгованості держав, падіння фінансових ринків, різкі коливання валютних курсів, значне скорочення ВВП [1, с.181]. Все вищезгадане сприяло виникненню й/або загостренню суттєвих проблем як на глобальному в цілому, так і на окремих національних ринках праці (зокрема, наприклад, рівень безробіття в таких різних за економічними показниками державах, як Естонія, Греція, Ірландія, Литва, Україна й США, наприкінці 2010 р. був більшим за 8%, що майже втричі перевищувало докризове значення) [11]. За таких умов практичний і науковий інтерес викликає аналіз досвіду Німеччини, економіка якої на тлі значного падіння виробництва характеризувалася доволі сталими результатами функціонування галузі, що досліджується.

Так, якщо за 10 років, що передували кризі середній рівень зайнятості й безробіття в середньому становив 65,88% і 8,88% відповідно, то в 2008р. мали місце доволі парадоксальні результати: зростання зайнятості (70,7%) й зниження безробіття (7,4%) [3, с. 296].

2009 р. у ФРН був відмічений найбільшим спадом ВВП (6,9% тільки за перший квартал, 5% – в середньому) [4]. Водночас приріст безробітного населення в Німеччині залишався в цей час одним з найнижчих (+0,1 %), а рівень зайнятого населення залишився без змін [7]; для порівняння, в Іспанії зниження обсягу виробництва в рецесійний період склало в середньому 1,4% [5, с. 33], безробіття зросло на 5,6% [3, с. 296], зайнятість знизилась на 6,7%. У 2010 р. у ФРН спостерігалось зниження обох показників: безробіття на 0,1%, зайнятості на 0,3% (в Іспанії за той же час питома вага безробітних зросла на 1,6%, зайнятих зменшилась на 2,5%).

Взагалі за роки рецесії середній показник рівня безробіття в Німеччині складав 7,5%, що нижче за середню величину по країнах ЄС-27 (8,3%) [3, с. 296]; зайнятості – 70,8% в країні порівняно з 65,3% в угрупованні в цілому [4].

Неоднаковим виявився вплив кризи на окремі гендерні групи. Так, питома вага безробітних чоловіків зросла на 7,2% проти 2007 р. і становила 53,9%; відповідно жінок – знизилась за збереження кількості економічно активного населення на постійному рівні (згідно з SGB III) [9].

Середня заробітна плата в Німеччині у роки кризи становила 27328 євро на рік, що на 14% вище за середній докризовий рівень [10]. Реальний грошовий дохід населення виріс в середньому на 1,4% в 2010 р. проти 2009 р. (необхідно зауважити: у 2009 р. спостерігався спад на 0,4% щодо попереднього року). Номінальна заробітна плата збільшилась на 2,6% в 2010 р. порівняно з 2009 р., в той час як споживчі ціни зросли на 1,1%. Законодавчо закріплена мінімальна заробітна плата у 2010 р. підвищилась в середньому на 12% щодо 2009 р. (наприклад, в Іспанії за той же період зростання складало лише 2%) [8].

Враховуючи структурні особливості ринку праці, урядом Німеччини були прийняті й запроваджені в життя два пакети заходів щодо подолання наслідків кризи: «Впевненість у зайнятості шляхом забезпечення зростання» та «Рішучість в період кризи – провідний чинник наступного підйому». Вони передбачали: по-перше, скорочення податків і зборів (зокрема, зниження прибуткового податку (на 1% у 2010 р. щодо 2009 р.); внесків на обов'язкове медичне страхування (0,6%) і у фонд страхування від безробіття (2,8%; для порівняння, у 2006 р. відповідна величина складала 6,5%; 4,2% у 2007 р.; 3,3% “ 2008 р. [6]. Останнє, за даними комітету статистики ФРН, дає змогу отримувати допомогу з безробіття у розмірі 67% для усіх осіб з дітьми і 60% – для решти); по-друге, сприяння зайнятості згідно з програмою

короткострокової підготовки й перепідготовки низькокваліфікованих кадрів за рахунок Федерального міністерства праці [8].

Проведений аналіз цілком підтвердив обґрунтованість і ефективність запроваджених заходів.

Бібліографічні посилання:

1. Білоброват Т. О. Глобальна фінансова криза і ринок нерухомості: напрями подолання негативних наслідків/ Т. О. Білоброват // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010, № 1. С. 179-184.

2. Bundesagentur fur Arbeit. Arbeitsmarkt 2009. Mai 2010, Nurnberg, 193 S.

3. Eurostat. Europe in figures - Yearbook 2010. Labor market [E-resource]. – Access mode:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/CH_05_2010/EN/CH_05_2010-EN.PDF.

4. European Commission. Statistical Annex Of European Economy. April 2010; 223p.

5. Statistisches Bundesamt. Bruttoinlands-Produkt 2009 fur Deutschland. 13. Januar 2010. Wiesbaden; 46 S.

6. Webseite der Bundesagentur fur Arbeit.Statistik [Elektronische Ressource].- Access-Modus: <http://statistik.arbeitsagentur.de>.

7. Webseite des Bundesministeriums fur Arbeit und Soziales [Elektronische Ressource].” Access-Modus: <http://www.bmas.de>;

8. Webseite des Bundesministeriums fur Wirtschaft und Technologie [Elektronische Ressource]. - Access-Modus: <http://www.bmwi.de>.

9. Webseite des Deutschen Institut fur Altersvorsorge [Elektronische Ressource].- Access-Modus: <http://www.dia-vorsorge.de>.

10. Webseite der Statistische Bundesamt Deutschland [Elektronische Ressource].- Access-Modus: <http://www.destatis.de>.

11. Web-site of The World Bank [E-resource]. – Access mode: www.worldbank.org.

12. Web-site of UK National Statistics [E-resource]. – Access mode: <http://www.statistics.gov.uk/pdfdir/lmsuk0210.pdf>.

ІМІТАЦІЙНЕ МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ОПЛАТИ ПРАЦІ ЛІКАРЯ НА ЗАСАДАХ СТРАХОВОЇ МЕДИЦИНИ

**Запропонована та реалізована за допомогою ППП ithink 7.0a імітаційна модель
задачі, системи оплати праці лікаря на засадах страхової медицини.**

Система охорони здоров'я України потребує багато змін, причому не тільки в області якості надання медичних послуг, а й справедливої оцінки праці лікарів.

Реформа в охороні здоров'я не може бути повноцінною без кардинальних змін в системі оплати праці медичного персоналу, які мають виконувати два складні завдання:

- підвищення рівня винагородження лікарів та іншого медичного персоналу, що водночас забезпечить підняття рівня престижу медичної професії, зменшення у галузі відтоку кадрів;

- створення стимулів до підвищення ефективності використання ресурсів системи охорони здоров'я.

Реалізація поставлених задач може бути досягнута шляхом змін в структурі оплати праці медичних працівників, які суттєво мотивують лікарів працювати якісно. Пропонується виділення двох складових заробітної платні: постійної, яка буде визначатися традиційно на основі єдиної тарифної сітки розрядів, та змінної, яка базується на чітких і прозорих критеріях обсягу та якості виконаної роботи.

Математичний інструментарій, який пропонується застосовувати для розв'язання задачі оптимізації структури оплати праці на засадах страхової медицини відноситься до класу імітаційних моделей. Загальна структура якої (рис.1.) складається з 5 взаємопов'язаних блоків

Математична модель функціонування ЛПЗ базується на ряді умовних припущень, що дозволяють спростити модель на етапі моделювання:

- лікар об'єктивно підходить до питання оцінки стану пацієнта й назначає рівно стільки відвідувань, скільки необхідно для лікування;

- той самий хворий може звернутися до лікаря за лікуванням, видужати, а потім, через деякий період часу, звернутися знову (можливо, з тим же або з яким-небудь іншим діагнозом). За таких обставин хворий буде вважатися за два, що звернулися до лікаря вперше. Кожне звернення розглядається як випадок медичного обслуговування. Така ситуація не розглядається як погіршення показника роботи лікаря;

- у вихідному варіанті моделі умовно прийнято, що всі випадки медичного обслуговування вважаються закінченими, тобто такими при яких по кожному **обігу** досягнута відповідна мета;

– у кожного пацієнта, що звернувся до лікаря, у кожному випадку медичного обслуговування розглядається тільки один з декількох можливих діагнозів хвороб, лікуванням яких займається даний лікар;

– для конкретного лікаря заздалегідь відомо максимальне число відвідувань на місяць, які він може обслужити. Даний параметр описує функцію лікарської посади по числу відвідувань. Ця величина може бути визначена як на основі думки медичного експерта, так і на основі статистичних даних, отриманих методом хронометражу.

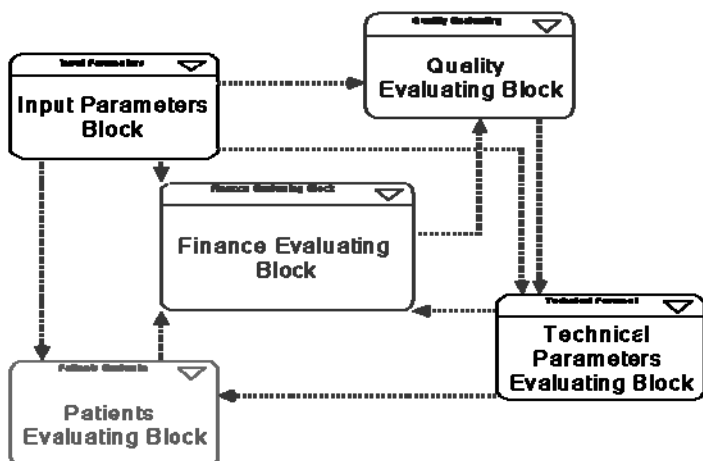

Рис. 1. Загальна структура моделі системи оплати праці лікаря на засадах страхової медицини

Отже, у конкретного лікаря є потік пацієнтів, кожий з яких має якийсь із N діагнозів. Кожний з хворих, які звернувся до лікаря, або виліковується, або – ні. У випадку лікування хворого будемо говорити про скінчений випадок або випадок медичного обслуговування.

Для кожної з N хвороб, лікуванням яких займається даний лікар, є стандарт на випадок медичного обслуговування, який визначає, зокрема, необхідне для лікування хворого з даним діагнозом число відвідувань S_i .

Природно, що лікар реально виліковує кожного конкретного хворого не обов'язково за те число відвідувань, що запропоновано стандартом на випадок медичного обслуговування. На це впливає ряд факторів, що як залежать, так і не залежать від самого лікаря (наприклад, важкість захворювання, вік пацієнта, рівень кваліфікації лікаря й т.п). Проте, у даній моделі роботи лікаря передбачається, що середнє число відвідувань хворим лікаря є характеристикою його (лікаря) роботи.

Будемо вважати, що значення параметра “частка стандарту на кількість відвідувань, що надається на конкретного хворого” є випадковою величиною, що має нормальний розподіл з параметрами $(\alpha\sigma^2)$.

У моделі приймається, що якість роботи лікаря не змінюється при розгляді кожного з окремих діагнозів. Це означає, що якщо лікар виліковує хворих з першим діагнозом за одиницю стандарту на випадок медичного обслуговування для першої хвороби, то він виліковує хворих із другим, третім (і т.д. до N) захворюванням за одиницю стандарту на випадок медичного обслуговування для кожного із цих діагнозів.

На основі зроблених припущень запропонована та реалізована за допомогою ППП іthink 7.0a імітаційна модель задачі, апробація якої підтвердила її ефективність.

Бібліографічні посилання:

1. Тогунов И.А. Опыт использования программы ситуационного моделирования в решении задачи «Один врач – несколько болезней» / И.А. Тогунов, В.Г. Прокошев, К.В. Демидов, С.В.Рощин // Матеріали Всеросійської конференції «Основные направления развития информатизации здравоохранения и системы ОМС на 1999-2002 годы», Воронеж, 31 травня– 2 червня 1999. – с.289-296.

УДК 37.014

В. О. Пашков

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ПАРТНЕРСТВО БІЗНЕСА ТА ВИЩОЇ ШКОЛИ ЯК ЧИННИК МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Висвітлено становлення практики соціального партнерства у вищій освіти зарубіжних країн світу; окреслені основні форми та моделі взаємодії бізнес-спільноти та академічної громади за кордоном та вплив цієї взаємодії на структуру та зміст навчальних програм, кваліфікацій та освітніх технологій.

З процесами демократизації та децентралізації нерозривно пов'язана практика соціального діалогу та соціального партнерства. Досить новим для вищої школи напрямком модернізації є розвиток різних форм і методів соціального партнерства між усіма зацікавленими учасниками діяльності у сфері освіти: студентами, викладачами, адміністрацією вузів, роботодавцями, громадськими об'єднаннями, органами влади. Все це

зумовлено метою глибшої інтеграції ВНЗ у навколишнє соціально-економічне середовище, надання їхній діяльності більшої динамічності й адаптованості, посилення їх впливу на регіональний розвиток.

В умовах зміцнення взаємозв'язку вищої школи з ринком праці роботодавці прагнуть впливати на якість освіти, освітні стандарти, навчальні програми, визначати напрямки підготовки та кваліфікації. Їх легкий доступ до процесу формування коаліцій у вищій школі зумовлений не тільки тим, що бізнес формує зовнішнє середовище вищої школи, а й значним неофіційним впливом об'єднань підприємців на формування державної політики в усіх без виключень сферах суспільного життя. Активна позиція бізнес-спільноти вже сьогодні проявляється у багатьох європейських країнах. Так, представники торгово-промислових палат Австрії, Великобританії, Німеччини і Ірландії приймають участь в реформах вищої освіти і в профільних робочих групах Болонського процесу [1, с. 75].

Найбільш помітних результатів у забезпеченні взаємодії освіти і бізнесу добилося, мабуть, Великобританія (наряду з Ірландією). Для покращення діалогу бізнесу і академічної спільноти в 2001 р. були створені секторальні ради (Sector Skills Councils), які формують і визначають вимоги до професійної підготовки у відповідності з реальними потребами різних секторів економіки. До обов'язків рад також входить вплив на систему підготовки через визначені механізми з метою найбільш повної реалізації цих вимог. Незважаючи на те, що до складу ради, як правило, входять представники великого бізнесу, уряд порахував за необхідне виділяти кожній раді щорічне фінансування в розмірі 1 млн. ф. ст. Секторальні ради є механізмом участі роботодавців у розробці навчальних планів і в забезпеченні вузів профільними місцями для проведення виробничих практик, розвитку взаємного обміну персоналом між компаніями і університетами. Секторальні ради є політичною новацією у практиці як освітньої політики, так і політики зайнятості [2, с. 324].

Ситуація на ринку праці викликала необхідність подальшого реформування кваліфікаційної структури для вищої освіти Великобританії для підвищення її гнучкості і швидкості реагування на потреби роботодавців. Прогнози показують, що у середньостроковій перспективі 80% створених у країні нових робочих місць можуть бути зайняті професіоналами самої високої кваліфікації. Ось чому в національну структуру кваліфікацій на ряду з вже існуючими століття «бакалавр» і «магістр» в 2001 р. включена нова університетська

кваліфікація – Foundation degree – зі строком підготовки 2 роки. Ця кваліфікація розроблялася спільними зусиллями роботодавців і вузів. Можливо, остання обставина стала запорукою її успіху. Нова кваліфікація отримала широку відомість і популярність як серед роботодавців, так і серед студентів. Зараз за цією навчальною програмою навчаються понад 70 тис. студентів [3, с. 116].

По-іншому використовуються елементи соціального партнерства у вищій школі Франції. Характерною рисою вищої освіти Франції є законодавчо закріплена, обов'язкова участь бізнесу в фінансуванні підготовки професійних кадрів. Формою такої участі став спеціальний освітній податок, що сплачується за ставкою 0,5% з загального фонду заробітної плати підприємств. Ставка податку – єдина для всіх підприємств незалежно від їх розміру. Освітній податок поступає в державний бюджет і регіональні центри професійної підготовки (квота у 40%), а також безпосередньо в навчальні заклади, які проводять навчання спеціалістів для підприємств (ліцеї, університети, вищі школи) (60%). Цікавий приклад у цьому відношенні надає нам Гонконг, де всі податки від грального бізнесу перечислюються в урядовий університетський фонд розвитку. Подібна практика, на нашу думку, може бути успішно використана і в Україні.

Ще одним елементом практики соціального партнерства у вищій школі став принцип участі бізнес-спільноти у керуванні ВНЗ. Цей принцип був запроваджений Законом Саварі (на ім'я тогочасного французького міністра освіти) про вищу освіту (12.01.1984). Цей закон продовжує розвиток полідисциплінарності, автономії, відбувається уведення власників підприємств до адміністративних рад факультетів і, як результат, посилення впливу власників підприємств на професійну підготовку [4, с. 21].

У сфері вищої освіти соціальний діалог може відбуватися як на національному рівні, так і на нижчих – регіональних та рівні ВНЗ. Світова практика дозволяє структурувати участь та вплив бізнесу на вищу освіту за такими напрямками: 1) визначення разом з урядом цілей і завдань політики в сфері вищої освіти (Японія, Південна Корея); 2) якісна та кількісна оцінка потреб у кваліфікаціях і підготовці (Фінляндія, Португалія); 3) розвиток національної структури і стандартів кваліфікацій (Нідерланди, Велика Британія, Австралія); 4) надання консультативної допомоги з питань змісту й організації курсів підготовки (Німеччина, Фінляндія); 5) участь у екзаменаційних і сертифікаційних процесах (Данія, Греція, Ірландія) [5, с. 18].

Інший приклад втілення ідей соціального партнерства у вищій освіті на початку ХХІ ст. подають країни Північної Європи, де існуюча у межах соціально-економічних відносин система соціального партнерства почала проникати у суміжні сфери. У цих країнах ідеї партнерства проявилися передусім не в управлінні вищою освітою, а у її фінансуванні. Нові договірні схеми у вищій освіті з'явилися тут внаслідок усвідомлення політичними та діловими колами скандинавських країн того, що для підвищення ефективності діяльності вищої школи потрібно збільшити вільний простір для керівництва ВНЗ та зменшити вплив державного адміністрування. У цьому разі держава свідомо зменшує об'єми політичного втручання у функціонування ВНЗ, розглядаючи їх як партнерів і покладаючись на договірну основу. Другою причиною появи цих схем експерти також називають бажання уряду підвищити ефективність витрачання бюджетних асигнувань на вищу освіту. Таким чином, через договірну систему відносин суспільство посилює відповідальність ВНЗ, не порушивши університетської автономії. Ці схеми можуть приймати різні форми, однак загальна тенденція зводиться до вузького розуміння договору як чисто формальної, зафіксованої письмово економічної угоди, яка визначає відносини між двома сторонами з точки зору завдань, процедур та результатів. Ці угоди часто носять кількісний характер, в них жорстко обговорюються такі показники, як чисельність випускників, зданих екзаменів й отриманих залікових одиниць, особлива увага приділяється ефективності. Останнім часом, щоб посилити якісний бік договорів, до них включають такі показники, як якість та кількість наукової продукції, чисельність іноземних студентів та розвиток НДДКР [6, с. 95].

Таким чином, ці договори можуть стати механізмом, який дозволить зменшити адміністративний та економічний тягар утримання декількох систем оцінки та звітності. Іншою перевагою є тривалий строк дії договору, завдяки чому ВНЗ отримують можливість мислити стратегічно, маючи певний гарантований дохід.

Бібліографічні посилання:

1. Волков О. І., Денисенко М. П., Гречан А. П. Економіка та організація інноваційної діяльності: Підручник. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 662 с.
2. Левченко Т. І. Європейська освіта: конвергенція та дивергенція (Монографія). – Вінниця: “Нова книга”, 2007. – 656 с.
3. Локшина О. І. Стратегія модернізації освіти молоді у Великій Британії // Психологія і педагогіка. – 2004. – №5. – С. 113–119.
4. Силкіна Н. В., Силкін Р. С. Тенденции развития и проблемы реформирования высшего образования // Экономика образования. – 2006. – №2. – С. 18–24.

5. Лукичев Г. А. В поисках эффективного взаимодействия высшего образования и работодателей // Экономика образования. – 2005. – №4. – С. 5-21.

6. Животовская И. Г. Контрактные отношения в сфере высшего образования: опыт Скандинавских стран (обзор) // Экономика образования. – 2005. – №2. – С. 93–105.

УДК 336.14

А.О. Петренко

Дніпропетровський національний університет імені О.Гончара
**СУЧАСНИЙ СТАН СИСТЕМИ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В
УКРАЇНІ: ПЕРЕВАГИ, НЕДОЛІКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Проаналізовано сучасний стан вітчизняної системи міжбюджетних відносин через призму її основних переваг та недоліків. Визначено перспективні напрямки реформування такої системи відносин.

Сьогодні в контексті економічних перетворень особливої актуальності здобуває питання вдосконалення вітчизняної системи міжбюджетних відносин, яка, значним чином, обумовлює якість та швидкість реалізації розпочатих економічних реформ, а також соціальну стабільність як у регіонах, так і в державі в цілому.

Правове поле функціонування системи міжбюджетних відносин регламентують Конституція України, Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 N 2456-VI, Закон України «Про державний бюджет України» на відповідний період, Закон України «Про місцеве самоврядування» із змінами і доповненнями від 17.02.2011 N 3038-VI (3038-17), Постанова Кабінету Міністрів України від 15.12.2010 N 1132 «Про затвердження Порядку перерахування міжбюджетних трансфертів», Постанова Кабінету Міністрів України від 08.12.2010 N 1149 «Деякі питання розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів» та інші законодавчі акти.

Відповідно до статті 81 Бюджетного кодексу України від 08.07.2010 N 2456-VI міжбюджетні відносини – це відносини між державою, Автономною Республікою Крим та територіальними громадами щодо забезпечення відповідних бюджетів фінансовими ресурсами, необхідними для виконання функцій, передбачених Конституцією України та законами України [1].

Якщо проаналізувати сучасний стан вітчизняної системи міжбюджетних відносин через призму її переваг, недоліків та перспектив розвитку, то можна стверджувати, що однією з її ключових переваг, що сприяє процесам бюджетної децентралізації, є визначення в Бюджетному кодексі поділу видатків на виконання власних та делегованих повноважень місцевими органами влади з метою максимального наближення надання державних послуг до їх споживачів, як того вимагає принцип субсидіарності. Поряд з цим, суттєвим недоліком є те, що значна частина функцій віднесена до компетенції місцевих державних адміністрацій, а не до місцевого самоврядування. Отже,

перспектива вирішення цього питання залежить від процесів фактичної передачі, а не делегування значної частки функцій органам місцевого самоврядування.

Наступною перевагою, що забезпечує розширення обсягу власних функціональних повноважень органів місцевого самоврядування, є запровадження двох кошків доходів: таких, що враховуються, і таких, що не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів. Водночас, недоліком є нерівномірне співвідношення обсягів цих кошків доходів та постійне зростання частки трансфертів структурі доходів місцевих бюджетів. Так, за статистичними даними вона дорівнювала у І кварталі кожного року: 42,1% у 2007 р., 42,0% у 2008 р., 44,6 % у 2009 р. та 47,1% у 2010 р. відповідно, що свідчить про зниження ініціативності органів місцевого самоврядування у мобілізації коштів, пошуку резервів наповнення місцевих бюджетів [3].

В такій ситуації збільшується кількість дотаційних місцевих бюджетів. Так, у 2008 р. частка бюджетів-донорів у загальній їх кількості становить 6,3%, натомість частка бюджетів-реципієнтів складає 93,3%.

Перспективою зміцнення доходної бази місцевих бюджетів є надання статусу місцевих тим загальнодержавним податкам, які традиційно у повному обсязі зараховуються в доходну частину місцевих бюджетів (податок на прибуток підприємств комунальної власності, прибутковий податок з громадян, плата за землю та інші). Застосування цільових прямих трансфертів (субсидій), замість дотацій дозволить чітко відслідковувати напрямки та ефективність використання коштів за допомогою оцінки затрат та результатів [2].

Основною перевагою застосування формульного підходу до розрахунку прямих міжбюджетних трансфертів є перехід від «ручного» розподілу коштів до створення об'єктивного механізму їх розподілу, що враховує різні аспекти соціально-економічного розвитку регіонів. Але, як показує практика, формульний підхід до розрахунку міжбюджетних трансфертів теж має деякі недоліки. Зокрема, виникає невідповідність між потребою місцевих бюджетів у додаткових коштах та фактично наданими коштами, що значно погіршує фінансовий стан даного населеного пункту.

Перспективою вирішення цього недоліку є групування місцевих бюджетів за показниками темпу приросту їх фактичних доходів та застосування диференційованих індексів відносної податкоспроможності.

Отже, система міжбюджетних відносин є одним з найдієвіших інструментів регулювання соціально-економічного розвитку не тільки в регіонах, а й в країні в цілому. Сьогодні, як свідчить досвід розвинених країн світу, бюджетна децентралізація, розширення функціональних повноважень та еквівалентна передача потужних джерел доходів на місцевий рівень дійсно є нагальними завданнями для України, вирішення яких дозволить покращити співробітництво місцевих та центральних органів влади, сформувати фінансово самодостатні регіони, центральній владі сконцентруватись на вирішенні стратегічних питань національної економіки і, як результат, підвищити рівень життя та добробуту громадян.

Бібліографічні посилання:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 N 2456-VI. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Молдован О. О. Бюджетна децентралізація: досвід ефективної реформи Словаччини для України./О.О. Молдован – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/moldovan_book-47fc9.pdf
3. Шевченко О. В. Ефективність інструментарію Бюджетного та Податкового кодексів стосовно фінансового забезпечення регіонів/О. В. Шевченко – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/en_oif/2010_7_5/42.pdf

УДК 338.244.42

Піменова М.М.

Дніпропетровська державна фінансова академія

**НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ: ЯК ЗМІНИТИ СИСТЕМУ
ПІДГОТОВКИ УПРАВЛІНСЬКИХ КАДРІВ
ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ ТА БІЗНЕСУ**

Проаналізовано особливості національного менеджменту в Україні та визначено головні напрямки його подальшого розвитку і вдосконалення.

Для України має особливе значення огляд докорінних змін, які відбуваються у сфері управління, оскільки й досі триває зміна соціально-економічної системи. Нові умови господарювання вимагають нових підходів до управління. Звідси на передній план виходить необхідність рішуче ламати стереотипи мислення, які склалися протягом тривалого часу.

Пітер Друкер, гуру сучасного менеджменту, у своїх працях відмітив, що суспільство переживає один з тих періодів, які трапляються один раз на 200-300 років – люди перестають розуміти світ, в якому живуть і не можуть пояснити майбутнього, спираючись, головним чином на минулому. Джордж Карлін писав: «Основний парадокс сучасності полягає у тому що наші будівлі стають все вище, а мораль все нижче, магістралі все ширше, а погляди вууже».

Важелями механізму державного регулювання підготовки управлінського персоналу мають бути заходи податкового стимулювання, які сприятимуть залученню приватних інвестицій в програми підготовки

управлінського персоналу, заохочуватимуть фізичних осіб, в першу чергу, керівників підприємств до участі у таких програмах. Спеціального режиму підтримки програми підготовки управлінського персоналу потребують в регіонах України, де існує високий рівень безробіття, що сприятиме розвитку підприємництва в цих регіонах.

Актуально зазначити, що мається під механізмом державного регулювання підготовки управлінського персоналу. Отже, це система взаємопов'язаних елементів правового, економічного і організаційного характеру, спрямованих на досягнення синергетичного ефекту, коли результати від вивчення окремих дисциплін приводять до якісно нової системи знань щодо теорії і практики управління у окремого керівника, а ефективне управління підприємствами в цілому обумовлює подальше економічне зростання країни

Отже за допомогою впровадження механізму державного регулювання, ефективного використання важелів організаційного, правового і фінансового впливу управлінський персонал в реальному секторі економіки дістане необхідний розвиток, що буде необхідною основою забезпечення процесів подальшого економічного зростання України.

Якщо переходити від загального висновку до конкретних справ доречним вважаю зробити:

- Перед вступом у ВНЗ проводити обов'язковий іспит, який би виявляв навик, здібності і прихильності студента (тести на виявлення IQ, EQ);
- Ввести спеціалізацію з першого курсу (для того, щоб студент приділяв значну увагу профільним дисциплінам, знав, що вони знадобляться йому в майбутньому);
- Внести зміни у навчальні плани підготовки менеджерів у частині збільшення годин виробничої практики студентів старших курсів з видачею сертифікату про набуття ними відповідних практичних навиків (задля того, щоб студент бачив практичну реалізацію своїх знань);
- Створити відділи маркетингу при ВНЗ для дослідження потреб та можливостей ринку праці та вдосконалення системи профорієнтації та працевлаштування;
- Вищим навчальним закладам розробити та удосконалити веб-сайти відповідно до вимог Болонського процесу для забезпечення інтеграції ВНЗ у європейський освітній простір;
- Учбова модель має включати в себе прикладний компонент (прикладні вправи дозволять розглянути реальні ситуації у бізнесі);

– Студенти мають бути мотивовані можливістю застосування своїх знань (знання мають бути актуальними, адаптованими до сучасного прийняття);

– Студенти мають усвідомлювати свій справжній рівень компетентності (треба розуміти свої сильні і слабкі сторони, для самовдосконалення);

– Створення багаторівневої адаптивної системи підготовки управлінського персоналу, в якій кожний із рівнів розрахований на управлінців різної відповідальності (рівні відрізняються змістом навчальних курсів, їх тривалістю, форматом проведення занять);

– Впровадження в практику діяльності управлінських структур принципів і норм управлінської етики (оскільки етика в управлінні є моральним критерієм як професіоналізму управлінських кадрів, так і їхньої діяльності щодо дотримання принципів законності, справедливості, гуманності у розв'язуванні питань, щодо забезпечення прав, свобод кожної людини.);

– Збільшення видатків на освіту та дослідження. Один із таких способів — зміцнення зв'язку між старанністю студентів та результатами їхньої роботи;

– Матеріальний стимул (на конкурсній основі надавати гранти на проведення економічних досліджень студентам, викладачам)

– Забезпечити необхідну правову підтримку, правову базу на кожній із стадій процесу реалізації своїх прав та обов'язків, що є важливою гарантією нормального функціонування усього управлінського механізму.

Змінити систему підготовки управлінських кадрів для української влади та бізнесу важко в одну мить. І безперечно, ніякої мови не може бути, щоб вирішувати це питання шляхом будь-яких надзвичайних засобів. Така складна робота має бути розрахована на тривалий час.

Закінчити роботу хочу на оптимістичній ноті. В Україні є мотивовані студенти, які мають бажання вчитися і наполегливо працювати; вони із вдячністю приймають усі кроки до вдосконалення. Отже, слід запастися терпінням, і в Україні можна сподіватися на краще майбутнє для економічної освіти та науки.

МОДЕЛИРОВАНИЕ СИСТЕМ УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ СТРУКТУР

Рассмотрена модель управления инновационной структурой. Определение понятия инновационного процесса и его роли в управлении структурами. Оценка эффективности и рисков инновационных процессов. Экспертные методы оценки и анализа инновационных структур.

Инновационная деятельность – это процесс, направленный на реализацию результатов и разработок научно-технических достижений в новый или усовершенствованный продукт, реализованный на рынке.

Разновидностями инновационной деятельности являются:

- подготовка и организация производства, которое охватывает приобретение производственного оборудования, а также изменения в методах и стандартах производства;
- разработки, включающие в себя модификации продукта и технологического процесса;
- маркетинг новых продуктов, который предполагает виды деятельности, связанные с выпуском новой продукции;
- приобретение технологии в виде патентов и лицензий.

Основной составляющей инновационной деятельности являются инновационные процессы. В основе любой модели управления инновационной структурой лежит моделирование инновационного процесса. Данная тема является чрезвычайно актуальной для нынешнего состояния переходной экономики.

Экономико-математическая постановка задачи

Пусть на рынке действуют n предприятий, которые в перспективе могут ввести в свою деятельность инновационный процесс – направленный на реализацию результатов законченных научных исследований и разработок.

Мы рассматриваем данную ситуацию с точки зрения инвестора, которому для дополнения производственного цикла необходимо получить продукт, который является результатом инновационного процесса. Аналогов данному продукту на рынке нет, поэтому необходимо выбрать предприятие, на котором введение инновационного процесса будет наиболее эффективным. Показателем эффективности внедрения инновационного процесса выступает NPV. Задача состоит из трех основных этапов:

- выбор и оценка критериев, влияющих на вероятность успешного внедрения инновационного процесса;
- выбор предприятия, которое имеет оптимальные характеристики по выбранным критериям;
- оценка экономических показателей прибыльности выбранного проекта.

Входными данными модели являются показатели внедрения инновационного процесса, который планируется внедрять:

D – технологические затраты, связанные с инновационным процессом;

PV – ожидаемая прибыль от реализации продукта на рынке;

Pcs – предполагаемая прибыль от внедрения инновационного процесса

Методы решения задачи

Существует три основных вида методов, применяющихся для решения подобных задач:

- экспертные методы оценки преимуществ;
- финансово-экономические модели;
- портфельные методы.

Бібліографічні посилання:

1. Балабанов И.Т. Инновационный менеджмент: Учебное пособие для вузов / И.Т. Балабанов . – СПб.: Питер, 2006. – 352 с.

2. Глазунов В.Я. Финансовый анализ и оценка риска реальных инвестиций / В.Я. Глазунов. – М., 2004.

УДК 33с6

Полишко А. Г.

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара

ВЫСШЕЕ ОБРАЗОВАНИЕ НА ОСНОВЕ МАРКЕТИНГА

Проанализирована роль образования в постиндустриальном обществе. Представлены лучшие ВУЗы современности. Исследованы принципы их первенства, на основе которых предложены пути совершенствования образования в Украине.

Образование играет одну из важнейших ролей в постиндустриальном информационном обществе, где огромное значение приобретают инновационный потенциал, умение нестандартно мыслить, способности к оригинальному решению проблем, многие из которых принципиально новы для человечества. Образование является основой человеческого капитала, который в современном мире составляет около 65% национального богатства развитых стран. [1]

Экономика знаний оперирует такими понятиями, как культ образованной личности, мировая интеллектуальная конкуренция, а в будущем, и интеллектуальная революция – состояние общества, когда прогрессивные инициативы граждан замечаются и поддерживаются властью с использованием всего арсенала финансовых, экономических и политических средств.

Получение качественного высшего образования обеспечивает высокую заработную плату, повышение удовлетворенности людей работой и досугом, перспективы карьерного и личностного роста.

Лучшие ВУЗы современности представляют: Гарвард (США), Кембридж (Великобритания), Йель (США), Университетский колледж Лондона (Великобритания), Имперский колледж Лондона (Великобритания), Оксфорд (Великобритания), Университет Чикаго (США), Принстон (США), Массачусетский технологический институт (США), Калифорнийский технологический институт (США), Университет Пенсильвании (США), Университет Джона Хопкинса (США), Университет Дьюка (США), Университет Корнелла (США), Стэнфорд (США). [2]

Всего в топ-100 по репутации в академических кругах попадают: 45 ВУЗов из США, 12 из Великобритании, 5 из Японии и по 4 – из Канады, Австралии, Германии и Нидерландов.

При ранжировании лучших ВУЗов учитываются следующие показатели:

- выпускники (общее число выпускников, ставших Нобелевскими лауреатами или получивших другую признанную научную награду);
- награды (общая численность преподавателей, получивших Нобелевскую премию в области физики, химии, медицины и экономики, или медаль за проведение исследований по математике);
- индекс цитирования (HiCi). Число самых цитируемых ученых по 21 предметной категории в области науки о жизни, медицины, физики, инженерных специальностей и социальных наук;
- индекс цитирования (SCI). Общее количество статей, приведенных индексами цитирования по естественным и социальным наукам;
- размер высшего учебного заведения. Общая сумма всех индикаторов, поделенная на число преподавателей, находящихся в штате.

Сильные черты таких ВУЗов – это серьезная научная работа и мощная лабораторная база. Огромное значение придается подбору кадров: между преподавателями существует соперничество, поскольку студенты большую часть предметов выбирают самостоятельно, каждый профессор

старается привлечь к себе самых талантливых. За рубежом практикуется эндаумент – огромные суммы пожертвований и инвестиций в ВУЗы. Университеты являются не только местом, где студенты могут получить знания, но и эффективным наукоградом, который позволяет совершать открытия и зарабатывать деньги. Все крупнейшие мировые ВУЗы вращаются в едином научном сообществе, где создаются рабочие места и происходит постоянный обмен информацией. Лучшие американские и европейские ВУЗы оказывают наибольшее влияние на рынок труда, исследований и новых технологий. Они являются двигателями мира. [3, с.62-68]

Чтобы адаптировать национальную образовательную систему Украины к мировым стандартам, необходимо преобразовать функционирование её структур с учетом:

- изменения условий и порядка приема в ВУЗы;
- перехода на качественно новые модели образования;
- возрастающей конкуренцией на рынке образовательных услуг;
- сокращения ВУЗов вследствие надвигающегося демографического кризиса, путём объединения различных ВУЗов в единые структуры. Это способствовало бы корреляции выпускаемых специалистов потребностям рынка труда, увеличению государственного финансирования, совершенствованию качества образования, улучшению социально-бытовой базы в ВУЗах.

Классическим университетам предстоит, наряду с модернизацией университетского образования, выполнить главную роль в масштабных и конструктивных интеграционных процессах, в научно-образовательной и культурной сферах. Не случайно, принятая в Болонье Великая Хартия европейских университетов, отводит этим университетам центральное место в обществе.

Таким образом, университетская структура должна быть гибкой в части образования, и универсальной в части учета потребностей государства, общества и рынка.

Библиографические ссылки:

1. Всемирная декларация о высшем образовании для XXI века – [Электронный ресурс] – Режим доступа:
<http://infopravo.by.ru/fed1998/ch02/akt13969.shtml>
2. Труд. 10 лучших ВУЗов мира – [Электронный ресурс] – Режим доступа:

http://www.trud.ru/article/20-04-2010/240481_10_luchshix_vuzov_mira.html

3. Хаминич С.Ю. Экономика знаний на современном этапе / С.Ю. Хаминич, Н.Д. Белоусова // Актуальные проблемы экономики. – 2010. – №11. – С. 62-68.

УДК 330.4

В.А. Полушенко

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара
**МОДЕЛИРОВАНИЕ ПРОЦЕССА РЕСУРСНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ
ПРОМЫШЛЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ**

Рассмотрена модель управления запасами, как одна из главных составляющих процесса ресурсного обеспечения промышленного предприятия, которая помогает совершенствовать организацию управления производством.

Процесс ресурсного обеспечения промышленного предприятия состоит из таких блоков:

- блок прогнозирования продаж;
- блок управления запасами;
- блок управления поставками.

Управление запасами в настоящее время представляет собой весьма актуальную проблему для любого предприятия вне зависимости от того, какие товары (изделия или услуги) предприятие производит и предлагает своим партнерам. Главная проблема, возникающая в любой производственной системе в отношении запасов - их оптимизация, то есть поддержание оптимального уровня по каждой номенклатурной позиции. Запасы представляют собой совокупность средств производства, хранящихся в соответствующих хозяйственных структурах, как сферы производства, так и сферы обращения. Запасы – это оборотный капитал, чем их меньше, тем эффективнее производство [2].

Принятие решений должно быть основано на модели реальной ситуации. Совокупность правил построения моделей и работы с ними образует соответствующую прикладную теорию. Теория управления запасами считается относительно молодой отраслью исследования операций. В первой трети XX века появился ряд статей по определению оптимального объема заказа – Ф.Харриса (1915 г.), К. Стефаник - Алмейера (1927), К. Андлера (1929) и Р. Уилсона (1934).

Целью работы является рассмотрение модели управления многономенклатурными запасами готовой продукции, позволяющей промышленному предприятию минимизировать затраты, в условиях вероятностного спроса и фиксированного периода времени.

Экономико-математическая постановка задачи

Пусть имеем заданные периодические поставки в фиксированный период времени, при чем все стоимостные параметры и распределение спроса заданы в расчете на данный период. Расходы на хранение и на штрафы пропорциональны остаткам к концу периода и времени их существования с коэффициентами h и d соответственно. Обозначим спрос в фиксированный период через x , z_i – исходный уровень запасов каждой из N номенклатур, S_i – запланированные уровни запасов, – вектор запланированных уровней запасов, f_i – плотность распределения спроса.

Необходимо минимизировать совокупные затраты, и определить размер заказов, т.е. количество ресурсов, которое необходимо поставлять для пополнения запасов по группам номенклатур, при доведении исходных уровней запасов z_i до расчетных [3-4].

$$L(\vec{S}) = \sum_{i=1}^N [c_i(S_i - z_i) + h_i \int_0^{S_i} (S_i - x) f_i(x) dx] + \max_i d_i \int_{S_i}^{\infty} (x - S_i) f_i(x) dx \rightarrow \min$$

$$\sum_{i=1}^N \frac{1}{d_i} \left[(c_i + h_i) \left(\int_{S_i}^{\infty} f_i(x) dx \right)^{-1} - h_i \right] - 1 = 0,$$

$$d_i \int_{S_i}^{\infty} (x - S_i) f_i(x) dx - d_1 \int_{S_1}^{\infty} (x - S_1) f_1(x) dx = 0, \quad i = \overline{2, N}.$$

$$d_i \int_{0_i}^{\infty} x f_i(x) dx \leq d_1 \int_{S_1}^{\infty} (x - S_1) f_1(x) dx$$

Экономический смысл составляющих целевой функции:

$$\max_i d_i \int_{S_i}^{\infty} (x - S_i) f_i(x) dx \quad - \quad \text{штраф пропорционален максимуму}$$

взвешенного ожидания дефицита, назначается по максимальному дефициту. Штраф - это убыток, который выплачивает система снабжения. Заявки немедленно удовлетворяются до тех пор, пока их сумарный объем (с начала планируемого периода) не превысит начального запаса. Все последующие требования не могут быть обслужены тотчас же, вследствие

чего потребитель простаивает и несет некоторый убыток. Потери от дефицита представляют собой расходы, обусловленные отсутствием запаса необходимой продукции.

- транспортные затраты;
- издержки на хранение.

Экономический смысл ограничений и уравнений

Первое уравнение указывает на связь между дифференциалами в оптимальной точке. Второе уравнение выравнивает взвешенные ожидаемые дефициты через уменьшения запасов.

Ограничение модели показывает меру увеличения запаса по некоторым номенклатурам относительно текущего наличия.

Метод решения задачи

Для решения поставленной задачи необходимо преобразовать ее относительно функции для дальнейшего исследования на экстремум. Приравняв к нулю производную от этой функции по переменной S_1 получаем систему алгебраических уравнений относительно координат вектора. Решение данной системы может быть получено методом Ньютона. Необходимо отметить, что такой подход возможен только к статической модели. В случае динамической модели следует применять метод динамического программирования[1].

Библиографические ссылки:

- 1.Интриллигатор М. Математические методы оптимизации и экономическая теория. – Прогресс, 1975.
2. Мешкова Л. Л. Логистика в сфере материальных услуг / Л.Л. Мешкова. – Тамбов, 2002.
3. Рыжиков Ю.И. Теория очередей и управление запасами / Ю.И. Рыжиков. – Питер, 2001.
4. Рыжиков Ю.И. Управление запасами / Ю.И. Рыжиков. – Наука, 1969.

Приз О.В.

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО КОСМІЧНОГО РИНКУ

Проаналізовано сучасний стан розвитку світового космічного ринку, визначено особливості розвитку та підтримки космічної галузі в провідних космічних країнах світу, та перспективні напрямки розвитку світового космічного ринку, де продукція української космічної галузі є конкурентоспроможною.

Космічна галузь є однією з молодих галузей світового господарства: початком розвитку космічної промисловості є 20-ті роки XX століття. Лідери космічного ринку представлені такими країнами, як США, Росія, Японія, Китай, Франція, Великобританія, Індія, Україна, Північна Корея, Ізраїль та Іран [1, с.30-43].

Світовий космічний ринок динамічно розвивається як за рахунок державного сектору, так і за рахунок стрімкого підйому комерційного сектору галузі з розвитком процесів спеціалізації та кооперації в умовах технічного розвитку виробництва. Зростає конкуренція через входження нових країн на космічний ринок, таких, як Мексика, Таїланд, Нігерія та Алжир. Спостерігається стрімке зростання державного фінансування в більшості космічних країн. Так, Корея ставить перед собою амбіційні цілі увійти до 10-ти найбільших космічних країн, для чого відбувається посилення кооперації між державними та комерційними організаціями, державними науково-дослідними центрами та університетами [3]. Бюджетне фінансування пусків США складає близько 80-85%, Європи – 60%, Російської Федерації – 50%, Індії, Японії та Китаю – 100% [4, с.45-47].

Аналіз розвитку та підтримки розвитку космічної галузі в США, Російській Федерації, країнах ЄС, Японії, Китаю. Індії та в Україні наведено в таблиці 1.

Таблица 1

Особливості розвитку та підтримки космічної галузі в провідних космічних країнах світу

[illegible]

Особливості розвитку космічної галузі до 2015 року включають в себе: зростання попиту на виведення супутників на геостаціонарні орбіти до 65%; зростання середньої ваги супутників, що діють на геостаціонарних орбітах до 4000 кг; зростання кількості супутників дистанційного зондування землі на 20% та телекомунікаційних супутників (42% від загальної кількості супутників, що діють на геостаціонарних орбітах); розвиток комерційного сегменту ринку та посилення конкуренції; розвиток виробництва міні-, мікро-, нано- та піко супутників; комерційні туристичні польоти у космос; та розроблення технологій, які дозволять здійснювати запуск ракети-носія з корисним навантаженням в декілька супутників одночасно [4, с.29-30].

Місце України на світовому космічному ринку обумовлено участю в міжнародних проектах, що визначає конкурентоспроможність України по запуску корисного навантаження на комерційній основі на геостаціонарні орбіти з використанням вітчизняних ракет-носіїв важкого класу. Цільовим сегментом, де продукція українського космічного комплексу має попит, є державний та комерційний геостаціонарний сегмент з можливістю запуску корисного навантаження масою від 2 до 5 тон [2]. Тому, з метою забезпечення конкурентоспроможності продукції космічної галузі України на світовому ринку, постає питання адаптації космічної галузі України до сучасних глобалізаційних процесів, що відбуваються на світовому космічному ринку через розвиток процесів комерціалізації, формування попиту на технічні спеціальності серед молоді та вирішення питань фінансування.

Бібліографічні посилання:

1. Аэрокосмический вестник. Ноябрь-декабрь 2005. – С. 30-43.
2. Офіційний сайт ДП КБ «Південне» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.yuzhnoye.com/>
3. The Vision and Strategy of the Korean Aerospace Industry [Електронний ресурс] // Korea Overseas Information Service. – 2008. – Режим доступу: <http://www.defense-aerospace.com>
4. World Space Systems Briefing – Briefing Book Series. [Електронний ресурс] // Teal Group Corporation. – April 2007. – Режим доступу: <http://www.tealgroup.com>

К.В. Протасова

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

СПРЯМУВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ОСВІТИ У НІМЕЧЧИНІ

Проаналізовано ознаки та риси вищої освіти в Німеччині та визначено перспективні напрями запровадження зарубіжного досвіду в Україні.

Досвід німецької вищої школи свідчить про побудову їх освітніх програм за принципами інтеграції, спеціалізації та високого рівня фінансування (30-33 млрд. євро на рік) й підтримки з боку держави та приватних господарств.

Так, згідно Болонського процесу, інтегрований блок освітньої програми підготовки розрахований на основну масу тих, хто навчається, а спеціальний блок допомагає задовольнити інтереси і розвинути здібності окремих груп студентів. На третьому році навчання студенти обирають відповідну галузь, у якій вони планують надалі навчатися, та розробляють разом зі своїм консультантом індивідуальний навчальний план, основними особливостями якого є варіативність, вільний вибір основних дисциплін та предмета дослідження. Індивідуальні навчальні плани будуються за модульно-блоковою системою. До першого блоку входять обов'язкові предмети, згідно з відповідною спеціалізацією. Елективні предмети (загальноосвітні та спеціальні) акумулюються в другому блоці. Вибірковість цих курсів зумовлена тим, що кожен студент самостійно обирає предмети з поданого списку відповідно до своїх інтересів, схильностей та здібностей. До третього блоку належать факультативи. Право вибору предметів із різних списків (блоків) врівноважує загальні вимоги до студентів, їхні індивідуальні здібності й інтереси.

Виявлено, що у вищих навчальних закладах (ВНЗ) Німеччини значна увага приділяється науковій роботі студентів, а її результати відображаються в курсових та дипломних роботах. Окреслені стратегії реалізуються на практиці шляхом інтенсифікації традиційних форм навчання: семінарів-дискусій, проблемних, дослідницьких, міжпредметних семінарів, семінарів, які проводять студенти самостійно, додаткових лекцій та семінарів. Водночас використовуються й специфічні: "літні та канікулярні академії", щорічні федеральні конкурси з різних дисциплін, мікрОВикладання (тренінги), складання проектів з елементами наукового дослідження,

участь у реальних розробках на замовлення федеральних та земельних міністерств, “Bruckenkurse” (допомагають набути знання для фахового навчання в системі переходу “гімназія-вищий навчальний заклад”), Kompaktkurse (проводяться на початку або в кінці семестру, коли щоденно впродовж двох тижнів опрацьовується одна й та ж тема), Projektstudien (вирішуються практичні питання з відповідної професійної галузі), навчальні поїздки країною та за кордон тощо. Також велике значення надається самоорганізації роботи в спеціальних гуртках. На семінарських заняттях часто використовується вільна групова дискусія, що стимулює самостійність та ініціативність при обговоренні проблем.

У сучасних умовах головна увага в університетському процесі приділяється не інформативній стороні навчання, а спонуканню студентів творчо мислити, глибоко аналізувати факти, виробляти здатність до критичних суджень і потребу в постійному оновленні знань. Студенти беруть участь у заходах центрального або регіонального значення, де проводяться дискусії з актуальних питань та проблем сучасності. Також кожен з них перед отриманням диплому повинен обов'язково взяти участь у роботі „Wochenblock“ (тижневий семінар).

Завдяки тісному зв'язку навчальних закладів з підприємствами, студенти користуються можливістю ще під час навчання краще опанувати майбутню професію. Залежно від факультету та курсу практика може займати до третини навчального часу й проходити в країні та за її межами. Великою перевагою є й те, що в цей час заняття проводять не лише штатні професори, а й представники промислових підприємств. Серед методів навчання особливо виділяються “мозковий штурм”, евристичні запитання, багатомірні матриці, емпатія, синектика тощо.

Порівняльний аналіз показав, що одним із першочергових завдань ВНЗ України є адаптація та запровадження зазначених позитивних елементів німецького досвіду у навчально-виховний процес ВНЗ України щодо поєднання теорії, практики та державного управління у сфері освіти. В Україні все більшого значення в створенні умов для ефективного розвитку інтелектуально-творчих здібностей особистості треба приділяти інформатизації та інтелектуалізації освіти у сфері науково-технічного обміну, дистанційного навчання та підвищення кваліфікації. Розвиток інформаційних і телекомунікаційних технологій, матеріально-технічної бази ВНЗ дозволить здійснювати інформаційне забезпечення навчального процесу через мережу Internet або шляхом створення власних інформаційних систем, що може мати

значні переваги, оскільки завдяки екстериторіальності можна надавати освітні послуги всім, хто може та бажає їх отримати, а не лише тим, котрі знаходяться в аудиторії. Студенти та слухачі самі зможуть планувати час для заняття, що дозволить краще організувати процес навчання, виходячи з індивідуальних потреб.

В цілому досліджуючи ознаки та риси вищої освіти в Німеччині можна відзначити за доцільне поширення поглиблення спеціалізації, індивідуалізації та інформатизації навчання в системі вищої освіти України, що сприятиме не тільки вдосконаленню навчального процесу, але й інтеграції нашої країни в сучасний світовий освітній простір і створить необхідні умови для вільного спілкування студентів, викладачів і науковців у межах освітнього світового співтовариства.

Бібліографічні посилання:

1. Офіційний сайт Федерального міністерства освіти та дослідження Німеччини (Електрон. ресурс) / Спосіб доступу: <http://www.bmbf.de>

2. Jochen KrauЯ. Deutsche Hochschulen im Ausland. – Munchen., 2006.

3. Офіційний сайт Федерального статистичного агентства Німеччини (Електрон. ресурс) / Спосіб доступу: <http://www.destatis.de>

УДК 339.9

О.В. Сливенко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

РОЗВИТОК СПІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Проаналізовано переваги та недоліки розвитку підприємств в умовах глобалізації. В якості успішного прикладу створення спільного підприємства в Україні розглянуто роздрібну торговельну мережу Groupe Auchan SA.

Глобалізація впливає на формування єдиного підприємницького середовища. Зростання ролі зовнішніх факторів в економіці, створення єдиного світового ринку без національних бар'єрів та забезпечення однакових правил гри для всіх учасників стимулюють національні та міжнародні компанії до створення спільних підприємств в нових бізнес-середовищах. Всеохоплюючі процеси глобалізації та прагнення

національних компаній до глобального розширення своєї діяльності з мінімальними ризиками обумовили актуальність досліджуваної теми.

Сьогодні створення спільних підприємств є дуже поширеною міжнародною стратегією, адже воно допомагає вирішити головну проблему міжнародного бізнесу — подолання відмінностей національних культур, які виявляються в особливостях ведення справ в певному бізнес-середовищі. Спільне підприємство базується на угоді, відповідно до якої два або більше незалежних партнерів спільно володіють та управляють зарубіжним підприємством [4]. У найтипівішому спільному підприємстві акції розділені між двома власниками порівну (“50/50”), а контроль за оперативною діяльністю покладений на групу менеджерів.

Спільні підприємства забезпечують учасникам бізнесу наступні переваги:

- компанії виграють від знання місцевим партнером умов конкуренції, культури, мови, ділових та політичних систем країни господаря. Так, наприклад, в спільне підприємство можуть об'єднатись компанія, яка має технологічне ноу-хау, продукцію та/або виробничі потужності, та компанія, яка має значний досвід у сфері маркетингу та/або знання місцевих умов ведення бізнесу, необхідних для конкурентної боротьби в новому бізнес-середовищі;

- якщо витрати на розробку продукції та ризик виходу на іноземний ринок досить значні, фірма може отримати переваги, розділивши ці витрати та/або ризики зі своїм місцевим партнером;

- в багатьох країнах, з огляду на політичні умови, спільні підприємства є єдиним реальним способом входження до ринку. На практиці доведено, що спільні підприємства з місцевим партнером не потерпають від значного ризику національної або іншої форм державного втручання. Це є наслідком того, що місцеві партнери, скоріш за все, мають певний вплив на формування політики країни-господаря, виступають проти національного або державного втручання;

- компанії-власники спільних підприємств можуть самостійно зменшити негативний прояв можливих недоліків шляхом укладання письмових угод, які б регулювали спірні моменти здійснення операційної діяльності.

- спільні підприємства швидко пристосовуються до змін зовнішнього середовища, тому їх створення є часто використовуваним засобом організації підприємництва в країнах з формованою економікою (наприклад, країнах СНД і Східної Європи) [4].

Поряд з наявними перевагами в процесі створення та діяльності спільних підприємств можна виокремити декілька недоліків:

- компанія, яка входить до складу спільного підприємства, ризикує передати партнеру контроль за своєю технологією, ноу-хау;

- спільне підприємство не забезпечує компанії належного контролю за операційною діяльністю своїх філій, хоча такий контроль може виявитись

необхідним для економії грошових ресурсів за рахунок місцезнаходження та кривої досвіду;

– спільна власність може стати причиною конфліктів та боротьби за право контролю між компаніями-інвесторами, які мають різні цілі та/або погляди на можливу стратегію подальшого розвитку, що в результаті може призвести до ліквідації спільного підприємства [1, с. 542-543].

Сьогодні в Україні функціонують спільні підприємства, в тому числі з власністю міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав. Одним з прикладів успішних діяльності спільних підприємств є україно-французька торговельна мережа Groupe Auchan SA, зареєстрована в Україні як ТОВ “Ашан Україна Гіпермаркет”. Groupe Auchan SA, один з найбільших світових ритейлерів, при виході на український ринок вперше за свою практику уклав партнерство з місцевим оператором. Так, в 2007 р. французька транснаціональна компанія придбала 20% мережі супермаркетів “Фуршет”, та цей альянс став для Groupe Auchan SA вимушеним, адже міжнародна компанія не змогла самостійно вийти на український ринок роздрібної торгівлі [3]. Крім того, залучивши до своєї діяльності національного партнера, Groupe Auchan SA тим самим перестраховувала свою діяльність від небажаних впливів на місцевому рівні, забезпечуючи розподіл ризиків з національним оператором [2, с. 30]. На сьогоднішній день Groupe Auchan SA розширила свою мережу на території України до 7 гіпермаркетів, охопивши 4 області, та працевлаштувала 3800 українців [3].

Таким чином, розвиток інституту спільного підприємництва є дуже поширеною міжнародною стратегією в умовах глобалізації, що може бути бажаним як з економічних, політичних, так і культурних причин. Особливо доцільним є застосування даної міжнародної стратегії в країнах з трансформаційною економікою, наприклад в Україні.

Бібліографічні посилання:

1. Гіл, Чарльз В.Л. Міжнародний бізнес: Конкуренція на глобальному ринку / Пер. з англ. А. Олійник, Р. Ткачук. — К.: Видавництво Соломії Павличко “Основи”, 2001. — 856 с.
2. Касьянов Я. Економіка “титанів” на товарних ринках України / Я. Касьянов // Маркетинг в Україні. — 2008. — №4. — С. 28–33.
3. Реклама, маркетинг, PR [Електронний ресурс]: Воз и маленькая тележка. Французский Auchan купил 20% украинского “Фуршета”. — Режим доступу: <http://www.sostav.ru/>.
4. Стратегії міжнародного розвитку компанії — Режим доступу: <http://toplutsk.com/>.

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ВИТРАТ
ВІД ЗВИЧАЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА В
СУЧАСНИХ УМОВАХ**

Проведено аналіз публікацій наукової та навчальної літератури щодо класифікації витрат діяльності підприємства та проведення їх економічного аналізу. Розроблені напрями проведення аналізу витрат як від окремого виду діяльності, так і діяльності промислового підприємства в цілому, з урахуванням обмеженості інформаційної бази.

Основним принципом діяльності кожного промислового підприємства є одержання максимального прибутку при мінімальних витратах. Позитивний фінансовий результат досягається підприємством при перевищенні доходів над відповідними витратами і є узагальнюючим якісним показником ефективності господарювання. Тому, нестабільний стан економіки країни вимагає від підприємств регулярного аналізу витрат діяльності і визначення шляхів їх скорочення з метою підвищення ефективності господарювання. Таким чином, витрати є одним з головних об'єктів обліку і аналізу в процесі здійснення господарської діяльності.

В джерелах економічної наукової та навчальної літератури питанням економічного аналізу витрат діяльності підприємства присвячені роботи Болух М.А., Бурчевського В.З., Власюк Т.М., Гадзевича О.І., Горицької Н.Г., Костенко Т.Д., Мельник В.М., Мних Є.В., Нестеренко Н.В., Панкова В.А., Підгори Є.О., Салиги К.С., Салиги С.Я., Тарасенка Н.В., Фролової Т.О., Цал-Цалко Ю.С., Череп А.В., Чернелевського Л.М., Шеремета О.О., Яриш О.В. та ін.

В процесі дослідження автором було виявлено, що науковці [1, с. 59-64; 2, с. 179-215; 6, с. 83-95; 7, с. 408-437; 8, с. 86-98], в основному, розглядають аналіз витрат від основної операційної діяльності, тобто витрат, які пов'язані з процесом виробництва та реалізації продукції, робіт, послуг, що включає аналіз витрат за економічними елементами, аналіз витрат за калькуляційними статтями, аналіз собівартості окремих видів продукції, аналіз витрат на одну гривню чистого доходу від реалізації продукції (робіт, послуг), що здійснюються на основі даних бухгалтерського обліку та форми фінансової звітності № 2 «Звіт про фінансові результати», приділяючи недостатньо уваги аналізу витрат від інших видів звичайної діяльності промислового підприємства.

Однак, на фінансовий результат діяльності підприємства значно впливають і витрати від фінансової, інвестиційної та іншої діяльності підприємства, і в більшості випадків позитивний фінансовий результат діяльності підприємства від основної

операційної діяльності стає від'ємним за рахунок його зменшення від збитку від інших видів звичайної діяльності підприємства.

Для проведення якісного аналізу витрат, на підставі аналізу робіт вітчизняних вчених, автором була систематизована їх класифікація [4, с. 2534].

Значною перешкодою на шляху до виконання аналізу звичайних витрат діяльності підприємства є обмеженість інформаційної бази, яка, як правило, представлена формами бухгалтерської фінансової звітності та формою статистичної звітності №1 – підприємництво «Звіт про основні показники діяльності підприємства». Інформація про витрати, яка наведена у облікових регістрах підприємства, зазвичай, є комерційною таємницею підприємства та доступ до неї – обмежений. Тому, на нашу думку, для проведення якісного аналізу витрат від видів звичайної діяльності промислового підприємства необхідно використовувати інформацію форм бухгалтерської фінансової звітності №2 (для проведення загальної оцінки витрат, які отримує підприємство в процесі звичайної діяльності) та №5 (для аналізу витрат від іншої операційної, фінансової, інвестиційної та іншої звичайної діяльності підприємства) [5, с. 32]. Аналіз від конкретного виду діяльності, на нашу думку, включає аналіз їх складу, структури та динаміки, а також структури абсолютного відхилення витрат [3, с. 160-163; 5, с. 33-36].

Наступним етапом аналізу витрат діяльності підприємства є аналіз витрат на 1 гривню доходу від відповідного виду звичайної діяльності підприємства, що дозволяє оцінити віддачу від використання ресурсів і коштів від відповідного виду діяльності підприємства [5, с.38].

В результаті даного наукового дослідження були сформовані теоретичні та практичні аспекти проведення економічного аналізу витрат від звичайної діяльності промислового підприємства в сучасних умовах, з врахуванням обмеженості інформаційної бази, який дозволяє детально проаналізувати їх склад, структуру, динаміку як окремого виду діяльності, так і діяльності підприємства в цілому, та визначити вплив їх змін на фінансовий результат діяльності промислового підприємства.

Бібліографічні посилання:

1. Гадзевич О.І. Основи економічного аналізу і діагностики фінансово-господарської діяльності підприємства / О.І.Гадзевич. – К.: Кондор, 2007. – 180 с.
2. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства: [навч. посіб.] / Т.Д. Костенко, Є.О. Підгора, В.С. Рижиков, В.А. Панков. – [2-е вид. переробл. та допов.]. – К: ЦУЛ, 2007. – 400 с.
3. Економічний аналіз (практикум): [навч. посіб.] / О.П. Антонюк, Т.М. Ступницька, Н.М. Купріна, І.Є. Підгорна. – Львів: «Магнолія 2006», 2010. – 320 с.
4. Купріна Н.М. Оцінка підходів до класифікації витрат діяльності промислового підприємства з метою проведення їх економічного

аналізу / Н.М. Купріна, І.О. Соловйова // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць. – Вип. 256. – Т. X. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. – С. 2532-2539.

5. Купріна Н.М. Удосконалення підходів щодо проведення економічного аналізу витрат діяльності промислового підприємства / Н.М. Купріна, І.О. Соловйова // Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. Науки: економіка, політологія, історія: зб. наук. праць. – Одеса: ОДЕУ, 2010. – С. 30-39.

6. Мельник В.М. Основи економічного аналізу. Короткий теоретико-методологічний курс / В.М. Мельник. – К.: Кондор, 2003. – 123 с.

7. Мних Є.В. Економічний аналіз: [підруч.] / Є.В. Мних. – [2-е вид. переробл. та допов.]. – К.: ЦНЛ, 2005. – 472 с.

8. Чернелевський Л.М. Економічний аналіз на підприємствах харчової промисловості: [навч. посібник] / Л.М. Чернелевський, О.В. Михайленко. – К.: УДУХТ, 2000. – 179 с.

УДК 339.7

М.В.Стукало

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

АНАЛІЗ ЙМОВІРНИХ СЦЕНАРІЇВ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ

Проаналізовані ймовірні сценарії розвитку світової фінансової системи в умовах перманентних фінансових криз. Найбільш ймовірним визнано поєднання окремих елементів існуючих концепцій та пропозицій реформування світової фінансової системи.

Світова фінансова система повинна створювати сприятливі умови для розвитку виробництва, міжнародного поділу праці, забезпечувати безперебійне функціонування її структурних елементів, опосередковувати експортно-імпорتنу діяльність, регулювати міжнародні розрахунки, забезпечувати міжнародну фінансову стабільність. Глобальні фінансові кризи, що набувають перманентного характеру, ставлять під сумнів ефективність виконання цих функцій. Це актуалізує дослідження сучасних трансформаційних і структурних перетворень, питання реформування і реструктуризації базових принципів і механізмів функціонування існуючої валютно-фінансової системи.

Тривалий час в основу функціонування світової фінансової системи була покладена ідеологічна доктрина монетарно-ліберальної моделі, відома з 1989 року як «Вашингтонський консенсус», принципи якого використовувалися при формуванні економічної політики більшості країн Латинської Америки, Азії, Східної Європи і призвели до численних фінансових криз і дефолтів в цих країнах у 1990-2000 рр. [1]. Враховуючи це актуалізувався пошук альтернативних моделей економічного розвитку, яким став «Пекінський консенсус». Важливими постулатами доктрини «Пекінського консенсусу» є підвищення частки ВВП, що перерозподіляється державою, та посилення державного контролю над великим приватним капіталом. «Пекінський консенсус» сприймається як доктрина економічної регіоналізації, що спричиняє створення кількох взаємодіючих і конкуруючих між собою регіональних груп, які формують фундамент сучасного багатополосного управління світовою економікою. Посилення ролі держави і міждержавних об'єднань є визначальною рисою доктрини «Пекінського консенсусу». При цьому роль більшості міжнародних фінансових організацій стає другорядною [1].

Необхідність реформування світової фінансової системи не викликає сумнівів ще й тому, що вона базується виключно на довірі до долара США, послаблення позицій якого на міжнародних ринках призвело до виникнення ознак можливого переходу до мультивалютного формату [2]. У пошуках оптимального рішення пропонуються різні системи, у тому числі срібний і золотий стандарти, золото-девізний стандарт, Бреттон-Вудська система [3]. У 2009 році Групою 20 були розроблені заходи для виходу з кризи: відновлення довіри, темпів економічного зростання і робочих місць, зміна фінансової системи для поновлення кредитування, посилення фінансового контролю для поновлення довіри, реформування міжнародних фінансових інститутів для подолання нинішньої кризи і запобігання майбутнім, розвиток світової торгівлі та інвестицій і відмова від протекціонізму для підтримки економічного процвітання, встановлення довгострокового і стабільного економічного зростання. Зрозуміло одне, що міжнародна резервна валюта повинна бути прив'язана до стабільного еталону, емітуватися відповідно до чітких правил, мати гнучку пропозицію, коректуватися тільки відносно попиту, а не економічного стану і суверенних інтересів однієї країни. Разом з тим виникають розбіжності в питанні глибини реформування світової валютної системи. Так, США і Велика Британія вважають, що достатньо лише «навести лад» в окремих складових елементах системи, модернізувати її, але зберегти домінуючий вплив американського долара як основної резервної валюти [4]. Інші країни, у тому числі Росія і Китай, переконані, що сучасні проблеми були закладені саме у Бреттон-Вудсі і необхідні кардинальні зміни, що

передбачали б розширення кола країн, що впливають на світові фінансові відносини, відхід від домінування однієї резервної валюти, посилення контролю за фінансовими потоками і операціями. Одним із ключових принципів нової валютної системи має стати створення нових валютних зон, якими можуть стати зона рубля (Росія, країни СНД і Євразійського економічного співтовариства), зона юаня та ієні (Китай, Японія, країни АСЕАН, інші країни Азіатсько-тихоокеанського регіону), валютна зона країн Латинської Америки на базі країн-членів МЕРКОСУР і країн Антської групи, зона «золотого динара» (55 країн-членів Ісламського банку розвитку).

Сучасна фінансова криза виявила основні недоліки світової фінансової системи, які потребують негайного вирішення у рамках її реформування. З'явилася тенденція до багато полярності світової валютної системи і формування нових центрів фінансової сили, які можуть протистояти США. Одним із шляхів розвитку може стати посилення ролі СДР і розширення її кошика. Іншим сценарієм може слугувати посилення ролі фінансових інститутів або створення нових. Також існує варіант щодо забезпечення міжнародної резервної валюти енергоносіями, тобто створення енерговалюти, оскільки енергоносії виступають унікальним товаром-інваріантом. Найбільш ймовірним вбачається поєднання декількох наведених вище сценаріїв, що стане підґрунтям створення стабільної світової фінансової системи.

Бібліографічні посилання:

1. Науменкова С. Формування нової фінансової архітектури. Основні питання та можливі виклики для України / Науменкові С. // Вісник НБУ. – 2010. – №1. – С.8-13.

2. Булкою О. Регіоналізм як визначальний вектор зародження валютного полі центрizmu / Булкою О. // Вісник КНУ. – 2009. - №110. – С.36-39.

3. Чжу Сяочуань Реформа международной финансовой системы / Сяочуань Ч.: [електронний ресурс]. – Режим доступу: www.fedspeak.ru/090323%20-Zhou Xiaochuan Reform Intern Monetary System.pdf

4. Кержковська Д.Р. Проблеми і перспективи розвитку світової валютної системи в умовах глобальної економічної кризи Д.Р.Кержковська // Механізм регулювання економіки. – 2010. - №1.: [електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mre/2010_1/5_7.pdf

О. Л. Притикіна, А. Л. Сурніна

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРОЦЕСУ
АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ НА
СУЧАСНОМУ ЕТАПІ**

В роботі досліджуються основні показники, що відбивають стан сучасного руху молоді, який здійснюється з метою отримати освіту за кордоном, й окремі його наслідки для країн-донорів і реципієнтів.

Протягом останніх двох десятиріч міжнародна міграція стала чи не найбільш динамічним явищем світової економіки. Зокрема, у 2005 р. обсяг світового міграційного потоку дорівнював 191 млн осіб, що майже в 2,5 рази перевищувало відповідний показник 1965 р. [1, с. 39]. За різними оцінками у 2010 р. міждержавні переміщення здійснило від 213 до 216 млн осіб, тобто близько 3% населення Землі [5, с.18; 6].

На тлі цієї тенденції невпинно набирає сили й процес міжнародного руху студентів, чому сприяє ціла низка факторів як особистісного характеру, так і зовнішніх (серед останніх можна виділити більшу відкритість кордонів внаслідок глобалізації й заходи із залучення талановитої молоді, що вживаються урядами розвинених держав) [1, с. 39]. За даними ОЕСР, станом на 2008 р. у світі налічувалося 2,9 млн освітніх мігрантів [3, с. 78]. Аналітики прогнозують, що у 2025 р. понад 7 млн осіб навчатимуться за кордоном [2, с. 60].

Що стосується напрямків академічної міграції, то 85% студентів їдуть на навчання до країн ОЕСР, зокрема до США (21,4% освітніх мігрантів), Великобританії (12,6%), Франції (8,8%), Австралії (7,6%) та Німеччини (7,4%) [3, с. 78]. Проте за часткою іноземців у загальній чисельності студентської молоді лідирують Нова Зеландія (28,9%) та Австралія (20,6%). Високі значення даного показника також спостерігаються в Швейцарії, Великобританії, Австрії, Бельгії та Німеччині (понад 10%). Незважаючи на велику кількість освітніх мігрантів в США, їхня частка не перевищує 3% від обсягу студентства в цілому [2, с. 65]. Майже кожен другий іноземний студент у світі є вихідцем з Азії (47,4%), кожен четвертий – з Європи, кожен десятий – з Африки, і лише один із двадцяти належить до громадян країн Південної Америки. Серед основних країн-донорів освітніх мігрантів

варто виділити Китай (15%), Індію (5%), Корею (4%) та Німеччину (3%) [3, с. 78; 4].

Більшість іноземних студентів їдуть вивчати економічні науки та менеджмент (23%); на факультети природничих та технічних наук вступають 15% та 14% прибулих відповідно. Варто зазначити, що майже 40% освітніх мігрантів здобувають ступінь магістра, в той час як у цілому серед студентів дану кваліфікацію отримують лише 11% [4].

Не дивлячись на те, що питома вага осіб, які навчаються за кордоном, становить лише 3% від загальної кількості студентської молоді, академічна мобільність значно впливає як на приймаючі країни, так і на держави походження. Цей вплив виявляється настільки суттєвим, що «на сьогоднішній день транскордонна освіта сприймається як засіб, який сприяє економічному розвитку» [2, с. 70]. Все це привертає увагу науковців до необхідності глибокого дослідження наслідків від освітньої міграції.

Так, держави-реципієнти іноземних студентів отримують цілу низку переваг як економічного, так і соціально-політичного характеру. *По-перше*, освітні мігранти є джерелом великих прибутків. Наприклад, завдяки студентській міграції бюджет США у 2006-2007 начальних роках отримав додаткових 14,5 млрд дол.; Великобританії – 11,1 млрд дол. тільки у 2001 р. [3, с. 80; 2, с. 72]. *По-друге*, іноземні студенти в майбутньому можуть поповнити лави висококваліфікованих фахівців в приймаючій країні. Так, 75% китайських студентів, які навчалися в США в 1987-1999 рр., так і не повернулися на батьківщину. Дана тенденція є характерною й для інших розвинених країн. Зокрема, 15-20% освітніх мігрантів в Канаді, 13% в Новій Зеландії та близько 27% у Великобританії отримали роботу в приймаючій державі. Про внесок іноземних випускників американських ВНЗ, які залишилися в США, в інноваційний розвиток економіки країни свідчать результати дослідження Г. Челларакс, К. Маскус та А. Мату, відповідно до яких збільшення частки іноземців серед випускників ВНЗ на 10% призводить до зростання кількості патентів, виданих ВНЗ, на 6%, а корпоративному сектору – на 6,8%. *По-третє*, освітні мігранти стимулюють модернізацію та розвиток структури ВНЗ, появу нових напрямків і підрозділів тощо. Серед негативних наслідків академічної мобільності можна виділити певне обмеження доступу місцевої молоді до вищої освіти внаслідок притоку іноземців. Дослідження М. Регетса в США показало, що за збільшення кількості освітніх мігрантів на 100 чол., чисельність білих американських студентів зростала лише на 33

особи, а кількість студентів-громадян США азіатського походження « зменшувалася на 7 чол. Для країн-донорів інтенсифікація процесів академічної мобільності може загрожувати так званим «відтоком мізків», хоча в той же час студентська міграція допомагає державам, що розвиваються, подолати обмеженість власних освітніх систем [2, с. 71-72].

Таким чином, можна стверджувати: освітня міграція здійснює глибинний вплив на економіки як країн-донорів, так і реципієнтів. Широке дослідження ефектів від академічної мобільності на державному рівні забезпечить підґрунтя для розробки ефективної міграційної політики, в тому числі щодо залучення молодих фахівців з іноземними дипломами до розбудови інноваційної економіки України прискореними темпами.

Бібліографічні посилання:

1. Припикіна О. Л. Розвиток процесу міжнародного руху студентів в сучасних умовах: тенденції й мотиви / О. Л. Припикіна // Прометей: регіональний збірник наукових праць з економіки; Донецький економіко-гуманітарний інститут МОН України; Інститут економіко-правових досліджень НАН України. – 2010. – Вип. 1 (31). – С. 39-43.

2. Цапенко И. П. Международная студенческая миграция [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.riep.ru/works/almanach/0006/almanach0006_060-076.pdf

3. B. Kelley. International Migration – The Human Face of Globalization [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/international-migration_9789264055780-en

4. Global Trends in Student Mobility and Programme Preferences [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.britishcouncil.org/going_global_4_-_international_student_choices_and_the_changing_he_landscape_-_c_chien_-_pp.pdf

5. Migration and Remittances Factbook 2011. Second edition [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://siteresources.worldbank.org/INTLAC/Resources/Factbook2011-Ebook.pdf>

6. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://esa.un.org/migration/>

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РУХУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КАПІТАЛУ В
УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

Досліджено основні риси розвитку сучасного світового інвестиційного ринку, виявлені та проаналізовані глобалізаційні тенденції руху інвестиційного капіталу в світовому господарстві.

Вирішення питань створення сприятливого інвестиційного клімату, управління інвестиційними комплексами, створення інвестиційної інфраструктури та законодавчого забезпечення інвестиційних процесів неможливе поза реаліями і тенденціями сьогоденного світу, без аналізу процесів глобалізації світової економіки.

Процеси глобалізації, зокрема динамічний розвиток фінансової сфери призвели до утворення великого фонду фінансових ресурсів для цілей інвестування, економічного зростання та соціального розвитку країн світу. У той же час, як свідчить досвід останніх років, глобалізація призвела до підвищення ризику на ринку інвестиційного капіталу. Тому вчасний розгляд сучасного стану інвестиційного ринку, напрямів світових інвестиційних потоків, виділення та аналіз світових тенденцій міжнародного руху інвестиційного капіталу має першочергове значення для будь-якої держави світу.

Сьогодні ринки капіталів все більше набувають характеру глобальних і міжнаціональних. Світова міграція капіталу поступово перетворюється в інституційно оформлений і керований процес. Проте їй притаманні періодична зміна провідного вектора руху та хвилеподібне коливання інтенсивності інвестиційних потоків.

В сучасній світовій економіці грошовий капітал перестав бути дефіцитним ресурсом, адже світовий фінансовий ринок сприяє максимальній акумуляції тих вільних грошових ресурсів, що є в світі і перетворенню їх в глобальний інвестиційний ресурс. За допомогою світового фінансового ринку відбувається перерозподіл капіталу на основі ринкових принципів: свободи руху, чинників прибутковості та надійності [3, с.57].

Найважливішою сучасною тенденцією стало переважання міжнародного руху капіталу у формі зарубіжних портфельних інвестицій, що значно перевищують за своїми масштабами прямі іноземні інвестиції і міжнародні кредити. Фондові ринки стали основним механізмом перерозподілу фінансових ресурсів в

глобальному масштабі, виступають основним джерелом засобів для держав і приватного сектора.

Що стосується географії потоків, то для зарубіжних фінансових і фінансово-промислових груп інвестування коштів у економіки країн із ринками, що формуються, є вигідною формою вкладень. Незважаючи на ризики, що супроводжують іноземні інвестиції в цих країнах, тут існує дуже великий попит на фінансові ресурси, який обумовлює високу дохідність інвестицій. Зокрема, дуже перспективні для інвестування Бразилія, Російська Федерація, Індія і Китай (країни блоку БРІК). Але такі інвестиції не спрямовані на розвиток у країнах-реципієнтах наукоємних виробництв та тих, що конкурували б із вже існуючими в країнах-донорах. Вони орієнтовані, перш за все, на наближення товарів, що отримані від реалізації інвестицій, до ринків збуту, їх цікавлять сировинні ринки та ринки дешевої робочої сили в країнах-реципієнтах. Таким чином, для таких держав дуже важливим є провадження виваженої політики розвитку, що забезпечувала б розбудову національного науково-технічного потенціалу та продуктивних сил країни при залученні іноземних інвестицій.

Головним джерелом потоків прямих іноземних інвестицій залишаються розвинені країни, в той же час істотно зріс і вивіз інвестицій країнами, що розвиваються, серед яких провідне місце належить Китаю. Насправді, роль країн, що розвиваються, і країн з перехідною економікою як джерел прямих іноземних інвестицій зростає. Рух прямих іноземних інвестицій направлений на зміцнення конкурентних позицій інвесторів і визначається комбінацією трьох чинників: конкурентними перевагами підприємств, регіональними перевагами приймаючих країн і мірою транснаціоналізації [1, с. 384-385].

Що стосується інвестиційної політики країн світу, то тут спостерігається певне роздвоєння. Одночасно впроваджуються заходи з метою подальшої лібералізації інвестиційної діяльності та її заохочення, з одного боку, і заходи щодо посилення режиму регулювання інвестицій в інтересах вирішення завдань державної політики – з іншого [2, с.13-14].

І нарешті, сучасна фінансова система характеризується зростанням обсягу портфельних спекулятивних інвестицій, що призводить до таких негативних явищ, як відтік фінансових ресурсів з реального сектора, неконтрольоване переміщення спекулятивного капіталу, збільшення фінансових ризиків.

На сьогоднішній день структурний розвиток України не відповідає найбільш важливим світовим тенденціям руху інвестиційних потоків. З метою стимулювання іноземного інвестування необхідно здійснити такі заходи:

- диференціювати підходи до податкових та інших пільг іноземним інвесторам з огляду на обсяги інвестицій, сфери інвестування та з урахуванням відповідних пріоритетів розвитку України;

- забезпечити прозорість прийняття інвестиційних;

- деполітизувати економіку країни, сформувати єдині стратегічні цілі та дотримуватися послідовності економічних реформ.

Не враховувати процеси глобалізації, розвивати регіональні економіки поза основних тенденцій розвитку світової економіки – значить лишитися за межами успішної міжнародної інвестиційної діяльності. Головне завдання для економіки України – виробити на основі аналізу існуючого положення випереджаючі рішення щодо упорядкування інвестиційних відносин, регулювання інвестиційного ринку.

Бібліографічні посилання:

1. UNCTAD Handbook of statistics 2010. – Way of access: <http://www.unctad.org/> – 506 с.

2. World Investment Report 2010: *Investing in a low-carbon economy*. – Way of access: <http://www.unctad.org/> – 70 с.

3. Саблук П. Т. Процеси міжнародного руху капіталів та участь у них України / П. Т. Саблук // Економіка України. – 2008. – №8. – с.56-68

УДК 339.178.3(477)

А.О. Цибасв

Харківський інститут банківської справи УБС НБУ (м. Київ)

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ФАКТОРИНГОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Проаналізовано сутність факторингу, нормативно-правову базу стосовно здійснення факторингових послуг, стан ринку факторингових послуг в Україні за останні роки та розподіл факторингових операцій по галузям економіки.

Становлення фінансового ринку України супроводжується запровадженням нових видів фінансових послуг. Однією з таких послуг, що потребує вивчення та розвитку на фінансовому ринку України є факторинг. Необхідність розвитку факторингових відносин в Україні зумовлена станом розрахунків із своїми контрагентами і наявних боргових зобов'язань. Через стрімкий розвиток таких відносин гостро виникла необхідність дослідження факторингу.

Питанням визначення сутності факторингу, його видам, перевагам та недолікам присвячено багато праць таких авторів як Т.Е. Белялов, Ю.С. Скакальський, Л.Ю. Белоусов, Б.З. Гвоздев, Л.В. Руденко. У їх дослідженнях розкрито теоретичні та

практичні аспекти управління дебіторською заборгованістю, розвитку факторингу в Україні [2, с. 237].

Аналіз нормативно-правової бази України в галузі факторингу виявив значну кількість суперечностей і відсутність однозначного трактування в законодавстві сутності факторингової діяльності. Так сутність факторингу визначено в ЗУ «Про банки і банківську діяльність», ЗУ «Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг» та ЗУ «Про податок на додану вартість». Відповідно до ст. 3 Закону України «Про банки і банківську діяльність» факторинг є банківською операцією по придбанню права вимоги з поставки товарів і надання послуг, прийняття ризику виконання таких вимог та інкасація цих вимог [1, с. 24].

Основні переваги факторингових компаній це – оперативність фінансування, а також робота з тими, від кого відмовляються банкіри, наприклад, підприємства, які мають лише одного дебітора.

Ринок факторингу в Україні є досить молодим, який розвивається стрімкими темпами. За 2010 рік кількість та обсяг наданих послуг збільшився майже вдвічі. Інформацію про кількість компаній, які мають право надавати факторинг та обсяги наданих послуг наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Кількість фінансових компаній та наданих послуг

	01.07.08	01.01.09	01.07.09	01.09.2010
Кількість фінансових компаній, які мають право надавати послуги з надання кредитів за рахунок власних коштів, од.	38	41	42	70
Кількість фінансових компаній, які надавали послуги з надання кредитів за рахунок власних коштів, од.	20	24	22	20
Обсяг наданих послуг з надання кредитів за рахунок власних коштів, млн. грн.	98,2	170,45	92,9	255,8

Важливим показником розвитку ринку факторингу є динаміка кількості та вартості укладених фінансовими компаніями договорів факторингу по кварталах наведена на рис. 1.

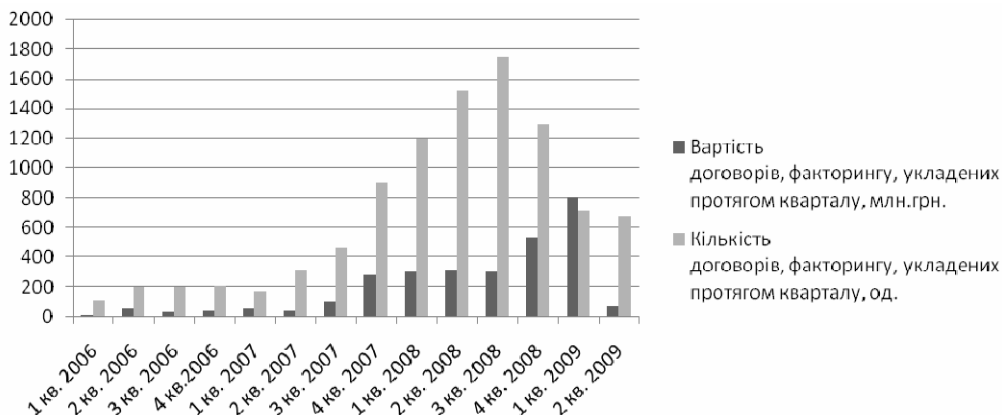

Рис. 1. Динаміка надання фінансовими компаніями послуг факторингу протягом 2006 – 2009 рр.

Згідно з наведеною діаграмою можна спостерігати стрімкий розвиток ринку починаючи з I кварталу 2007 року та зменшення кількості укладених договорів з одночасним з дорожчанням їх вартості з III кварталу 2008 року. Однак за III квартал 2010 року кількість договорів укладених фінансовими компаніями порівняно з аналогічними періодами 2008 та 2009 років стрімко зростають.

Важливим показником, який характеризує факторингові послуги, є джерела фінансування зазначених послуг. Частка фінансування за рахунок банківських кредитів та позичкових коштів юридичних осіб за I півріччя 2010 р. становить 85,6% загального обсягу джерел фінансування факторингових послуг, хоча частка банківських кредитів суттєво зменшилася, а частка позичкових коштів юридичних осіб для фінансування факторингу значно зросла. Характеризуючи структуру джерел фінансування факторингових операцій за I півріччя 2010 р. питома вага власних коштів зросла більше ніж в 60 разів (до 373,6 млн. грн.) порівняно з аналогічним періодом 2009 р.[3, с. 19]. Аналізуючи розподіл факторингових послуг у I півріччі 2009 року то найменшу питому вагу з укладених договорів факторингу за основними галузями має хімічна промисловість – 2%, значну частку займає харчова промисловість – 30%, а найбільшу – 60% охоплюють інші галузі. У I півріччі 2010 року найменшу питому вагу з укладених договорів факторингу за основними галузями мають легка та харчова промисловості, дещо більшу частку займають металургія (1,5%), сфера послуг (2%) та машинобудування (4%), а найбільшу частку (51,7%) охоплюють «інші» галузі [3, с. 39].

Отже, подальший розвиток факторингу дасть змогу не лише уникати кризових явищ, а і буде сприятиме розвитку підприємства, отриманню великих прибутків та збільшенню ринкової вартості підприємства.

Бібліографічні посилання:

1. Закон України “Про банки і банківську діяльність” від 07.12.2000 № 2121 – III – Режим доступу: www.rada.gov.ua
2. Федорченко О.Є. Сутність факторингу та його роль в управлінні дебіторською заборгованістю на підприємстві / О.Є. Федорченко // Економічний простір . – 2008. – №13. – С. 237.
3. Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України – Режим доступу: www.dfp.gov.ua

УДК 504.03

О.В. Шатоха

Національна Металургійна Академія України

**ENVIRONMENTAL ASPECTS OF NATIONAL INDICATIVE
PROGRAM OF THE EASTERN NEIGHBORHOOD
PARTNERSHIP FOR UKRAINE 2010-2013**

Ukraine faces significant challenges to promote environmental protection. National Indicative Programme identifies areas for action for achieving priorities mapped out in the Country Strategy Papers and divides allocations into good governance and the rule of law, implementation of the EU-Ukraine Association Agreement, and sustainable development.

On 2 march 2011, Stefan Fule, EU Commissioner for Enlargement and Neighbourhood policy and Andriy Kluyev, Deputy Prime Minister of Ukraine signed in Brussels the Memorandum of Understanding on the National Indicative Programme for Ukraine for the years 2011-2013. National Indicative Programme (NIP) is managing tool of the European Neighbourhood Policy Instrument (ENPI). NIP identifies areas for action for achieving priorities mapped out in the Country Strategy Papers and divides allocations into three categories: good governance and the rule of law, implementation of the EU-Ukraine Association Agreement (including a Deep and Comprehensive Free Trade Area) and sustainable development.

Despite progress achieved in addressing the heavy environmental legacy of the past, Ukraine’s environment still remains in a critical state. There is an urgent need for integration of environmental considerations and

improvement of energy efficiency in industrial, energy and agricultural sectors and the raising of environmental awareness among consumers. The key environmental issues in Ukraine mostly relate to the air quality, water quality, waste management, nature protection and radiation contamination in the north-eastern part of the country. Support to regional cooperation in the area of environment and climate change will be provided through the ENPI Regional programme.

The objective is to strengthen Ukraine's environment policy development and implementation and the sustainable management of natural resources (relevant sectors could include air quality, water quality and resource management, waste management, industrial pollution, nature protection, marine and coastal environment), to improve the environmental standards for human health safety, to increase environmental cooperation and awareness and to address climate change causes (mitigation) and effects (adaptation) in line with Ukraine's commitments under the Kyoto Protocol and its expected successor agreement.

As regards global environmental issues and climate change in particular, Ukraine has shown keen interest in climate change, in particular the possibilities to use the flexible mechanisms under the Kyoto Protocol, which Ukraine ratified in April 2004. Ukraine has entered into a binding commitment to freeze its greenhouse gas emissions at the 1990 reference level by 2008–2012.

The National Environmental Investment Agency is Ukraine's designated focal point for the implementation of Joint Implementation projects. Fourteen JI projects have been registered at the UN level. The European Commission has continued to support Ukraine in implementing the Kyoto Protocol.

Implementing legislation is not yet fully developed and applied. Ukraine faces difficulties with implementation and enforcement of environment legislation due to limited administrative capacities and financial resources, especially at regional and local levels.

As regards climate change, Ukraine needs to implement the relevant provisions of the Kyoto Protocol to the UN Framework Convention on Climate Change and to prepare for the implementation of a new agreement to succeed the Protocol. Particular attention needs to be devoted to mitigation and adaptation issues, and to ensuring the inclusion of relevant actions in all national plans and budgetary processes. Ukraine has significant possibilities to use flexible mechanisms under this Protocol.

The institutional and administrative capacity needs strengthening, in particular as regards strategic planning, implementation and enforcement. A fully operational Regional Environment Centre (REC) could help to

promote environmental awareness and protection by providing a forum for cooperation between various stakeholders.

Among expected impacts are greater harmonisation and alignment of procedures and policies in environmental sector in Ukraine with EU legislation, norms and practices; development and updating of environmental plans in crucial areas including waste management, air pollution, nature protection, climate change: incorporation into government policies; improved institutional/administrative capacity, accountability and transparency in the environment sector; better environmental condition of the Black Sea and Azov Sea waters; identification and designation of protected areas continued (target – to increase and strengthen management); reduced emissions of greenhouse gases; number of joint implementation projects (especially under Green Investment Scheme) and steps taken to implement post 2012 Climate Agreement; increased preparedness for climate change (mitigation and adaptation, including disaster risk reduction) across sector policies.

Бібліографічні посилання:

1. [A Strong European Neighbourhood Policy](#), 5 December 2007
2. [European Neighbourhood Policy Strategy Paper](#), 12 May 2004
3. <http://www.easternpartnership.org/>
4. Ukraine: Country Strategy Paper 2007-2013
5. Ukraine: [National Indicative Programme 2007-2010](#)
6. Ukraine: [National Indicative Programme 2011-2013](#)

СЕКЦІЯ 4. ПРИРОДНИЧІ НАУКИ ТА ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

УДК 544.654.2

А.М. Алдошин, О.С. Орленко

***Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара* ТИТАН НІТРИД, ЯК НОВИЙ ЕЛЕКТРОДНИЙ МАТЕРІАЛ ДЛЯ ОТРИМАННЯ МІКРОДИСПЕРСНОЇ МІДІ**

Показано принципову можливість отримання мікродисперсних осадів міді на поверхні електроду, покритого плівкою з титан нітриду. Шляхом проведення гальваностатичних та потенціодинамічних досліджень електровідновлення іонів Cu^{2+} на такому електроді виявлено деякі особливості процесу, порівняно з піровуглецевим та мідним електродами.

На сучасному етапі розвитку науки та виробництва особливо актуальним є створення об'єктів з мікро- та нанорозмірами. Важливу роль у цьому відіграє електрохімічний метод, який дозволяє контролювати процес та отримувати матеріали зі спеціальними властивостями шляхом зміни режиму електролізу та електродних матеріалів, а також введенням різноманітних добавок [2, с. 7-42].

У разі катодного отримання мікродисперсної міді виникає потреба у застосуванні електродного матеріалу, який задовольняв би наступним вимогам: його кристалічна структура повинна кардинально відрізнятись від структури міді; процеси розряду-іонізації Купруму повинні знаходитись в області ідеальної поляризуємості електрода; електродний матеріал не повинен абсорбувати атомарну мідь; осад повинен легко відокремлюватись від поверхні електроду.

Традиційно у якості чужорідних використовуються електроди на основі вуглецю (піровуглець, скловуглець). В процесі проведених нами гальваностатичних досліджень електрокристалізації міді з сульфатнокислих розчинів на піровуглецевому електроді з'ясувалося, що крім фазоутворення має місце абсорбція атомів купруму піровуглецем [1, с. 188]. Це ускладнює не лише теоретичні дослідження утворення мікродисперсій міді, а й не дає можливості відокремити їх від поверхні піровуглецю. Перспективними електродними матеріалами є нітридні плівки, нанесені на металічну основу.

Ми використали електрод, покритий плівкою з титан нітриду, який є хімічно стійким, має електронну провідність і задовольняє

поставленим вимогам. В результаті проведених гальваностатичних досліджень електрокристалізації міді на такому електроді в присутності акрилової кислоти та акриламід у з'ясувалося, що процес фазоутворення не ускладнений абсорбцією міді. Показана принципова можливість відокремлення осаду від поверхні електроду.

Проведені потенціодинамічні дослідження електровідновлення іонів Cu^{2+} на електроді, покритому плівкою з титан нітриду, виявили деякі особливості процесу, порівняно з піровуглецевим та мідним електродами. Так, у випадку піровуглецевого та мідного електродів лімітуючою є стадія дифузії реагуючої речовини, а на TiN має місце гальмування переносу електрону. Це може бути пов'язано з особливістю адсорбції молекул води на поверхні титан нітриду, за рахунок якої утворюється щільна плівка, що ускладнює як перенос електронів на катіон Cu^{2+} , так і подальше фазоутворення міді. Крім того, осад міді залишається відокремленим від поверхні електроду.

Подальші дослідження направлені на з'ясування умов гальваностатичного отримання мікродисперсій міді з рядом цінних властивостей. Такі дисперсії можуть стабілізуватися за допомогою полімерних плівок. Їх морфологія аналізувалася за допомогою методів мікроскопії.

Бібліографічні посилання:

1. Варгалюк В.Ф. Оцінка впливу стадії димерізації адатомів на процес електрокристалізації міді / В.Ф. Варгалюк, В.А. Полонський, О.С. Орленко, А.М. Алдошин // Вісник Дніпропетровського університету. – 2010. – Вип. 16. – С. 188–192.

2. Кунтій О.І. Електрохімія та морфологія дисперсних металів / Кунтій О.І. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2008. – 208 с.

УДК 618.3:615.322

Н.Я. Асадуллаєва

Національний фармацевтичний університет

ВПЛИВ ЕКСТРАКТУ АРТИШОКУ НА ПОКАЗНИКИ ФЕТОГЕНЕЗУ НА МОДЕЛІ ПЛАЦЕНТАРНОЇ ДИСФУНКЦІЇ У ЩУРІВ, ВИКЛИКАНОЇ ВВЕДЕННЯМ ЕТАНОЛУ

Проведено дослідження фетопротекторних властивостей хофітолу та референс-препарату солкосерилу на моделі плацентарної дисфункції, що спричинена алкогольною інтоксикацією у щурів.

До медико-соціальних факторів ризику плацентарної дисфункції відносять алкоголізм. В останні роки спостерігається збільшення споживання алкогольних напоїв жінками репродуктивного віку, зокрема вагітними, внаслідок чого серед них зросла кількість частоти випадків алкоголізму. Так, за даними статистики відсоток вагітних жінок, які споживають алкоголь в Україні, становить близько 20%, в США 3-10% [6, с. 1].

Прийом алкоголю під час вагітності призводить до розвитку алкогольного синдрому плоду (АСП) – це сукупність симптомів пошкодження ЦНС, відставання у рості і розвитку та специфічних проявів лицевого дисморфізму. Для дітей з АСП характерно загальне зниження інтелектуальних функцій з порушенням інтеграції візуальної інформації з координацією точних рухів [7, с. 186, 4, с. 31].

Важливе значення в патогенезі АСП мають патологічні зміни в плаценті. Алкогольна інтоксикація призводить до зменшення маси плаценти, звуження судин матково-плацентарного кровообігу, передчасного старіння плаценти [5, с. 24]. Деструктивно-проліферативні зміни у плаценті обумовлюють порушення плацентарного кровообігу, гіпоксію та гіпотрофію плоду [4, с. 32].

Саме тому актуальним питанням репродуктивної фармакології та перинатології залишається пошук нових лікарських засобів для фармакокорекції АСП, який виникає на фоні алкогольної інтоксикації.

Метою даної роботи було вивчення впливу препарату з екстракту артишоку польового (*Synaps scolymus* L.) – хофітолу (Lab. Rosa-Phytopharma, Франція) на показники ембріо- та фетогенезу.

В експерименті використовували вагітних самок білих нелінійних щурів масою 180-220 г. Самок щурів у фазі еструсу підсаджували до самців з розрахунку 2-3 самки на 1 самця. Перший день вагітності встановлювали за наявністю сперматозоїдів у вагінальних мазках [2, с. 30].

Гостру алкогольну інтоксикацію викликали введенням 40%-го етилового спирту у дозі 4 мг/кг з 15-го по 19-й день гестації (в фетальний період) [8, с. 1072]. Хофітол вводили внутрішньощлунково у дозі 50 мг/кг з 14-го по 19-й день вагітності. Референс препаратом був обраний солкосерил (Valeant Pharmaceuticals Switzerland GmbH, Швейцарія), який вводили внутрішньовенно у дозі 0,56 мл/кг за аналогічною схемою, що і хофітол.

На 20-й день вагітності проводили евтаназію тварин з дотриманням правил, які наведені у відповідних положеннях біоетики [3, с. 7]. Ефективність досліджуємих препаратів оцінювали за біометричними показниками розвитку плодів (кількістю живих та резорбованих

плодів, краніо-каудальним розміром (ККР), масою плодів) та маси плаценти [1, с. 134].

Показано, що в умовах гострої алкогольної інтоксикації не спостерігалось зменшення кількості життєздатних плодів, в той же час ембріолетальність зросла в 3,7 рази. Етанол негативно впливав на масу та ККР плодів і призводив до їх вірогідного зменшення, що свідчить про затримку їх внутрішньоутробного розвитку. При цьому, збільшення маси плаценти вказує на включення компенсаторно-приспосувальних механізмів, які призводять до її гіпертрофії.

Введення хофітолу алкоголізованим щурам супроводжувалось значним зменшенням показника післяімплантаційної загибелі в 2,8 рази, а також вірогідним збільшенням показників маси та ККР плодів, маси плацент, що дорівнювали показникам здорових щурів.

На фоні даної модельної патології при введенні препарату порівняння солкосерилу у щурів мало місце лише тенденція до зниження показника ембріолетальності. Такі біометричні показники, як маса та ККР плодів наближались до рівня здорових тварин. Маса плаценти досягала рівня інтактного контролю. Однак за виразністю терапевтичного ефекту хофітол все ж таки мав перевагу над референс-препаратом.

Таким чином, результати проведених досліджень показали, що на моделі плацентарної дисфункції, викликаній гострою алкогольною інтоксикацією вагітних самок щурів, хофітол покращує показники ембріо- та фетогенезу, та має деяку перевагу над солкосерилом.

Бібліографічні посилання:

1. Доклінічні дослідження лікарських засобів: [метод, реком /за ред. О.В. Стефанова]. – К.: Авіцена, 2001. – 528 с.
2. Кабак Я.М. Исследование полового цикла самок грызунов методом влагалищных мазков: практикум по эндокринологии. – М.: Медицина, 1974. – 154 с.
3. Кордюм В.А. // Тези доповідей Першого національного конгресу з біоетики, 17-20 вересня 2001 р. – К., 2001. – С. 7.
4. Разводовский Ю.Е. Алкогольный синдром плода // Медицинские новости. – 2004. – 11. – С. 31-34.
5. Яковлева Л.В., Зайченко Г.В., Ципкун А.Г. та ін. Доклінічне вивчення лікарських засобів, призначених для лікування плацентарної дисфункції: метод. реком. – К.: МОЗ України, ДФЦ, 2009. – 64 с.

6. Ebrahim S.H. Comparison of binge drinking among pregnant and nonpregnant women, United States, 1991-1995 / S.H. Ebrahim, S.T. Diekmann, L. Floyd et al. // Amer. J. Obstet. Gynecol. — 1999. — V. 180. — P.1—7.

7. Matson S.N. Teratogenic Effects of Alcohol on Brain and Behavior / S.N. Matson A. M. Schoenfeld, E.P. Riley // Alcohol Research & Health. — 2001. — V.25, N 3. — P.185—191.

8. Vaglenova J. Aniracetam Reversed Learning and Memory Deficits Following Prenatal Ethanol Exposure by Modulating Functions of Synaptic AMPA Receptor / J. Vaglenova, N. Pandiella, N. Wijayawardhane [et al.] // Neuropsychopharmacology. — 2008. — V.33. — P.1071 -1083.

УДК 637.523:602.4

А.В. Асауляк

Одесская национальная академия пищевых технологий

ПРОИЗВОДСТВО ФЕРМЕНТИРОВАННЫХ МЯСНЫХ ПРОДУКТОВ С ПРИМЕНЕНИЕМ БИОЗАЩИТЫ

Раскрыты перспективы использования стартовых культур микроорганизмов с целью биологической защиты мясных продуктов. Показана целесообразность их применения при производстве ферментированных колбасных изделий. Предложены новые научно-обоснованные и промышленно-апробированные технологии колбас.

Проблема заболеваемости населения болезнями, развитие которых частично связано с питанием, остается крайне важной. Наиболее значимой, с этой точки зрения, является микробиологическая чистота сырья и готового продукта. В связи с этим становится актуальным поиск новых безопасных для потребителей методов снижения микробиологических показателей сырья и готовых изделий. Наиболее перспективным для мясной промышленности являются биологические, безопасные для потребителя ингибиторы роста микроорганизмов на разных этапах производства продуктов, которые называются — биозащита [1, с. 30–31].

В частности биологическая защита включает в себя:

— использование молочнокислых бактерий для ограничения развития нежелательной флоры в мясопродуктах;

— улучшение качества за счет уменьшения количества микрофлоры приводящей к порче;

— обеспечение стабильности и неизменности органолептических показателей.

Процесс изготовления ферментированных колбас является долгосрочным, трудоемким и требует особенной бдительности, так как этот вид продукции не подвергают тепловой обработке. Поэтому в настоящее время в Украине и за границей особое внимание уделяют производству колбас по новым технологиям с широким применением стартовой микрофлоры, что позволяет сократить процесс созревания и расширить колбасный ассортимент.

На кафедре технологии мяса и мясных продуктов Одесской национальной академии пищевых технологий ведутся научно-исследовательские работы, направленные на использование полезной микрофлоры способствующей получению высококачественных колбасных изделий.

Установлено позитивное влияние специально подобранных стартовых культур на органолептические (цвет, вкус, аромат), функционально-технологические и микробиологические показатели исследуемых колбас, а также пищевую ценность и безопасность.

В результате проведенных экспериментальных исследований разработаны новые технологии ферментированных колбасных изделий с улучшенными показателями качества.

Разработки имеют как теоретическую, так и практическую ценность. Весомое научное значение заключается в целенаправленном отборе и обосновании использования стартовых культур при производстве ферментированных колбас, с учетом особенностей их технологии производства.

Предложенные новые технологии колбасных изделий прошли промышленную апробацию и могут быть рекомендованы к внедрению на мясоперерабатывающих предприятиях Украины. Определена экономическая эффективность от их внедрения.

Новизна разработок подтверждена декларационными патентами Украины [2, с. 1–6; 3, с. 1–4].

Библиографические ссылки:

1. Винникова Л.Г. Использование полезной микрофлоры в мясных продуктах / Л.Г. Винникова, Н.Н. Поварова, А.В. Асауляк // Мясное дело. – 2008. – № 11. – С. 30–31.

2. Пат. № 31930. Україна, МПК А 22 С 11/00. Спосіб виробництва сухих ковбас / Віннікова Л.Г., Дубатовка Г.В., Асауляк А.В., Гарбуз В.Г. – № u 200714529; заявл. 24.12.2007; опубл. 25.04.2008, Бюл. № 8.

3. Пат. 52937 Україна, МПК А 23 L 1/31, А 22 С 11/00. Спосіб виробництва сирокочених ковбас [Текст] / Віннікова Л.Г., Асауляк А.В.; заявник та патентовласник Одеська національна академія харчових технологій. – № u 201006525; заявл. 28.05.2010; опубл. 10.09.2010, Бюл. № 17.

УДК 911.3(477.6)

О.Є. Афанасьєв

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

**ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ
РЕГІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
НА ТЕРЕНАХ ПІВДЕННО-СХІДНОЇ УКРАЇНИ**

З точки зору концепції регіонального природокористування запропоноване виділення семи етапів загального континуального процесу формування систем природокористування на теренах Південно-Східної України.

Відомо, що певні суспільні, історичні події у значному ступені зумовлені географічними чинниками. Послідовне застосування системно-еволюційного підходу до дослідження регіональної історії природокористування дозволяє дійти до узагальнюючих висновків у вигляді виокремлення історико-географічних етапів цього процесу. Наголосимо, що історико-географічне дослідження регіональних систем природокористування є актуальним для сучасної наукової думки України завданням. Особливо нерозробленим лишається це завдання в пристосуванні до регіонів Півдня і Сходу України, що багато в чому зумовлене відсутністю тут наукових шкіл історичної географії, а не відсутністю об'єктивних просторово-часових територіальних відмін в особливостях природокористування, формування специфічних економічних, соціально-культурних, етнографічних, конфесійних тощо ідентичностей. Проблеми історичного формування природокористування мають особливо важливе значення для сталого розвитку регіону. Це передбачає необхідність розробки цілісної концепції історико-географічного дослідження процесу природокористування в регіональному вимірі.

Методологія нашого дослідження ґрунтується на законах діалектичного матеріалізму, сучасних парадигмах історико-географічної науки й суміжних галузей знань, що апелюють до просторово-часової неоднорідності досліджуваних явищ. Дослідження спирається на структурний підхід й порівняльно-територіальне

вивчення геоситуацій в регіоні. Альтернативний порівняльно-історичний метод дозволяє простежити зміни конкретних ситуацій й систем природокористування у часі під впливом історично характерних для регіону дослідження чинників і процесів.

У вітчизняній науці практично відсутні ґрунтовні наукові історико-географічні дослідження стадіальності процесу природокористування регіонального змісту. Особливо стосується це й Південно-Східної України (ПдСУ) як історико-культурного, суспільно-господарського регіону. ПдСУ є специфічним регіоном за багатьма ознаками, в т.ч. економічними, культурологічними, суспільними, відрізняється власною історією природокористування й процесами формування антропосфери взагалі. Втім, з позицій історико-географічного наукового напрямку ця регіональна специфічність лишається не дослідженою, тоді як можна говорити, що риси відмінності регіону закладалися й формувалися протягом усього історичного часу, починаючи від первісних суспільств.

Історико-географічний підхід при дослідженні регіональних систем природокористування має кінцевою метою відтворення картини формування регіонального компоненту антропосфери в межах ПдСУ. В зв'язку з цим потрібно періодизувати явище (процес), що вивчається. Пропонована нами періодизація регіонального процесу природокористування ПдСУ включає 7 періодів:

1. 100–40 тис. до н.е. – IV ст.н.е. – первісні форми природокористування, притаманні для прадавніх народів (свідчення щодо яких лишилися у вигляді окремих поодиноких археологічних артефактів), що забезпечили виникнення й розвиток перших ознак демо- й соціосфери;

2. IV – X ст.ст. н.е. – форми природокористування, притаманні для кочових етносів епохи «Великого переселення народів», які використовували степовий простір (в т.ч. й терени ПдСУ) в якості територіального міграційного коридору між Сходом і Заходом, на певний проміжок часу (як-правило, до кількох поколінь), осідаючи в регіоні; виникнення первісних компонентів адміно- й політосфери в регіоні;

3. X – XVII ст.ст. – форми природокористування, що визначалися фронтірним положенням ПдСУ поміж цивілізаційних світів – ісламським й християнським, які змагалися на його теренах за просторово-територіальне панування; час зародження й розквіту особливого етно-культурологічного утворення – Запорозької Січі;

4. XVIII – поч. XIX ст.ст. – форми природокористування періоду колонізаційного характеру опанування степовим простором,

заснування мережі усталених населених пунктів (в т.ч. потужних військових, адміністративних, промислових), формуванням систем сільського господарювання, окремих специфічних форм природокористування (наприклад, лоцманство), інкорпорованих традицій господарювання численних іноземних колоністів;

5. Сер. XIX – поч. XX ст.ст. – форми природокористування, притаманні для періоду перетворення краю у потужний промисловий регіон (початковий період промислової революції), притоку іноземного капіталу, формування й розвитку густої мережі транспортного сполучення, включення регіону ПдСУ в перелік ключових імперських зон «Новітнього освоєння» (т.зв. «Нова Америка»);

6. 1930 – 1980-ті рр. – нові форми природокористування радянського періоду індустріалізації, розвитку інтенсивного сільського господарювання, залучення до початкових форм економічних глобалізаційних процесів, активного суцільного антропогенного перетворення ландшафтів;

7. Від 1990 р. – сучасні форми природокористування, характерні для періоду економічної, соціокультурної, політичної глобалізації, постіндустріального розвитку, переосмислення магістрального шляху подальшого розвитку регіону.

Отже, виділені в процесі історико-географічного дослідження етапи формування систем природокористування на теренах ПдСУ є такими, що відображають ретроспективний характер взаємодії в системі «людина – середовище» в регіоні, характеризуються за цим параметром континуальністю й неперервністю процесу формування антропосфери.

УДК 578.245:579.6

**L.P. Babenko¹, V.V. Mokrozub¹, L.M. Lazarenko¹, L.M. Shinkarenko¹,
Z.M. Olevinska¹, O.S. Voronkova², M. Ja. Spivak¹**

*¹D.K. Zabolotny Institute of microbiology and virology,
National Academy of Sciences of Ukraine*

²O. Gonchar Dnipropetrovsk national university

THE PROSPECTS OF *LACTOBACILLUS ACIDOPHILUS* VK- 3 IMV B-7279 USE TO CORRECT THE BODY IMMUNE RESISTANCE

In the present study was shown that *L. acidophilus* VK-3 IMV B-7279 had immunomodulating activity as it was demonstrated by activation of phagocytic cells system, production of endogenous

interferon and phenotypic changes in the spleen lymphocytes subpopulation under physiological norm and during experimental staphylococcal infection.

World problem of current state of treatment of infectious diseases is the rapid spread of “old” infections, the emergence of new pathogens and unpredictable appearance of aggressive forms of opportunistic microorganisms, including staphylococci, against suppression of the immune system. Promising direction of targeted immunotherapy is probiotics, based on normal microflora of the gastrointestinal tract, including lactobacteria that influence to the activity of innate immune factors and specific immune response [1. p. 1164]. Therefore, the aim of the study was the detection of *L. acidophilus* VK-3 IMV B-7279 immunomodulating activity on the experimental model of staphylococcal infection by studying its effect on functional activity of phagocytic cells system, the spleen lymphocyte phenotype composition and production of interferon [2. p. 32; 3. p. 353].

Materials and methods. The objects of the study were female BALB/c line mice 15-21 g weight. Infection was modelled by intraperitoneal injection of *S. aureus* in a dose of 1×10^9 cells/animal [1. p. 1165]. *Lactobacillus acidophilus* VK-3 IMV B-7279 was injected *per os* by gastric probe once a day for 3 days at a dose of 5×10^6 cells/animal to intact and infected mice (the next day after infection). Phagocytic activity of peritoneal exudate macrophages (MFPE) (using rate of phagocytosis (PR) – the relative number of cells (in percentage), which absorbed latex, and phagocytic number (PN) – the average number of latex particles, captured by one phagocyte) were studied.

Oxygen-dependent activity of MFPE was determined in the NBT-test. The interferon activity in serum were assessed by inhibition of cytopathic test virus (vesicular stomatitis virus) in the sensitive cells culture (L929). Phenotypic definition of spleen lymphocytes was performed using monoclonal antibodies (Mytenyi Biotec, Germany) against CD3⁺, CD4⁺, CD8⁺, CD19⁺ and NK antigens [2. p. 33] Statistical analysis was performed with the Fisher criterion.

Results. It was shown that the functional activity of intact mice macrophages increased after *L. acidophilus* VK-3 IMV B-7279 administration. PR – at 1.6 at the 12th day after this strain administration, and PN – at the 6th day. However, at the 1 and 6th days of study indicators of NBT-test increased. Phenotypic composition of spleen lymphocytes of intact mice varied under the influence of *L. acidophilus* VK-3 IMV B-7279.

The number of CD3⁺ and CD4⁺ T-lymphocytes and natural killer cells in the spleen increased at the 13th day after this strain administration. It should be noted that the number of CD3⁺ T-lymphocytes in the spleen of these mice was higher than in the control group.

The number of CD8⁺ T-lymphocytes in spleen of intact mice that received probiotic culture was at the level of the control group during the observation period (13 days). *L. acidophilus* VK-3 IMV B-7279 administration to intact mice resulted in the stimulation of endogenous interferogenesis. High levels of serum interferon was detected at 1, 3, 6 and 12th days. *L. acidophilus* VK-3 IMV B-7279 did not influenced to the intact mice splenocytes production of γ -interferon, but at the 3th day it increased their capacity to produce α -interferon *in vitro* in response to an adequate stimulation.

It was determined that under the influence of *L. acidophilus* VK-3 IMV B-7279 immunity indicators of *Staphylococcus aureus* infected mice significantly varied. Activation of MFPE was observed after *L. acidophilus* administration to staphylococcus infected mice. Phenotypic changes of T-lymphocytes subpopulation in the spleen was also detected. It should be noted that in mice infected with *Staphylococcus aureus* the number of CD3⁺, CD4⁺, CD8⁺, and CD19⁺ cells did not changed significantly in comparison with the control group. However, after *L. acidophilus* administration, increased level of CD3⁺ and CD4⁺ T-lymphocytes was observed.

Thus, *L. acidophilus* VK-3 IMV B-7279 had immunomodulating activity as it was demonstrated by activation of phagocytic cells system, production of endogenous interferon and phenotypic changes in the spleen lymphocytes subpopulation under physiological norm (intact mice) and during experimental staphylococcal infection [2. p. 31].

The results of our study suggest that comprehensive study of lactobacteria immunomodulating properties is a promising way of probiotic strains selection [3. p. 353]. It should also be concluded that *L. acidophilus* VK-3 IMV B-7279 is perspective for creation a probiotic that can be used for the correction of immunity [4. p. 438] during infectious diseases as well as for prophylactic purposes.

References:

1. Mardch P.A. The vaginal ecosystem //Amer. J. Obstet. Gynecol. – 2006. – Vol. 165, №4. – P. 1163-1168.
2. Spivak N.Ja., Babenko L.P., Mokrozub V.V., Lazarenko L.N. Murine spleen lymphocytes apoptosis in the experimental model of staphylococcal

intravaginal infection // Мікробіологічний журнал. – 2010. – Т.72, №2. – С.29-36.

3. Игнатов П.Е. Иммуитет и инфекция. Возможности управления. – М.: Время, 2002. – 352 с.

4. Масная Н.В., Чуринов А.А., Борсук О.С., Шерстобоев Е.Ю. Особенности реакций иммунной системы мышей разных линий // Бюллетень экспериментальной биологии и медицины. – 2002. – № 8. – С. 437-439.

УДК 546.719:541.49

Д.В. Бобухов

*ГВУЗ «Украинский государственный
химико-технологический университет»*

ХИМИЯ КАРБОНИЛЬНЫХ КОМПЛЕКСОВ РЕНИЯ(I) И ТЕХНЕЦИЯ(I). ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

Проанализированы научные исследования в области химии карбонильных комплексов рения(I) и технеция(I) за последние 10 лет. Представлены разработки кафедры неорганической химии ГВУЗ УГХТУ в этой области.

Современное развитие науки и техники тесно связано с разработкой и применением новых материалов и, в частности, материалов, обладающих комплексом полезных свойств. Среди которых наиболее востребованы: тонкопленочные металлические покрытия, катализаторы, люминофоры и присадки к топливу. Препараторами для таких материалов служат карбонилы переходных металлов.

Химия карбониллов переходных металлов за последнее время получила большое развитие, что объясняется исключительно важными теоретическими результатами, полученными при их исследовании, а также их все более широким практическим применением.

Среди карбонильных комплексов наибольший интерес представляют карбонилы металлов VII-б группы Периодической системы. Это связано, в первую очередь, с наличием большого числа производных карбониллов марганца, технеция и рения, что делает их неисчерпаемым источником для поиска полезных свойств и сфер дальнейшего применения.

Одно из исследовательских направлений, которыми занимается наша кафедра, является химия карбонильных комплексов рения(I),

соединения и материалы на основе которых обладают комплексом ценных свойств. Так моноядерные комплексы на основе трикарбонилрения(I) *fac*-[Re(CO)₃]⁺ с биомолекулами (ДНК, РНК, белки и т.п.) проявляют биологическую активность и могут быть использованы в биомедицине. Комплексный катион [Re(CO)₃(H₂O)₃]⁺ является удобным материалом для разработки фармацевтических препаратов на основе ^{186/188}Re, кроме того он может выступать в качестве модели при изучении химии [^{99m}Tc(CO)₃]⁺. Рений-лантанидные гетероядерные комплексы обладают интенсивной люминесценцией и могут применяться в устройствах, предназначенных для преобразования солнечной энергии, в качестве биологических маркеров, а также в различного рода сенсорных устройствах. Высокая температура плавления (T_{пл} = 3453 K) и хорошая пластичность делают рений привлекательным в качестве высокотемпературного конструкционного материала. Ренийевые пленки и покрытия могут быть легко получены из карбониллов рения путем осаждения рения из газовой фазы (CVD-метод).

В ходе наших исследований были разработаны уникальные методики синтеза пентакарбонилгалогенидов рения(I) Re(CO)₅X (X = Cl, Br, I) [2, 3], синтезирован ряд моноядерных комплексов с дииминами [4], феруловой кислотой, куркумином на основе карбонила рения(I). Разработаны методики синтеза и синтезированы рений-лантанидные гетероядерные комплексы [1]. В ходе совместного исследования с кафедрой неорганической химии Пурского университета (г. Бохум, Германия), в рамках гранта DFG, впервые получен трехядерный комплекс, содержащий комплексные частицы карбонила марганца, ферроцена и карбонила рения [6]

Также была разработана экспериментальная установка по нанесению ренийевых покрытий методом CVD, с помощью которой были получены образцы покрытий на стекле и керамике [5].

В настоящий момент наши исследования сфокусированы на поиске новых лигандных систем и разработке методик синтеза моноядерных комплексов рения с биомолекулами и гетероядерных комплексов на их основе.

Библиографические ссылки:

1. Синтез и спектрально-люминесцентные свойства моно- (Re⁺) и гетероядерных (Re⁺ – Ln³⁺) трикарбонил-галогенидных комплексов / А.

Н. Шаповал, Д. В. Бобухов, Н. В. Русакова [и др.] // Украинский химический журнал. – 2007. – Т. 73, № 9. – С. 34-36.

2. Шаповал А. Н. Синтез пентакарбонилгалогенидов рения(I). I. Восстановление перрената калия гипофосфитом натрия в смеси галогенводородной и муравьиной кислот / А. Н. Шаповал, А. В. Штеменко // Вопросы химии и химической технологии. – 2005. – №3. – С. 32-33.

3. Шаповал А. Н. Получение пентакарбонилиодида рения(I) / А. Н. Шаповал, Д. В. Бобухов, А. В. Штеменко // Украинский химический журнал. – 2008. – Т. 74, № 9. – С. 39-42.

4. Шаповал А. Н. Синтез моно- и гетероядерных производных трикарбонилгалогенидов рения(I) / А. Н. Шаповал, Д. В. Бобухов, А. В. Штеменко // Вопросы химии и химической технологии. – 2007. – № 5. – С. 35-39.

5. Шаповал А. Н. Получение металлических пленок путем термоллиза пентакарбонилгалогенидов рения(I) / А. Н. Шаповал, Д. В. Бобухов, А. В. Штеменко // Наукові праці ДонНТУ. Сер.: Хімія і хімічна технологія. – 2008. – Т. 134, № 10. – С. 118-123.

6. Sequential insertion of three different organometallics into a versatile building block containing a PNA backbone / M. Patra, G. Gasser, D. Bobukhov [et al.] // Dalton Transactions. – 2010. – Vol. 39, № 24. – P. 5617-5619.

УДК 547.217

Я.С. Бондаренко, А.А. Родіонова, О.І. Баранова

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

СИНТЕТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ТРИАЗОЛІНІВ ТА АЗИРИДИНІВ БІЦИКЛІЧНОГО РЯДУ

Проаналізовано та систематизовано хімічні перетворення імідів ендикової кислоти модифікованих введенням азиридинового або триазолінового циклів і подальша їх трансформація під дією нуклеофільних реагентів.

Дослідження хімічних перетворень та біологічної активності різноманітних похідних ендикового ангідриду (1) є об'єктом вивчення нашої дослідницької групи вже більше десяти років. Зокрема наші дослідження спрямовані на розробку шляхів трансформації похідних ендикового ангідриду (1) у нові гетерополіциклічні сполуки.

Вивчення реакцій циклоприєднання арилазидів до похідних (2, 4) ендикового ангідрида (1), яке, в залежності від замісника біля атому нітрогену імідного циклу, призводить до утворення азиридинів (3) [2, с. 1304] або триазолінів (5) [1, с. 1033; 3, с.

1146] дозволило розробити прості критерії підбору реагентів та субстрату для отримання більш реакційноздатних азиридинів (3).

Подальша модифікація триазолінів (5) в реакціях з нуклеофільними реагентами призводить до внутрішньомолекулярної циклізації і дала змогу отримати каркасні амінокислоти та їх похідні (6) [2, с. 1304].

Проведено комплексне спектральне дослідження синтезованих сполук.

Бібліографічні посилання:

1. Взаимодействие иминов ряда норборнена с ароматическими азидами / Тарабара И.Н., Касьян А.О., Яровой М.Ю. [и др.] // Журн. орган. химии. – 2004. – Т. 40. – С. 1033.
2. Касьян Л.И. Новые производные 2-(3,5-диоксо-4-азатрицикло[5.2.1.0^{2,6}])дец-8-ен-4-ил)уксусной кислоты. Синтез и реакционная способность / Л.И. Касьян, И.Н. Тарабара, А.А. Жураковский // Журн. орган. химии. – 2007. – Т. 43. – 1303.
3. Структура и реакционная способность гидразида бицикло[2.2.1]гепт-2-ен-эндо-5, эндо-6-дикарбоновой (эндиковой) кислоты / Касьян Л.И., Тарабара И.Н., Шишкина С.В. [и др.] // Журн. орган. химии. – 2005. – Т. 41. – С. 1145.

УДК 37(09):908(477)

Л. В. Войтова

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ЕТАПИ РОЗВИТКУ ШКІЛЬНОГО КРАЄЗНАВСТВА В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ (20–30-ті РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ)

Виявлено та обґрунтовано етапи розвитку шкільного краєзнавства в загальноосвітніх навчальних закладах України у 1920–1933 рр.: становлення, активізації та згорання шкільного краєзнавства.

Модернізація освітньої галузі України, зумовлена соціально-економічними і політичними змінами, спричиняє трансформації в навчально-виховному процесі, однією з яких є запровадження вивчення основ краєзнавства. Відповідно до «Концепції краєзнавчої освіти та виховання» [1], Указу Президента України «Про заходи щодо підтримки краєзнавчого руху в Україні» [3] та «Програми розвитку краєзнавства на період до 2010 року» [2] мета вивчення краєзнавства полягає у відродженні історичної пам'яті, у національно-патріотичному вихованні, вихованні любові до рідного краю, відповідальності за збереження історико-культурної спадщини, сприяючи формуванню національної самосвідомості учнів, їхніх пізнавальних інтересів. У цьому контексті особливе значення має досвід 20–30-х років ХХ століття.

Історико-педагогічний аналіз шкільного краєзнавства дав змогу виявити і обґрунтувати етапи його розвитку в загальноосвітніх навчальних закладах України у 1920–1933 рр.:

I етап (1920–1924 рр.) – спостерігається поживлення краєзнавчої роботи на місцях, поширення краєзнавчого руху; ліквідація старої системи освіти та створення нової, невідповідність навчальних програм новим вимогам тогочасної школи, запровадження краєзнавства у навчально-виховний процес як основної складової, заміна предметної системи навчання комплексною, розробка нових навчальних програм; незабезпеченість трудових шкіл навчально-методичною літературою з краєзнавства, брак підручних книг для вчителів та учнів, невідповідність навчальної літератури змісту комплексних навчальних програм, розробка вимог до створення краєзнавчих підручників та посібників; перегляд використання у навчально-виховному процесі актуальних форм і методів навчання, випробування на практиці нових форм і методів організації навчання; невідповідність учителів до роботи з учнями; недостатня увага вищих навчальних закладів до підготовки вчителів у цьому напрямі; відсутність керівного органу з підготовки працюючих в школі педагогів.

II етап (1925–1929 рр.) – етап переходу від стихійного краєзнавчого руху до організованого; широке запровадження і використання у загальноосвітніх навчальних закладах України комплексних навчальних програм, насичення їх місцевим краєзнавчим матеріалом, постійне доопрацювання та вдосконалення навчальних програм, поширення і поглиблення краєзнавчих знань учнів з кожним роком; розробка та видання навчально-методичної літератури з краєзнавства відповідно до розроблених вимог, створення підручних книг для педагогів та учнів, розміщення навчального матеріалу в підручниках та посібниках відповідно до змісту комплексних навчальних програм, видання навчальної літератури для окремих регіонів, забезпечення трудових шкіл краєзнавчою літературою (методичними рекомендаціями, довідниками, посібниками, підручниками тощо); використання у навчально-виховному процесі різноманітних форм (вечори, олімпіади, вікторини, конференції, клуби, куточки, кімнати, музеї, екскурсії, експедиції, гуртки, товариства тощо) та методів (дослідницький метод, методи спостережень, проєктів) організації краєзнавчої роботи, застосування яких давало позитивні результати щодо засвоєння знань учнями; краєзнавчий напрям підготовки в інститутах народної освіти та педагогічних технікумах забезпечується введенням у навчальні плани краєзнавчих курсів і практикумів, краєзнавчих елементів, відкриття кафедр краєзнавства, обов'язковим написанням курсових та дипломних робіт на краєзнавчу тематику, краєзнавчою практикою в школі.

III етап (1930 – 1933 рр.) – характеризується спадом краєзнавчого руху; виявленням недоліків у розробці комплексних програм, виданні навчально-методичної літератури з краєзнавства, використанні активних форм і методів організації краєзнавчої роботи; прийняттям відповідних постанов та визначення

єдиних вимог до організації навчально-виховного процесу; створенням нових навчальних програм з окресленим переліком дисциплін; створенням стандартизованої навчально-методичної літератури; використанням визначених форм і методів навчання.

Отже, шкільне краєзнавство у загальноосвітніх навчальних закладах України у 1920 – 1933 рр. пройшло три етапи свого розвитку: I етап (1920–1924 рр.) – становлення шкільного краєзнавства, II етап (1925–1929 рр.) – активізація шкільного краєзнавства, III етап (1930–1933 рр.) – згорання шкільного краєзнавства.

Бібліографічні посилання:

1. Концепція краєзнавчої освіти та виховання: (шкільної, позашкільної, вищої педагогічної) / уклад. В.В. Обозний; МОНУ, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К.: Наук. світ, 2000. – 47 с.

2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Програми розвитку краєзнавства на період до 2010 року»: № 789 від 10 червня 2002 р. // Офіційний вісник України: щотижневий збірник актів законодавства. – К.: Міністерство юстиції України, 2002. – Ч. 1. – №24 (27 червня). – 386 с. (С. 41–47).

3. Указ Президента України «Про заходи щодо підтримки краєзнавчого руху в Україні»: № 35/2001 від 23 січня 2001 р. // Офіційний вісник України: щотижневий збірник актів законодавства. – К.: Міністерство юстиції України, 2001. – №4 (9 лютого). – С. 63.

УДК 546.719:54.024:577.1

Ю.С. Воронкова

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ВУГЛЕВОДНИЙ ТА ЕНЕРГЕТИЧНИЙ ОБМІН ЕРИТРОЦИТІВ ПРИ РОЗВИТКУ НОВОУТВОРЕНЬ

Енергетичний та вуглеводний обміни є основною ланкою функціонування всіх живих організмів. Особливе значення набуває пошук доступних біохімічних критеріїв з метою діагностики та оцінки ступеня тяжкості патології, серед таких патологічних станів організму перше місце займають онкологічні хвороби. У роботі висвітлено дослідження вуглеводного та енергетичного стану еритроцитів при розвитку новоутворень та їх корекції кластерними сполуками ренію з органічними лігандами.

У наших попередніх дослідженнях було охарактеризовано нову Re-Pt протипухлинну систему, яка включає введення пухлиноносієм одноразово цисплатину та кластерної сполуки ренію за схемою антиоксидантної терапії, використання якої призводить до майже

повної редукції пухлини [3, с. 2487]. Нами встановлено, що деякі біохімічні показники крові у моделі пухлинного росту на щурах (карцинома Герена) змінюються залежно від структури кластерних сполук ренію з органічними лігандами.

Процеси енергетичного та вуглеводного обміну в організмі тварин та людини вивчаються давно, але практично немає даних, що характеризують обмін енергії в еритроцитах з урахуванням їх фізіологічних особливостей при розвитку новоутворень. Характерною властивістю розвитку злоякісних новоутворень є їх високий рівень протікання гліколізу. Гліколіз займає важливе місце в загальному метаболізмі еритроцитів, в їх енергозабезпеченні та підтриманні оптимального структурного та функціонального стану [1, с. 266]. У без'ядерних еритроцитів немає систем окиснювального фосфорилювання та цикла трикарбонових кислот. Разом з цим в еритроцитах іде активний метаболізм глюкози. Нами показано, що розвиток новоутворення супроводжується зміною вуглеводного обміну еритроцитів.

Мета роботи та методи дослідження. Метою роботи є подальше дослідження механізму протипухлинної дії наноліпосомних сполук ренію на концентрацію глюкози, фруктози, рівень гемоглобіну в крові, активність гексокінази та інтенсивність гліколітичних реакцій у крові щурів. Гемоглобін визначали геміглобінціанідним методом з ацетонціангідрином, для оцінки стану гліколітичних реакцій в еритроцитах досліджували вміст фруктози, в еритроцитах крові досліджували вміст глюкози глюкозооксидазним методом, активність гексокінази в гемолізатах еритроцитів досліджували гексокіназним методом. В якості контролю було використано кров інтактних щурів. В дослідженні використовували кластерну сполуку ренію - Re-cis-Adam та цисплатин (сPt). Наноліпосомні форми ReAdam і наноліпосоми, навантажені реній-платиновою системою із різним співвідношенням ReAd і сPt, синтезували та готували в УДХТУ [2, с. 242].

Результати та їх обговорення. Концентрація гемоглобіну у групі тварин-пухлиноносіїв (Т8) зменшується на 23% порівняно з контролем. Відомо, що порушення гемо- та еритропоезу належать до постійних ознак онкозахворювань, які вказують на злоякісність пухлинного росту. Сполуки ренію викликають підвищення концентрації гемоглобіну на 8 – 25%, порівняно з групою Т8 та значення гемоглобіну наближалось до показників здорових щурів у групах [Re-cis-Adam] nl, [сPt + Re-cis-Adam 1:4] nl. Представлені дані свідчать про дію комплексів ренію як антианемічного фактору.

Ріст пухлини викликає підвищення вмісту фруктози на 58% порівняно із контролем. Введення наноліпосом, навантажених сполукою ренію сприяло нормалізації вмісту фруктози у групі [cPt + Re-cis-Adam 1:4] nl.

В групі T8 рівень глюкози в еритроцитах знижувався на 60% порівняно з контрольною групою. Це можна пояснити тим, що глюкоза, яка потрапляє в організм тварин з пухлиною метаболізується як енергетичний субстрат, оскільки в пухлинних клітинах переважним є анаеробний гліколіз. Адже відомо, що злоякісна пухлина в організмі інтенсивно споживає глюкозу та діє як гіпоглікемічний фактор. Застосування сполук ренію підвищує концентрацію глюкози на 30 - 70% порівняно з групою T8. Найкращі показники досягалися у групах cPt + [Re-cis-Adam] nl та [cPt + Re-cis-Adam 1:4] nl, де значення вмісту глюкози відповідало контрольній групі. І лише у групі [Re-cis-Adam] nl спостерігалось надмірне підвищення глюкози – гіперглікемія.

Підвищення гексокіназої активності в еритроцитах в групі T8 на 42% порівняно з контролем свідчить об інтенсифікації внутришньоеритроцитарних гліколітичних реакцій, що, можливо, спряжено не тільки з підсиленням генерування АТФ, але і також відновних еквівалентів у вигляді НАДН. Це в певному ступені відображає процес метаболічної перебудови в еритроцитах, перемикання цих клітин на використання глюкози у більшому ступені по гліколітичному шляху та в меншому ступені – пентозофосфатному шляху. В усіх експериментальних групах було відмічено підвищення активності гексокінази на 28 – 65% порівняно з групою T8.

Отримані данні можуть свідчити про вплив сполук ренію та цисплатину на енергетичний та вуглеводний обмін еритроцитів та пухлини.

Висновки. Виявлено вплив сполук ренію на концентрацію глюкози та фруктози, вміст гемоглобіну та активність гексокінази в еритроцитах та тенденцію до нормалізації цих показників під впливом досліджуваних сполук. Це може бути обумовлено впливом сполук ренію на ферменти гліколітичного процесу.

Бібліографічні посилання:

1. Атауллаханов Ф. И., Витвицкий В. М., Комарова С. В., Мошаров Е. В. Энергозависимые процессы и метаболизм аденилатов в эритроцитах человека // Биохимия. – 1996. – Т. 61, № 2. – С. 266-274.
2. Golichenko A. A., Shtemenko, A. V. Cluster Rhenium(III) Complexes with Adamantanecarboxylic Acids: Synthesis and Properties. Rus. J. of Coord. Chem. – 2006. - 32. – P. 242-249.

3. Shtemenko N. I. Dichlorotetra- μ -isobutiratodirhenium(III): Enhancement of Cisplatin Action and RBC-stabilizing Properties / N. I. Shtemenko, P. Collery, A. V. Shtemenko // Anticancer Research. – 2007. – Vol. 27, № 4. – P. 2487–2492.

УДК 579.6+612.397:678.012

О.С. Воронкова, А.І. Вінніков

Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара

ЛІПОСОМИ У БІОЛОГІЇ ТА МЕДИЦИНІ

Розглянуто інформацію про аспекти використання ліпосом у біології та медицині. Наведено дані про ліпосоми, технологію їх створення та різні аспекти застосування. Розглянуто застосування лікарських форм препаратів, упакованих в ліпосоми.

Перші спроби застосування ліпосом у медико-біологічних дослідженнях проводилися на основі включення в ліпосоми ферментів. Надалі розроблялися ліпосомальні форми деяких протипухлинних препаратів, антибіотиків, гормонів [6]. Сьогодні напрям практичного використання ліпосом розвивається дуже активно. Здатність ліпосом містити в собі різноманітні речовини практично без обмежень відносно їхньої хімічної природи, властивостей і розміру молекул надає унікальні можливості для розв'язання деяких медичних проблем [1, 4].

Власне ліпосома це ліпідна бішарова структура, вміст якої є водним розчином певної речовини [1, 2]. Ліпосоми є широко розповсюдженою моделлю біологічних мембран. Вони являють собою замкнені сферичні пухирці, утворені з амфіфільних речовин, таких як фосфоліпіди (дифільність або амфіфільність, тобто здатність одних частин макромолекули віддавати перевагу, наприклад, полярному оточенню, а інших – неполярному). При взаємодії з водними розчинами ці речовини самоорганізуються у двошарові мембрани.

Ліпосоми отримують з природних ліпідів, і тому вони нетоксичні, не викликають небажаних імунних реакцій, підлягають біологічній деградації, тобто руйнуються під дією звичайних ферментів, які присутні в організмі і тому їх можна вважати ідеальними переносниками лікарських препаратів [9]. Ліпосоми ефективно захищають включені до них речовини від контакту із ферментними системами організму, запобігаючи передчасній інактивації препарату [8].

Важливу роль відіграє характер взаємодії ліпосом з клітинами [7]. Ліпосома може збільшити проникність мембрани, викликаючи утворення додаткових каналів; може прикріпитися до мембрани клітини – адсорбуватися; може поглинатися клітиною – у цьому разі речовина, принесена ліпосомою, потрапляє безпосередньо у клітину; іноді клітинна мембрана і ліпосома обмінюються ліпідами; в інших випадках мембрани ліпосоми й клітини зливаються. Найпростішою формою взаємодії з клітиною є адсорбція ліпосоми на клітинній поверхні [5, 7]. Далі ліпосоми можуть поглинатися клітинами шляхом ендоцитозу, і разом з ними всередину клітини потрапляють доставлені речовини. Також ліпосоми можуть зливатися з мембранами клітин й ставати їх складовими. При цьому можуть змінюватися властивості клітинних мембран: наприклад, їхня в'язкість і проникність, величина електричного заряду. Може також збільшитися чи зменшитися кількість каналів, які є у мембрані [9]. Таким чином, завдяки ліпосомам з'являється новий спосіб спрямованого впливу на клітину, який можна назвати «мембранною інженерією».

Найперспективнішим напрямом використання ліпосомальних форм є лікування раку, причому з використанням таких сполук, які активізують захисні властивості самого організму [7]. Ліпосоми навантажують препаратами, активними проти широкого кола злоякісних пухлин, що дозволяє істотно поліпшили терапевтичну ефективність протипухлинних препаратів і знизили їхню токсичність порівняно з вільними формами. Окремим напрямком введення препаратів є трансдермальне введення ліпосом, яке на відміну від внутрішньовенного, викликає сильнішу імунну відповідь.

Як носії лікарських препаратів ліпосоми, мають ряд переваг: вони захищають клітини організму від токсичної дії лікарських засобів, пролонгують дію введеного в організм лікарського засобу, захищають лікарські речовини від деградації, сприяють спрямованій специфічності за рахунок селективної проникності з крові в тканини, змінюють фармакокінетику лікарських препаратів, підвищуючи їх фармакологічну ефективність, дозволяють створювати водорозчинну форму низки лікарських субстанцій, таким чином збільшуючи їх біодоступність. Ліпосоми дозволяють препарату проникнути в ті ділянки, куди без ліпосом вони потрапити не можуть [9].

Бібліографічні посилання:

1. Барсуков Л.И. Липосомы // Л.И. Барсуков // Сорос. образов. журн. – 1998. – № 10. – С.12–19.

2. Варпаховская И. Липосомальные формы лекарственных средств / И. Варпаховская // Ремедиум. – 1999. – № 5. – С. 26–34.
3. Ганглиозиды – рецепторы бактериальных токсинов и других биологически активных веществ / В.И. Ефременко, Н.И. Нарбутович, Н.Ф. Ходова и др. // Аннотированный библиографический указатель отечественной и зарубежной литературы 1976–1986 гг. – Волгоград: Б.и., 1988. – С. 202.
4. Кобринский Г. Липосомы в медицине / Г. Кобринский // Наука и жизнь. – 1988. – № 6. – С. 23–30.
5. Медикаментозное преодоление анатомических и клеточных барьеров с помощью липосом / Под ред. Л. М. Кузяковой, В. И. Ефременко. – Ставрополь: Б.и., 2000. – 170 с.
6. Остапченко Л. І. Біологічні мембрани: методи дослідження структури та функцій / Л. І. Остапченко, І. В. Михайлик. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. – 215 с.
7. Тенденции в развитии исследований в области липосом: обзор патентной литературы / Н. Ю. Несытова, Н. С. Палева, Е. В.Ильина и др. // Вест. АМН СССР. – 1990. – № 10. – С. 8–29.
8. Эванз У. Г. Биологические мембраны. Методы / У. Г. Эванз / Под ред. Дж. Б. Финдлея. – М.: Мир, 1990. – 424 с.
9. Juliano B.L. The effect of particle size and change on the clearance rates of liposomes and liposome encapsulated drugs / B. L. Juliano, D. Stamp // Biochem. Biophys. Res. Com. – 1975. – Vol. 63. – P. 651–658.

УДК 796.011.3

І.М. Головійчук

Дніпропетровський національний університет ім. О.Гончара

ФІЗИЧНА РЕКРЕАЦІЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ МЕДИЧНОЇ ГРУПИ

Розкрито основний напрям дослідження з організації фізичного виховання у вищих навчальних закладах з використанням аквафітнесу для студентів спеціальних медичних груп.

Особливості сучасних умов життя, стрімкий розвиток технічного прогресу, модернізація навчальних і трудових процесів, різке зростання обсягів інформації, екологічні проблеми навколишнього середовища, перевага шкідливих звичок на противагу здоровому способу життя – все це негативно впливає на організм молоді.

Суть державної політики України щодо виховання здорової людини зафіксована в: Законі України «Про фізичну культуру і спорт», «Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття), «Концепції фізичного виховання в системі освіти України», «Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті», «Цільовій комплексній програмі «Фізичне виховання – здоров'я нації» та інших документах [5, 6, 7, 8, 9]. Одним з пріоритетних напрямків реформування освіти, як зазначено в Державній національній програмі «Освіта» є забезпечення у кожному навчально-виховному закладі відповідних умов для навчання і виховання фізично та психічно здорової особи.

Але необхідно зазначити, що ці нормативні документи відображають лише загальні положення про організацію фізичного виховання і масового спорту у вищих навчальних закладах, не розкриваючи зміст, напрямки і форми організацій занять, зокрема і зі студентами спеціальної медичної групи.

Щороку, як свідчить практика, збільшується кількість студентів, які займаються у спеціальних медичних групах, майже 90% молоді мають відхилення у стані здоров'я, а понад 50% – незадовільну фізичну підготовленість [4]. Лише 13% українців мають необхідний, фізіологічно обумовлений рівень рухової активності, тоді як в країнах ЄС – 40-60%, а в Японії – 70-80%.

Багато авторів зазначають, що занять в межах навчальної програми з фізичного виховання недостатньо для вирішення завдання зміцнення здоров'я студентів віднесених до спеціальної медичної групи.

Введення поняття «рекреація» і «фізична рекреація» для студентів спеціальних медичних груп – є дуже важливим. На сьогоднішній день особливий пріоритет і перспективу має аквафітнес як засіб фізичної рекреації.

Згідно статистичних даних Міністерства освіти та науки України на 01.01.2010р. кількість студентів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, які за станом здоров'я віднесені до спеціальної медичної групи, становить 149 439 осіб, тоді як у 2002 році ця цифра складала 120 146 осіб.

Аналіз особистих медичних карт студентів Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара на сьогоднішній день показав, що 864 студента відноситься до спеціальної медичної групи, з них 45,8% мають захворювання серцево-судинної системи, 14,6% – захворювання нирок, 11,9% – захворювання опорно-рухового апарату, 10,7% – порушення органів зору, 8,8% – захворювання дихальної системи, 8,2% – інші захворювання. З усіх захворювань серцево-

судинної системи – 67% це вегето-судинна дистонія з різними респіраторними та вегетативними розладами.

У наукових працях Васильченко В. В., Буліч Е.Г., Баранова В.М. [1, 2, 3] було доведено, що вегето-судинна дистонія перш за все розвивається у фізично нетренованих і незагартованих людей, а заняття фізичними вправами і загартовуванням послаблюють передумови до формування і розвитку самого захворювання. Виконання вправ у воді полегшує роботу серця і периферичного кровообігу, зменшує частоту серцевих скорочень, холодний вплив (t води 22-26°) помірної інтенсивності зміцнюють серце за рахунок стимуляції периферичного кровообігу. Перебування у водному середовищі полегшує венозний відтік крові від шкіри, кінцівок, з черевної порожнини.

Відповідно до умов плавального басейну ДНУ ім. О.Гончара в розробленій нами методиці занять зі студентами спеціальної медичної групи, згідно класифікації Т.Ю. Круцевич [10], ми використовували наступні засоби аквафітнесу: основні (дистанційне плавання, акваджогінг, аквастеп, акваданс, акварітмік), додаткові (аквабілдинг, свімнастік) і альтернативні (ігрові вправи (акватікгеймз), акваджім, аквафліппер). При організації занять нами використовувався індивідуально-груповий метод, а також музикальне супроводження.

Апробація розробленої методики дала нам змогу з'ясувати найбільш оптимальне співвідношення засобів аквафітнесу; підвищити інтерес студентів спеціальної медичної групи до занять з фізичного виховання; покращити функціональний стан студентів і емоційний фон занять.

Ми будемо пропонувати впровадження розробленої нами методики у ВНЗ м. Дніпропетровська (ДНУ ім. О. Гончара, ДНУЗТ ім. акад. В. Лазаряна, ПДАБтаА, ДДФА), як засіб фізичної рекреації студентів спеціальної медичної групи.

Бібліографічні посилання:

1. Баранов В.М. Заняття в группах здоровья. – К., «Здоровье», 1983. – С. 44-49.

2. Булич Э.Г. Физическое воспитание в специальных медицинских группах. – М., 1986. – С. 208-223.

3. Васильченко В.В. Особенности течения и пути немедикаментозного лечения нейроциркуляторной дистонии у студентов : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. медич. наук : спец. 14.00.06 – Кардиология. – К., 1987. – 17 с.

4. Дубогай О.Д. Методика фізичного виховання студентів, віднесених за станом здоров'я до СМГ : [навчальний посібник] / О.Д. Дубогай, В.І. Завацький, Ю.О. Короп. – Луцьк: Надстир'я, 1995. – 76 с.
5. Закон України “Про фізичну культуру і спорт”. – К., 1993. – 22 с.
6. Закону України “Про вищу освіту”. – К., 2002. – 53 с.
7. Концепція фізичного виховання в системі освіти України. Міністерство освіти і науки України від 23.04.97р., протокол N 7/6-18. – 8с.
8. Навчальна програма для вищих навчальних закладів України III-IV рівнів акредитації. Фізичне виховання / Наказ Міністра освіти і науки України від 14.11.2003 р. [уклад. Р.Т. Раєвський, М.О. Третьяков, С.М. Канішевський, В.П. Краснов, П.С. Козубей]. – К., 2003. – 44 с.
9. Наказ Міністерства освіти і науки України „Про затвердження Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах”. – К., 1993. – 16 с.
10. Теория и методика физического воспитания : учеб. в 2-х т. [для студентов ВУЗ физического воспитания и спорта] ; под общ. ред. Т.Ю. Круцевич. – К.: «Олимпийская литература», 2008. – Т.2: Общие основы теории и методики физического воспитания. – 2008. – С. 342-360.

УДК 546.719:54.-38

Д.Е. Егорова

*Государственное высшее учебное заведение «Украинский
государственный химико-технологический университет»*

НАНОЛИПОСОМЫ И НАНОЧАСТИЦЫ КЛАСТЕРНЫХ СОЕДИНЕНИЙ РЕНИЯ(III). ФОРМИРОВАНИЕ И СВОЙСТВА

На основе природных фосфолипидов и высших жирных кислот получены липосомы и твердые микрокапсулы с кластерными соединениями рения(III) различных структурных типов, изучены процессы их формирования и физико-химические характеристики.

Хорошо известно, что координационные соединения платины, рутения, родия, палладия и ряда других металлов являются биологически активными и могут использоваться в химиотерапии против различных видов злокачественных опухолей. Механизм противоопухолевого действия платиновых комплексов связан со взаимодействием с молекулой ДНК, где основной мишенью для

координации являются атомы азота N7 пуриновых оснований. Такая координация приводит к искажению спирали молекулы ДНК, последующему ее разрушению и, как следствие, гибели раковой клетки [2, с.181]. Комплексные соединения других металлов действуют по схожему механизму действия цисплатина.

Биядерные кластерные комплексы рения(III), благодаря своей низкой токсичности [1, с.11], а также наличию уникальной четверной связью между атомами рения, образующей кластерный центр Re_2^{6+} , составляют наиболее привлекательный для клинических исследований класс неорганических соединений. Вариация аксиальных и экваториальных лигандов дает ряд комплексов дирения (III) с широким спектром биологической активности, такой как противоопухолевая, антигемолитическая и антирадикальная [3, с. 5132], однако механизм действия этих соединений до конца не изучен.

Экспериментами *in vitro*, на примере $\text{Re}_2(\text{i-C}_3\text{H}_7\text{COO})_4\text{Cl}_2$, было показано возможное взаимодействие кластерных соединений дирения(III) с 9-метиладенином (9MeA) и 9-метилгуанином (9MeG), как составляющими молекулы ДНК и основными мишенями для координации в случае противоопухолевой активности. При взаимодействии с 9MeG координация осуществляется атомом азота N1 в аксиальное положение кластерного центра Re_2^{6+} , а в случае 9MeA – через положения N1/N6, путем замещения экваториальных лигандов дихлоротетра- μ -карбоксилата дирения(III). Как видно, в координации участвуют другие атомы азота пуриновых оснований чем в случае действия цисплатина, что свидетельствует о различии в механизмах действия цисплатина и кластерных соединений дирения(III).

Эффект противоопухолевых соединений зависит не только от природы лекарственных препаратов, но и от процесса доставки лекарств непосредственно к раковым клеткам. Создание контейнеров для адресной доставки соединений в клетки – мишени является одним из направлений современной биотехнологии и медицины. Такими контейнерами служат нанOLIпосомы и твердые наночастицы.

Нами получены нанOLIпосомы и твердые наночастицы, нагруженные комплексными соединениями дирения(III) различных структурных типов, таких как $\text{Re}_2(\text{RCOO})_4\text{Cl}_2$, $\text{Re}_2(\text{RCOO})_3\text{Cl}_3$, $\text{cis-Re}_2(\text{RCOO})_2\text{X}_4 \cdot 2\text{L}$, $\text{trans-Re}_2(\text{RCOO})_2\text{Cl}_4$ (где $\text{R} = \text{C}_2\text{H}_5$, $\text{i-C}_3\text{H}_7$, $\text{C}_{10}\text{H}_{15}$, $\text{X} = \text{Cl}$, Br , $\text{L-H}_2\text{O}$, DMCO), и изучены их физико-химические характеристики. Препараты были получены методом гидратации тонкой пленки, с последующей обработкой ультразвуком.

Показано, что характерной особенностью нанолипосом, нагруженных комплексами дирения(III), является то, что в процессе их формирования происходит взаимодействие комплексных соединений дирения(III) с фосфатидилхолином, как основной составляющей лецитина. В результате взаимодействия фосфатные группы фосфатидилхолина монодентатно координируются к кластерному центру Re_2^{6+} , что приводит к образованию смешанолигандных карбоксилатно-фосфатидилхолиновых или полностью замещенных фосфатидилхолиновых комплексных соединений дирения(III). Доказано, что такое взаимодействие приводит к стабилизации четверной связи Re-Re, что проявляется в увеличении устойчивости этих комплексов к процессам гидролиза. Размеры таких липосом составляют в среднем 150 нм.

Твердые наночастицы, нагруженные кластерными соединениями дирения(III), были получены на основе поверхностных липидов различных растений и индивидуальных высших карбоновых кислот.

Было показано, что в процессе формирования наночастиц происходит взаимодействие комплексов дирения(III) с высшими карбоновыми кислотами. Взаимодействие осуществляется посредством мостиковой координации карбоксилатной группы кислот к комплексообразующему центру Re_2^{6+} , что приводит к образованию структурного типа тетра-μ-карбоксилата дирения(III). Такая координация способствует полному включению рениевых комплексов в наночастицы, что находит подтверждение в профиле ИК спектров, снятых в режиме отражения. ТЭМ анализ показал, что размеры и форма наночастиц зависит от структуры рениевого комплекса, от природы лигандного окружения и природы липида, который служит материалом для создания наночастиц. Так, например, $\text{Re}_2(\text{i-C}_3\text{H}_7\text{COO})_4\text{Cl}_2$ образует частицы сферической формы, тогда как $\text{cis-Re}_2(\text{i-C}_3\text{H}_7\text{COO})_2\text{Cl}_4$ 2ДМСО образует квадратные частицы. Размеры частиц лежат в диапазоне от 50 нм до 200 нм.

Эффективность получаемых липосом и твердых наночастиц, нагруженных кластерными соединениями дирения(III), как противоопухолевых препаратов была доказана рядом биологических экспериментов *in vivo*.

Бібліографічні посилання:

1. Токсикологія сполук ренію: погляд на проблему / С.А. Олійник, Н.І. Штеменко, Н.О. Горчакова [та ін.] // Современные проблемы токсикологии. – 2001. – № 1. – С. 11–15.

2. Reedijk Jan. The mechanism of action of platinum anti-tumor drugs/ Jan Reedijk // Pure and Appl.Chem. – 1987. - Vol.59. - № 2. – P.181-192

3. Synthesis, characterization and in vivo antitumor properties of the cluster rhenium compound with GABA ligands/ A. Shtemenko, P. Collery, N. Shtemenko [et.al] // Dalton Trans. – 2009. – Vol. 26. – P. 5132 - 5136.

UDC 546.719:541.49:577.112.82

K.A.Zablotska

Ukrainian State Chemical Technology University

SERUM ALBUMIN AS A MODEL SYSTEM FOR STUDYING THE INTERACTION OF METAL-BASED DRUGS WITH PROTEINS

The potential of applying serum albumin as a suitable model system for studying the metal binding properties was analyzed. The role of the interaction of metallodrugs with blood constituents that has a major influence on the overall pharmacological mechanism was studied. The actuality of using binuclear cluster compounds of rhenium(III) as metal-based drugs due to their structure and reactivity, low toxicity and biological activity was described.

The development of metal-based antitumor drugs has been stimulated by the success of cisplatin and carboplatin, today the world's best selling anticancer drugs [1, p. 146]. However, it is not an easy task. Favorable physiological responses of the candidate drugs need to be demonstrated by in vitro studies with targeted biomolecules and tissues as well as in vivo investigation with xenografts and animal models [3, p. 9]. Besides, the clinical use of drugs faces a number of serious problems (e.g. much dose-limiting toxicity exhibited by some cytostatics, such as nephro-, hepato-, and neurotoxicity) and is also limited to the knowledge about the mode, in which the metal complex penetrates the tumor cell and how much it is inactivated. More in general, for many anticancer metallodrugs (both platinum and non platinum) there are several interactions with various biomolecular targets, other than DNA, that seem to play key roles in the overall pharmacological mechanism [3, p. 9, 42]. Except for active transport through a membrane, only the substance that is unbound by components of blood is capable to achieve the places of pharmacological activation and is accessible for biotransformation (in a liver) and filtration in kidneys [5, p. 766].

Based on these arguments, it is very important today to extend the study of the mechanism of action to the consideration of several biomolecular

targets, intracellular or extracellular, focusing the attention on the firm characterization and modelling of the interactions taking place between representative metallodrugs and protein side-chains. In spite of the intrinsic structural diversity of the various proteins, some common patterns may hold in metal protein interactions related to the specific nature of the metal center and of protein side-chains [3, p. 43]. Studies of simple model proteins have turned out to be valuable. For instance, serum albumin (SA) is a widely used standard substance in protein investigations because it is easily available in a relatively pure form. SA possesses a unique ability to bind a great number of ligands with various chemical structures such as metabolites, toxins, and pharmaceuticals [7].

Despite an abundance of the information on the structure and functions of albumin, the investigation can move up onto a new level and approach closely to the science-based modeling and forecasting ligand-albumin interactions. A lot of different new creative approaches are being taken towards the design of innovative metal-based anticancer drugs. Binuclear complex compounds of rhenium(III) [2] that have become a classic of chemistry of clusters containing multiple metal-metal bond [11] have aroused considerable interest because of their structure and reactivity, as well as toxicity [12] and different kinds of biological activity [4, 6, 9, 10] confirmed in experiments on biological systems (e.g. antihemolytic antitumor properties, antiradical and antioxidant activities). These

properties are determined by the unique quadruple bond ($\text{Re} \equiv \text{Re}$) between two metal atoms [8] and depend on the nature of organic ligands and their (cis -, trans -) arrangement around the cluster fragment. But the mechanism of action of these metalorganic compounds on a cell and a whole organism is not still enough investigated. Thereby, the detailed study of the nature of quadruple metal-metal bond is related to thorough investigations of complex formation of Re_2^{6+} cluster with different type ligands, such as serum proteins.

We have performed extended studies on the interaction of SA with cis- $\text{Re}_2(\text{C}_{10}\text{H}_{15}\text{COO})_4\text{Cl}_4 \cdot 2\text{DMSO}$, $\text{Re}_2(\text{i-C}_3\text{H}_7\text{COO})_4\text{Cl}_2$, cis- $\text{Re}_2(\text{i-C}_3\text{H}_7\text{COO})_2\text{Cl}_4 \cdot \text{DMSO}$ and trans- $\text{Re}_2(\text{i-C}_3\text{H}_7\text{COO})_2\text{Cl}_4$ using the methods of UV-visible spectrophotometry, fluorescence and functional analysis. The results of such experiments indicates apparently that SA can bind cluster rhenium(III) compounds. It is confirmed that trans- $\text{Re}_2(\text{i-C}_3\text{H}_7\text{COO})_2\text{Cl}_4$ turns out to be considerably more reactive than cis- $\text{Re}_2(\text{i-C}_3\text{H}_7\text{COO})_2\text{Cl}_4 \cdot \text{DMSO}$ towards such ligands as proteins. In this way, the

trans-isomer is more capable of binding to biomolecules, and accordingly, much more cytotoxic than the cis-form. The possible mechanism of action of these interactions was suggested. Amongst amino acids, the greatest ability for binding metals belongs to histidine, the molecule of which contains imidazole ring, and also to cysteine with sulfhydryl group. Therefore, it is very likely that rhenium binding occurs at these residues. In this case, SA may be a drug reservoir for the rhenium complex.

Thus, the synthesis of new rhenium compounds with certain ligands with predicted properties is possible and opens the opportunity for effective therapeutic procedures including applying in anticancer therapy.

Bibliographic references:

1. Chifotides H. T. Interactions of Metal-Metal-Bonded Antitumor Active Complexes with DNA. Fragments and DNA / Chifotides H. T., Dunbar K. R. // *Acc. Chem. Res.* — 2005. — Vol. 38. — P. 146—156.
2. Cotton F.A. The crystal and molecular structure of dipotassium octachlorodirhenate(III) dihydrate, $K_2[Re_2Cl_8] \cdot 2H_2O$ / Cotton F.A., Harris C.B. // *Inorg. Chem.* — 1965. — Vol. 4. — P. 330—333.
3. Gabbiani C. Proteins as possible targets for antitumor metal complexes: biophysical studies of their interactions: Tesi di dottorato. — Firenze: Firenze University Press, 2009. — 74 P.
4. Interaction of cluster Rhenium compounds with radicals in vitro and in vivo / Shtemenko A.V., Shtemenko N.I. and [et al.] // *Journal of biological inorganic Chemistry* — 2007. — Vol. 12. — P. 194.
5. Investigation of effects of newly synthesized Pt(II) complex against human serum albumin and leukemia cell line of K562 / Divsalar A., Saboury A. A., Ahadi L., Zemanatayar E. [et al.] // *BMB reports.* — 2010. — 43(11). — P. 766—771.
6. Liposomal forms of rhenium cluster compounds: enhancement of biological activity / Shtemenko N.I., Berzenina O.V. [et.al] // *Chemistry and biodiversity.* — 2008. — Vol. 5. — P.1660—1667.
7. Pharmaceutical-grade albumin: impaired drug-binding capacity in vitro / Olsen H., Andersen A., Nordbø A., Kongsgaard U. E. and Buurmer O. P. // *BMC Clinical Pharmacology.* — 2004. — Vol. 4. — P. 1—9.
8. Shtemenko A.V. Chemistry of binuclear Rhenium Clusters / Shtemenko A.V., Bovykin B.A. // *Rhenium and Rhenium Alloys.* — Pensilvania: TMS publication, 1997. — P. 189—197.
9. Shtemenko N. I. Dichlorotetra- μ -isobutiratodirhenium(III): Enhancement of Cisplatin Action and KBC – stabilizing Properties / Shtemenko N.I., Collery P., Shtemenko A.V. // *Anticancer Research.* — 2007. — Vol. 27. — P. 2487—2492.

10. Антигемолітична активність кластерних комплексів ренію з органічними лігандами / Штеменко Н.І., Олійник С.А., Штеменко О.В. [та ін.] // Доповіді НАН України. — 2001. — №6. — С. 194—198.

11. Козьмин П.А. Кристаллохимия соединений рения со связями металл-металл / Козьмин П.А., Суражская М.Д. // Коорд.хим. — 1980. — Т.6. — №5. — С.643—694.

12. Токсикологія сполук ренію: погляд на проблему / Олійник С.А., Штеменко Н.І., Горчакова Н.О. [та ін.] // Современные проблемы токсикологии. — 2001. — №1. — С. 11—15.

УДК 547.724

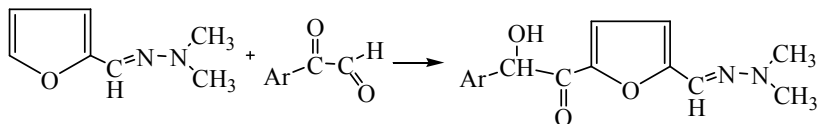
С.В. Засуха, А.О. Аніщенко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

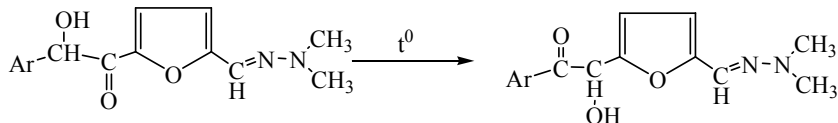
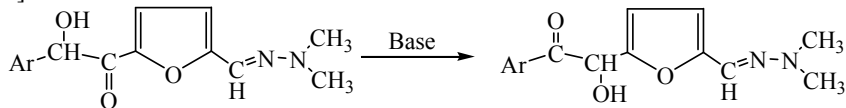
АРИЛГЛЮКСАЛЬ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ РЕАГЕНТ В ОРГАНІЧНИХ РЕАКЦІЯХ

Проведене широке дослідження електрофільних властивостей арилглюксалів. Показано, що арилглюксалі можуть широко використовуватись як електрофільні реагенти в препаративній органічній хімії.

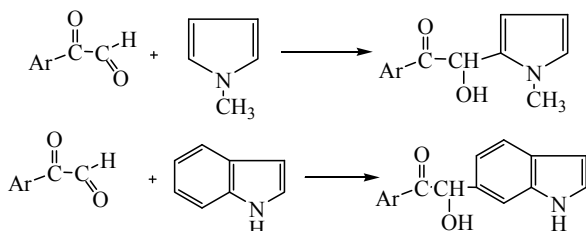
Раніше була проведена взаємодія арилглюксалей з активованими гетероциклічними сполуками з утворенням ацилоїнів[1-3].

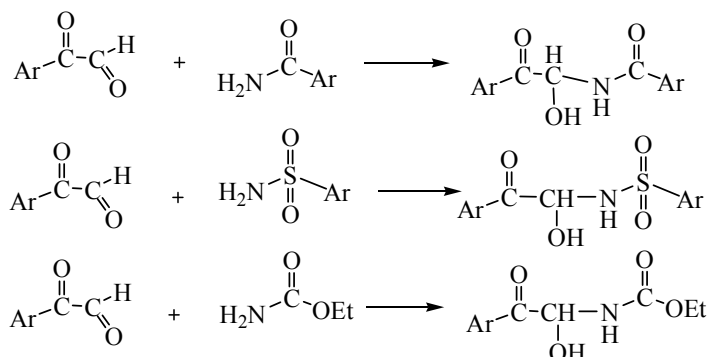
Під дією основ, а також температури відбувається ацилоїнове перегрупування[1-3].

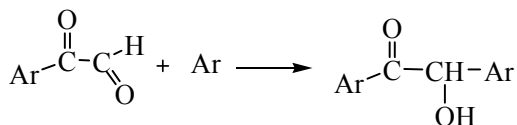
Арилглюксалі активно взаємодіють з гетероциклічними системами[1-3].

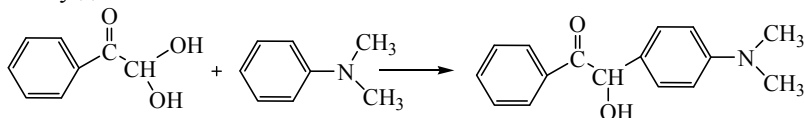
Нами було показано, що арилглюксалі селективно взаємодіють з амідами органічних кислот, сульфонамідами а також з уретаном.

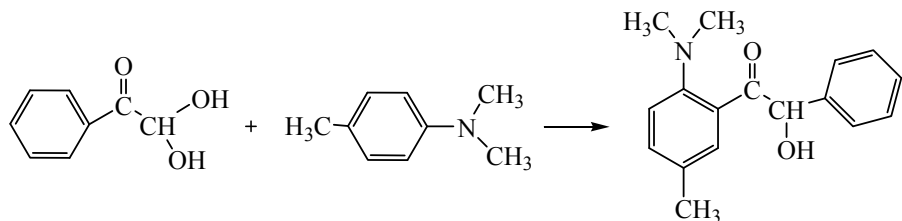

В літературі немає опису взаємодії арилглюксалю з аренами за умов відсутності каталізу. Реакція відбувається лише в присутності AlCl_3 [4-7].

Нами показано, що арилглюксалі селективно взаємодіють з активованими аренами, такими як N,N-диметиланілін та N,N-диметил-п-толуїдин.

Таким чином арилглюксали є досить ефективними електрофільними реагентами в препаративному органічному синтезі.

Бібліографічні посилання:

1. Severin T., Ipach L. / Synthese von Pyrrolmono-, -di- und -tricarbaldehyden // Chem. Ber. – 1975. – B.108, №5. – S.1768 – 1775.
2. Ивонин С.П., Анищенко А.А., Самуха А.В., Лапандин А.В., Сердюк В.Н., Плешкова А.П., Штамбург В.Г. / Арилфурилацетилены. // Вісн. Дніпропетр. Ун-ту. Хімія – 2000. – Вип. 5. – С. 27 – 32.
3. Ивонин С.П., Лапандин А.В., Анищенко А.А., Штамбург В.Г. / Катионотропная изомеризация в ряду фенилпирролил(индолил)ацилинов // Вісн. Дніпропетр. Ун-ту. Хімія – 2001. – Вип. 6. – С. 76 – 77.
4. Arnold R.T., Fuson R.S. / A new synthesis of mixed benzoin. Second paper // J. Amer. Chem. Soc. – 1936. – Vol.58, № 7. – P.1295 – 1296.
5. Fuson R.S., Emerson W.S., Weinstock H.H. / The synthesis of mixed benzoin // J. Amer. Chem. Soc. – 1939. – Vol.61, № 2. – P.412 – 413.
6. Severin T., Ipach L. / Synthese von Pyrrolmono-, -di- und -tricarbaldehyden // Chem. Ber. – 1975. – B.108, №5. – P.1768 – 1775.
7. Ивонин С.П., Анищенко А.А., Самуха А.В., Лапандин А.В., Сердюк В.Н., Плешкова А.П., Штамбург В.Г. / Арилфурилацетилены. // Вісн. Дніпропетр. Ун-ту. Хімія – 2000. – Вип. 5. – С. 27 – 32.
8. Ивонин С.П., Лапандин А.В., Анищенко А.А., Штамбург В.Г. / Катионотропная изомеризация в ряду фенилпирролил(индолил)ацилинов // Вісн. Дніпропетр. Ун-ту. Хімія – 2001. – Вип. 6. – С. 76 – 77.

А.С. Землич

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара
**ДАВЛЕНИЕ ГЛАДКОГО ШТАМПА С ПЛОСКОЙ ПОДОШВОЙ
СЛОЖНОЙ ФОРМЫ НА УПРУГОЕ ПОЛУПРОСТРАНСТВО**

Как известно, интегральное уравнение контактной задачи для гладкого штампа с плоским основанием имеет вид

$$\iint_{(D)} \frac{q(\xi, \eta) d\xi d\eta}{\sqrt{(x - \xi)^2 + (y - \eta)^2}} = \frac{\pi E}{1 - \nu^2} w, \quad (x, y) \in (D),$$

где $q(\xi, \eta)$ – неизвестное давление под штампом;

w – осадка штампа;

E, ν – соответственно модуль Юнга и коэффициент Пуассона материала полупространства;

(D) – область контакта.

Для некоторых форм подошвы штампа существует аналитическое решение. Так, например, для гладкого плоского штампа, имеющего в плане форму круга радиуса a , вдавливаемого в полупространство центральной силой Q , найдена зависимость его осадки w от приложенной силы Q

$$w = \frac{1 - \nu^2}{E} \frac{1}{2} \frac{Q}{a},$$

а также распределение давлений

$$q(r) = \frac{Q}{2\pi a} \frac{1}{\sqrt{a^2 - r^2}}.$$

Как видно, давление обращается в бесконечность на контуре штампа. Эта особенность отражается также и на картине перемещений. На рис.1

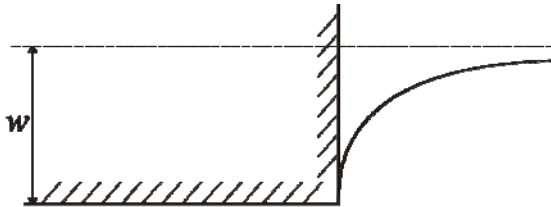

Рис. 1

показан разрез участка, примыкающего к краю штампа, при этом угловой коэффициент касательной к меридиану деформированной поверхности пропорционален производной

$$\frac{d}{dr} \arcsin \frac{a}{r} = -\frac{a}{\sqrt{r^2 - a^2}}.$$

При $r = a + 0$ эта величина обращается в бесконечность.

Для гладкого плоского штампа, имеющего в плане форму квадрата, аналитическое решение до сих пор не найдено и, следовательно, точный вид особенности неизвестен.

Успех приближенного решения зависит от удачного выбора математической модели особенности.

Наиболее «близким» к точному решению (не найденному) является, по-видимому, решение, построенное Бородачевым Н.Н. [2]. Весьма эффективным является приближенное решение [1] с использованием прямого метода граничных элементов, где особенности не «навязываются».

Метод этой работы распространяется на решение контактных задач для сложной формы подошвы, например, в виде квадрата с центральным вырезом.

Приведем некоторые результаты графически (в приведенных величинах) вдоль средней линии

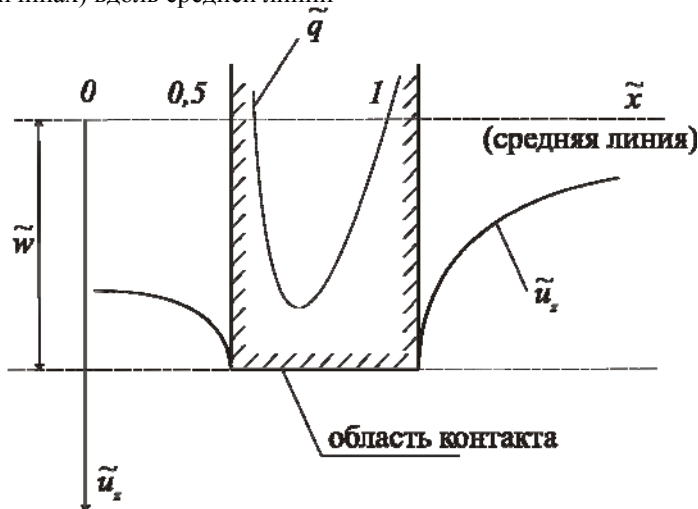

Рис. 2

Библиографические ссылки:

1. Бокий И.Б., Петришин В.И. Алгоритм приближенного решения задачи о давлении квадратного в плане гладкого штампа с плоским основанием на упругое полупространство // Устойчивость и прочность элементов конструкций. Сборник научных трудов. – 1986. – С.38 – 40.
2. Бородачев Н.М. О вдавливании штампа с плоским квадратным основанием в упругое полупространство // Прикладная механика – 1999. – 35, №10.

УДК 502.43(477.74)

Ю.І. Казьмірова

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
**ЗНАЧЕННЯ ПРОЕКТОВАНОГО БОТАНІЧНОГО ЗАКАЗНИКА
«НОВОПАВЛІВСЬКИЙ» У СИСТЕМІ ПРИРОДНО-
ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЙ ОДЕЩИНИ**

Проаналізовано доцільність створення ботанічного заказника «Новопавлівський» у системі природно-заповідного фонду Одещини. Подана характеристика природних умов території та раритетної флори, що потребує охорони.

Сучасна природно-заповідна мережа Одеської області, як і України в цілому, не може охопити все флористичне різноманіття, через те актуальним є дослідження степових ділянок із метою виявлення розповсюдження раритетних видів та включення даних територій в природно-заповідний фонд (ПЗФ). Станом на 1 січня 2007 р. ПЗФ Одеської області налічував 115 територій та об'єктів. Їх загальна площа становила 100,88917 тис. га, або 3,026% від загальної площі області. В Одеській області наявні 8 категорій територій та об'єктів, наведених у Законі України «Про природно-заповідний фонд України» [8, с. 5]. Аналіз розподілу локалітетів окремих видів за територіями природно-заповідного фонду свідчить, що в цілому в Одеській області охороняється тільки третина (33,1 %) всіх раритетних популяцій. Сучасна мережа територій, які охороняються, не може забезпечити збереження на Одещині більшості видів Червоної книги України [7, с. 85].

В Ширяївському районі Одеської області є лише дві території природно-заповідного фонду: ландшафтний заказник місцевого значення «Осинівський» (531 га) і ентомологічний заказник місцевого значення «Чогодарівський» (25 га). Площа заповідних територій становить 0,37 % площі району [8, с. 77].

Тому вкрай необхідне розширення мережі ПЗФ Одеської області, яке б відповідало розповсюдженню раритетних видів рослин і було б репрезентативним для їх збереження.

Проектований ботанічний заказник «Новопавлівський» розташовується на території Миколаївської сільської ради Ширяївського району Одеської області на захід від хутора Новопавлівка (47°30'38" пн.ш; 30°15'35" сх.д.), на правому схилі долини річки Журавка. Це територія з рідкісними, зникаючими і типовими, що потребують охорони, представниками флори та рослинними угрупованнями.

За фізико-географічним районуванням [4] проєктований заказник розташований на території Тилігуло-Куяльницького району, Південно- Подільської схилово-височинної області, підзони Північного Степу, зони Степу, Східноєвропейської рівнинної країни.

За геоботанічним районуванням [1] дана територія належить до Європейської степової області, Понтичної степової провінції, Чорноморсько-Азовської степової підпровінції, Дністровсько-Бузького геоботанічного округу різнотравно-злакових степів та байрачних лісів.

Всього у флорокомплексах проєктованого заказника площею 140 га було знайдено 25 рідкісних видів, які відносяться до 21 роду та 11 родин. Найбільша кількість видів належить до родини *Liliaceae* (6), чотири види до родини *Ranunculaceae*, по три – до *Rosaceae*, *Iridaceae*, *Poaceae*, по одному виду у родинях *Alliaceae*, *Fabaceae*, *Asteraceae*, *Caryophyllaceae*, *Aposynaceae* *Fumariaceae*. Найбільша кількість видів належить до роду *Stipa* (3). На державному рівні охороняються 15 знайдених на даній території видів.

На території проєктованого ботанічного заказника виявлено рослинні угруповання, занесені до Зеленої книги України [3]: формації *Stipeta capillatae*, *Stipeta lessingiana*, *Stipeta pulcherrimae*, *Amygdaleta nanae*.

Тут наявні також рідкісні угруповання Одеської області [6]: формації *Caraganeta fruticis*, *Agropyreta pectinati*, *Bothriochloeta ischaemi*, *Crinitarieta villosae*, *Festuceta valesiaca*, *Phragmiteta australis*, *Spireaeta hypericifoliae*.

На даній території зростають види, занесені в Світовий Червоний список [11]: *Astragalus dasyanthus* Pall., *Dianthus lanceolatus* Stev. ex Reichenb.. Останні, а також *Allium regelianum* A. Beck. ex Iljin, занесені до Європейського Червоного списку [2].

Знаходяться тут також 10 видів, занесених до останнього видання Червоної книги України [12], зокрема, *Adonis vernalis* L., *Adonis wolgensis* Stev., *Bulbocodium versicolor* (Ker.-Gaul.) Spreng, *Crocus reticulatus* Stev. ex Adam, *Pulsatilla nigricans* (Storck.) Zamelis, *Stipa capillata* L., *Stipa lessingiana* Trin. et Rupr., *Stipa pulcherrima* K. Koch.

На даній території зростають 14 видів Червоного списку Одеської області [9], зокрема, *Amygdalus nana* L., *Bellevallia sarmatica* (Georgi) Woronov, *Clematis integrifolia* L., *Corydalis solida* (L.) Clairv., *Helichrysum arenarium* (L.) Moench, *Hyacinthella leucophaea* (C. Koch) Schur, *Iris pumila* L., *Iris halophila* Pall., *Leopoldia tenuiflora* (Tausch) Heldr, *Muscari neglectum* Guss., *Ornithogalum gussonei* Ten., *Spirea hypericifolia* L., *Vinca herbacea* Waldst. et. Kit. та інші.

Велика наукова, фітосозологічна, ландшафтно-естетична та еколого-виховна цінність описаного масиву, а також наявність рідкісних і зникаючих видів України і світу, дає підстави, згідно Ст. 11 Закону України «Про Червону книгу України» для охорони даної території на правах ботанічного заказника. Заказник може бути ядром регіональної екомережі, так як в межах нього охоронятиметься зникаюча наразі по всій Україні степова рослинність.

Бібліографічні посилання:

1. Дідух Я.П. Геоботанічне районування України та суміжних територій / Я.П. Дідух, Ю.Р. Шеляг-Сосонко // Укр. бот. жур. – 2003. – Т.60, №1. – С. 6-17.
2. Европейский Красный список животных и растений, находящихся под угрозой исчезновения во всемирном масштабе. – Нью-Йорк: ООН, 1992. – 167с.
3. Зелена книга України / Під заг. ред. Я.П. Дідуха – К.: Альтерпрес, 2009. – 448 с.
4. Маринич О.М. Фізична географія України: Підручник. / О.М. Маринич, П.Г. Шищенко. – К.: Знання, 2005. – 511 с.
5. Определитель высших растений Украины / Под ред. Прокудина Ю.Н. и др. – К.: Наук. думка, 1987. – 548 с.
6. Попова О.М. Раритетні рослинні угруповання Одеської області (матеріали до регіональної Зеленої книги) / О.М. Попова // Фальцфейнівські читання. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2003. – С. 271-275.
7. Попова О.М. Роль природно-заповідного фонду Одеської обл. у збереженні судинних рослин Червоної книги України / О.М. Попова // Вісник ОНУ. Біологія. – 2004. – Т.9, №1. – С. 81-87.

8. Попова О.М. Реєстр природно-заповідного фонду Одеської області / О.М. Попова, С.П. Ужєвська, Ю.Ю. Юрченко. – Одеса: Південний науковий центр НАН і МОН України, 2006. – 112 с.

9. Рішення Одеської Обласної Ради № 180-XXIII від 21.04.2000 р.

10. Червона книга України. Рослинний світ/ За ред. Я.П. Дідуха – К.: Глобалконсалтинг, 2009.– 900 с.

11. Walter K.S., Gillett H.J. (1998): 1997 IUCN Red list of Threatened Plants. Compiled by the World Conservation Monitoring Centre IUCN – The World Conservation Union, Gland, Switzerland and Cambridge, UK.

УДК 911.3:314.18(477.7)

А. Є. Калетинська

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

КОМПЛЕКСНИЙ ГЕОДЕМОГРАФІЧНИЙ ПРОГНОЗ ЧИСЕЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ДО 2050 РОКУ

Проаналізована демографічна ситуація в Україні та наслідки сучасного стану демографічної ситуації для майбутнього. Складені різні варіанти геодемографічного прогнозу чисельності населення України, проаналізовані результати кожної методики.

Динаміка чисельності населення значною мірою є відображенням того історичного розвитку, який проходить геодемографічна система в процесі свого функціонування.

Аналіз тенденцій народжуваності в Україні показує певні позитивні зміни в останні 9 років. Але ці зміни не настільки суттєві, щоб докорінно змінити ситуацію у типі відтворення населення. Сьогодні Україна входить в такий період, коли народжувати дітей мають жінки покоління 90-х, коли в Україні почалися процеси депопуляції (з 1991 року). Наслідки цієї хвилі матимуть суттєвий вплив на народжуваність в наступні 10 років. Просте заміщення поколінь сьогодні не може гарантувати навіть підвищення сумарного показника народжуваності до 1,45 дитини на жінку.

Кризовий стан дітородної активності населення даватиметься визнаки протягом життя багатьох поколінь на рівні не лише сім'ї, а й усього суспільства (навіть якщо цей процес і припиниться). Як наслідок, у майбутньому спостерігатиметься хвилеподібна динаміка чисельності населення і його вікових контингентів, що може перетворитися на відчутну перепону в досягненні сталого розвитку країни.

Тенденції смертності в Україні носять також хвилеподібний характер. У наступні 25 років існує імовірність суттєвого зниження смертності у допрацездатних і особливо працездатних вікових групах. Також істотно знизилась смертність у молодших вікових групах: успіхи в медицині знизили смертність серед немовлят на майже на 8% [1].

Вичерпання потенціалу демографічного зростання України визначає неможливість найближчим часом не лише розширеного, а й простого відтворення населення. Навіть за умови збільшення народжуваності до найвищого в сучасній Європі рівня (2 дитини на жінку) і зменшення смертності до найнижчого у світі рівня (середня очікувана тривалість життя при народженні – 80 років) протягом найближчого десятиліття чисельність населення України неухильно скорочуватиметься [1].

На сьогоднішній день спостерігається позитивний приріст населення у Закарпатській, Волинській, Рівненській та Чернівецькій областях. Заслугує уваги приморська смуга України, де формується позитивний природний приріст населення – переважно міського.

Для прогнозування чисельності населення України до 2050 року нами використана низка методів: екстраполяції (за середнім темпом, за середнім абсолютним приростом та за експонентою), метод компонентів. Порівнюючи результати всіх прогнозів, ми чітко бачимо, що виходячи з однієї токи вони дають різні результати. Нажаль, слід зазначити, що всі вони показують погіршення загальної демографічної ситуації в країні – чисельність населення не буде збільшуватися в наступні 40 років, але зниження чисельності може відбуватися з різними темпами. Результати прогнозування в більшості випадків залежать від специфіки методики прогнозування. Найкращий результат (скорочення населення країни тільки до 41,5 млн. осіб) дає метод екстраполяції за середнім темпом росту, а найгірший – метод компонент – скорочення до 33,2 млн. осіб.

Нажаль, жодне прогнозування у геодемографії не може дати 100% гарантії точності. Усі суспільні процеси непередбачувані. Тим паче, чим на більший термін складений цей прогноз, тим більше він знівельовується на більших строках.

Втім, не можливо не відмітити значення демографічного прогнозування для прогнозування економічного стану держави в цілому. Мала чисельність народжених протягом останнього десятиліття невдовзі визначатиме дефіцит трудових ресурсів. Натомість зростатиме частка осіб похилого віку. Таким чином, незворотнім є демографічне постаріння населення.

Бібліографічні посилання:

1. *Муромцева Ю.І.* Демографія: навч. посіб. – К: Кондор, 2006. – 300 с.
2. *Топчієв О.Г.* Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики. – Одеса: Астропринт, 2005. – 630 с.
3. *Яворська В.В.* Геодемографічні процеси і геодемографічні райони Українського Причорномор'я: методологічні і методичні проблеми. – Одеса: Астропринт, 2007. – 300 с.

УДК 54.2.66.061.3

І.І. Кицмур

Львівський національний університет імені Івана Франка
**ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ
ЗАСОЛЕННЯ ҐРУНТОВИХ ВОД В ЗОНІ ВПЛИВУ
ДП «КАЛІЙНИЙ ЗАВОД» (ВАТ «ОРІАНА», М. КАЛУШ)**

Понад столітній видобуток калійних руд Калуш-Голинського родовища, їх збагачення та складування відходів призвели до різкого погіршення стану довкілля. Зона впливу ДП «Калійний завод» (ВАТ «Оріана», м. Калуш) у відповідності із Законом України у 2010 р. оголошена зоною екологічного лиха. Серед найбільш гострих проблем цього підприємства та прилеглих до нього територій. Насамперед виділяється проблема погіршення якості, закономірності та динаміки поширення ареалів засолення ґрунтових вод. Для цього нами проведено моделювання процесів засолення на фізичних моделях, які відображають головні риси геологічної будови. За результатами проведених досліджень встановлено, що характер поширення засолених вод, що інфільтруються у ґрунтові води залежить від їх об'єму та неоднорідності фільтраційних властивостей водоносного горизонту.

В результаті понад багато річної розробки Калуш-Голинського родовища та галургійно-флотаційного збагачення калійних руд в зоні впливу дочірнього підприємства “Калійний завод” ВАТ “Оріана” накопичилось десятки мільйонів тонн солевмісних відходів. Ці відходи вміщують легкорозчинні солі. Солі представлені такими мінералами як: галіт, каїніт, лангбейніт, силвін, полігаліт та ін.

В межах ДП «Калійного заводу» розташовані два солевідвали № 1, площею 48 га, місткістю 11,3 млн. м³ соленосних порід та № 4,

площею 38,4 га, місткістю 7,4 млн. м³, які вміщують понад 40 млн. тонн розкритих солевмісних порід. Також на території розташовані три хвостосховища які вміщують понад 30 млн. тонн хвостів флотації. Хвостосховище №1 має площу поверхні 54,3 га, об'єм - 15 млн. м³. Хвостосховище № 2 з об'ємом рідкої фази 1,8 млн. м³ та 8 млн. м³ твердої фази, внаслідок надмірного випадання атмосферних опадів є найбільш проблемним техногенним об'єктом досліджуваної території, що загрожує проривом дамби. [1, с. 28 - 35]

Вилуговування атмосферними опадами відходів флотації та соляно-глинистих порід відвалів призводить до їх інфільтрації у горизонт ґрунтових вод. Водонесний горизонт ґрунтових вод в межах міста Калуша є єдиним у гідрогеологічній будові, придатним до централізованого водопостачання. Зокрема в заплаві р. Лімниця поблизу с. Добрівляни облаштовано міський водозабір. Таке сусідство призводить до погіршення якості води та виникнення загрози її непридатності до питного водопостачання. [2, с. 10 - 11]

Водонесний горизонт безнапірних вод залягає на глибинах від 0 до 10 м. Потужність його коливається у межах 1 - 8 м. Водонасиченість залежить від інтенсивності атмосферного живлення та взаємодії з поверхневими водотоками, які можуть підпирати чи дренувати водонесний горизонт. Коефіцієнт фільтрації водонесного горизонту в середньому складає 0,5-0,7 м/добу, на окремих поглинених ділянках суттєво знижуючись до 0,1 м/добу а на інших зростає до 1,2-2,3 м/добу. Важливим є й те, що в алювіальних відкладах р. Сівки та р. Лімниця коефіцієнт фільтрації зростає у десятки разів досягаючи значень 159-250 м/добу, а дебіт свердловин досягає 1500-2000 м³/добу. Такі високі фільтраційні параметри гравійно-галькових алювіальних відкладів пояснюються відсутністю глинистого заповнювача та інтенсивним промивним режимом підруслового стоку. [3, с. 71 - 77]

З приведених даних видно, що засолені рідка фаза з хвостосховищ та вторинна ропа із солевідвалів, інфільтруючись у ґрунтові води поширюється у трьох типах пористого середовища: слабо проникному (суглинки та оглинненні піщано-гравійні відклади), середньо проникному (середньо оглинненні піщано-гравійно-галькові відклади) та добре проникному (промиті від глистого заповнювача піщано-гравійно-галькові відклади). Саме у таких трьох середовищах нами проведено експериментальне вивчення закономірностей поширення ареалів засолення. Для цього нами в лабораторних умовах було виготовлено три фізичні моделі четвертинного водонесного горизонту з аналогічними до вищеописаних фільтраційних характеристик та визначеними рівнями не напірних ґрунтових вод.

Експериментальне моделювання полягало у лінійному вливанні попередньо приготовленої забарвленої ропи у зону аерації на просторово обмежену ділянку моделі та фотодокументуванні поширення ареалу засолення. У всіх трьох випадках інфільтраційний потік ропи під впливом сили тяжіння стікає до підшови водоносного горизонту конусоподібно розширюючись з глибиною.

У добре проникній моделі конусоподібне розширення ареалу засолення є найменш виразним та спричинене головним чином обтіканням мінеральних зерен. Тут основний потік направлений вертикально вниз, а потім, досягаючи підшови водоносного горизонту поширюється в горизонтальному напрямі. Після припинення притоку засолених вод конусоподібний ареал найшвидше зникає та трансформується у субгоризонтальний, що стікає у напрямку ухилу підшови водоносного горизонту. Змішування забарвленого розсолу з прісними водами є мінімальним за рахунок швидкої гравітаційної диференціації у добре проникному середовищі двох відмінних за густиною рідин.

У середньо проникній моделі конусоподібне розширення ареалу засолення є досить виразним та спричинене як обтіканням мінеральних зерен так і розтіканням по локальним водонепроникним ділянкам. У даній моделі хоч основний потік направлений вертикально вниз до підшови водоносного горизонту, де поширюється в горизонтальному напрямі, значна частина потоку характеризується дотичною складовою у субгоризонтальному напрямку. Потік у субгоризонтальному напрямку чітко відслідкований у покрівлі водоносного горизонту, де нами задокументовані два сателітні потоки, які з часом інфільтрувались аналогічно до основного. Їх поява спричинена локальною неоднорідністю фільтраційних властивостей та підвищеною сорбцією розчинів на більш тонкодисперсних мінеральних зернах. Це істотно впливає на швидкість розповсюдження забарвленого розсолу. Після припинення притоку засолених вод конусоподібний ареал зникає значно повільніше та через певний час трансформується у субгоризонтальний, що стікає у напрямку ухилу підшови водоносного горизонту. Змішування забарвленого розсолу з прісними водами є достатньо виразним за рахунок повільнішої гравітаційної диференціації у середньо проникному середовищі двох відмінних за густиною рідин.

У слабо проникній моделі конусоподібне розширення ареалу засолення є найбільш яскраво вираженим та спричинене низькими значеннями коефіцієнту фільтрації. Тут основний потік направлений у горизонтальному напрямку, і лише по зонах підвищеної проникненості

спрямовується у субвертикальному напрямку. Після припинення притоку засолених вод конусоподібний ареал зберігається найдовше та трансформується у субгоризонтальний після тривалого відстоювання. Змішування забарвленого розсолу з прісними водами є максимальними. Максимальною є і площа латерального ареолу забруднення на усіх гіпсометричних рівнях.

Отримані попередні результати виявили нові закономірності поширення ареалів засолення у експериментальних моделях та дозволяють по-новому інтерпретувати задокументовані ареали засолення в зоні впливу ДП «Каліний завод» у м. Калуші. Зокрема однозначно встановлено, вторинні ропи інфільтруючись у четвертинний водоносний горизонт забруднюють природний ґрунтовий потік у вигляді конусоподібних ареалів у розрізі, морфологія яких залежить від однорідності фільтраційних властивостей. Причому забруднення, поширюючись разом з ґрунтовим потоком з часом потенційно можуть досягти водозабору або потрапити у відкриті водотоки, різко погіршуючи якість води у них.

Бібліографічні посилання:

1. Зозуля І.І., Гайдин А.М., Дяків В.О. та ін. Розробка та визначення основних технічних рішень з ліквідації кар'єру і рудників ДП «Каліний завод» // Звіт про науково-дослідну роботу. АГНУ ВГХС, м.Львів. 2005. – С. 28 - 35.
2. Семчук Я.М. Вплив систем розробки калійних родовищ на геологічне середовище / Я.М.Семчук, Л.Є.Шкіца // Уголь Украины. - 2004. -№3. - С. 10-11.
3. Шестаков В. М. Основы гидрогеологических расчетов при фильтрации из хранилищ промышленных стоков. М.:Нучные сообщения №3, 1961. – С. 71-77.

І.В. Леус

Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара

**АКТИВНІСТЬ СУПЕРОКСИДИДИСМУТАЗИ ТА
ІНТЕНСИВНІСТЬ ОКСИДАТИВНОГО СТРЕСУ ПРИ
ЗАСТОСУВАННІ КЛАСТЕРНИХ СПОЛУК РЕНІЮ З
АЛКІЛЬНИМИ ЛІГАНДАМИ ЯК ПРОТИПУХЛИННИХ
ЗАСОБІВ**

Проведено дослідження впливу кластерних сполук ренію з алкільними лігандами на розвиток пухлини, активність супероксиддисмутази, каталази, концентрацію ТБК-активних сполук, гемоглобіну та морфологію червонокрівців щурів при розвитку карциноми Герена.

Останнім часом широке розповсюдження набуває ідея окисно-відновної хіміотерапії [7, с. 3013]. Особливістю пухлинних клітин є високий рівень оксидативного стресу та активних форм кисню [4, с. 1751]. Отже воно може бути мішенню прямої чи непрямой дії про- та антиоксидантів і окисно-відновних модуляторів, які представляють новий клас перспективних протипухлинних агентів [2, с. 1022; 5, с. 949]. Позитивні якості металоорганічних сполук, а саме - біологічна активність самого металу, можливість підібрати органічні ліганди з необхідними властивостями (певною структурою, певною довжиною ланцюга і т. ін) спонукають до розробки нових малотоксичних та біологічно активних металоорганічних сполук [8, с. 482]. Кластерні сполуки ренію Re(III) мають протипухлинну активність та експериментально доведено їхню низьку токсичність [1, с. 12; 3, с. 536; 6, с. 5133]. Оскільки ряд цис- і транс- дикарбоксилатів не вивчався раніше у експериментах з дослідження біологічної активності, питання прояву антиоксидантних властивостей цих сполук *in vivo*, а також з'ясування впливу структури ренієвих сполук на здатність гальмувати радикали, що виникають у процесі розвитку новоутворення, є актуальним біохімічним дослідженням, оскільки вивчає можливість сполук з почверним зв'язком регулювати оксидативний стрес. Отже, нами було поставлене завдання знаходження відповідності (або невідповідності) антирадикальної активності кластерних сполук ренію *in vitro* та *in vivo* і з'ясування впливу конфігурації кластерної ренієвої сполуки на її антирадикальні та антиоксидантні властивості у моделі канцерогенезу.

Досліджували динаміку розвитку карциноми Герена у щурів лінії Вістар, вміст ТБК-активних продуктів, морфологічні форми еритроцитів, концентрацію гемоглобіну, активність каталази та супероксиддисмутази (СОД) при терапії цисплатином (cisPt) і наступними сполуками ренію (Re): cis-Re₂(C₂H₅COO)₂Cl₄ – Re1; cis-Re₂(i-C₃H₇COO)₂Cl₄ – Re2; trans-Re₂(i-C₃H₇COO)₂Cl₄ – Re3; cis-Re₂Cl₄[(CH₃)₃CCOO]₂ – Re5; cis-Re₂(AdCOO)₂Cl₄·2CH₃CN – Re6.

Найбільш ефективними сполуками щодо гальмування пухлинного росту та процесу руйнування еритроцитів виявилися комплекси з середньою довжиною алкільного ліганда – пропіонатним, ізобутиратним та пропіонатним. Отже, протипухлинні системи Re-Pt з цими сполуками у якості алкільного ліганда призводять до майже повної редукції пухлини, зростання концентрації гемоглобіну, підвищення кількості дискоцитів (у 7 разів). Навідміну від динаміки розвитку пухлини, вплив на морфологічну картину крові та рівень гемоглобіну у щурів-пухлиноносіїв був різний у цис- та транс-форми комплексної сполуки ренію з ізобутиратним лігандом. Цис-ізобутират з cisPt впливає більш м'яко та має тенденцію до нормалізації параметрів, транс-ізобутират діє більш деструктивно та порушує загальну картину крові.

Розвиток карциноми Герена призводить до виснаження антиоксидантної системи та зростання продуктів перекисного окиснення ліпідів (ПОЛ) в крові щурів. Нами показана здатність сполук ренію як підвищувати, так і знижувати активність СОД в експерименті *in vivo*, підвищувати активність каталази (у 5 разів), знижувати вміст ТБК-активних сполук в еритроцитах та сироватці крові щурів-пухлиноносіїв. Отже, спостерігалася залежність активності СОД від довжини ліганда, застосування системи Re-Pt спричиняло зменшення розмірів пухлини, значному зниженню концентрації активного кисню в сироватці крові, як завдяки протипухлинній активності системи, так і завдяки антиоксидантним властивостям сполук Re. Також, нами показана здатність сполук ренію впливати на активність та флуоресценцію СОД в експерименті *in vitro*. Знайдена відмінність у взаємодії цис- та транс-ізомерів сполуки Re₂(i-C₃H₇COO)₂Cl₄ з СОД.

Отже, механізм впливу даних сполук, пов'язаний як з властивостями органічних лігандів стабілізувати еритроцитарну мембрану з одного боку, так з антирадикальними властивостями комплексів ренію завдяки наявності почверного зв'язку, їх здатності знижувати кількість продуктів ПОЛ та нейтралізувати їх токсичний вплив на клітину.

Бібліографічні посилання:

1. Олійник С.А. Токсикологія сполук ренію: погляд на проблему / Олійник С. А., Штеменко Н. І., Горчакова Н. О., та ін. // Современные проблемы токсикологии. - 2001. – № 1. – С. 11 - 15.
2. Cabello C.M. Experimental therapeutics: targeting the redox Achilles heel of cancer / Cabello C. M., Bair W. B., Wondrak G. T. // Curr Opin Investig Drugs. – 2007. – № 8. – P.1022-1037.
3. Collery P. Supplementation by rhenium compounds instead of iron compounds during the treatment by erythropoietin of anemia in cancer patients. / Collery P., Shtemenko N., Shtemenko A., Bourleaud M., Etienne J. C., Maynard I., Lorient P. // Metal Ions in Biology and Medicine. – 2004. – № 8. – P. 534-537.
4. Fruehauf J.P. Reactive oxygen species: an Achilles' heel of melanoma? / Fruehauf J. P., Trapp V. // Expert Rev Anticancer Ther. – 2008. – 8. – P.1751-1757.
5. Laurent A. Controlling tumor growth by modulating endogenous production of reactive oxygen species / Laurent A., Nicco C., Chereau C., Goulvestre C., Alexandre J., Alves A., Levy E., Goldwasser F., Panis Y., Soubrane O., Weill B., Batteux F. // Cancer Res. – 2005. – 65. – P.948-956.
6. Shtemenko A.V. Synthesis, characterization, in vivo antitumor properties of the cluster rhenium compound with GABA ligands and its synergism with cisplatin / Shtemenko A. V., Collery P., Shtemenko N. I., Domasevitch K. V., Zabitskaya E. D., Golichenko A. A. // Dalton Trans. - 2009. - 26. - P.5132-5136.
7. Wondrak G.T. Redox-directed cancer therapeutics: molecular mechanisms and opportunities // Antioxid Redox Signal. – 2009. – № 11. – P.3013-3069.
8. Zhang C.X. New metal complexes as potential therapeutics / Zhang C. X., Lippard S. J. // Current Opinion in Chemical Biology. – 2003. – № 7. – P.481-489.

Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара
**РЕЦЕПТОРНИЙ СТАТУС У ОНКОХВОРИХ ЖІНОК НА РАК
МОЛОЧНОЇ ЗАЛОЗИ**

Досліджено рецепторний статус 350 жінок, хворих на рак молочної залози (РМЗ), в залежності від віку. Встановлено, що з віком ризик захворювання на РМЗ зростає, що визначається зміною метаболізму в організмі жінки, який призводить до зміни гормонального статусу.

Найефективнішими маркерами при діагностиці раку молочної залози слугують: рецептор естрогену (ER), рецептор прогестерону (PR) та **HER-2/neu - епідермальний чинник зростання.**

Для визначення ракового стану використовували імуногістохімічний метод. Імуногістохімія (ІГХ) – метод морфологічної діагностики, в основі якого лежить візуалізація і оцінка за допомогою мікроскопа результатів реакції антиген-антитіло в зрізах біопсированої тканини. Як антиген виступають компоненти клітинних структур або міжклітинної речовини тканини. Антитіла отримують з сироватки крові тварин, імунізованих антигеном, що досліджується, або від культури тканини гібридами, яку створюють злиттям “безсмертних” клітин плазмочитарної пухлини (мієломи) і активованих досліджуваним антигеном В-лімфоцитів. Робота проводилася відповідно до даної методики непрямого двокрокового стадійного імуногістохімічного дослідження за системою “Mouse/Rabbit Poly Vue HRP/DAB” [1], який базується на визначенні хвороби за допомогою рецепторного статусу.

До первинних моноклональних антитіл – Mouse відносять естроген в концентрації 1:100 і прогестерон в розведенні 1:1000, до поліклональних антитіл за типом Rabbit відносять Her-2/Neu –1:1200.

При порівнянні досліджених вікових груп пацієнтів встановлено, що за концентрацією ER: визначили, що відсутність сигналу склали 29 %. Відповідь в діапазоні 1-100 спостерігали для 22 % зразків, 101-200 – 40 %, 201-300 – 9 % тканинних зразків. За концентрацією RG: відсутність відповіді зафіксована для 34,5 % зразків. Сигнал силою 1-100 спостерігали у 29 % досліджених зразків, 101-200 – 26 %, 201-300 – 10,5 % біоптатів. За рівнем експресії Her-2/Neu: групу, де сила відповіді за експресією Her-2/Neu становила 0,1 + склали 84 % обстежених хворих, 2 + – 9 %, 3 + – 7 % пацієнтів.

Проведений аналіз залежності рецепторного статусу від вікового чинника дозволив отримати наступні дані.

Для групи віком 40-50 років вміст ER був відсутнім у 41 % зразків, визначався в межах 1-100 в 30 % випадків, 101-200 – 26 %, 201-300 – у 3 % випадків. Стосовно RG групи, де рівень сигналу був негативним, склали 42 % обстежених. В 28 % випадків сила відповіді знаходилась в межах 1-100, 101-200 – 20 %, 201-300 – 10 %, відповідно. Рівень експресії Her-2/Neu силою 0,1 + спостерігався у переважної кількості обстежених хворих (81 %), силою 2 + – у 3 %, 3 + – 16 % хворих на РМЗ. Проведений аналіз рецепторної відповіді у групі, яку склали хворі віком старші 50 років, дозволив встановити наступну залежність. Негативна відповідь за рівнем ER зафіксована у 27 % зразків. Відповідь у діапазоні 1-100 спостерігалась у 21 % біоптатів, 101-200 – 41 %, 201-300 – 11 % досліджених тканинних зразків. Не відзначено відповіді за вмістом RG у 32 % зразків. Сила сигналу в межах 1-100 знайдена у 30 % зразків, 101-200 – 27 %, 201-300 – 11 % біоптатів. Сила експресії Her-2/Neu 0,1 + зафіксована у 90,5 % обстежених хворих. Не спостерігалось вірогідної відмінності між кількістю хворих, у яких рівень експресії Her-2/Neu ідентифікований як 2 + (4,5 %) та 3 + (5 %).

Таким чином, отримані результати свідчать, що з віком ризик захворювання на РМЗ зростає, що визначається зміною метаболізму в організмі жінки, який призводить до зміни гормонального статусу. Вміст прогестерону та естрогену вважаються найбільш інформативними маркерами при захворюванні завдяки специфічній будові лігандів, а також способу синтезу і взаємозалежності з мРНК, яка при дисбалансі приймає участь у синтезі ракових клітин. Рівні естрогену та прогестерону позитивно корелювали з віком пацієнтів, що узгоджується з раніше отриманими даними [2]. За отриманими даними можна стверджувати, що у жінок старшої вікової групи зв'язок естрогену з відповідним рецептором (ER+) спостерігається більш часто (73 % випадків), ніж у жінок віком 40-50 років (59 % випадків). Зв'язок прогестерону з облігатним рецептором (PRG+) знайдений 73 % пацієнтів віком 50 років і старших і 58 % хворих на РМЗ віком 40-50 років. Експресія епідермального чиннику зростання (Her-2/Neu+) була визначена у 19 % хворих віком 40-50 років і 9,5 % хворих, старших 50 років. Приблизно 76 % первинних пухлин тканин молочної залози мали позитивний статус рецепторів естрогену (за літературними даними 75 % [3]). Жінки з рецепторним статусом ER+/PGR- та гіперекспресією Her-2 мають високий ризик рецидивів пухлини і характеристики пухлини є більш агресивними [4-5]. Сигналізація через

рецептори епідермального фактору росту призводить до зниження експресії прогестерону [4].

Бібліографічні посилання:

1. Петров С.В., Райхлин Н.Т. Руководство по иммуногистохимической диагностике опухолей человека.- Казань, 2004. – с 452 .

2. Arpino G., Weiss H., Lee A.V., Schiff R., De Placido S., Osborne C.K., Elledge R.M. Estrogen receptor-positive, progesterone receptor-negative breast cancer: association with growth factor receptor expression and tamoxifen resistance // J. Natl. Cancer Inst. – 2005. – Vol. 7, № 97 (17). – P.1254-1261.

3. Darb-Esfahani S. et all. ,Identification of biology-based breast cancer types with distinct predictive and prognostic features: role of steroid hormone and HER2 receptor expression in patients treated with neoadjuvant anthracycline/taxane-based chemotherapy // Breast Cancer Res. – 2009. – Vol.11 (5). - R69.

4. Filipovic S., Kocic B., Petrovic B., Milovanovic L., Poultzidi A.A. Hormone sensitivity of primary breast carcinoma // J. buon. – 2010. – Apr-Jun., Vol.15 (2). – P. 255-262.

5. Finn R.S. et all. Estrogen receptor, progesterone receptor, human epidermal growth factor receptor 2 (HER2), and epidermal growth factor receptor expression and benefit from lapatinib randomized trial of paclitaxel with lapatinib or placebo as first-line treatment in HER2-negative or unknown metastatic breast cancer // Breast Cancer Res. – 2008. – Vol. 9 (5). – R117.

Т.С. Лозовская

Одесская национальная академия пищевых технологий

**МИКРОБИОЛОГИЧЕСКОЕ ОБОСНОВАНИЕ СПОСОБА
КОНСЕРВИРОВАНИЯ ФРУКТОВО-ЯГОДНЫХ СОКОВ
ОСМОТИЧЕСКИ ДЕЯТЕЛЬНЫМИ ПИЩЕВЫМИ
ИНГРЕДИЕНТАМИ**

Обоснована необходимость разработки нетрадиционного способа консервирования фруктово-ягодных соков осмотически деятельными пищевыми ингредиентами с целью получения концентрированных полуфабрикатов для напитков с высоким содержанием биологически активных веществ. Приведены результаты исследований показателей качества ягод – исходного сырья для полуфабрикатов.

Фрукты и ягоды являются богатым природным источником биологически активных веществ: витаминов, углеводов, органических кислот, фенольных соединений, макро- и микроэлементов.

В связи с короткой продолжительностью сезона созревания фруктов и ягод и чрезвычайной микробиальной уязвимостью их сушат, замораживают или перерабатывают на полуфабрикаты, что приводит к уменьшению пищевой ценности, разрушению биологически активных веществ, изменению нативного вкуса и аромата.

Решение проблемы переработки фруктово-ягодного сырья на высококачественные полуфабрикаты, имеющие продолжительный гарантийный срок хранения с соблюдением приоритета безопасности для здоровья потребителей, чрезвычайно актуально.

Целью исследования было обоснование нетрадиционного способа консервирования фруктово-ягодных соков осмотически деятельными пищевыми ингредиентами (сахарозой, органическими кислотами, этиловым спиртом).

Объектом исследований служили ягоды из черники, черной и красной смородины, произрастающие в Одесском регионе.

Ягоды анализировали на стадии технической зрелости. Определяли концентрацию растворимых сухих веществ, углеводов, титруемых кислот, фенольных, в том числе, красящих соединений, биологическую активность. Полученные результаты представлены в табл. 1.

Таблица 1

Показатели качества ягод

№ п/ п	Наимено вание ягод	Массовая доля растворимых сухих веществ, %	Массовая концентрация, г/дм ³						Активная кислотность, ед. рН	ОВ-потенциал, мВ	Биологическая активность, усл. ед.
			яблочной кислоты	лимонной кислоты	янтарной кислоты	глюкозы	фруктозы	витамина С, *10 ⁻³			
1	Черника	12,5	0,74	2,50	1,31	3,23	5,02	23,5	3,0	180,0	2200,0
2	Черная смородина	16,6	1,18	6,11	2,06	4,80	7,91	120,3	2,9	160,0	1900,0
3	Красная смородина	14,3	0,47	4,92	4,67	4,55	5,50	19,2	2,7	170,0	1600,0

Из табл. 1 следует, что основные органические кислоты исследуемых ягод представлены лимонной (50...65 %), янтарной (20...45 %), яблочной (10...15 %). Сочетание органических кислот в исследуемых ягодах – необходимое условие создания полноценных продуктов питания, как по вкусовым качествам, так и по функциональной полезности [1, с. 210].

Активная кислотность варьирует в диапазоне значений 2,7 – 3,0 ед. рН.

Углеводы в соках ягод представлены преимущественно моносахаридами, доминирует фруктоза (60...70 %).

Наибольшее количество аскорбиновой кислоты (витамина С) содержится в ягодах черной и красной смородины. Как свидетельствуют литературные данные, витамин С совместно с витамином А уменьшает липоидные отложения на стенках кровеносных сосудов, снижает уровень холестерина в сыворотке крови [2, с. 140].

Результаты исследования фракционного состава фенольных соединений (методом ВЭЖХ) ягод черники, черной и красной смородины приведены в табл. 2.

Таблица 2

Состав и содержание фенольных соединений в ягодах, мг/дм³

Наименование соединений	Черника	Черная смородина	Красная смородина
Антоцианы	2497,6	1303,8	210,1
Оксикоричные кислоты и их производные	82,5	31,1	22,2
Флавоны	21,6	45,6	8,1
Катехины	19,1	-	-
Суммарное содержание фенольных соединений	2601,7	1380,5	240,4

*Примечание к таблице 1: «-» -означает отсутствие соединений

Значительное содержание фенольных соединений (240,4...2601,0 мг/дм³, табл. 2) в соках коррелирует с высокими значениями биологической активности 1600...2200 у. ед. Однако, тепловая обработка, традиционно используемая для обеспечения микробиальной стойкости и продолжительного хранения фруктово-ягодных соков, приводит к деградации фенольных соединений, их полимеризации и выделению в осадок, что приводит к снижению пищевой ценности получаемых полуфабрикатов.

Альтернативным способом консервирования соков из фруктов и ягод может служить осмотическое обезвоживание и гибель микроорганизмов, вызывающих порчу этих нестойких продуктов, пищевыми ингредиентами.

Проводимый комплекс исследований позволит научно обосновать технологию концентрированных фруктово-ягодных полуфабрикатов, включающую оптимальные соотношения отдельных ингредиентов и кондиции, физико-химический состав, условия обеспечения продолжительной микробиальной стойкости без применения тепловой обработки и консервантов.

Библиографические ссылки:

1. Гаммерман А.Ф. Лекарственные растения [Текст] / А.Ф. Гаммерман, Г.Н. Кадаев, А.А. Яценко-Хмелевский - Москва, 1990. – 542 с.
2. Петрова В.П. Дикорастущие плоды и ягоды [Текст] / В.П. Петрова – М: Лесная пром-ть, 1987. – 248 с.

С.О. Ляпіна

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

**ДОСЛІДЖЕННЯ МЕМОРІАЛЬНОЇ АНТРОПОНІМІЇ МІСТА
ДНІПРОПЕТРОВСЬКА (НА ПРИКЛАДІ ВЧЕНИХ-
ПРИРОДОЗНАВЦІВ)**

Охарактеризоване поняття меморіальної антропонімії. Проведений кількісно-просторовий аналіз поширеності на території міста Дніпропетровська назв вулиць на честь видатних вчених-природознавців. Обґрунтований зміст й інформаційне наповнення відповідної топонімічної бази даних.

Актуальність дослідження системи внутриміських назв (урботопонімів) визначається тим, що ці назви є невід'ємною складовою духовної культури нації, відображають її історичне надбання й визначають орієнтири майбутнього розвитку. Будь-яке розвинене і цивілізоване суспільство формує систему географічних назв – топонімів. Систему топонімів певного міського поселення називають урботопонімією. Паралельно з функцією орієнтирів, урботопоніми виконують функції історико-культурних, а також просторово-часових віх існування народу, відображають його менталітет. Сьогодні актуальним є не тільки переосмислення історичного минулого, згадати особистостей, які зробили великий внесок в розвиток науки та техніки в регіоні, але й напрацювати новий підхід до дослідження міської топонімії, а саме – інвентаризації назв вулиць, складення баз даних назв міських об'єктів, вирішення проблеми дублюючих назв, а також увічнення імен видатних вчених в назвах проспектів, вулиць, провулків а також на меморіальних дошках. Імена вчених, якими називаються вулиці міста, повинні зберігатися в свідомості людей, нести виховну й інформаційну функцію. Назви вулиць повинні органічно поєднуватись одна з одною, створюючи певну цілісну систему. Таким чином дослідження урботопонімів міста Дніпропетровська є актуальним з точки зору формування сучасного топонімічного образу міста Дніпропетровська, що в т.ч. формуватиме й його когнітивний, ментальний простір.

Об'єктом нашого дослідження є меморіальні урботопоніми міста Дніпропетровська, предметом – імена вчених-природознавців на карті

міста Дніпропетровська, а також самі ті особистості, іменами яких названі вулиці міста. Отже, метою роботи є комплексне дослідження об'єктів міста Дніпропетровська, названих на честь видатних вчених-природознавців.

Дослідження поняття урботопонімів та їх різновиди показало що, головне значення урботопонімів полягає в індивідуалізації, ідентифікації, виокремленні об'єктів серед інших. На основі класифікації природознавчої діяльності ми вважаємо вченими-природознавцями тих науковців, що працювали в галузях географії, хімії, фізики, біології, екології, астрономії, математики. На основі цього нами розроблена база даних урботопонімів м. Дніпропетровська на честь видатних вчених-природознавців. З усього переліку назв вулиць міста із антропонімічною ознакою на основі довідникової, енциклопедичної літератури відібрані 58 вулиць міста (2,5% від усіх вулиць і проїздів міста), які носять назви на честь видатних вчених-природознавців, що і склали основу бази даних.

За базою даних здійснений кількісно-видовий аналіз. Так, на рис. 1 наведений показник питомої ваги урботопонімів в честь видатних вчених-природознавців по районах міста Дніпропетровська. Як видно, розподіл урботопонімів за цією ознакою є нерівномірним: найбільша їх кількість розташована в Жовтневому районі – 11, що становить 25% від загальної кількості. Найменша кількість вулиць, названих в честь видатних вчених-природознавців, знаходиться в селищі Таромське – всього 2. Отже, розподіл урботопонімів на честь видатних вчених-природознавців на карті міста Дніпропетровська є нерівномірним. Найпоширеніші урботопоніми, названі в честь географів – 28 топонімічних одиниць. Потім варто відмітити топонімічні одиниці, що походять від прізвищ хіміків – 10 вулиць. На третьому місці йдуть урботопоніми, що походять від прізвищ біологів – 9 вулиць. На четвертому місці знаходяться урботопоніми в честь фізиків – 5 вулиць, в честь видатних математиків названо 3 вулиці, і лише 2 топонімічні одиниці названі в честь космонавтів (1 проспект, 1 вулиця).

Серед імен географів, якими названі вулиці Дніпропетровська, виділяємо вчених-дослідників – 6, мандрівників та мореплавців – 7, геологів – 4, ґрунтознавців та видатних агрономів – 4, етнографів – 3, власне географів широкого наукового профілю – 4.

Отримані результати дослідження можуть бути використані в різноманітних сферах діяльності: у виховному процесі, туристично-

рекреаційному плануванні, а також як рекомендації для міської ради Дніпропетровська з приводу присвоєння нових назв вулицям в честь видатних вчених-природознавців, для міжнародної громадської організації Інституту України, яка має на меті сформувати на регіональному та національному рівнях нову громадянську свідомість, що ґрунтуватиметься на етнопсихологічних і культурних цінностях українського народу, які мають стати передумовами відродження національної трудової, економічної і політичної етики у суспільних відносинах.

УДК 614.876:574.584:639.21

О.М. Маренков

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

**РІВНІ РАДІОНУКЛІДНОГО ЗАБРУДНЕННЯ ПРОМИСЛОВОЇ
ІХТІОФАУНИ ДНІПРОВСЬКОГО ВОДОСХОВИЩА**

Проведено моніторингові радіоекологічні дослідження екосистеми Дніпровського водосховища. Визначено вміст радіонуклідів природного та штучного походження в мальках та промислових рибах. Результати порівняні з показниками ГДК для риби як харчового продукту.

В Україні знаходиться близько 21 уранове родовище, частина з них розташована в межах Дніпропетровської та Кіровоградської областей. В результаті функціонування підприємств з видобутку та переробки уранових руд, з'явилась проблема утилізації відпрацьованих порід, що містять радіоактивні речовини. З 1949 по 1956 рр. у прилеглих до акваторії р. Дніпро глиняних ярах та кар'єрах було створено 6 з 9 хвостосховищ радіоактивних відходів. За роки функціонування підприємств первинного ядерного циклу було накопичено близько 42 млн. т. радіоактивних відходів, котрі з дощовою водою та підземними водами потрапляють до верхньої частини Дніпровського водосховища. Ситуація з подальшою долею хвостосховищ невирішена, на сьогоднішній день вони являють собою джерела надходження природних радіонуклідів до головного водного резервуару Дніпропетровська – Дніпровського водосховища.

Радіоекологічна ситуація погіршилася після аварії на Чорнобильській АЕС, котра призвела до забруднення штучними

радіонуклідами значної території України і особливо басейну р. Прип'ять та каскаду водосховищ р. Дніпро. Отже, дніпровські водосховища – основні резервуари, куди внаслідок змиву з площі водозбору надійшли та продовжують надходити радіонукліди чорнобильського походження.

Надходження радіоактивних елементів до водойм обумовлює не тільки забруднення водного середовища, але й гідробіонтів, котрі можуть мати народногосподарське значення. Актуальність робіт з вивчення особливостей накопичення радіонуклідів гідробіонтами, які мешкають у водоймах з різним рівнем радіонуклідного забруднення визначається тим, що такі дослідження дають змогу оцінити зміни рівнів вмісту токсикантів у гідробіонтах, особливо в рибах, котрих споживає людина. Одні з найважливіших наукових і практичних завдань подібних досліджень – контроль якості рибної продукції та біомоніторинг стану водного середовища.

Метою роботи було визначення рівнів вмісту радіонуклідів природного та штучного походження в промислових рибах Дніпровського водосховища, котрі за спектром живлення охоплюють різні екологічні ніші. У зв'язку з цим об'єктами досліджень була молодь (від 0+ до 1+) та товарні (від 3+ до 5+) особини промислових видів риб: щука, окунь, білий товстолобик, плітка, лящ, карась сріблястий. Слід зауважити, що молодь щуки та білого товстолобика в малькових обловах не зустрічалась, тому радіонуклідне забруднення мальків цих видів не вивчалось.

Активність радіонуклідів у підготовлених зразках визначали на сцинтиляційному спектрометрі СЕБ 2000, для обробки спектрів користувалися пакетом програмного забезпечення АК-1. Діапазон вимірювання становив від 0,01 Бк до 10^4 Бк, що дозволяє забезпечити радіоекологічний контроль в об'єктах навколишнього середовища згідно з нормативним документом ДР-2006. Статистичне опрацювання здійснювали з використанням програмного пакету Microsoft Excel.

Рівні вмісту ^{137}Cs в рибах коливався в межах від 0,28 у білому товстолобику до 18,75 Бк/кг у щуці. Вміст ^{90}Sr в рибах коливався в межах від 0,12 Бк/кг у білому товстолобику до 5,20 Бк/кг у щуці. Результати зведені до наступного ряду:

^{137}Cs – щука > окунь > карась > плітка > лящ > білий товстолобик

^{90}Sr – щука > окунь > карась > лящ > плітка > білий товстолобик

Вміст ^{137}Cs в мальках знаходився в межах від 8,60 у плітці до 69,40 Бк/кг у карасі. Вміст ^{90}Sr коливався в діапазоні від 1,09 у плітці до 29,40 Бк/кг у карасі. Вміст радіонуклідів штучного походження в дослідних мальках риб має наступний вигляд:

^{137}Cs – карась > окунь > лящ > плітка

^{90}Sr – карась > окунь > лящ > плітка

В організмах товарних риб вміст ^{40}K знаходився в межах від 0,63 у білого товстолобика до 207,00 Бк/кг у карася. Вміст ^{226}Ra становив від 0,39 у білого товстолобика до 48,00 Бк/кг у карася. Вміст ^{232}Th коливався від 0,38 у білого товстолобика до 40,00 Бк/кг у карася:

^{40}K – карась > щука > плітка > лящ > окунь > білий товстолобик

^{226}Ra – карась > щука > плітка > окунь > лящ > білий товстолобик

^{232}Th – карась > щука > плітка > лящ > окунь > білий товстолобик

У мальках риб вміст ^{40}K знаходився в межах від 118,00 в окуня до 952,00 Бк/кг у карася. Вміст ^{226}Ra становив від 33,40 в окуня до 222,00 Бк/кг у плітки. Вміст ^{232}Th коливався від 10,30 у карася до 172,00 Бк/кг у ляща. Вміст радіонуклідів природного походження в мальках риб має наступний вигляд:

^{40}K – окунь > лящ > плітка > карась

^{226}Ra – окунь > карась > лящ > плітка

^{232}Th – карась > окунь > плітка > лящ

Вміст радіонуклідів не перевищував допустимі показники ГДК для риби як харчового продукту, але варто враховувати кумулятивний ефект, котрий викликається дією доз радіації на організми. Вивчення радіонуклідного забруднення риб сприяє розширенню інформативної бази щодо механізмів накопичення токсикантів організмами риб та їх подальшої міграції до людини.

УДК [637.146.3:613.2] : 616.379

Н.О. Могилянська, Н.А. Дідух

Одеська національна академія харчових технологій

ІННОВАЦІЙНА БІОТЕХНОЛОГІЯ ПИТНИХ МОЛОЧНИХ НАПОЇВ ДІАБЕТИЧНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Наведена біотехнологія питного молочного напою діабетичного призначення з підвищеними пробіотичними та антиоксидантними властивостями, які забезпечуються внесенням у продукт біологічно активних речовин, харчових волокон та пробіотичних культур біфідобактерій.

В останні десятиріччя відзначається різкий ріст захворювання на цукровий діабет. Вживання функціональних продуктів діабетичного призначення поряд з дотриманням режиму харчування й активного способу життя, є однією з найважливіших складових у лікуванні цукрового діабету II типу. До складу таких продуктів обов'язково повинні входити біологічно активні речовини (БАР), харчові волокна і пробіотичні культури біфідобактерій.

Тому одним з перспективних напрямків досліджень в області молочної промисловості є розробка питних молочних напоїв діабетичного призначення зі зниженим вмістом лактози і підвищеним вмістом БАР, пробіотиків і харчових волокон.

Метою даної роботи стала розробка інноваційної біотехнології питних молочних напоїв діабетичного призначення з високими антиоксидантними та пробіотичними властивостями, які забезпечуються внесенням у продукт дезодорованих рафінованих олій (соевої та оливкової), вітамінів Е та С, біологічно активної добавки (БАД) „Селен Активний”, харчових волокон та пробіотичних культур біфідобактерій – *Bifidobacterium bifidum*, *Bifidobacterium longum*, *Bifidobacterium breve* після їх активізації.

Інноваційність розробленої технології полягає в збагаченні пастеризованої охолодженої збагаченої молочно-рослинної суміші змішаними культурами *B. bifidum* + *B. longum* + *B. breve*, попередньо активізованими в стерилізованому знежиреному молоці. Даний технологічний прийом забезпечує отримання питних молочних напоїв з високою концентрацією життєздатних клітин *Bifidobacterium* (не менше $1 \cdot 10^7$ КУО/см³), що забезпечує пробіотичний вплив на організм людей при їх вживанні. Розроблений спосіб виробництва питних молочних напоїв діабетичного призначення захищений патентом України.

Технологічна схема виробництва питних молочних напоїв діабетичного призначення наведена на рис. 1.

При культивуванні пробіотичних культур біфідобактерій – *Bifidobacterium bifidum* + *Bifidobacterium longum* + *Bifidobacterium breve* у стерилізованому знежиреному молоці з додаванням фруктози як біфідогенного фактора при температурі 37 ± 1 °С протягом 2...4 годин відбувається накопичення біомаси біфідобактерій та продуктів їх життєдіяльності, які здійснюють пробіотичний вплив на організм

людини. Кількість життєздатних клітин біфідобактерій після культивування у стерилізованому молоці в присутності фруктози складає $(5 \pm 0,5) \cdot 10^7$ КУО/см³, титрована кислотність не перевищує 18 °Т. Внесення збагаченого пробіотичними культурами *Bifidobacterium bifidum*, *Bifidobacterium longum*, *Bifidobacterium breve* та продуктами їх життєдіяльності охолодженого стерилізованого знежиреного молока разом з вітаміном С у пастеризоване охолоджене молоко, збагачене соєвою та оливковою оліями, рафінованими та дезодорованими, вітаміном Е та БАД „Селен Активний”, сприяє отриманню діабетичного питного молочного напою з підвищеними пробіотичними та антиоксидантними властивостями.

Вітаміни Е та С, БАД „Селен Активний” були включені до складу напою як антиоксиданти. При підборі компонентів антиоксидантного ряду враховувався їх вплив на рівень цукру в крові хворих на діабет та антиоксидантні властивості готового продукту та сприяють збереженню високої концентрації життєздатних клітин біфідобактерій (не менше $7 \cdot 10^8$ КУО/см³) протягом 5 днів зберігання продукту.

Нерозчинні харчові волокна створюють відчуття насичення, запобігають зловживанню жирною і висококалорійною їжею, що дуже суттєво у харчуванні діабетиків. Завдяки їх «перистальтичній» дії в кишечнику менше всмоктуються інші вуглеводи і жири. Концентрація клітковини у молочних напоях діабетичного призначення забезпечує традиційні органолептичні та нормовані фізико-хімічні показники.

УДК 578.245:579+579.6:579.264

**В.В. Мокрозуб¹, Л.П. Бабенко¹, Л.Н. Лазаренко¹,
Л.М.Шинкаренко¹, З.М. Олевинська¹, О.С. Воронкова², Н.Я.
Спивак¹**

¹Інститут мікробіології та вірусології ім. Д.К. Заболотного НАНУ

²Дніпропетровський національний університет ім. О.Гончара

НОВІ ПІДХОДИ ДО ВІДБОРУ ПОТЕНЦІЙНО ПРОБІОТИЧНИХ ШТАМІВ ЛАКТО- ТА БІФІДОБАКТЕРІЙ З ІМУНОМОДЕЛЮЮЧИМИ ВЛАСТИВОСТЯМИ

Досліджено імуномоделюючі властивості лактобактерій – *Lactobacillus acidophilus* IMB B-7279, *Lactobacillus delbrueckii subsp. bulgaricus* IMB B-7281, *Lactobacillus casei* IMB B-7280 та біфідобактерій – *Bifidobacterium longum* VK1, *Bifidobacterium*

***bifidum* VK2. на моделі *in vitro*. Визначено активуючий вплив досліджуваних штамів на активність фагоцитарної ланки імунітету.**

Одним із найбільш перспективних напрямків створення високоефективних природних біопрепаратів для корекції імунних порушень, які лежать в основі багатьох захворювань інфекційної, аутоімунної, алергійної, лімфопроліферативної та неопластичної патології тощо, є використання непатогенних молочнокислих штамів лакто- та/або біфідобактерій – представників нормальної коменсальної мікрофлори кишечника людини [2, Р. 127-152]. Принцип цілеспрямованої імунокорекції за допомогою пробіотичних препаратів ґрунтується насамперед на тому, що структурні компоненти клітинних стінок лакто- та біфідобактерій здатні взаємодіяти з рецепторами шаблонного розпізнавання, зокрема з TLR-рецепторами, експресованими на поверхні клітин фагоцитарної системи, інтраепітеліальних Т-лімфоцитів, природних кілерних клітин тощо [4, Р. 63-73]. Різні штами лакто- та біфідобактерій здатні взаємодіяти з різними типами TLR-рецепторів, а отже і індукувати синтез цитокінів різних опозиційних груп, наприклад Th1- або Th2-типу, про- та протизапальних. За рахунок цілеспрямованого впливу на продукцію тих чи інших цитокінів з'являється можливість регулювати баланс Th1/Th2 шляхів імунної відповіді [3, Р. 201-209]. Вибір Th1- або Th2-типу імунної відповіді залежить від багатьох факторів, серед яких в першу чергу виділяють активність антигенпрезентуючих клітин (АПК) та профіль цитокінів, які синтезуються на ранній стадії імунної відповіді [1, Р. 115-125]. Тому, можна припустити, що при відборі штамів молочнокислих бактерій із потенційними імуномодельючими властивостями важливим є дослідження їх дії *in vitro* на активність клітин фагоцитарної системи та продукцію цитокінів.

Нами раніше було селекціоновано і охарактеризовано штами лакто- та біфідобактерій, які мають антагоністичну дію відносно різних патогенних мікроорганізмів, а також потенційні імуномодельючі властивості. У цьому дослідженні нами поставлено за мету визначити імуномодельючі властивості досліджуваних лакто- та біфідобактерій, а саме здатність впливати на функціональну активність клітин фагоцитарної системи *in vitro* та на продукцію оксиду азоту, а також продукцію цитокінів, зокрема інтерферону та фактору некрозу пухлин. Експериментальні дослідження проведено на мишах лінії Balb/c вагою 18-20 г. Всі дослідження проводились із урахуванням норм Європейської конвенції по захисту хребетних тварин та закону

України № 3447-IV «Про захист тварин від жорстокого поводження». Використовували штами ліофілізованих, вбитих нагріванням та вбитих й живих в рівних співвідношеннях лактобактерій – *Lactobacillus acidophilus* IMB B-7279, *Lactobacillus delbrueckii subsp. bulgaricus* IMB B-7281, *Lactobacillus casei* IMB B-7280 та біфідобактерій – *Bifidobacterium longum* VK1, *Bifidobacterium bifidum* VK2. Макрофаги перитоніального ексудату (МФПЕ) отримували від мишей загальноприйнятим методом й культивували зі штамами лакто- або біфідобактерій живими або інактивованими прогріванням або живими і інактивованими у рівному співвідношенні (з кожним окремо) протягом 24 год при 37 °C в атмосфері 5 % CO₂ у співвідношенні 1 : 100. У культуральному середовищі, визначали концентрацію оксиду азоту з подальшим розрахунком індексу стимуляції МФПЕ, а також рівень інтерферону (ІФН) та фактору некрозу пухлин (ФНП).

Досліджувані штами *in vitro* мали активуючий вплив на функціональну активність макрофагів. Спостерігалась підвищення їх здатності до продукції NO, що підтверджувалось зростанням концентрації останнього у культуральному середовищі через 24 год їх спільного культивування з макрофагами. Встановлено, що під впливом *L. acidophilus* IMB B-7279 і *L. delbrueckii subsp. bulgaricus* IMB B-7281 (окремо) зростає індекс стимуляції МФПЕ. Однак найбільший рівень активації МФПЕ виявлено після їх культивування з *L. acidophilus* IMB B-7279 як живими ($73,23 \pm 3,8\%$), так і інактивованими ($192,24 \pm 5,2\%$), а також живими і інактивованими в рівному співвідношенні ($162,68 \pm 2,3\%$).

Рівень ІФН в надосаді було визначено біологічним методом. Встановлено, що культивування МФПЕ з досліджуваними штамами лакто- та біфідобактерій протягом 24 годин спричиняло зростання його титрів. Найбільшу інтерферогенну активність мали штами *L. delbrueckii subsp. bulgaricus* IMB B-7281 (вбитий), *B. bifidum* VK2 (вбитий), *L. casei* IMB B-7280 (ліофілізований) склавши відповідно $9,2 \pm 0,32 \log_2$, $9,3 \pm 0,44 \log_2$, $9 \pm 1,6 \log_2$ порівняно з контролем $6,6 \pm 1,2 \log_2$.

Сумісне культивування жодного з досліджуваних штамів з МФПЕ не спричиняло синтезу фактору некрозу пухлин останніми.

Отже, досліджувані штами є перспективними для створення пробіотичних препаратів для корекції функціональної активності клітин фагоцитарної системи. Проте потрібні додаткові дослідження їх впливу на активність фагоцитів *in vivo* і продукцію останніми регуляторних цитокінів.

Бібліографічні посилання:

1. Cross Martin L. Immunoregulation by probiotic lactobacilli: pro-Th1 signals and their relevance to human health // Clinical and Applied Immunology Reviews – 2002. – Vol. 3. № 3. – P. 115-125.
2. Deepika G., Charalampopoulos D. Surface and Adhesion Properties of Lactobacilli // Advances in Applied Microbiology. – 2010. – Vol. 70, №4. – P. 127-152.
3. Foo Y. Liew. Interactions between cytokines and nitric oxide // Advances in Neuroimmunology. – 1995. – Vol. 5, №2. – P. 201-209.
4. Hürmannsperger G., Haller D. Molecular crosstalk of probiotic bacteria with the intestinal immune system // Intern. J. of Med. Microb. - 2010. – Vol. 300, №1. – P. 63-73.

УДК 547.435

О.В. Новак, А.А. Грищенко, В.А. Пальчиков

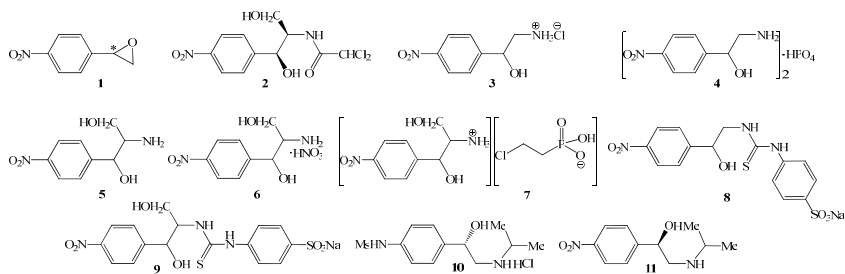
Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара

Днепропетровский государственный технический университет

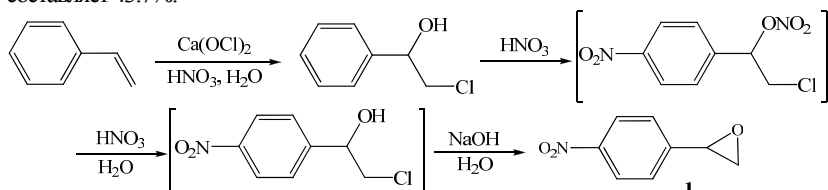
ОКИСЬ *n*-НИТРОСТИРОЛА – ИССЛЕДОВАНИЕ МЕТОДОВ СИНТЕЗА

Проведен сравнительный анализ методов синтеза окиси *n*-нитростирола, производные которой нашли применение в фармации и сельском хозяйстве. Предложен способ синтеза целевого эпоксида путем трансформации соответствующего диола.

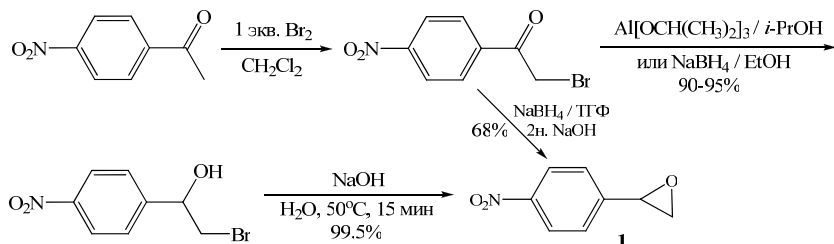
Среди огромного количества эпоксидных соединений окись *n*-нитростирола (**1**, *n*-нитрофенилоксиран) занимает особое место. Структурный фрагмент *n*-нитрофенилоксирана является весьма перспективным и широко используемым синтоном в синтезах биологически активных веществ – антибиотиков, сосудорасширяющих средств, гербицидов и др. Один из известных антибиотиков ароматического ряда – хлорамфеникол (**2**, левомецетин, *D*-(-)-*трео*-1-(*n*-нитрофенил)-2-дихлорацетиламинопропан-1,3-диол) и его рацемат – синтомицин, активно патентуемые в СССР в 1977-1985 гг. регуляторы роста растений (**3-9**), а также адреноблокаторы *d*-(+)-сotalол (**10**) и (*R*)-нифеналол (**11**), обладающие антиангинальным, антиаритмическим и гипотензивным действием являются производными эпоксида (**1**).

n-Нитрофенилоксиран (**1**) является доступным продуктом. В промышленности этот эпексид получают из спирола. В пересчете на хлоргидрин спирола выход составляет 43.7%.

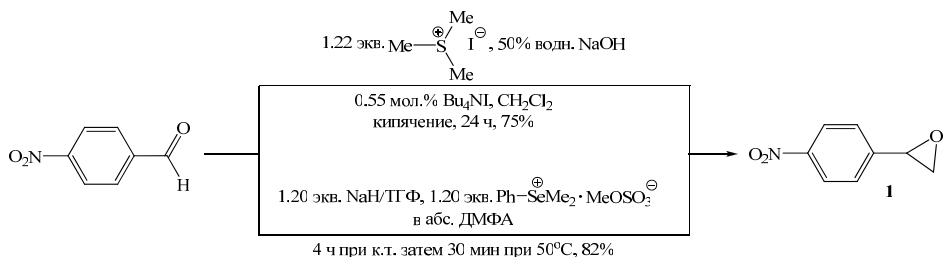
Хотя эпексид (**1**) обычно получают более старым галогенгидринным методом, прекурсором к целевой окиси может быть *n*-нитроацетофенон, который селективно бромруют молекулярным бромом в сухом дихлорметане или дихлорэтано при температурах до 35°C. Полученный *n*-нитрофенацетилбромид восстанавливают изопропоксидом алюминия в изопропиловом спирте или боргидридом натрия в этаноле до соответствующего бромгидрина. При непосредственном превращении *n*-нитрофенацетилбромида в эпексид (**1**) выходы уменьшаются до 68%.

В настоящее время разработан ряд способов синтеза целевой окиси исходя из *n*-нитробензальдегида, *n*-нитростирола и *n*-нитрофенилгликоля. Так, *n*-нитробензальдегид превращают в эпексид (**1**) по реакции Кори-Чайковского. В

реакции используют иодид (или хлорид) триметилсульфония, однако лучшие выходы наблюдают применяя метилсульфат диметил(фенил)селена.

Известна реакция *n*-нитробензальдегида с диазометаном, приводящая к соединению (1). Эпоксид (1) и его изомеры (12, 13) можно получить эпексидированием соответствующих нитростиролюв диметилдиоксираном, *m*-хлорпероксибензойной кислотой, хлоритом натрия, гидроперекисью третбутила в присутствии хлорпероксидазы (CPO), пероксикислотой, полученной *in situ* из моногидрата (2*R*,3*S*,4*R*,5*S*)-(-)-2,3:4,6-ди-*O*-изопропилиден-2-кето-*L*-гулоновой кислоты ((-)-DIKGA) и пероксида водорода, иодозилбензолом (PhIO) в присутствии комплексов рутения(II), меди(II), кобальта(III) или железа(II).

Наиболее малоизученным способом синтеза окиси (1) является трансформация 1-(4-нитрофенил)-1,2-этандиола (14). Нами показано, что целевой эпексид можно синтезировать в две стадии из соответствующего диола путем селективного тозилрования и последующей обработки полученного производного спиртовой щелочью. Свойства продукта (1), параметры ПМР и ИК-спектров идентичны описанным в литературе.

УДК 547.217:541.28

В.А. Пальчиков, С.В. Третьяков, И.С. Пришляк

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара

3,4-ЭПОКСИСУЛЬФОЛАН И ПУТИ ЕГО ТРАНСФОРМАЦИИ

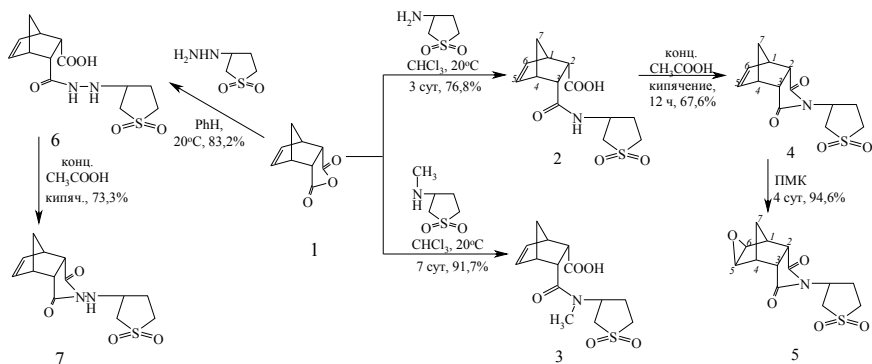
Получены производные ангидрида бицикло[2.2.1]гепт-5-ен-*эндо,эндо*-2,3-дикарбоновой (эндиковой) кислоты и 3,4-эпоксисульфолана, включающие амидные, имидные, гидразидные и аминокислотные фрагменты. Структура синтезированных

соединений подтверждена данными ИК-спектров, спектров ЯМР ^1H , ^{13}C , масс-спектрометрией и рентгеноструктурным анализом. Приведены результаты изучения нейротропной активности.

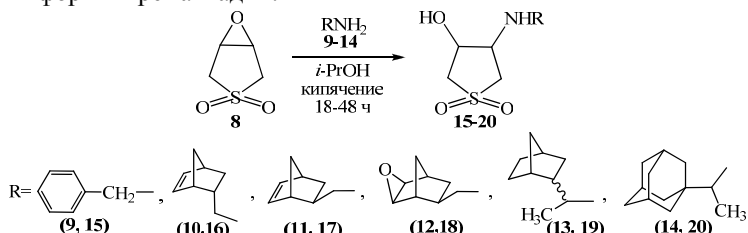
Интерес к химии соединений, включающих одновременно сульфолановый и норборненовый (бицикло[2.2.1]гепт-2-еновый) фрагмент, обусловлен как известными данными по биологической активности замещенных сульфоланов, так и разнообразным биологическим действием производных промышленно доступного ангидрида бицикло[2.2.1]гепт-5-ен-эндо,эндо-2,3-дикарбоновой (эндиковой) кислоты.

Целью настоящего исследования является разработка методов синтеза и изучение нейротропных свойств сульфолансодержащих соединений, полученных на основе промышленно доступного сырья – эндикового ангидрида, 3,4-эпоксисульфолана и аминов сульфоланового ряда.

В первую исследуемую группу включены соединения, содержащие несколько фармакоформных фрагментов, в частности, амидокислоты (**2**, **3**) – продукты взаимодействия эндикового ангидрида (**1**) с 3-амино- и 3-метиламиносульфолан-1,1-диоксидами, имид (**4**), его эпоксидное производное (**5**) и гидразиды (**6**, **7**). Имид (**4**) получен кипячением амида (**2**) в ледяной уксусной кислоте и далее превращен в эпоксид (**5**) окислением пероксимуравьиной кислотой (ПМК) *in situ* в условиях реакции Прилежаева. Соединения (**6**, **7**) синтезированы по методикам, использованным при получении амидокислоты (**2**) и имида (**4**).

Следующая часть работы посвящена исследованию реакций 3,4-эпоксисульфолана (**8**) с бензиламином (**9**) и каркасными аминами – *эндо*- и *экзо*-аминометилнорборн-5-енами (**10**, **11**), *экзо*-5,6-эпоксиз-экзо-2-аминометилнорборн-аном (**12**), 2-(1-аминоэтил)норборн-аном (**13**) и 1-(1-аминоэтил)адамантаном (**14**). Два последних (в виде гидрохлоридов) известны как активные противовирусные препараты дейтифорин и ремантадин.

Новые аминоспирты (**15-20**) синтезированы с выходами 30-65% кипячением эквимольных количеств исходных реагентов в растворе 2-пропанола. В случае аминов (**9-11**) из реакционной массы с помощью колоночной хроматографии на силикагеле удалось выделить оба изомерных аминоспирта (*цис*- и *транс*-**15a,b**, **16a,b**, **17a,b**). Обсуждается возможный механизм аминолита эпоксида (**8**).

Структура синтезированных соединений подтверждена ИК-спектрами, спектрами ЯМР ^1H и ^{13}C , в некоторых случаях с использованием двухмерных методик COSY, NOESY, HMBC и HMQC, а также масс-спектрами. Стереохимическое строение аминоспиртового фрагмента соединений (**16a,b**) доказано рентгеноструктурным исследованием (рис.)

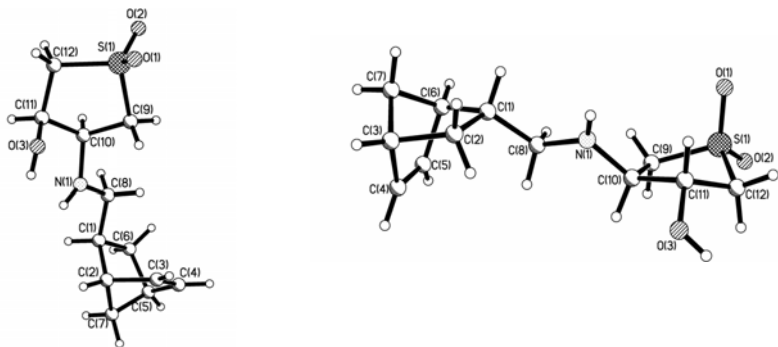

Рис. Молекулярная структура изомерных аминоспиртов (**16a,b**) согласно данным РСА.

Одной из задач настоящей работы был поиск биологически активных соединений среди продуктов, полученных на основе доступных производных сульфолана. В исследованной группе соединений наиболее перспективным нейротропным агентом представляется соединение (2), проявляющее все виды нейротропного действия, при этом анальгетическая и противосудорожная активность достигают значений +208,8 и +365,0%. Наличие метильной группы в сульфолановом производном (3) приводит к ослаблению как болеутоляющей, так и антиконвульсантной активности по сравнению с деметилированной кислотой (2), однако при этом заметно повышается транквилизирующее действие (на 213,3%). Для амида (3) характерна также противовоспалительная активность (+70,0%). Было отмечено увеличение анальгетической активности соединения (16a) по сравнению с исходным амином (10) в 6,3 раза (до +82% относительно эталона). Отрицательное транквилизирующее действие амина (10) после реакции с 3,4-эпоксисульфоланом сменилось на положительное и приобрело значение +9%. В то же время соединение (16a) начало проявлять отрицательную противосудорожную активность (-34%), которой вообще не наблюдали у амина (10).

УДК 616.89-071:362.121

О.В. Пивоваров

Харківський національний медичний університет

**ПЕРСПЕКТИВА ЗАСТОСУВАННЯ АНКСІОЛІТИЧНИХ
ПРЕПАРАТІВ В КОМПЛЕКСНІЙ ТЕРАПІЇ ХВОРИХ НА
ХРОНІЧНИЙ ГАСТРИТ**

Подано аналіз перспективних досліджень з пошуку нових підходів до комплексної терапії хворих на хронічний гастрит із застосуванням препарату афобазол для корекції соматоформних порушень, що відповідає сучасним вимогам патентоспроможності.

Актуальність теми. Поширеність «хвороб цивілізації» (хвороб адаптації) значно зросла в усіх економічно розвинених країнах світу. Серед цих захворювань провідне місце посідає хронічний гастрит та виразкова хвороба шлунка [3,4]. Хронічний гастрит – одна з найпоширеніших патологій органів травлення, на яку страждає понад 30 % усього дорослого населення планети [2]. Хронічний гастрит – це мультифакторне поліетіологічне захворювання, яке обумовлює метаболічну, морфологічну та функціональну дезорганізацію слизової оболонки шлунка [5], але існують інші важливі патогенетичні

механізми, такі як порушення нервово-рефлекторної регуляції секреції, нерациональне харчування, стресові ситуації, синдром вегетативних дисфункцій, виснаження адаптаційно-компенсаторних можливостей організму та ін. Патогенетична неоднорідність хронічного гастриту потребує диференційованого підходу до терапії таких пацієнтів, тому що в розвитку хронічних гастритів важливу роль відіграє патологія нервової системи хворого, що проявляється підвищеною збудливістю кори головного мозку та підкіркових центрів, а також наявністю патологічних рефлексів зі слизової оболонки шлунка [1]

Мета оцінити стан вивчення проблеми корекції соматоформних порушень у хворих на хронічний гастрит.

Результати. Крім холінолітиків в комплекс терапевтичних засобів слід включити препарати, які сприяють нормалізації порушеної нервової регуляції, одним з таких препаратів є новий анксіолітичний препарат афобазол, який в сучасній терапії застосовується як протитривожний препарат, але доведено наявність його стимулюючого впливу на нервову систему [1].

Афобазол належить до похідних меркаптобензімідазолу, вплив препарату ґрунтується на гальмуванні мембранозалежних змін в ГАМК-рецепторі, у зв'язку з чим знижується його доступність для відповідного ліганда. В доклінічних дослідженнях **афобазолу** на лабораторних тваринах доведена його анксіолітична дія та відсутність седативного ефекту. У препарата відсутній міорелаксантийний ефект, негативний вплив на показники пам'яті та уваги. При його прийомі не формується залежність та синдром відміни. Дія препарату реалізується у вигляді стимулюючого (активуючого) та анксіолітичного ефектів. Перспективним є дослідження використання афобазолу в комплексній терапії хворих на хронічний гастрит, спираючись на клінічні ефекти препарату та наявність серед причин розвитку хронічного гастриту порушення нервово-рефлекторних механізмів регуляції процесів травлення, порушення рівноваги між процесами збудження та гальмування в центрах нервової системи, виснаження адаптаційно-компенсаторних ресурсів організму. Включення препарату до комплексної терапії хронічного гастриту дає можливість одночасно впливати на різні ланки патогенезу хвороби, що сприятиме підвищенню ефективності та скороченню термінів лікування.

Недостатня вивченість цієї хвороби дозволяє розглядати хронічний гастрит як актуальну проблему сучасної гастроентерології та вимагає продовження розробки нових підходів в лікуванні.

Оцінка патентної ситуації щодо досліджень хронічного гастриту за період з 1993 по 2010 роки

Держава	Україна	Росія	Китай	США	Корея	Велика Британія	Всього
Кількість заявок на патенти	8	12	6	1	1	2	30

Аналіз даних показує, що за кількістю виданих охоронних документів лідирує Росія, Україна та Китай. При цьому ці країни є зорієнтованими виключно на внутрішній національний ринок і не виказують активності щодо пошуку ринків збуту для своїх розробок за кордоном, проте таку активність виявляють Бельгія, Японія та Італія.. Кількість патентів, що видані закордонним заявникам, свідчить про те, що Україна та США розглядаються як країни найбільш перспективні для комерційної реалізації розробок за гастроентерологічною тематикою.

Висновки. У процесі проведеного аналізу патентної і науково-медичної інформації на предмет встановлення патентоспроможності розробка комплексної, найбільш інформативної діагностично-лікувальної технології, спрямованої на удосконалення діагностики та лікування хворих на хронічний гастрит є актуальною, отже, пошук нових способів комплексної терапії хворих на гастрит і застосування препарату афобазол має широку перспективу. Наукова новизна таких досліджень полягає в удосконаленні комплексної терапії хронічного гастриту та в розробці нових підходів до лікування хворих на хронічний гастрит залежно від клініко-анамнестичних даних, виділенні додаткових діагностичних критеріїв захворювання, патогенетичному обґрунтуванні необхідності призначення хворим на хронічний гастрит анксиолітичних препаратів в уточненні механізму впливу медикаментозного втручання на окремі клінічні ознаки захворювання. Практична значущість дослідження стосується розробки індивідуальних схем терапії різних категорій хворих з хронічним гастритом.

Бібліографічні посилання:

1. Аведисова А. С. Афобазол - безопасный препарат для лечения тревоги в общей практике / А. С. Аведисова // [Русский медицинский журнал](#). – 2006. – Том 14. – № 23. – С. 1719-1721.

2. Григорьев П.Я., Яковенко А.В. Клиническая гастроэнтерология. – М.: МИА, 1998. – 693 с.
3. Степанов, Ю.М. Сучасні можливості оптимізації антихелікобактерної терапії /Ю.М.Степанов, О.М. Власова // Внутрішня медицина. – 2009. – № 4(16). – С. 20-28.
4. Jergenson T., Binder V., Bonnevie O. Epidemiology in Gastroenterol. – 1996. – № 31 (Supplement 216). – P. 199-207.
5. Neiki Y.M., Mykhailiuk I.O. Peculiarities of morphological changes of the gastric mucous membrane in erosive antral gastritis depending on helicobacter pylori contamination // Buk. Med. Herald. – 2008. – Vol. 12, № 1. – P. 132-139.

УДК 677.027.42

Я.В. Редько, О.В. Романкевич

Київський національний університет технологій та дизайну

**ДОСЛІДЖЕННЯ БАГАТОСТАДІЙНОГО СИНТЕЗУ
ПОЛІАНІЛІНУ НА ПОЛІАМІДНОМУ ТЕКСТИЛЬНОМУ
МАТЕРІАЛІ**

Вперше отримані багаточарові покриття із наночасточок поліаніліну за механізмом гетерокоагуляції на поліамідному текстильному матеріалі. Встановлено, що багатостадійний процес синтезу сприяє підвищенню питомої електропровідності забарвлених матеріалів на порядок.

Актуальною науковою і прикладною проблемою є вдосконалення хімічних синтезів електропровідних полімерів і поліаніліну зокрема.

Поліанілін є одним із полімерів, що має низку унікальних властивостей, який активно досліджують і впроваджують у різні сучасні технології, адже хімічний синтез його простий у виконанні [1]. Утворення часточок поліаніліну може відбуватися шляхом самоорганізації як в об'ємі реакційного розчину, так і на різних поверхнях. Тому самоорганізація відкриває шлях для одержання речовин із заданою нано- чи мікроархітектурою і сприяє створенню відповідних молекулярних нанотехнологій [2, 3].

Сьогодні нанотехнології розвиваються шляхом цілеспрямованого регулювання просторової структури речовин в масштабі 1÷100 нм, тобто в проміжку між атомними (молекулярними) і мікроскопічними рівнями. Створення відповідних нанотехнологій, по суті, означає якісний стрибок від звичайних комбінацій з речовинами до комбінацій

з окремими молекулами чи макромолекулами. Полімери, які здатні до самоорганізації в процесі утворення, відіграють тут важливу роль [4, с. 12].

Застосування полімерів для досягнення складної поверхні покриття звичайним способом – нанесенням шару на шар було запропоновано ще 20 років тому [2, 3].

Використання осадження часточок на підкладку важливе з багатьох причин: вони забезпечують значно більше площі поверхні, чим плоскі поверхні, що істотно для їх застосування; вимоги до часточок, що осідають на поверхню, менше, ніж при звичайному нанесенні покриття з розчинів, та і самі часточки можуть бути використані як подальша підкладка аж до утворення капсули [2].

Як відомо, наноструктуровані полімерні тіла існують у вигляді одновимірних нановолокон, наносіток, стержнів, капсул, нанотрубок, плівок та ін. Зміною умов синтезу можна регулювати розміри частинок і їхню форму. Зазвичай контрольований синтез наноструктурованих полімерів здійснюють за наявності жорстких або м'яких (міцели, ліпіди, розчини поверхнево-активних речовин (ПАР), полімерні гелі, емульсії тощо) темплейтів.

Метою даної роботи було встановлення можливості здійснення шляхом самоорганізації багатостадійного синтезу поліаніліну та дослідження його впливу на властивості забарвленого поліамідного волокнистого матеріалу.

В роботі використовували поліамідні волокнисті матеріали, методи технології текстильних матеріалів; метод визначення електрофізичних характеристик комплексних ниток та полотен. Дисперсію поліаніліну отримували шляхом окислювальної конденсації аніліну [5]. Для визначення розподілу часточок за розмірами використовувався седиментограф Mastersizer 2000 з програмним забезпеченням, який включає теорію Мі.

Встановлено, що сорбція часточок поліаніліну поверхнею поліамідного волокнистого матеріалу здійснюється із наносистеми: дисперсії наночасточок поліаніліну в фарбувальній ванні; основним механізмом фарбування з утворенням поліаніліну в процесі окислення аніліну є гетерокоагуляція наночасточок поліаніліну на поверхні волокнистого матеріалу.

Отримання лінійної залежності електропровідності забарвленого волокнистого матеріалу від кількості стадій осадження поліаніліну у присутності різних типів поверхнево-активних речовин свідчить про те, що різноманітні заряджені наночасточки поліаніліну, стабілізовані по черзі аніоноактивною і катіоноактивною поверхнево-активними

речовинами, утворюють електропровідні шари за рахунок здійснення механізму самоорганізації наночасток поліаніліну, шляхом утворення багатoshарового покриття на поверхні поліамідного волокнистого матеріалу. Можна стверджувати, що здатні до самоорганізації наночасточки поліаніліну утворюють стійкі впорядковані наноструктури на поверхні текстильного матеріалу.

Розроблено технологічну схему фарбування для багатостадійного синтезу поліаніліну на поліамідному текстильному матеріалі за напівбезперервним способом, згідно якого для реалізації процесу багатостадійного фарбування пропонована авторами схема багаторазово повторюється (відповідно до кількості стадій фарбування).

Бібліографічні посилання:

1. Stejskal J., Gilbert R.G. Polyaniline. Preparation of a conducting polymer // *Pure Appl. Chem.*—2002.— Vol.74, № 5.— P.857–867.
2. Chiou N.-R., Lee L.J., Epstein A.J. Self-assembled polyaniline nanofibers/nanotubes // *Chem. Mater.* – 2007. – Vol. 19, Is. 15. – P. 3589–3591.
3. Travas-Sejdic J., Soman R., Peng H. Self-assembled polyaniline thin films: Comparison of poly(styrene sulphonate) and oligonucleotide as a polyanion // *Thin Solid Films.* – 2006. – Vol. 497. – P. 96–102.
4. Self-Organized Morphology in Nanostructured Materials // Ed. K. Al-Shamery and J. Parisi. - Berlin – Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2008. – 175 p.
5. Пат. (UA) 38517 МПК D06M 15/00. Спосіб отримання електропровідного волокнистого матеріалу / Романкевич О.В., Редько Я.В. (Україна). – № u200810005; Заявл. 01.08.2008; Опубл. 12.01.2009; Бюл. № 1. – 12 с.

УДК 612.11: 611-018.5+616-003.96

А.Л. Севериновська, О.В. Севериновська

Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара

ЛЕЙКОЦИТАРНА ФОРМУЛА КРОВІ ПРИ ДІЇ ЕКОПАТОГЕННИХ ЧИННИКІВ ТА АДАПТОГЕНУ

Досліджено вплив важких металів Pb, Cd, Co, Cu, Zn, та вплив бджолиного пилку, як адаптогену, при дії вищезазначених екопатогенних факторів на лейкоцитарну формулу крові шурів.

Напружена екологічна ситуація, що склалася в результаті функціонування первинного ядерно-паливного циклу в Придніпровському регіоні, додатково посилена аварією на Чорнобильській атомній електростанції (ЧАЕС), являє собою хронічну дію малих доз іонізуючої радіації у поєднанні з впливом хімічних токсикантів. Серед яких одне із перших місць належить важким металам, які є забруднювачами повітря і води, та надходять в організм тварин і людини при диханні та споживанні води і продуктів харчування [2, с. 48-51]. Тому останнім часом особливу стурбованість викликає ріст захворювань, у формуванні яких значну роль відіграє вплив небезпечних для здоров'я людини факторів довкілля. Забруднення навколишнього середовища складають в ряді регіонів й міст України умови для прояву різних видів ризику: генетичного, канцерогенного, ембріотоксичного, імунопатогенного [3, с. 22-29; 5, с. 39; 1, с. 410-415]. Також проблемою сьогодення є захист населення від хронічного „екологічного навантаження”. В цьому плані привертає до себе увагу група природних препаратів: в першу чергу, це засоби народної медицини, які активно модулюють регуляторні системи організму та підвищують його резервні можливості [1, с. 410-415; 4, с. 21-26; 6, с. 271-272; 7, с. 58-61].

Мета роботи: дослідження лейкоцитарної формули крові шурів, що знаходилися під дією різних екопатогенних чинників та встановлення можливості використання природного адаптогену – бджолиного пилку для покращення кількісного та якісного складу клітин лейкоцитарного ряду.

Дослідження проводили на білих лабораторних шурах вагою 180-220 г, яких утримували в однакових умовах на стандартному раціоні віварію. Тварин субхронічно опромінювали протягом 25 діб по 0,01 Гр на добу (до досягнення сумарної дози 0,25 Гр). Суміш солей важких металів (Pb, Cd, Co, Cu, Zn), які є найбільш поширеними полютантами поверхневих вод Придніпров'я, шури споживали протягом 25 діб з

водою для пиття в концентрації по 2 ГПК (для поверхневих вод) для кожного металу, що приблизно відповідало рівням забруднення цими елементами водойм в даному регіоні.

Тварини були розділені на одинадцять груп ($n=10$). Перша група була інтактним контролем. Тварин другої групи опромінювали та напували чистою водою. Тварини третьої та четвертої груп отримували з питною водою суміш солей важких металів, при цьому тварини четвертої ще піддавалися опроміненню у вищезазначеній дозі. П'ята група тварин це ті тварини, що вживали бджолиний пилок. Опромінення сумісно з дією бджолиного пилку досліджували на шостій групі. Суміш солей важких металів при корегуванні бджолиним пилком вживали тварини сьомої групи. І останньою, восьмою групою були ті тварини, які вживали природній адаптоген, бджолиний пилок сумісно з дією радіаційно-хімічного навантаження.

В результаті дослідження ми вияви, що кров швидко реагує на негативний вплив як окремого радіаційного і хімічного (важкі метали), так і сумісного радіаційно-хімічного навантаження зміною кількості і морфології клітин крові

У тварин, що підлягали субхронічному опроміненню в дозі 0,25 Гр відмічалися зміни у кількісному складі крові: тенденцію до зменшення кількості лімфоцитів, підвищення кількості еозинофілів і моноцитів. Радіація призводить до зменшення кількості природних клітин-кілерів і до появи плазматичних клітин. Вживання суміші солей важких металів призводило до зникнення природних клітин-кілерів, збільшення кількості сегментоядерних нейтрофілів, моноцитів і еозинофілів. Сумісна дія радіації і суміші важких металів спричиняла збільшення кількості лімфоцитів, моноцитів і паличкоядерних нейтрофілів, але при цьому зменшувалось число клітин-кілерів і еозинофілів у лейкоцитарній формулі крові. Також в мазках крові спостерігалися плазматичні клітини.

За результатами дослідження лейкоцитарної формули і морфології клітин крові встановили, що бджолиний пилок здійснює коригуючий вплив на відносний склад клітин крові, наближаючи лейкоцитарну формулу до контрольних рівнів. Адаптогенні та імуномодуючі властивості бджолиного пилку дозволяють використовувати його як лікувально-профілактичний та захисний засіб від опромінення в малих дозах разом з хронічним впливом хімічних модифікаторів –

поллютантів біосфери, що має особливе значення в сучасних умовах техногенного навантаження.

Бібліографічні посилання:

1. Ананьева Т. В., Лихолат Е. А, Дворецкий А. И. Биологические эффекты комбинированного воздействия низкодозового облучения и ионов тяжелых металлов // Радиационная биология. Радиоэкология. – 2000. – Т. 40, № 4. – С. 410–415.
2. Вклад радионуклидного загрязнения продуктов питания в формирование радиационной нагрузки на организм / А. И. Дворецкий, Е. Г. Егорова, Е. В. Севериновская и др. // Регуляция в живых системах. – Д.: ДГУ, 1998. – С. 48–51.
3. Комплексная гигиеническая оценка влияния загрязнения окружающей среды тяжелыми металлами на заболеваемость населения экокризисного региона Украины / С. В. Грищенко, М. Г. Степанова, Ш. Б. Брагин, В. А. Шамрай. // Вестник гигиены и эпидемиологии. – 2003. – № 1. – С. 22–29.
4. Кудряшов Ю. Б. Химическая защита от лучевого поражения // Соросовский общедобразовательный журнал. – 2000. – № 6. – С. 21–26.
5. Никифорова Н. Г., Потеряева Е. Л., Ерзин Д. А. Экологические болезни. – Новосибирск: Сибмедицат, 2003. – 38 с.
6. Мембраностабилизирующие эффекты масла амаранта / В. К. Рыбальченко, Г. В. Островская, Т. А. Ковальчук, Т. В. Рыбальченко. // Труды Всерос. научн. конф., посв. 150-летию со дня рожд. И. П. Павлова. – С.-Пб., 1999. – С. 271–272.
7. Роль адаптогенів у регуляції фізіологічних функцій за умов низькодозового іонізуючого випромінювання / В. І. Малюк, В. К. Рибальченко, Г. Г. Рапецька та ін. // Вісн. Київськ. ун-ту. “Проблеми регуляції фізіологічних функцій”. – 2000. – Вип. 6. – С. 58–61.

**РОЛЬ БІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРИ СТВОРЕННІ
ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОБНИЦТВА І
ПЕРЕРОБКИ ПРОДУКЦІЇ ПЕРЕПЕЛІВНИЦТВА**

Проведено морфологічні і гістологічні дослідження формування шкіри і кишечнику перепела японського (*Coturnix Coturnix japonica*). Розроблено рекомендації, щодо температурних і світлових режимів утримання та умов диференційної годівлі перепела японського.

Найважливішим завданням сучасного птахівництва є отримання максимальної продуктивності за рахунок підвищення життєздатності, продуктивних якостей і плодючості в умовах інтенсивної експлуатації [1, с. 3].

Перепелівництво є найбільш інтенсивною галуззю птахівництва, що у свою чергу вимагає докладного вивчення біологічних особливостей даного виду птаха. Знання біологічних особливостей є вирішальним фактором при створенні нових технологічних прийомів їх утримання і годівлі [2, с. 4].

Для отримання максимальної продуктивності від перепелів слід створити оптимальні умови годівлі [3, с. 42]. Це, насамперед, диференційна годівля в залежності від віку, статі і продуктивного призначення [4, с. 31], що стає можливим лише при вивченні розвитку органів травної системи, а саме кишечнику, в якому здійснюється перетравлення корму і всмоктування поживних речовин. Літературні дані про формування травної системи у перепела не численні, у зв'язку з чим була поставлена мета дослідити вікову динаміку росту кишечнику у перепела японського та визначити критичні періоди у розвитку основного органу травлення.

Створення необхідних умов утримання, а саме оптимального температурного і світлового режиму, можливе лише при детальному вивченні розвитку органів, які відповідають за терморегуляцію, а це шкіра і пір'я [5]. Літературні дані про розвиток шкіри у перепела японського відсутні, у зв'язку з чим була поставлена мета дослідити

вікову динаміку постнатального розвитку шкіри у перепела японського і визначити критичні періоди в розвитку органів терморегуляції.

При виконанні наукової роботи використовували гістологічні, морфо-метричні, морфологічні і статистичні методи досліджень. Гістологічними і морфометричними методами (Г.Д. Каці, 1987) [6] досліджували формування шкіри і пір'я, морфологічним методом (Л. В. Давлетова, Л.Т. Капралова, А.П. Термелева, 1986) визначали формування відділів кишечника. Статистичну обробку отриманих даних проводили за допомогою методики запропонованої С.Б. Стефановим, Н.С.Кухаренко (1988) [7].

Результатами досліджень визначено критичні періоди в розвитку органів перепела японського в умовах інтенсивного використання, які слід враховувати при створенні нових екологічно безпечних технологічних прийомів утримання і годівлі перепелів.

Дослідженнями встановлено, що критичними періодами в розвитку тонкого і товстого кишечника слід вважати першу, а саме з 3 по 5 добу життя і четверту декаду, коли всі його відділи активно збільшуються в довжину. З метою нормалізації травневої системи в критичні періоди розвитку необхідно строго дотримуватись періодичності при роздаванні кормів, поступово здійснювати зміну корму, додавати до корму ЕМ-препарати (з ефективними мікроорганізмами) і використовувати метод дріжджування корму перед згодовуванням. За результатами господарського досліду вдалося підвищити збереженість поголів'я на 2,8% ($P < 0,01$) і середню масу перепелів на 13,5% ($P < 0,05$).

Критичними періодами в розвитку шкіри і пір'я перепела японського слід вважати першу і другу декади постнатального розвитку. На підставі чого слід створити оптимальні умови утримання, а саме підвищений температурний режим при цілодобовому освітленні, що дозволить компенсувати недорозвиненість шкіри і пір'я, як органів терморегуляції. Протягом другої декади слід особливу увагу звернути на балансування білкового, вітамінного і мінерального живлення в раціоні перепелят, що дозволить створити оптимальні умови для формування пір'яного покриву. На підставі наукової роботи надано рекомендації, щодо температурних і світлових режимів утримання та умов диференційної годівлі перепелу японського. Результати впровадження наукової розробки дозволили підвищити збереженість поголів'я на 3,2% ($P < 0,05$).

За проблематикою роботи опубліковано 3 наукові праці і оформлено акт про впровадження науково-дослідної роботи в

приватному сільськогосподарському підприємстві «Нікітін Р.В.» Луганської області.

Наукова робота приймала участь у Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт в галузі «Біологічні науки» і була відмічена дипломом II ступеня.

Бібліографічні посилання:

1. Задорожная Л.А. Перепеловодство. – М.: АСТ; Донецк: Сталкер, 2005. – 93 с.
2. Бондаренко С.П. Содержание перепелов. – М.: АСТ; Донецк: Сталкер, 2002 – 95 с.
3. Варигина Е.С. Особенности кормления перепелов // Эффективное птицеводство. – 2008. – № 7 (43). – С. 42-45
4. Егоров И., Белякова Л. Кормление и содержание перепелов // Птицеводство. – 2009. – №4. – С. 31-33.
5. Кочиш И.И., Сидоренко Л.И., Щербатов В.И. Биология сельскохозяйственной птицы. – М.: КолосС, 2005. – 203 с.
6. Кацы Г.Д. Методические рекомендации по исследованию кожи млекопитающих. – Херсон, 1987. – 26 с.
7. Стефанов С.Б., Кухаренко Н.С. Ускоренный способ количественного сравнения морфологических признаков. – Благовещенск: Амурпр-промиздат, 1988. – 27с.

УДК 796.01: 612+159.91

Р.О. Солошенко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ГЕНЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СИЛИ НЕРВОВИХ ПРОЦЕСІВ В ЦЕНТРАЛЬНІЙ НЕРВОВІЙ СИСТЕМІ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО І СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ТА ЇХ МОЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ В ПРАКТИЦІ СПОРТИВНОГО ВІДБОРУ

Наведено експериментальні дані про стійкість нервових процесів та коефіцієнт їх генетичної обумовленості, а також розроблено рекомендації щодо використання результатів дослідження в спортивній практиці.

В дослідженні взяли участь 80 близнюкових пар середнього та старшого шкільного віку. З них 40 пара дизиготних (ДЗ) (20 пар дівчат і 20 пар хлопців) та 40 пар монозиготних (МЗ) (з них 20 пар дівчат та

20 пар хлопців). Усереднені результати тестування представлені в таблиці №1.

Таблиця 1

Середні показники тестування в проміжки часу,рухів/відрізок

Спосіб виконання	Зиготність близнюків	Часові відрізки,сек.							
		0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40
Права рука за г.с.	МЗ	33,8	29,6	27,8	25,9	26,9	25,8	26,1	25,5
	ДЗ	24,6	28,6	28,3	26,1	25,9	25,5	25,8	25,1
Права рука проти г.с.	МЗ	34,6	30,0	29,1	27,3	26,2	26,1	26,8	26,5
	ДЗ	33,2	29,8	29,0	26,7	25,8	25,9	25,9	25,9
Ліва рука за г.с.	МЗ	28,3	25,2	23,9	21,9	21,0	20,3	21,8	21,6
	ДЗ	28,0	25,3	23,4	22,6	22,0	21,9	22,1	20,6
Ліва рука проти г.с.	МЗ	28,4	25,3	24,1	22,6	21,9	21,8	21,9	20,7
	ДЗ	29,1	25,1	24,4	23,3	22,8	21,6	22,0	21,0

Розглядаючи табличні дані можна побачити, що кількість рухів (крапок) під час виконання всього тесту правою рукою більша ніж лівою. Це можна пояснити тим, що переважна більшість з досліджуваного контингенту є правшами і тому рухи домінантною рукою більш звичні для них. На початку виконання тесту (в перший 5-ти секундний інтервал) частота рухів вища ніж в наступних інтервалах (за виключенням ДЗ пар, при виконанні тесту правою рукою за г.с.). Це свідчить про наявність в більшій частини досліджуваного контингенту сильної нервової системи. При подальшому виконанні тесту, як ми можемо бачити, частота рухів поступово знижується і стабілізується на 21-25 секундні (крім показників тесту лівою рукою), що пояснюється початком впрацювання. Для лівої руки, при виконанні тесту як за годинниковою стрілкою, так і проти, впрацювання настає дещо пізніше, а саме на 26-30 секундні. Це можна пояснити тим, що для переважної більшості досліджуваного контингенту рухи лівою рукою є незвичними і саме з цієї причини для центральної нервової системи необхідно більше часу для впрацювання, а як наслідок стабілізації частоти рухів.

Для визначення генетичної обумовленості психомоторних здібностей було вираховано коефіцієнт спадковості Хольцінгера (H^2)

для різних рухів в кожен з часових інтервалів виконання тесту дані наведені в таблиці 2.

Таблиця 2

Показники коефіцієнту Хольцінгера для рухів лівою та правою рукою з максимальною частотою в різні часові інтервали, %

Спосіб виконання	Часові відрізки, с							
	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40
Права рука за г.с.	65,3	67,9	61,9	80,1	71,7	78,6	52,6	76,5
Права рука проти г.с.	64,5	65,1	73,0	73,1	60,2	60,5	44,5	72,2
Ліва рука за г.с.	25,9	35,2	43,7	78,8	40,7	55,6	29,3	51,4
Ліва рука проти г.с.	26,3	31,9	69,5	54,2	22,0	37,8	39,8	76,7

Аналізуючи дані таблиці 2 відмітимо, що рухи правою рукою в різних напрямках знаходяться під більш високим генетичним впливом, ніж лівою. Як ми можемо бачити, всі процеси в нервовій системі (а як наслідок і частота рухів) знаходиться під високим генетичним впливом, за винятком рухів на 31-35 секунд тестування, на даному відрізку часу генетичний вплив зменшується і параметри рухів знаходяться під генетично-середовищним впливом. Це може свідчити про те, що психомоторні здатності домінантної руки (переважна більшість досліджуваних – правші) контролюється в процесі онтогенезу спадковими факторами. Дана тенденція підтверджує виявлену раніше закономірність (Л.П. Сергієнко, 2004). Найвищі коефіцієнти спадковості спостерігаються на 16-20 с, тобто спадковість контролює термінову адаптацію. Що ж стосується лівої руки, то ми бачимо, що практично всі показники коефіцієнту спадковості Хольцінгера вказують на середовищну обумовленість даних параметрів рухів. Виключенням є показник на 16-20 с, що підтверджує вищесказане.

Висновки:

Виходячи з отриманих результатів можна зробити висновки, що варіант тесту, який був запропонований О.П. Єлісєєвим доцільно використовувати в практиці спортивного відбору. Так найбільш інформативним є виконання тесту доміантною рукою. Для відбору дітей в види спорту, які потребують алактатних здібностей, найбільш інформативним є показник на 16-20 с тесту. А для видів, які потребують гліколітичного типу енергозабезпечення, інформативними є показники тесту на 36-40 с тестування.

УДК 577.486:634.9

Є.О. Тагунова

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

АСПЕКТИ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ МІКРОЕЛЕМЕНТІВ В ЕДАФОТОПАХ ШТУЧНИХ ЛІСОВИХ НАСАДЖЕНЬ ПРИСАМАР'Я ДНІПРОВСЬКОГО

Досліджені особливості мікроелементного складу ґрунтів штучних лісових насаджень Присамар'я Дніпровського на прикладі Мп в едафотопі насадження *Quercus robur* L на плакорі. Спостережено загальмовування кругообігу органо-мінеральних речовин внаслідок пертинентного впливу створеного лісу, що проявляється у збільшенні вмісту Мп у лісовому ґрунті порівняно із вихідним ґрунтом степової ділянки.

Роботами ряду вітчизняних та закордонних вчених доведена пертинентна (середовищеперетворююча) роль лісових насаджень, дослідження якої покладене в основу нового наукового напрямку – лісової пертинентної біогеоценології [2, с. 11]. Вивчення впливу лісової рослинності на підсумковий компонент будь-якого біогеоценозу – ґрунт – було розпочате ще у 90-х рр. XIX ст. видатним ґрунтознавцем В. В. Докучаєвим, що відображене у його класичних працях «Русский чернозем» (1883) та «Наши степи прежде и теперь» (1892). Подальші дослідження впливу лісової рослинності на ґрунт (на прикладі чорнозему звичайного), які проводилися С. В. Зонном (1960, 1963) та З. Н. Міною (1951), О. С. Скородумовим (1959), В. Г. Стадниченком (1965), А. П. Травлєєвим (1972, 1976, 1982, 1983) та іншими, дозволили зробити висновок, що правильно сконструйоване лісове насадження поліпшує морфологічні, фізичні, хімічні та

біологічні властивості ґрунтів і вже через 30-50 років свого існування помітно покращує лісорослинні умови. Зокрема, збільшується кількість гумусу та рухомих поживних речовин, вміст карбонатів у ґрунті, покращується його структура та водоміцність [1, с. 142]. Дослідження впливу лісової рослинності на ґрунт є важливим аспектом степового лісознавства як науково обґрунтованого створення штучних лісових насаджень у степовій зоні з метою покращення її кліматичних характеристик, збільшення продуктивності агроєкосистем та запобігання спустелюванню територій.

Вагомою характеристикою ґрунту, що змінюється під впливом лісових насаджень, є його мікроелементний склад. Відомо, що мікроелементи є необхідними для нормальної життєдіяльності усіх організмів, зокрема рослин, – з одного боку, проте, з іншого боку, надмірне накопичення мікроелементів у ґрунті становить реальну загрозу існуванню біогеоценотичних систем. Предметом даного дослідження є зміни вмісту у чорноземі звичайному лісопокращеному марганцю як широко поширеного у земній корі біогенного під впливом штучного насадження *Quercus robur* L. на плакорі. Дослідження проводилися у межах Присамарського міжнародного біосферного стаціонару ім. О. Л. Бельгарда (с. Андріївка Новомосковського району Дніпропетровської області), штучне насадження дубу звичайного створене на вихідному чорноземі звичайному розораній ділянці різнотравно-бородачево-ковилевого степу, вік насадження становить 45 років. У роботі використані стандартні методики відбору та обробки проб ґрунту [4, с. 10; 6, с. 7], визначення валового вмісту мікроелементів у ґрунті проводилося методом атомно-абсорбційної спектрофотометрії за допомогою спектрофотометра ААС-30 [3, с. 229]. Отримані результати опрацьовувалися за загальноприйнятими методами варіаційної статистики з використанням програми Ms Excel, 2007; прийнятий рівень значущості – 0,05.

Результати наших досліджень показали, що під впливом насадження *Q. robur* L. вміст Mn у ґрунті збільшується. Так, його середньозважений валовий вміст у корененасиченому шарі вихідного ґрунту чорнозему звичайного степової ділянки становить $139,2 \pm 45,9$, коефіцієнт варіації $V = 33 \%$, тоді як вміст цього металу в аналогічному шарі чорнозему звичайного лісопокращеного під насадженням *Q. robur* L. дорівнює $541,2 \pm 200,2$ мг/кг, $V = 37 \%$. Аналіз отриманих даних показав, що максимум накопичення Mn в обох

грунтах спостерігається на приблизно однаковій глибині 55–60 см і становить $268,0 \pm 91,1$ для чорнозему звичайного та $609,0 \pm 231,4$ мг/кг для чорнозему лісопокрашеного, тоді як характер профільного розподілу цього елементу різниться: у чорноземі звичайному було виявлено зростання вмісту Mn із глибиною, що можна пояснити процесами вилуговування, які відбуваються у ґрунті степової ділянки, а у чорноземі лісопокрашеному, навпаки, більші його концентрації спостерігалися у верхніх шарах ґрунтового профілю, що пояснюється значною біогенною акумуляцією цього елементу під впливом лісової рослинності. За результатами визначення рухомих сполук Mn у досліджуваних ґрунтах їх кількість у чорноземі лісопокрашеному також є більшою, що пояснюється саме породним складом насадження, адже відомо, що на ступінь рухомості Mn у ґрунті впливає кількість у складі фітоценозу видів, багатих на дубильні речовини (таніди), завдяки яким цей мікроелемент легше переходить у розчинний стан і тим більше його потрапляє у ґрунти ландшафту [5, с. 45].

За результатами досліджень зроблені наступні висновки: під впливом пертинентної дії лісового насадження *Q. robur* L. спостерігається процес гальмування кругообігу органо-мінеральних речовин, який проявляється у збільшенні вмісту Mn у ґрунті чорнозему звичайному лісопокрашеному, порівняно із вихідним чорноземом звичайним степової ділянки; збільшення рухомості Mn у ґрунті лісового насадження пояснюється зниженням рН ґрунту, яке спостерігається під впливом лісової рослинності, та дією дубильних речовин *Q. robur* L. Отримані результати можуть бути застосовані для аргументованого підбору порід при створенні нових лісових насаджень та підтримки оптимальних умов існування наявних штучних лісів у степовій зоні.

Бібліографічні посилання:

1. Горейко В. А. Экологическое обоснование создания лесоаграрных комплексов в степной зоне Украины / В. А. Горейко. – Д.: Пороги, 2000. – 315 с.
2. Грицан Ю. І. Екологічні основи перетворюючого впливу лісової рослинності на степове середовище / Ю. І. Грицан. – Д.: Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2000. – 300 с.
3. Зырин Н. Г. Физико-химические методы исследования почв / Н. Г. Зырин, Д. С. Орлов. – М.: Изд-во МГУ, 1964. – 382 с.

4. Ковальский В. В. Методы определения микроэлементов в органах и тканях животных, растениях и почвах / В. В. Ковальский, А. Д. Гололобов. – М.: Колос, 1969. – 271 с.

5. Леванидов Л. Я. Роль растительности в почвенной миграции марганца / Микроэлементы в биосфере и их применение в сельском хозяйстве и медицине Сибири и Дальнего Востока/ Л. Я. Леванидов, М. И. Милукова. – Улан-Удэ: БНЦ СО РАН, 1973. – С. 45–46.

6. Методы определения микроэлементов в почвах, растениях и водах / [Под ред. И. Г. Вазенина]. – М.: Колос, 1974. – 242 с.

УДК 54.2.66.061.3

Х. М. Цар, В. О. Дяків

Львівський національний університет імені Івана Франка
**ОНТОГЕНЕЗ ГІПСОВИХ АГРЕГАТІВ З РОПИ КАЛІЙНИХ
РОДОВИЩ ПЕРЕДКАРПАТТЯ**

Вивчення онтогенічних закономірностей формування мінеральних новоутворень гіпсу з ропи калійних родовищ Передкарпаття та визначення умов зародження, росту та руйнування дозволить в майбутньому розробити ефективні методи контролю технологічних процесів перекачування ропи, запобігати спонтанній кристалізації мінеральних новоутворень на технічному устаткуванні та вживати заходи з дезінтеграції мінеральних новоутворень.

Однією із проблем калійних родовищ Передкарпаття є утворення мінеральних новоутворень на технічному устаткуванні, що призводить до передчасного зношення та зменшення експлуатаційних параметрів обладнання. Між гірничими виробками, збагачувальними підрозділами, відвалами та технічними водоймами у період експлуатації практично цілорічно функціонувала технологічна система перекачування ропи. Як показала практика, технологічна інфраструктура перекачування ропи (металеві труби, фланці, помпи) за певних метеорологічних та фізико-хімічних умов могла швидко закристалізовуватися та виходити з ладу. Відкладення солей на технологічному устаткуванні призводило до нераціональної витрати енергоресурсів, зниження тиску подачі ропи, аж до повного припинення, заклинювання та зменшення експлуатаційних параметрів.

Об'єктами наших досліджень були мінеральні новоутворення гіпсу на технічному устаткуванні Стебницького ДГХП «Полімінерал» і ДП «Калійний завод» ВАТ «Оріана» (м.Калуш). Методика досліджень полягала в описі мінеральних новоутворень гіпсу, його діагностиці рентгенодифракційним методом та методом поляризаційної оптичної мікроскопії. Опис мінеральних новоутворень гіпсу проводився за такими ознаками: кількісні та якісні характеристики, масштабність поширення, онтогенічна характеристика мінеральних новоутворень – ярусність, шаруватість, типи агрегатів, наявність включень тощо.

Ропу калійних родовищ Передкарпаття можна визначити як суміш хлоридів та сульфатів натрію, калію, магнію та кальцію. Згідно класифікації Курнакова–Валяшко із ропи такого типу відбувається осадження мірабіліту, тенардиту, галіту, гіпсу, в невеликих кількостях епсоміту та інших мінералів [4, с. 116].

Встановлено, що осадження сульфату кальцію (гіпсу) починається при підвищенні концентрації солей у 5 разів проти нормальної. Відповідно до порядку випадання першими осаджуються карбонати кальцію, потім гіпс, а згодом галіт. Дослідженнями Вант-Гофа доведено, що гіпс може випадати при температурі розчину, яка не перевищує 63С, а вище цієї межі буде випадати ангідрит [3, с. 73-74]. Мінеральні новоутворення гіпсу утворюються на технічному обладнанні, а саме на стінках ропопроводу під час руху ропи та на стадії застою. При помірних пересиченнях ропи по кальцію та сульфат-іону відбувається осадження одиничних зародків, а при значних пересиченнях – випадання масових зароджень кристаликів гіпсу.

Слід зазначити, що переважна більшість осаджених кристаликів виноситься гідродинамічним потоком ропи. Однак в місцях стику труб, корозійного вилуговування та інших дефектних ділянках із шорсткуватою поверхнею відбувається зростання зароджень гіпсу із гідроокисами заліза поверхні труб. При потраплянні до ропопроводу нових порцій пересиченої ропи відбувається наростання нової генерації кристалів гіпсу, підложкою для якої служать попередньо зрошені з металевою поверхнею одиничні кристалики [2, с. 23]. При цьому ця нова генерація гіпсу з тонкотичкуватою текстурою агрегату, маючи «точку опори», субрадіально розростається по периферії труби, у тому числі і в тих напрямках, де немає шорсткуватих поверхонь. З часом, за таким механізмом практично уся внутрішня поверхня ропопроводу вкривається тичкуватими агрегатами гіпсу.

В умовах зменшення пересичення тичкуваті агрегати переходять у друзові. На поверхні останніх спостерігаються чисельні присипки та ознаки перерви у кристалізації. Це свідчить про застійні умови у ропопроводі та ознаки стратифікації ропи, коли насичені порції та нерозчинний осад опускається вниз, а ненасичена ропа виринає догори. Розміри кристалів залежать від стабільності середовища росту.

Між циклами седиментації існують перерви, після яких кристалізується нова генерація кристалів. Активним місцем зародження кристалів нової генерації перш за все є вершини і ребра попередньо кристалізованих мінеральних новоутворень [2, с. 29]. У досліджених зразках виявлено від трьох до семи генерацій гіпсу. При вільному потоці ропи друзові агрегати гіпсу утворюються лише на нижній частині ропопроводу, а при турбулентному потоці – по всьому діаметрі труби.

Дослідження мінеральних новоутворень представляє науковий і практичний інтерес. Результати досліджень дозволять з'ясувати причини утворення та попередження виведення з ладу технологічної інфраструктури перекачування ропи у найближчому майбутньому, сприятимуть розробці ефективних методів та параметрів мінералогічного моніторингу функціонування таких систем.

Бібліографічні посилання:

1. Годовиков А.А. Мінералогія. – М., 1983. – С. 527-528.
2. Григорьев Д.Т., Жабин А.Г. Онтогенія минералов. М., 1975. – С. 317.
3. Іщенко Д.І., Кисільов М.В. До питання про геологічну будову та утворення гіпсових родовищ Криму. Геологічний журнал. Том 27, вип. 1, К., 1967. – С. 73-74.
4. Куровець М. Кристалографія і мінералогія. Ч. 2. – Л., 1996. – С. 116.

Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара
**МОДУЛЯЦІЯ ЕЛЕКТРИЧНОЇ АКТИВНОСТІ ГІПОТАЛАМУСУ
АМІНАЗИНОМ ЗА УМОВ РОЗВИТКУ ДОВГОТРИВАЛОГО
СТРЕСУ**

Вивчали особливості електричної активності (ЕА) гіпоталамусу щурів за умов стресової зооконфліктної ситуації. З'ясовано, що за умов постсинаптичної блокади адренергічних рецепторів аміназином, через 15 тижнів дослідження спостерігалось суттєва десинхронізація на фоні пригнічення катехолергічної нейропередачі. Це значно корелювало з підвищенням відсоткових значень потужності у тета-діапазоні та може бути пов'язаним із залученням до центральної нейротрансмісії збуджуючих амінокислот.

Порушення нормального функціонування мозкових механізмів при стресі дезорганізують пристосувальні реакції організму і можуть викликати стан тривоги та депресії. На сьогодні встановлено, що центральною ланкою стрес-системи є гіпоталамус, який відповідає за нервову регуляцію ендокринних функцій, першим отримує інформацію про появу стресора і є центром неспецифічної мобілізації систем організму [5, с. 24]. Добре відомо [6, с. 22], що у задній (ерготропній) зоні гіпоталамусу превалюють катехолергічні нейротрансмітери, а у передній (трофотропній) – холінергічні. Отже, механізми модуляції цих медіаторних систем гіпоталамусу будуть реалізовуватись в залежності від розвитку тривалої стрес-реакції. Як відомо, перші прояви таких змін відображаються у динаміці електрогіпоталамограми [1, с. 500; 2, с. 5], аналіз якої може дати певну адекватну інформацію щодо механізмів роботи гіпоталамусу.

Дослідження були виконані на нелінійних білих щурах-самцях. Тварини були поділені на три групи. У першу (n=35) увійшли контрольні тварини. Для щурів другої (n=33) та третьої (n=21) груп створювали стресогенні умови, утримуючи декілька тварин з обмеженням життєвого простору до 80-100 см² на одну особину (зооконфліктна ситуація) [10, с. 141]. Паралельно з цим, до щурів третьої групи застосовували аміназин, який певним чином модулював синаптичну передачу у гіпоталамусі. Фармакологічна назва 2-хлор-10-(3-диметиламінопропіл)- фенотіазину гідрохлорид, добова частка якого становила 10 мг/кг/добу [7, с. 223]. У щурів досліджуваних груп відводили електрогіпоталамограму (ЕГтГ) в умовах гострого

експерименту через кожні три тижні впродовж усього періоду спостережень, який тривав 21 тиждень.

Результати попередніх наших досліджень показали [3, с. 69], що у щурів, які жили за фізіологічних умов та тих, що підлягали дії стресової зооконфліктної ситуації протягом тривалого часу (21 тиждень), абсолютні та відносні показники ЕГтГ зазнавали істотних змін. Протягом усього періоду спостереження у ЕГтГ щурів досліджуваних груп нами було відмічено домінування повільнохвильової активності у дельта-діапазоні, що також співпадає з даними інших авторів [24]. До того ж, потужності коливань усіх частотних діапазонів ЕГтГ стресованих тварин протягом більшої частини періоду спостереження відрізнялися від зареєстрованих у контрольній групі меншими значеннями.

У тварин, до яких на фоні стресову застосовували аміназин, показники дельта-подібної активності коливалися в межах 60-86 % та були дещо більшими у трофотропній зоні гіпоталамусу. Також впродовж 21 тижня експерименту спостерігалось поступове зниження відсоткової частки даної активності, що відображало, на наш погляд, десинхронізуючі процеси у сумарній електричній активності гіпоталамусу щурів. Відсоткові значення потужності тета-подібної активності змінювались в межах 10-25% і майже завжди достовірно ($P<0,05$) перевищували аналогічні показники тварин, що підлягали дії стресової зооконфліктної ситуації.

Узагальнюючи отримані результати можна виділити наступне. Первинна реакція на стрес триває 6-9 тижнів і проявляється у підвищенні показників потужності та відсотку дельта-подібної активності ерготропної зони гіпоталамусу, що може бути обумовленим активацією катехоламінергічної нейропередачі. У щурів за умов довготривалої стресової зооконфліктної ситуації по відношенню до контролю, збільшується відсоток десинхронних ритмів, що обумовлено, більш за все, виснаженням нейротрансмітерів головного мозку і є результатом недостатності стрес-лімітуючих систем мозку, в тому числі і гіпоталамусі. До того ж, як свідчать отримані дані, зміни ЕГтГ можуть бути електрографічними корелятами послідовних фаз тривалої стрес-реакції організму, що розвивалася протягом експерименту, а особливості прояву зазначених змін пов'язані з певною специфікою гормонально-медіаторних механізмів у гіпоталамусі. За умов постсинаптичної блокади адренергічних рецепторів аміназином, через 15 тижнів дослідження спостерігалось суттєве збільшення десинхронізуючих процесів на фоні пригнічення катехолергічної нейропередачі. Це, в свою чергу, значно корелювало з

підвищенням відсоткових значень потужності у тета-діапазоні та може бути пов'язаним із залученням до центральної нейротрансмісії збуджуючих амінокислот.

Бібліографічні посилання:

1. Вейн А. М. Вегетативные расстройства. – М.: МИА, 2003. – С. 500-514.
2. Зенков Л. Р. Клиническая электроэнцефалография (с элементами эпилептологии). – М.: Мед пресс-информ, 2002. – 368 с.
3. Ляшенко В. П. та ін. Динаміка характеристик електричної активності трофо- та ерготропної зон гіпоталамусу щурів у перебігу довготривалого емоційного стресу / Ляшенко В. П., Мельникова О. З., Горковенко А. В., Лукашов С. М., Чаус Т. Г. // Нейрофізіологія. – 2007. – Т. 39, № 1. – С. 69-80.
4. Ляшенко В. П., Никифорова О. А. Особливості співвідношення кортизолу та тестостерону в сироватці крові щурів за умов специфічного навантаження // Мед. хімія. – 2004. – Т. 6, № 3. – С. 141-142
5. Пшенникова М. Г. Феномен стресса. Эмоциональный стресс и его роль в патологии // Пат. физиол. и эксперим. терапия. – 2000. – №. 2. – С. 24-31.
6. Талалаенко А. Н., Панкратьев Д. В., Гончаренко Н. В. О моноаминергических и аминокислотергических механизмах заднего гипоталамуса в реализации антиаверсивных эффектов анксиоседативных и анксиоселективных средств на различных моделях тревоги // Эксперим. и клинич. фармакология. – 2002. – Т. 65, № 5. – С. 22-26.
7. Contradictory effects of chlorpromazine on endothelial cells in a rat model of endotoxic shock in association with its actions on serum TNF-alpha levels and antioxidant enzyme activities / Can C., Demirci B., Uysal A., Akcay Y. et all // Pharmacol. Res. – 2003. – Vol. 48, № 3. – P. 223-230.

**НОВИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ВЗАЄМНОЇ ДІЇ
СТРЕСОВИХ ФАКТОРІВ НА БІОЛОГІЧНІ ОБ'ЄКТИ**

Сформульовано теоретичні положення універсального підходу для моделювання комбінованого впливу стресових екзогенних факторів на біологічні системи різних рівнів організації. Продемонстровано переваги підходу на прикладі сумісної дії гербіциду ацетохлору та іонів кадмію на фізіолого-біохімічні показники проростків кукурудзи.

Актуальність роботи зумовлена тим, що наявні методи дослідження комбінованої дії факторів на організми [2, с. 12-15] не дають адекватного опису нелінійних ефектів та мають численні недоліки. Зокрема, вони не враховують дію факторів у діапазоні концентрацій; не можуть передбачити зміну типу взаємної дії в межах факторного простору; обмежені відносно встановлення можливого типу (антагонізм, синергізм, адитивність); не дають можливості інтерполяції результатів і прогнозування поєднань рівнів факторів, які максимізують або мінімізують ефект взаємної дії і є найбільш небезпечними для організму; побудовані на апіорному положенні про лінійність дозового ефекту кожного фактору, тоді як більшість дозових ефектів екзогенного впливу на організми має виражений нелінійний ефект; наявні нелінійні моделі [2, с. 178] передбачають пошук параметрів рівняння шляхом ітеративного підбору коефіцієнтів, що ускладнює практичну реалізацію та виключає повну формалізацію та автоматизацію методу.

На основі аналізу недоліків відомих методів дослідження комбінованої дії екзогенних впливів, нами розроблено метод визначення типу взаємної дії факторів середовища на рослини, який захищено патентом [1]. Розроблений метод є універсальним інструментом дослідження взаємної дії будь-яких екзогенних факторів та може бути застосований при дослідженні живих об'єктів будь-якого рівня організації.

Підхід базується на одночасному дослідженні дозових ефектів кожного фактора на обраний показник чи групу показників, а також їх комбінованої дії. Теоретична поверхня відгуку показника апроксимується поліноміальними рівняннями, які враховують

нелінійність відповіді організму на зовнішній вплив. Ефект синергізму розраховується на основі введення «теоретичної функції адитивності» - нелінійного відгуку організму за умови адитивної дії факторів, кожен з яких, зокрема, може мати значно нелінійний вплив. Розрахований ефект синергізму також є функцією декількох змінних (факторів). Знаходження екстремуму цієї функції дозволяє визначити комбінацію факторів, яка найбільш небезпечна для даної біологічної системи.

Запропонований підхід проілюстровано дослідженням комбінованої дії небезпечних токсикантів – гербіциду харнеса (діюча речовина – ацетохлор) та важкого металу кадмію на комплекс фізіолого-біохімічних показників проростків кукурудзи. Аналіз поверхонь відгуку параметрів дозволив виявити відмінні типи взаємного впливу факторів при дії на різні групи процесів метаболізму. При цьому встановлена тенденція переважного прояву антагоністичної взаємної дії на рівні інтегральних параметрів організму. Це свідчить про дію адаптивних біохімічних і фізіологічних реакцій, які можуть бути виявлені при аналізі поверхонь відгуку цих показників.

Таким чином, запропонований підхід є ефективним засобом дослідження комбінованої дії факторів на біологічні об'єкти та дозволяє пояснити природу встановлених нелінійних ефектів взаємної дії.

Бібліографічні посилання:

1. Пат. 23658 Україна, МПК А 01 G7/00. Спосіб визначення типу взаємної дії факторів середовища на рослини / С.А. Шемет, В.С. Феденко. – Опубл. 11.06.2007, Бюл. №8. – 3 с.
2. Tallarida R.J. Drug synergism and dose-effect data analysis / R.J. Tallarida. – Boca Raton: Chapman & Hall / CRC Press, 2000. – 247 p.

**ВИЗНАЧЕННЯ СКАНДІЮ В РАКЕТНИХ СПЛАВАХ ЗА
ДОПОМОГОЮ ПРЕДОРГАНІЗОВАНОГО
ПОЛІЕЛЕКТРОЛІТАМИ ХРОМАЗУРОЛУ S**

В роботі вивчені хіміко-аналітичні характеристики модифікованого поліелектролітами Хромазурулу S. Досліджена сорбція на пінополіуретані трикомпонентної системи барвник-поліелектроліт-метал та на її основі запропонована тест-система для визначення скандію.

Застосування органічних реактивів при аналізі металів отримало широкий розвиток. В деяких випадках існуючі органічні реактиви для визначення окремих елементів часто не відповідають потребам аналітичної практики. Використання імібізованих або модифікованих органічних реагентів широко застосовується для підвищення чутливості та вибіркової визначення різних елементів. Досить поширеним є використання в якості модифікаторів - поліелектролітів. Це значно збільшує контрастність реакції, зміщує рН комплексоутворення в більш кислу область, підвищує молярні коефіцієнти поглинання практично на порядок.

Останнім часом широке розповсюдження отримали дослідження з геохімії, хімії та технології скандію, що пояснюється різноманітним областям його застосування. Скандій – перспективний легуючий елемент для алюмінієвих сплавів, що застосовуються в аерокосмічній техніці. Сплави скандію, що мають невелику густину і високу температуру плавлення, перспективні як конструкційні матеріали в ракетно- та літакобудуванні. Через поширення областей використання цього металу, актуальною стає розробка методик визначення скандію. Найбільш перспективними є тест-методики, через свою головну перевагу – експресність.

В даній роботі проводили модифікацію трифенілметанового барвника Хромазурула S (ХАЗ) розчинами поліелектролітів (ПЕ): полігексаметиленгунідиній хлориду (ПГМГ), полідіалілдиметиламоній хлориду (ПДАДМАХ) та полісульфонілпіперидинілметиленгідроксиду (ПСПМГ) з метою створення трикомпонентних систем для визначення іонів Скандію.

В водно-поліелектролітному середовищі досліджені хіміко-аналітичні властивості реагенту. Розраховані і порівняні з літературними даними константи дисоціації реагенту.

Форма	Визначені експериментально					Згідно літературних джерел	
	ХАЗ		ХАЗ – ПГМГ			ХАЗ	
	pK _a	λ _{max} , нм	C _{ПГМГ} , моль/л	pH _½	λ _{max} , нм	Значення pK _a	λ _{max} , нм
H ₂ R ²⁻	2,32	490	-	-	-	2,28; 2,25; 2,37	466
HR ³⁻	5,03	430	4·10 ⁻⁵	3,14	430	4,73; 4,71; 4,88	490
R ⁴⁻	11,92	600	4·10 ⁻⁵	10,64	610	11,52; 11,81; 11,79	598

Встановлено, що барвник утворює іонні асоціати з поліелектролітами. В водно-поліелектролітному середовищі константи дисоціації Хромазурулу S зміщуються у бік менших значень рН.

Введення катіонних поліелектролітів: ПДАДМАХ, ПСПМГ призводить до предорганізації органічного реагента, який з іонами Скандія утворює два трикомпонентних комплексу (рис.1) зі співвідношенням компонентів: Sc(ХАЗ) та Sc(ХАЗ)₂. Чисельність координованих лігандів визначається рН розчину. В області рН 6-7 переважно утворюється комплекс Sc(ХАЗ), у більш лужних розчинах - Sc(ХАЗ)₂. При введенні ПСПМГ до подвійної системи Sc – ХАЗ відбувається гіпсохромний ефект та батохромний зсув. При введенні ПДАДМАХ відбувається також збільшення інтенсивності смуги поглинання та значний батохромний зсув.

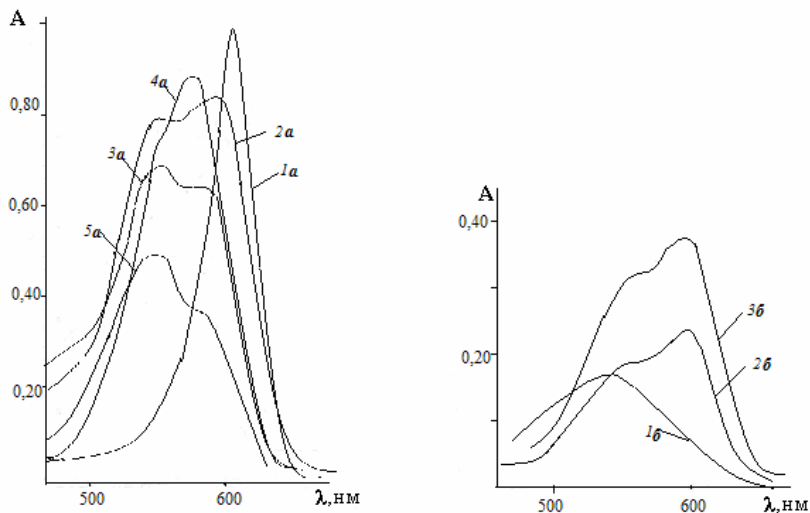

Рисунок 1. Спектри поглинання комплексу Скандія з хромазурилом S (2a, 3a, 16-3b), еріохромціаніном R (4a, 5a) у відсутності (1b) та в присутності ПДАДМАХ (2a-5a, 2b), ПСПМГ (3b) та цетилпіридиній хлориду (ЦП) (3b), pH: 5,5 (1b-3b), 6,0 (2a, 4a), 8,0 (3a, 5a); C(Sc), моль/л: $4 \cdot 10^{-6}$ (1b-3b), $2 \cdot 10^{-5}$ (2a-5a), C(XA3), моль/л: $12 \cdot 10^{-6}$ (1b-3b), $6 \cdot 10^{-5}$ (2a, 3a); C(EH), моль/л: $6 \cdot 10^{-5}$ (4a, 5a, 2b) C(ЦП), моль/л: $5,0 \cdot 10^{-5}$, C(ПДАДМАХ), моль/л: $8 \cdot 10^{-6}$ (2b), C(ПСПМГ) = $8 \cdot 10^{-6}$ М.

Встановлені параметри сорбції барвника ХАЗ, асоціата ХАЗ-ПЕ і потрійного металополімерного комплексу Sc – ХАЗ – ПЕ на пінополіуретані. За допомогою побудови ізотерм сорбції були розраховані параметри сорбції даних систем та встановлені оптимальні умови для сорбції: ХАЗ, асоціата ХАЗ-ПЕ і системи Sc –ХАЗ – ПЕ на ППУ. Розроблені тест-системи для візуального визначення скандію у вигляді потрійного металополімерного комплексу в інтервалі концентрацій скандію від $1 \cdot 10^{-6}$ до $1 \cdot 10^{-5}$ моль/л.

УДК 544.654.2

А.И. Щукин, О.В. Демчишина

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара

ЭЛЕКТРОЛИТИЧЕСКОЕ ПОЛУЧЕНИЕ МИКРОПОРОШКОВ НИКЕЛЯ

Проведен анализ влияния различных факторов, действующих в растворах для электролитического получения порошков никеля. Приведены и обсуждены результаты поляризационных измерений, препаративного электролиза и данных микросъемки.

Микродисперсный никель находит применение в самых различных отраслях производства [3, с. 207]. Для химической промышленности он важен как один из самых активных катализаторов, широко применяемый при многих химических процессах. Каталитические свойства никеля во многом аналогичны свойствам платины и палладия. На основе порошков чистого никеля изготавливают пористые фильтры для фильтрования газов, топлива и других продуктов, он находит применение в электронике и при изготовлении пластин щелочных аккумуляторов. Порошкообразный никель потребляют также в производстве никелевых сплавов и в качестве связки при изготовлении твёрдых и сверхтвёрдых материалов. Большое количество никеля идёт в металлургию на производство различных сплавов. В сплавах никель участвует главным образом в сочетании с железом и кобальтом. Он является легирующим элементом в различных конструкционных сталях, а также в магнитных и немагнитных сплавах, сплавах с особыми физическими свойствами, нержавеющей и жаропрочных сталях.

По способу производства порошки никеля подразделяют на карбонильный и электролитический.

Электроосаждение никеля всегда сопровождается значительной катодной и анодной поляризацией, которая зависит как от состава электролита, так и от режима ведения процесса [1, с. 49].

При электролизе кислых растворов наряду с никелем на катоде выделяется водород, а в прикатодном пространстве накапливаются гидроксильные ионы. Это вызывает повышение pH, что может привести к образованию основных солей, загрязняющих катодный осадок. Поэтому никелевые порошки, полученные в простом электролите, особенно в случае их высокой дисперсности, могут содержать включения никель гидроксида. Для предотвращения этого явления часто используют электролиты, содержащие ионы NH_4^+ , играющие роль буферной добавки при более высоких значениях pH – вплоть до pH=6,5, при котором начинает образовываться $\text{Ni}(\text{OH})_2$.

Использование электролитов с органическими добавками значительно расширяет возможности управления указанными процессами и получения катодного осадка с заданными свойствами.

Нами исследован процесс электровосстановления никеля из сульфатных электролитов в присутствии аминокислоты цистеина. В качестве катода использовалась медная фольга. Измерения проводились как при стандартной (25°), так и при повышенной (40-

60°C) температурах. Цистеїн способен образовувати з іонами Ni^{2+} прочні комплексні іони складу $[\text{NiCys}_2]^{2-}$ [4, с. 102], наявність яких в розчині помітно змінює механізм катодного процесу. Зупинення процесу розряду підтверджується результатами проведених поляризаційних вимірювань – спостерігається депресія граничного струму і зсув кривої електровідновлення в бік більш негативних потенціалів. Це повинно призводити до зміні властивостей нікелевих покриттів, що підтвердилось даними, отриманими в кутовій камері Хулла. Так, при 25°C і співвідношенні концентрацій іонів $\text{Ni}^{2+} : \text{Cys} = 1:1$ для діапазону густин струму 0,5-1,5 А/дм² можливо отримання дисперсних осадків нікеля, не забруднених гідроксидами.

Мікроскопічний аналіз отриманих порошкообразних покриттів показав, що їх частинки достатньо однорідні, мають в основному сферичну форму і розміри в межах 1-10 мкм.

Важкою задачею є запобігання подальшого агрегування частинок металу. Одним з шляхів її рішення є обробка розчинами, що містять органічні полімери [2].

Бібліографічні посилання:

1. Кунтій О.І. Електрохімія та морфологія дисперсних металів / Кунтій О.І. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2008. – 208 с.
2. Пат. Україна. Спосіб одержання порошків металів з водних розчинів / Яворський В.Т., Кунтій О.І., Срібний В.М., Коцюк А.М., Козак С.І., Шестопалов В.Є. – №28754 А; опуб. 16.10. 00, Бюл.№5(II ч.).
3. Хейфец В.Л. Електролиз нікеля / В.Л. Хейфец, Т.В. Грань – М.: Металлургия, 1975. – 334 с.
4. Чернушенко О.О. Будова цистеїнового комплексу нікелю (II) / О.О. Чернушенко, І.Ромасенко, Н. Устименко // Вісник Дніпропетровського університету. – 2008. – Вип. 14. – С. 102–105

**СЕКЦІЯ 5. МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ
ТА НОВІ КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ**

УДК 621.762

К.В. Бечке, А.Ф. Санін, А.Ф. Леднянський

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

**ИССЛЕДОВАНИЕ ВЫСОКОПРОЧНОГО
ДИСПЕРСНОУПРОЧНЕННОГО АЛЮМИНИЕВОГО СПЛАВА**

Представлены результаты исследований дисперсноупрочненного алюминиевого сплава, легированного дополнительно железом в количестве 1 %, получаемого с использованием порошковой металлургии. Механические свойства сплава находятся на уровне свойств сложнолегированных высокопрочных алюминиевых сплавов.

В современной металлургии дальнейшего повышения прочности алюминиевых сплавов добиваются путем повышения чистоты в существующих системах, а также легированием твердого раствора новыми легирующими элементами. Повышение прочности алюминиевых сплавов путем дисперсного упрочнения за счет применения новых систем легирования было теоретически предложено, но до сих пор не было реализовано на производстве.

Для дисперсного упрочнения деформируемых алюминиевых сплавов используют дополнительное легирование переходными металлами, не растворяющимися в твердом состоянии, а образующими дисперсные выделения, которые способствуют дополнительному упрочнению. Основным недостатком этой технологии является то, что соединения на основе переходных металлов могут выпадать из раствора еще в жидком состоянии. В этом случае они резко снижают конструкционную прочность. Решение этой проблемы ищут на пути сверхскоростного охлаждения расплава. Обеспечить необходимую скорость охлаждения (более 10^5 К/с) может метод распыления расплава водой.

Использование высоких скоростей охлаждения при кристаллизации (не менее 10^5 К/с) является наиболее перспективным направлением улучшения свойств алюминиевых сплавов, поскольку появляется возможность получить аномально пересыщенные твердые растворы переходных металлов в алюминии [4]. А при последующей обработке

в материале будет формироваться высокодисперсная интерметаллидная фаза. Структура, образующаяся в материале в результате распада твердого раствора с образованием мелкодисперсных частиц, в свою очередь способствует реализации высоких прочностных характеристик в изготовленной из него заготовке [2]. Таким образом, быстрая кристаллизация дает возможность получения алюминиевых сплавов с повышенными удельной прочностью, вязкостью разрушения, коррозионной стойкостью, а также жаропрочностью [1, 3] и высокими эксплуатационными свойствами [5].

Исследования проводили на алюминиевом сплаве типа АД33, дополнительно легированном железом, химический состав сплава: 0,5% Cu; 1,0% Mg; 0,6% Si; 1,0% Fe; 0,2% Mn, Al – остальное.

Технологическая схема изготовления материала и изделия состоит из следующих этапов:

- подготовка расплава заданного химического состава;
- диспергирование расплава водой высокого давления;
- сушка и классификация порошка;
- компактирование порошка;
- спекание;
- холодная деформация;
- отжиг;
- экструдирование;
- термическая обработка.

Исследование механических свойств горячедеформированных прутков проведено на образцах 18К с диаметром рабочей части 5 мм, и ее длиной – 50 мм после термической обработки.

Были проведены сравнительные испытания свойств традиционного и исследуемого сплавов. Разработанный порошковый сплав АД33-ПМ по своим механическим свойствам превосходит традиционный сплав данной системы на 60 %. Обычно повышение прочности в сплаве сопровождается падением пластичности и наоборот – увеличение пластических свойств исключает высокие прочностные характеристики. Отличительной особенностью разработанного сплава АД33-ПМ является возможность сочетания в нем как высокой прочности, так и повышенной пластичности. Прирост прочности порошкового дисперсноупрочненного алюминиевого сплава по сравнению с традиционным сплавом составляет 180 МПа и переводит

порошковый горячедеформированный сплав АД33-ПМ в разряд высокопрочных алюминиевых сплавов.

На образцах, изготовленных из экструдированных прутков, были определены физические характеристики сплава АД33-ПМ. Плотность материала, его электро- и теплопроводность отвечают характеристикам деформированных стандартных сплавов данной системы.

Результаты испытаний на влагуустойчивость показали, что сплав АД33-ПМ устойчив к атмосферной коррозии. На протяжении 45 суток не выявили снижения его коррозионной стойкости по сравнению с образцами серийного сплава АД33.

Библиографические ссылки:

1. Гейда А. В. Алюминиевые сплавы для украинской аэрокосмической техники: перспективы и реальность / А. В. Гейда, Е. А. Джур, А. Ф. Леднянский, В. С. Симонов // Космічна наука і технологія. – К.: НКАУ НАНУ, 2001. – Т. 7, № 1. – С. 122–124.

2. Лебедева Т. И. Структура и механические свойства микроструктурированных сплавов на основе системы Al-Fe, полученных методами порошковой металлургии / Т. И. Лебедева, М. М. Мышляев, А. Г. Рошупкин, В. М. Федоров // Порошковая металлургия. – К., 1991. – № 4. – С. 93–98.

3. Сплавы системы Al-Fe-Ce на основе водораспыленных порошков для высокотемпературных условий / О. Д. Нейков, Ю. В. Мильман, А. И. Сирко [и др.] // Порошковая металлургия. – К., 2007. – № 9/10. – С. 20–28.

4. Степина А. И. Влияние скорости охлаждения на структуру тройных сплавов алюминия с переходными металлами / А. И. Степина, А. Ф. Полесья // Неравновесная кристаллизация металлических сплавов. – Днепропетровск: ДГУ, 1972. – С. 79–84.

5. Neikov O. D. Properties of Rapidly Solidified Powder Alloys of the Al-Zn-Mg system / O. D. Neikov, D. V. Lotsko, A. I. Sirko // Material Science Forum. – 2002. – V. 396-402, Part 1. – P. 1223–1228.

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
**КОМП'ЮТЕРНА ТЕХНОЛОГІЯ РОЗПІЗНАВАННЯ БУДІВЕЛЬ
НА ФОТОГРАММЕТРИЧНИХ ЗОБРАЖЕННЯХ ЗА
ГЕОМЕТРИЧНИМИ ОЗНАКАМИ**

Запропоновано комп'ютерну технологію автоматизованого розпізнавання будівель на фотограмметричному зображенні на основі попередньої декомпозиції об'єктів з використанням геометричних ознак форми. Розроблена відповідна програмна реалізація дозволяє значно зменшити час автоматизованої тематичної обробки проєкційних зображень.

Сучасні комп'ютерні технології наближаються за своїми можливостями до однієї з найважливіших науково-технічних проблем – створення на рівні людського сприйняття засобів обробки та розпізнавання зображень. Суть задачі розпізнавання – встановлення, чи мають досліджувані об'єкти фіксований кінцевий набір ознак, які дозволяють віднести їх до визначеного класу [1, с.18]. Незважаючи на значні фундаментальні дослідження у цьому напрямку, загальної теорії формалізованого визначення ознак не існує. Вибір набору ознак часто визначається завдяки інтуїції і досвіду експерта. Однак при автоматизованому розв'язанні багатьох задач важко використовувати ті ознаки, що візуально є найбільш інформативними. Нами визначено множину геометричних ознак об'єктів зображення, що використовуються для розпізнавання будівель: 1) первинні геометричні ознаки: множина точок об'єкту; площа об'єкту; 2) вторинні геометричні ознаки: положення об'єкту; орієнтація об'єкту; коефіцієнт прямокутності (КП); коефіцієнт округлості. Враховуючи ефективність застосування кожної з розглянутих геометричних ознак для розпізнавання будівель, розроблено n-вимірну систему геометричних ознак. Описаний в [2] метод виявлення будівель на основі КП дозволяє визначати із заданою достовірністю лише об'єкти суворо прямокутної форми. Але далеко не всі сучасні будівлі задовольняють цій вимозі. Розвиток архітектури та потреба до компактного розміщення будівель призвели до великого розмаїття форм сучасних споруджень. Отже є потреба у розробленні нової комп'ютерної технології розпізнавання будівель. Відповідно до цього у якості одної з ознак пропонується новий вдосконалений коефіцієнт прямокутності об'єкта (ЗКП), розрахунок якого заснований на

послідовній декомпозиції об'єкта та розрахунку коефіцієнтів заповнення (КЗ) його компонентів (відношення площі об'єкта до площі прямокутника, що його обмежує). ЗКП не є інваріантним до операції обертання, отже перед його розрахунком, об'єкт необхідно привести до лінійного положення. Наступний етап полягає власно в ітераційній декомпозиції об'єкта на прямокутні компоненти, яка здійснюється шляхом послідовної інверсії кольорів зображення об'єктів. Спочатку розраховується КЗ вихідного об'єкта і, якщо він менший за встановлений поріг $T_{\max}$ робиться припущення, що з об'єкта вирізано один або декілька фрагментів – компонент 1-го рівня. Аби визначити, чи є вони прямокутними, здійснюється розрахунок КЗ кожної компоненти. ЗКП на даному етапі складається з суми КЗ вихідного об'єкта за винятком компонент 1-го рівня та КЗ компонент 1-го рівня, помножених на їх вклад до ЗКП (відношення площі фігури (S_0), в яку вписано об'єкт, або компоненти (S_1) до площі прямокутника, що обмежує вихідний об'єкт S_{sq}):

$$E^0 = E_0 \cdot K_0, \quad (1)$$

де $E_0 = S'_0/S_0$ – КП вихідного об'єкта за винятком компонент 1-го рівня, $K_0 = S_0/S_{sq}$ – вклад даного КП до ЗКП.

Після математичних перетворень отримано:

$$E = 1 - \left(\sum \sum N_j^i \right) / S_{sq}. \quad (2)$$

Якщо розрахований таким чином коефіцієнт знову менший за встановлений поріг ($E^1 < T_{\max}$), робиться припущення, що з компонент 1-го рівня вирізано компоненти 2-го рівня і розрахунок повторюється, але вже розраховується локальний ЗКП кожної компоненти 1-го рівня. Усі компоненти на кожному рівні геометричної декомпозиції перевіряються на наступні вимоги:

1. Площа компоненти порівнюється з порогом $S_{\min}$. Якщо $S'_i < S_{\min}$, дана компонента відноситься до шумових компонент N_j^i . Сутність даного порівняння полягає у виявленні тих компонент, що за геометричною ознакою площі не можуть бути конструктивним елементом будівлі.

2. КП компонент, що не задовольняють першій умові, порівнюється з порогом $T_{\max}$. Якщо $E^1 \geq T_{\max}$, вважається, що КП даної

компоненти визначено і надалі вона вже не підлягатиме подальшій декомпозиції.

3. У випадку, якщо $E^i < T_{\max}$, здійснюється порівняння з порогом $T_{\min}$. Якщо $E^i < T_{\min}$, дана компонента відноситься до N_j^i , тобто вважається, що вона суттєво не впливає на форму об'єкта й тому не виступає як самостійна компонента.

4. Якщо $E^i \in [T_{\min}; T_{\max})$, компонента підлягає подальшим декомпозиціям, доки не буде виконана одна з попередніх умов.

Цикл завершується, коли визначена сумарна площа усіх шумових компонент $S^N = 1 - \sum \sum N_j^i$. Кінцева формула ЗКП виглядає наступним чином:

$$E = 1 - S^N / S_{sq}. \quad (3)$$

Було створено програмну реалізацію розробленого алгоритму. Отримані експериментальні результати свідчать, що навіть грубо сегментовані будівлі мають досить високий ЗКП. Подальші дослідження будуть присвячені об'єднанню розглянутої та інших геометричних ознак зі спектральними характеристиками у вектор n -вимірного простору ознак об'єктів штучного походження, що дозволить підвищити точність розпізнавання будівель.

Бібліографічні посилання:

1. Кормановський С. І. Око-процесорна обробка та розпізнавання образної інформації за геометричними ознаками / С. І. Кормановський, В. П. Кожем'яко // — Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2008. — 160 с.

2. Сушевський Д.В. Використання геометричних ознак для ідентифікації форми об'єктів штучного походження на цифровому зображенні / Д.В. Сушевський // Технічна естетика і дизайн. — К.: КНУБА, 2010. — Вип. 7. — С. 267-272.

Рассматриваемый класс задач – плоское деформирование пьезо-пространства с включением некоторой конфигурации. Этот класс задач удалось расширить путем внесения корректировок в традиционный подход, что дало возможность рассмотреть включения более сложной конфигурации. В частности была решена задача об электродированной трещине. Результаты сопоставлены с численными на основе МКЭ.

Опыт показывает, что причиной выхода из строя пьезоустройств зачастую служат различные включения и дефекты (трещины, электроды и другие концентраторы напряжений), причем часто размеры рассматриваемой области намного больше размеров дефекта. В отношении анализа задач этот факт позволяет проводить идеализацию, рассматривая бесконечную область из пьезоматериала с включением конечного размера. Такое упрощение также позволяет не конкретизировать наперед геометрию исходной области.

Стоит отметить, что большой класс задач для включений достаточно простых конфигураций хорошо изучен, а результаты решений этих задач активно используются в приложениях. Тем не менее, существует ряд задач, которые изучены недостаточно. Трудности в их решении связаны со сложной конфигурацией рассматриваемой области, наличием нестандартных граничных условий и др. Такие задачи требуют разработки новых подходов и методов, поскольку не могут быть решены в рамках классических схем.

Был подробно изучен традиционный подход к решению задач о плоской деформации бесконечного пьезо-пространства с некоторым включением. Этот подход основан на полуобратном методе. Путем внесения некоторых корректировок удалось расширить класс решаемых задач за счет возможности рассмотрения более изощренных граничных условий.

В частности к таким задачам относится задача об электродированной трещине. Она состоит в исследовании поведения напряженно-деформированного состояния вдоль интерфейса – прямой,

вдоль которой расположено включение. Само же включение – электродированная трещина – представляет собой разрез нулевой толщины, на берегах которого размещены тонкие (без сопротивления деформациям) диэлектрические вставки с заданным линейным распределением электрического потенциала и с заданной величиной полного заряда. Также заданы электромеханические условия на бесконечности в виде растягивающих и сдвиговых напряжений, а также напряженности электрического поля. Материал пространства, его свойства, направление поляризации считаются известными.

Данная задача была решена с использованием указанного видоизмененного подхода, решение получено в явном, конечном виде.

Задача об электродированной трещине также была смоделирована с использованием метода конечных элементов (МКЭ). Проведен численный анализ, на его основе построены графики распределения искомых факторов. Результаты аналитического и численного подходов были сопоставлены в графическом виде, было получено их количественное и качественное совпадение, что подтверждает правильность используемого аппарата.

Библиографические ссылки:

1. Гринченко В. Т. Улитко А. Ф., Шульга Н. А. Механика связанных полей в элементах конструкций, т. 5, Электроупругость. – К: Наукова думка, 1989. – 280 с.
2. Мухелишвили Н. И. Некоторые основные задачи математической теории упругости. – М: Наука, 1966. – 708 с.
3. Сегерлинд Л. Применение метода конечных элементов. – М: Мир, 1979. – 392 с.
4. Смайт В. Электростатика и электродинамика. – М: Издательство иностранной литературы, 1954 – 606 с.

О НЕРАВЕНСТВАХ ТИПА КОЛМОГорова для функций,
заданных на полуоси

Получена информация о модулях непрерывности k -кратного дифференцирования для классов определенных на полуоси функций, которые задаются отличными от константы непрерывными невозрастающими мажорантами функции и ее старшей производной.

Пусть X есть $C(R_+)$ или $L_\infty(R_+)$ и $f \in C(R_+)$ - положительная невозрастающая функция. Для $x \in X$ положим

$$\|x\|_{X,f} := \left\| \frac{x(\cdot)}{f(\cdot)} \right\|_X. \quad \text{Для невозрастающих положительных функций}$$

$f, g \in C(R_+)$ и натурального r положим

$$L_{f,g}^r := \left\{ x \in C(R_+) : \|x\|_{C(R_+,f)} < \infty, x^{(r-1)} \in AC_{loc}, \|x^{(r)}\|_{L_\infty(R_+,g)} < \infty \right\},$$

$$W_{f,g}^r := \left\{ x \in L_{f,g}^r : \|x^{(r)}\|_{L_\infty(R_+,g)} \leq 1 \right\}.$$

Модулем непрерывности оператора k -кратного дифференцирования на классе $W_{f,g}^r$ ($k = 1, 2, \dots, r-1$) называется функция

$$\omega(\delta) := \sup_{x \in W_{f,g}^r, \|x\|_f \leq \delta} \|x^{(k)}\|_{C(R_+)}, \delta \geq 0. \quad (1)$$

Нами изучена функция (1). Получены результаты, обобщающие известные результаты Ландау, Морделла, Маторина, Шенберга и Каваретты (см. например [1]).

Результаты получены совместно с Бабенко В.Ф.

Библиографические ссылки:

1. Бабенко В.Ф., Корнейчук Н.П., Кофанов В.А., Пичугов С.А. Неравенства для производных и их приложения. // Киев – Наукова Думка. – 2003.

МАРКІВСЬКА МОДЕЛЬ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

Запропоновано математичну модель управління процесом навчання, розроблену на основі ланцюгів Маркова. Представлені рівняння для опису процесу управління знаннями.

В умовах зростання потреби народного господарства в кваліфікованих спеціалістах та в контексті переходу вищої освіти до Європейських стандартів вагомим значення набуває проблема дослідження поточного стану навчального процесу і його прогнозуванню в вищих закладах освіти, включаючи екзаменаційну сесію і всі проміжні етапи контролю.

В задачах підтримки прийняття рішень при управлінні навчальним процесом, пов'язаних з вивченням поточного стану навчального процесу, прогнозуванням стану знань студента і групи, оптимізацією управління навчальним процесом об'єктом управління виступає результат навчання. Управління процесом навчання зводиться до переведення об'єкта навчання з одного рівня в інший (виражається в зміні частки об'єктів навчання, що навчаються з різним рівнем засвоєння дисципліни: бажаним є збільшення числа студентів з достатнім рівнем знань і рівнем вище достатнього і зменшення числа студентів з початковим та середнім рівнем). Рішення даної задачі можливе за рахунок розробки й використання інформаційної технології моделювання процесу навчання при аналізі та прогнозуванні результатів навчання студентів, яка дозволить формалізувати навчальний процес та створити індивідуальне управління для студента, групи, тощо.

Для дослідження зміни рівня знань у часі пропонується застосувати математичне моделювання, яке засноване на марківській моделі з кінцевою кількістю станів та неперервним часом. Процес навчання представляється у вигляді графа переходів із одного стану перевірки знань в інший на інтервалі часу $(t, t + \Delta t)$.

При моделюванні процесу отримання знань пропонується розглядати 4 стани навченості, які відповідають рівням засвоєння навчального матеріалу дисципліни (курсу): 0 - початковий рівень знань (F,FX – для системи ECTS або «незадовільно» для п'ятибальної системи оцінки знань); 1 – середній рівень (D,E або «задовільно»); 2 – достатній рівень (B,C або «добре»); 3 – високий рівень (A або

«відмінно»). В зв'язку з тим, що процес переходу з одного рівня управління на інший (з більш низького рівня засвоєння знань на більш високий) має характер агрегування в сторону верхніх рівнів модель передбачає поетапне послідовне підвищення рівня засвоєння навчальної інформації.

Граф можливих переходів між станами навченості подано на рис. 1.

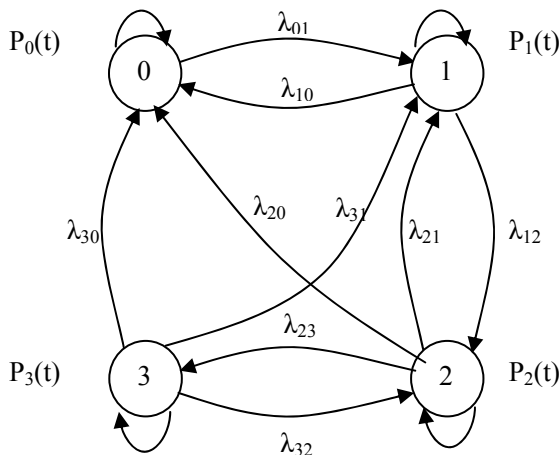

Рис. 1 Схема можливих переходів між станами навченості

$P_{ij}(t)$ – функції ризику втрати (забування) знань по всьому курсу;

$\lambda_{ij}(t)$ – швидкість отримання (засвоєння) знань; $\lambda_{ji}(t)$ – швидкість втрати (забування) знань.

$$\lambda_{ij} = \frac{n(\Delta t_i)}{(N - N_i)\Delta t_i}, \quad \lambda_{ji} = \frac{m(\Delta t_i)}{(N' - N'_i)\Delta t_i},$$

$$\text{де } N_i = \sum_{j=1}^{i+1} n_j,$$

$$N = \sum_{i=1}^k n_i; N'_i = \sum_{j=1}^{i+1} m_j, N' = \sum_{i=1}^k m_i; \Delta t_i = T_i - T_{i-1}.$$

Для визначення ймовірностей перебування в різних станах необхідно розв'язати систему рівнянь Колмогорова-Чеплена на інтервалах часу у вигляді:

$$\left\{ \begin{array}{l} \frac{dP_0(t)}{dt} = -\lambda_{01}P_0(t) + \lambda_{10}P_1(t) + \lambda_{20}P_2(t) + \lambda_{30}P_3(t), \\ \frac{dP_1(t)}{dt} = -\lambda_{12}P_1(t) - \lambda_{10}P_1(t) + \lambda_{01}P_0(t) + \lambda_{21}P_2(t) + \lambda_{31}P_3(t), \\ \frac{dP_2(t)}{dt} = -\lambda_{23}P_2(t) - \lambda_{21}P_2(t) - \lambda_{20}P_2(t) + \lambda_{12}P_1(t) + \mu_{32}P_3(t), \\ \frac{dP_3(t)}{dt} = -\lambda_{32}P_3(t) - \lambda_{31}P_3(t) - \lambda_{30}P_3(t) + \lambda_{23}P_2(t), \\ P_0(t) + P_1(t) + P_2(t) + P_3(t) = 1 \\ P_0(t_0) = 1, P_1(t_0) = 0, P_2(t_0) = 0, P_3(t_0) = 0 \end{array} \right. \quad (1)$$

Розв'язок системи (1) виконується для динамічного та стаціонарного режимів. Для знаходження розв'язку системи в динамічному режимі застосовується перетворення Лапласа [2, с. 44].

Для підвищення точності розрахунків інтервал часу, на якому проходить дослідження, розбивається на проміжки, на яких функції інтенсивності $\lambda_{ij}(t)$ переходу зі стану i, j до стану j, i апроксимуються сталими λ_{ij} або кусково-сталими: $\lambda_{ij}(t) = \{\lambda_{ij}^k : t \in [T_k, T_{k+1}]; k = \overline{0, m}\}$.

Обчислювальна технологія зведення немарківських процесів (з кусково-сталими інтенсивностями переходів) до марківських представлено в роботі О.П. Приставки, О.Г. Байбуза [1, с. 145].

Таким чином, моніторинг і дослідження процесу отримання знань студентами в вищих закладах освіти під час всього періоду навчання є однією з задач управління якістю освітнього процесу, а отже, ключовим елементом Болонського процесу. Моделювання процесу навчання дозволить розглянути процес отримання знань у часі, на основі чого викладачі та керівний апарат зможуть приймати рішення щодо удосконалення методики викладання та оцінювання знань студентів, зміни послідовності вивчення дисциплін.

Бібліографічні посилання:

1. Байбуз О.Г. Сплаины в надежности / О.Г. Байбуз, А.Ф. Приставка, - Д.: Изд-во Днепропетр. ун-та, 2003. - 246 с.
2. Диткин В. А. Интегральные преобразования и операционное исчисление / Диткин В. А., Прудников А. П. - М, Физматгиз, 1974.-542 с.

**АНАЛИЗ ТРАНСПОРТНОГО ГРАФА МЕТОДАМИ
РАСПРЕДЕЛЕННОГО ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА**

Была рассмотрена транспортная задача, которая соответствует сложности аналогичных задач, с которыми сталкиваются крупные предприятия во всём мире. Целью работы было использование при решении алгоритмов распределенного искусственного интеллекта.

Широкое использование алгоритмов на графах в различных логистических и экономических задачах обуславливает постоянный интерес как к этому классу задач, так и к методам их решения. Особый интерес в силу очевидных вычислительных сложностей при практическом решении такого рода задач представляют эффективные приближенные решения, в частности, появившиеся в последнее десятилетие алгоритмы распределенного искусственного интеллекта.

Рассматривается транспортный граф юго-восточных областей Украины, доступные для перевозки взрывоопасных грузов (согласно предписаниям ГАИ). Ставится задача быстрого и достаточно точного отыскания всевозможных расстояний между всеми вершинами графа. С этой целью применяется метод «муравьиных колоний» — один из алгоритмов распределенного искусственного интеллекта. Полученные результаты сравниваются с результатами, полученными при использовании стандартного алгоритма Флойда-Уоршелла. Анализируются параметры алгоритма метода «муравьиных колоний» и выбираются наиболее эффективные для данного графа. Оценивается скорость практической сходимости и точность полученных результатов. Анализируется устойчивость найденных значений вышеуказанных параметров к малым структурным изменениям в графе.

**МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ
БЕЗПЕКИ СУДНОПЛАВСТВА.**

Розглянуто методи математичного моделювання інформаційної безпеки процесу судноплавства на основі кластерно - імовірнісного аналізу інформаційних потоків, факторів небезпек та передумов їх виникнення.

Судноплавство представляється досить складною ієрархічною системою, процеси керування якою залежать від великої кількості факторів безпеки, кожний із яких чинить певний вплив. До основних факторів відносяться навігаційна, морехідна, енергетична безпека, а також безпека водних шляхів і портових акваторій. Основною складовою кожного фактора безпеки є інформація. Достовірність, об'єктивність і конфіденційність інформації щодо умов на маршрутах проходження судів, є ключовими в оцінці й прогнозуванні розвитку ситуаційних моментів і впливають на здатність судноводія правильно приймати рішення. Сформовані в судноплаванні умови для руху судів ідентифікуються з інформаційним процесом, у якому актуальними є проблеми інформаційної безпеки. Теоретичне моделювання інформаційної безпеки водних шляхів важливе завдання в області інформаційних технологій.

Математичне моделювання інформаційної безпеки процесу судноплавства включає два етапи:

- моделювання інформаційного простору процесу управління судном шляхом кількісної та якісної оцінки інформаційних потоків;
- математичний опис навігаційних небезпек та передумов їх виникнення шляхом оцінки імовірнісних характеристик загроз.

На першому етапі моделювання, для формалізації кількісних та якісних властивостей інформаційних потоків на водних, шляхах використовується матричний та графоаналітичний методи дослідження. Вони дають можливість провести декомпозицію інформації, виконати кластеризацію інформаційних потоків водних шляхів та виділити кластери інформаційної безпеки управління судном. На Рис. 1 показані структурні компоненти графу інформаційного простору судноплавства.

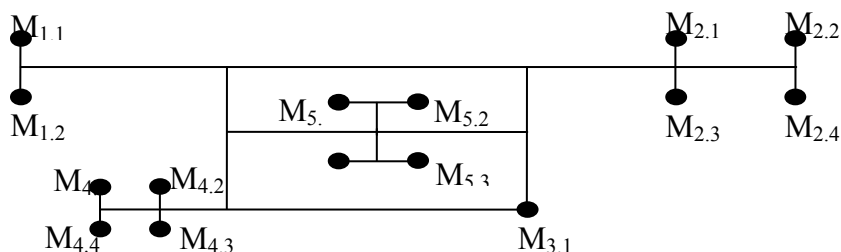

Рис. 1 Структурні компоненти інформаційного простору судноплавства

Аналіз графу, відповідного Рис. 1, дає можливість побудувати матрицю стану інформаційного простору. Графічна модель такої матриці (Рис. 2) дає уявлення про інформаційний простір процесу управління судном і характеризує кожну точку на маршруті певною кількістю станів інформаційного об'єму, що супроводжує цей процес, і дає можливість встановити пріоритетність інформації, яка надходить до судноводія, та по черговість її подачі на обробку.

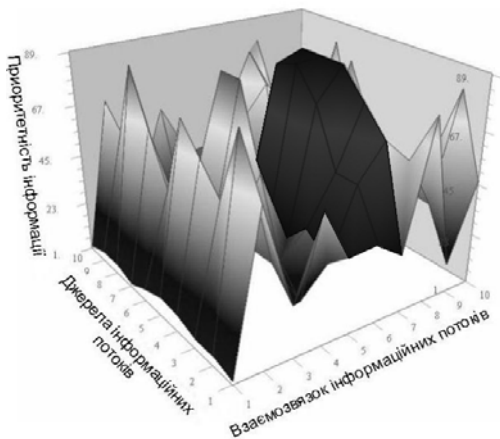

Рис. 2 Модель інформаційного простору процесу судноплавства

На другому етапі математичного моделювання інформаційної безпеки здійснюється опис навігаційних небезпек та їх передумов, що супроводжують судно в процесі його руху по маршруту. Судно, як рухомий об'єкт інформаційної безпеки, постійно перебуває під впливом певної сукупності небезпечних факторів, реалізація яких в кожній точці траєкторії руху носить імовірнісний характер. Розрахунок імовірнісних характеристик статистичними та імовірнісними методами на основі теореми Радона – Никодима дає

можливість побудувати поверхню інформаційної безпеки судна (Рис. 3), яка характеризує кількісні та якісні показники небезпек на шляху судна.

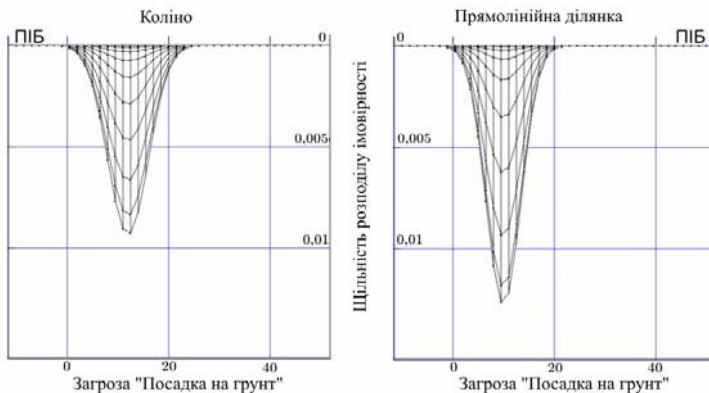

Рис. 3. Порівняльна характеристика ПІБ при русі судна по прямолінійній ділянці маршруту і на коліні

Таким чином, математичне моделювання інформаційної безпеки судноплавства приводить до розв'язання важливих задач управління судном, таких як:

- отримання вихідних даних для побудови та реконструкції інформаційного фонду процесу управління судном;
- встановлення пріоритетності інформаційних потоків;
- отримання даних щодо характеру та кількості небезпек на шляху руху судна з метою попередження аварій та аварійних ситуацій.

Бібліографічні посилання:

1. Алексишин А.В. Використання зони безпеки судна для зниження аварійності // Судноводіння. - 2005. - №10. - 33 - 8.
2. Вільський Г.Б., Мальцев А.С. Інформаційна безпека в керуванні судном // Рибне господарство. - 2010. - № 3 (68). - С.24-26.
3. Інформаційна безпека системи прийняття рішень по керуванню судном: матеріали другої Міжнародної науково - практичної конференції [Сучасні інформаційні та інноваційні технології на транспорті (MINTT - 2010)]. (Херсон, 25-27 травня 2010) / МОН України. Херсонський державний морський інститут - Х.: Херсонський державний морський інститут. 2010. - 280с.
4. Мальцев А.С. Теорія й практика безпечного керування судном при маневруванні. Дис....докт. техн. наук: 05.22.16. - Одеса, 2007. - 395 с.

**ПЛОСКАЯ ПЕРИОДИЧЕСКАЯ ЗАДАЧА ДЛЯ
НЕОДНОРОДНОЙ УПРУГОЙ ПОЛОСЫ**

Рассматриваются основные граничные задачи теории упругости для неоднородной по ширине полосы. Плоская деформация полосы вызвана действием периодической системы нормальных и касательных внешних нагрузок.

Предложена методика решения основных граничных задач теории упругости для неоднородной по ширине полосы в условиях плоской деформации, которая вызвана действующей на верхнюю границу полосы периодической (период $2l$) системой нормальных и касательных нагрузок. Нижняя граница полосы спаяна с недеформируемой основой. Предполагается, что полоса состоит из изотропного упругого материала, модуль Юнга и коэффициент Пуассона которого может изменяться заданным образом по ширине полосы. Требуется определить напряженно-деформированное состояние в заданных точках полосы. При этом фактически рассматривается упругая полоса конечной длины $2l$ при нулевых касательных напряжениях и нулевых горизонтальных перемещениях на её торцах. Подобная задача о плоской деформации неоднородной по ширине полосы исследована ранее в работе [1].

Показано [1], что в пространстве трансформант Фурье определение напряженно-деформированного состояния неоднородной полосы сводится в общем случае к решению краевой задачи для нормальной системы четвертого порядка обыкновенных дифференциальных уравнений с переменными коэффициентами. Осуществлено сведение построенной краевой задачи к последовательному решению двух задач Коши соответственно для вспомогательного векторного уравнения типа Рикатти и построенной ранее системы линейных дифференциальных уравнений, что позволило эффективно строить их численное решение. Для построения полного комплекта начальных условий для исходной системы линейных дифференциальных уравнений используется идея введения так называемых функций податливости [2], которые зависят только от структуры исходной системы дифференциальных уравнений и от характера граничных условий, а не от их значений. Таким образом, функции податливости могут быть построены для данной неоднородной полосы

заблаговременно, то есть до начала решения конкретной краевой задачи. Следует также отметить, что описанная методика не требует численного решения каких-либо систем линейных алгебраических уравнений.

Изучены свойства функций податливости. Их вычисление имеет и самостоятельный интерес, так как при рассмотрении смешанных (контактных) задач для неоднородной полосы с помощью функций податливости строились ядра разрешающих интегральных уравнений. Описанный алгоритм решения основных граничных задач теории упругости для неоднородной по ширине полосы реализуется в виде программного продукта, позволяющего определять напряженно-деформированное состояние неоднородной полосы в случае плоской деформации. Предприняты попытки увеличения точности счета у верхней границы полосы. Это достигается за счет построения специальных асимптотик искомого решения. Алгоритм и программный продукт апробирован на известных тестовых примерах.

Библиографические ссылки:

1. Ламзюк В.Д., Максимова М.А. Плоская деформация неоднородного по глубине слоя // Вісник Дніпропетровського університету. Механіка. Вип. 1. т. 2 – Дніпропетровськ: ДДУ, 1998. – с. 70-75.
2. Приварников А. К. Пространственная деформация многослойного основания. Устойчивость и прочность элементов конструкций. – Днепропетровск: ДДУ, 1973. – с. 27-45.

УДК 517.5

Д.С. Скороходов

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара

К ВОПРОСУ О ТОЧНОМ ЗНАЧЕНИИ ЛИНЕЙНОГО ПОПЕРЕЧНИКА КЛАССОВ ГЕЛЬДЕРА В ПРОСТРАНСТВЕ С

Аннотация: Решена задача о нахождении точных значений одномерных линейных поперечников классов Гельдера в пространстве непрерывных на отрезке функций.

Многие из задач теории аппроксимации имеют очень простую формулировку, не требующую введения сложных обозначений и определений. Однако некоторые из них остаются открытыми уже несколько десятков лет. К одной из таких задач относится задача о нахождении точного значения линейного поперечника классов

Гельдера в пространстве непрерывных на отрезке функций. Перейдем к ее постановке.

Пусть C – пространство непрерывных на отрезке $[0,1]$ функций с нормой $\|\cdot\|_C$. Класс Гельдера с показателем α определяется следующим образом:

$$H^\alpha := \left\{ f \in C : |f(x) - f(y)| \leq |x - y|^\alpha, \quad x, y \in [0,1] \right\}.$$

Через $\overline{H}^\alpha$ обозначим его 1-периодический аналог.

Пусть $H \in \{H^\alpha; \overline{H}^\alpha\}$, $N \in \mathbb{N}$ и $F_N \subset C$ – подпространство размерности не выше N . Обозначим через $\Lambda(C; F_N)$ пространство всех линейных операторов $A: C \rightarrow F_N$. Положим

$$d_N(H; C) := \inf_{F_N \subset C} \sup_{f \in H} \inf_{u \in F_N} \|f - u\|_C, \quad (1)$$

$$\lambda_N(H; C) := \inf_{F_N \subset C} \inf_{A \in \Lambda(F_N; C)} \sup_{f \in H} \|f - Af\|_C, \quad (2)$$

где $\inf$ берется по всевозможным пространствам размерности не выше N . Величины (1) и (2) называются N -поперечником по Колмогорову и линейным N -поперечником соответственно класса H в пространстве C .

Отметим, что значения поперечников $d_N(H; C)$ известны:

$$d_N(H^\alpha; C) = \frac{1}{2N^\alpha}, \quad (3)$$

$$d_{2N}(\overline{H}^\alpha; C) = d_{2N-1}(\overline{H}^\alpha; C) = \frac{1}{2^{1+\alpha} N^\alpha}. \quad (4)$$

Равенство (3) было установлено В.М. Тихомировым [1]. Результат (4) для нечетных поперечников принадлежит Н.П. Корнейчуку [2], а для четных – В.И. Рубану [3].

Что касается линейных поперечников $\lambda_N(H; C)$, то их значение не найдено даже в случае $N=1$. Задача об их нахождении неоднократно ставилась Н.П. Корнейчуком [4,5]. Нами найдены значения поперечников $\lambda_1(H; C)$. А именно, справедливы следующие результаты.

Теорема 1. Пусть $\alpha \in (0,1)$. Тогда

$$\lambda_1(\overline{H}^\alpha; C) = \frac{1}{2^\alpha(\alpha+1)}.$$

Точное значение поперечника реализует оператор среднего значения.

Теорема 2. Пусть $\alpha \in (0,1)$. Тогда

$$\lambda_1(H^\alpha; C) = \frac{\Gamma(1-\alpha)\Gamma\left(\frac{1-\alpha}{2}\right)}{\Gamma\left(\frac{1-\alpha}{2}\right)}.$$

Более того, наилучший линейный метод приближения доставляет функционал $\int_0^1 f(t)dg(t)$, заданный функцией

$$g(t) := \frac{\Gamma(1-\alpha)[t(1-t)]^{\frac{1-\alpha}{2}}}{\Gamma\left(\frac{1-\alpha}{2}\right)\Gamma\left(\frac{3-\alpha}{2}\right)} \cdot F\left(1, 1-\alpha; \frac{3-\alpha}{2}; t\right), \quad t \in [0,1],$$

где $F(a, b; c; x)$ – гипергеометрическая функция Гаусса.

Библиографические ссылки:

1. Тихомиров В.М., Поперечники множеств в функциональных пространствах и теория наилучших приближений / В.М. Тихомиров // Успехи математических наук. – 1960. – Т. 15, № 3. – С. 81–120.
2. Корнейчук Н.П., Экстремальные значения функционалов и наилучшее приближение на классах периодических функций / Н.П. Корнейчук // Известия АН СССР, Серия матем. – 1971. – Т. 35, № 1. – С. 290–304.
3. Рубан В.И., Четные поперечники классов $W^{(r)}H_\omega$ в пространстве $C_{2\pi}$ / В.И. Рубан // Математические заметки. – 1974. – Т. 15, № 3. – С. 387–392.
4. Корнейчук Н.П., Сплаины в теории приближения. – М.: Наука, 1984. – 352 с.
5. Корнейчук Н.П., Точные константы в теории приближения. – М.: Наука, 1987.

І.Л. Чичул
Миколаївський політехнічний інститут
ІНФОРМАЦІЙНО - АНАЛІТИЧНА СИСТЕМА
СУДНОПЛАВСТВА

Розглянуто фактори інформаційної загрози судноплавству та технічні рішення системи з надання інформаційно-аналітичних послуг щодо забезпечення гарантованої безпеки судноводіння.

Плавання суден у відкритому морі і в прибережних водах неможливе без чітко організованої і ефективно функціонуючої системи надання інформаційних послуг з безпечного руху. Відсутність якісної інформації призводить до помилкової оцінки ситуації, створює загрозу і виникнення аварії. У відомих системах надання інформаційної послуги технічні засоби передають на судна повідомлення фрагментарно, не враховують безпеку місця розташування на маршруті і ситуації наближення і розходження суден. Зазначені проблеми визначають актуальність виконання наукової розробки інформаційно - аналітичної системи послуг в судноплаванні. Берегові системи надання послуг з безпечного руху на водних шляхах описані в роботах [1, 2]. Незважаючи на призначення систем на регулювання руху суден, технічні засоби не здатні виявляти фактори загроз безпечному руху судна та прогнозувати вплив інформаційного простору на безпеку водного шляху. Проведене дослідження спрямоване на розробку технічних рішень інформаційно - аналітичної системи надання послуг суднам з урахуванням оцінки загроз інформаційної безпеки судноводіння.

Дослідження інформаційного простору судноводіння дескриптивним, матричним і графологічним методами моделювання дозволило встановити вимоги до системи та її конфігурації. Розроблена комп'ютеризована система надання інформаційно – аналітичних послуг в судноплаванні (рис.1), яка містить вузол прийому та підтвердження прийому інформації, сполучений з комунікаційним пристроєм суден. За допомогою мережі передачі даних, що включає телефонну, факсимільну та телексну апаратуру, супутниковий зв'язок, електронну пошту та Internet, інформаційні повідомлення можна передавати у текстовому, голосовому і мультимедійному форматах. Аналітико - розподільчий блок має оригінальну сукупність блоків початкового

аналізу, серверу обробки інформації з вмонтованим блоком банку базових моделей, а також блок виявлення нових небезпек та блок аналізу нових небезпек. На вузол прийому інформації та підтвердження її прийому через мережу індивідуальних каналів стільникового і радіозв'язку передається інформація з комунікаційного пристрою суден та від берегових навігаційних систем.

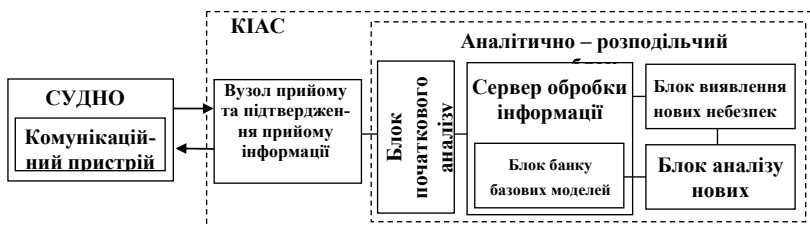

Рис 1. Блок- схема комп'ютерної інформаційно - аналітичної системи надання послуг в судноплаванні

Отримана інформація поступає на блок початкового аналізу аналітико – розподільчого блоку, який здійснює початковий аналіз отриманої інформації шляхом порівняльної оцінки характеристики інформаційних потоків та поверхневий пошук порушень цілісності, достовірності та конфіденційності інформаційного потоку і передає її на сервер обробки інформації для подальшої глибокої перевірки. Сервер обробки інформації здійснює глибокий аналіз інформаційних потоків та звертається до блоку банку базових моделей, в якому знаходяться, попередньо розраховані за допомогою теореми Радона – Нікодима $P = \iint_{Z_1} f(x, y) dx dy$ і кластерно – імовірнісного методу,

моделі небезпечних навігаційних ситуацій. Блок базових моделей побудований мовою MySQL. Бази з таблицями розділені за параметрами та за пріоритетами, мають високу швидкодію. З урахуванням базових моделей, приклад, однієї, наведеної на рис. 2, відбувається корегування інформаційних потоків процесу судноводіння. При відсутності схожих моделей, сервер переводить інформаційний потік в блок виявлення нових небезпек, в якому відбувається відокремлення нових інформаційних небезпек вказаної ділянки водного шляху та небезпек розходження суден. Нововиявлені небезпечні фактори передаються до блоку аналізу нових небезпек, де здійснюється побудова нової моделі інформаційного простору.

Отримана модель інформаційного простору надається відповідному кластеру базових моделей для подальшого її використання при управлінні судноплавством.

Скорегований інформаційний потік через вузол прийому та підтвердження прийому інформації передається на комунікаційний пристрій судна. Система дозволяє підвищити рівень інформаційного забезпечення управління рухом суден, здатна виявляти і аналізувати викривлення інформаційного простору на ділянках водного шляху, що гарантує безпеку судноплавства.

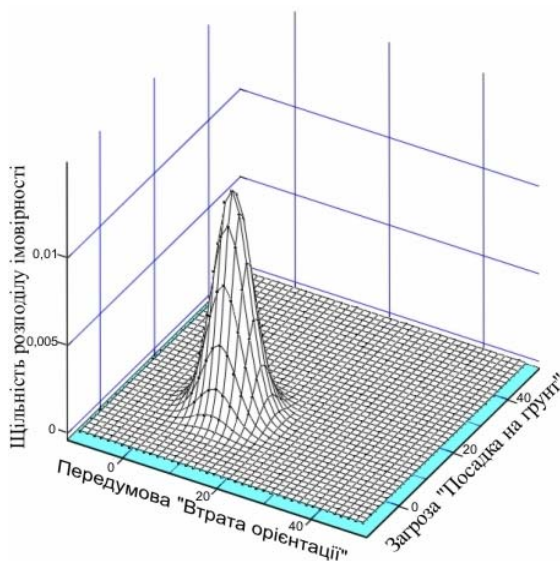

Рис 2. Приклад базової моделі небезпечної навігаційної ситуації

Бібліографічні посилання:

1. Вильский Г.Б., Мальцев А.С., Бездольный В.В., Гончаров Е.И. Навигационная безопасность при лоцманской проводке судов. – Одесса – Николаев: Фенікс, 2007. – 456 с.
2. Пат. 5127 Україна, МПК G08G 7/00. Система керування рухом суден / Бездольний В.В., Вільський Г.Б., Гончаров Є.І., Мальцев А.С., Романов Г.С.; заявник і патентоволодар ДП «Дельта-лоцман». – № 20040705479; Заявл. 07.07.2004; Опубл. 15.02.2005, Бюл. № 2.

МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ ВЗАЄМОДІЇ ПРУЖНОГО ТІЛА І
СТИСЛИВОЮ РІДИНОЮ

Розглядається клас контактних задач про взаємодію пружного тіла та рідини, пропонується ітераційний процес розщеплення зв'язаної задачі та алгоритм чисельного розв'язання, наводяться результати аналізу конкретних задач.

Досліджується плоска деформація пружного тіла, яке містить щілину, заповнену рідиною. На тіло діє сила тяжіння. Поперечний переріз тіла в недеформованому стані займає деяку область. Границя цієї області складається з поверхні, на якій тіло закріплено, та поверхні вільної від навантажень.

Позначимо через $\varepsilon_{ij}(x, t)$ та $\sigma_{ij}(x, t)$ компоненти тензорів малих деформацій та напружень. Для характеристики зв'язку між напруженнями та деформаціями використаємо закон Гука у формі:

$$\sigma_{ij} = E_{ijkl} \varepsilon_{kl}.$$

Всередині тіла міститься прямолінійна щілина змінної ширини $\Delta(x)$, але з відомою довжиною та координатами початку і кінця. Щілина щільно заповнена ідеальною стисливою рідиною, причому в недеформованому стані тиск рідини у порожнині дорівнює нулю. Берега щілини вступають у контакт на деяких ділянках. Число площинок контакту вважаємо заздалегідь невідомим.

При деформації тіла змінюється об'єм порожнини, що спричиняє зміну тиску рідини. Через $\theta(t)$ позначимо об'ємну деформацію рідини, через $p(t)$ - тиск у рідині. У відповідності з експериментальними даними вважаємо, що між тиском у рідині та об'ємною деформацією існує однозначний зв'язок:

$$p = \begin{cases} f(\theta), & \theta < 0, \\ 0, & \theta \geq 0. \end{cases}$$

Взаємодія пружного тіла і рідини здійснюється у точках поверхні, яка обмежує переріз щілини. В результаті отримуємо зв'язку нелінійну задачу визначення $u_i(x, t)$, $\varepsilon_{ij}(x, t)$, $\sigma_{ij}(x, t)$ у пружному тілі, $\theta(t)$, $p(t)$ - у рідині.

Чисельне дослідження ґрунтується на ітераційному процесі розщеплення зв'язаної задачі на послідовність двох підзадач, окремо для пружного тіла і окремо для рідини. Початкове наближення полягає у знаходженні переміщень берегів щілини у разі відсутності рідини, після цього визначається зміна об'єму, обчислюється тиск рідини на береги щілини. На наступному кроці знову розв'язується задача теорії пружності та визначається зміна об'єму і т. д. Для розв'язання першої підзадачі (контактною задачі теорії пружності) використано варіаційний підхід з подальшою дискретизацією за допомогою методу скінченних елементів. Внаслідок цього виникає задача квадратичного програмування, яку було розв'язано узагальненим методом верхньої релаксації. Дослідження умов збіжності ітераційного процесу здійснюється за допомогою методів функціонального аналізу, зокрема принципу стискаючих операторів. Чисельний алгоритм для задач плоского деформування реалізовано у вигляді пакета програм, розроблених у середовищі Borland Delphi 7 з використанням мови програмування Object Pascal.

Виконані обчислювальні експерименти та досліджений зв'язок тиску всередині щілини у залежності від її форми, положення та розмірів. Результати роботи можуть бути використані при видобутку рідких та газоподібних корисних копалин, при дослідженні роботи ущільнення в пресових установках та при аналізі процесів обробки матеріалів рідиною високого тиску.

СЕКЦІЯ 6. НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ, РЕЧОВИНИ ТА МАТЕРІАЛИ

УДК 001.8

Бондаренко О.В.

Днепропетровский национальный университет им. О. Гончара

ПРЕЕМСТВЕННОСТЬ РЕЗУЛЬТАТОВ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ, ИЗОБРЕТАТЕЛЬСКОЙ И ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Проанализированы особенности превращения в инновационный продукт результатов научно-исследовательской и изобретательской деятельности. Предложены мероприятия по повышению инвестиционной привлекательности создаваемых в ходе научно-исследовательских работ объектов интеллектуальной собственности.

Преимущество результатов научно-исследовательской, изобретательской и инновационной деятельности можно трактовать как видоизменение задач, стоящих перед научными коллективами в соответствии с требованиями рынка и коммерциализацию, иными словами, внедрение, результатов научно-исследовательских работ. Рассмотрим, как внедрялись некоторые научные разработки и изобретения, сотрудников Днепропетровского национального университета имени Олеса Гончара.

Например, при создании баллистических ракет в 60-х–70-х годах XX столетия остро стояла задача обеспечения герметичности разъемных соединений трубопроводов. Успешное решение этой задачи [5] обеспечило высокую надежность трубопроводных систем применяемых в настоящее время ракет-носителей типа «Циклон» и «Днепр». В 70-е–80-е годы XX века задача обеспечения герметичности фланцевых соединений трубопроводов ракет-носителей усложнилась криогенной температурой компонентов топлива. Для решения этой задачи наряду с конструкторскими мероприятиями были разработаны способы герметизации фланцевых соединений с помощью технологических и штатных крепежных деталей [1]. В 2005–2009 годах были разработаны еще два способа герметизации фланцевых соединений трубопроводов [3, 4]. Эксперименты [2] показали, что наиболее эффективны способы [1, 4]. При использовании данных способов герметизации соединений нагрузка на их детали уменьшается в 2–5 раз, что позволяет уменьшить размеры деталей либо применить для их изготовления более легкие и менее

прочные материалы, например алюминиевые сплавы вместо сталей. Это в свою очередь позволит уменьшить массу трубопроводных систем и увеличить массу полезного груза, выводимого ракетой-носителем на заданную орбиту. В ДНУ имени Олеса Гончара с 1989 года проводятся работы по созданию высокопрочных алюминиевых сплавов методами порошковой металлургии. Объединение результатов работ позволяет резко повысить вероятность превращения результатов научно-исследовательской и изобретательской деятельности в инновационный продукт.

Еще одним примером преемственности результатов изобретательской и инновационной деятельности является разработка специалистами ДНУ имени Олеса Гончара конструкции городской новогодней елки в городе Днепропетровске, получение университетом патента Украины на изобретение № 85084 «Крупногабаритная новогодняя елка» и передача в соответствии с лицензионным договором права на использование этого изобретения ООО «НПФ «Днепротехсервис»». Специфика данной работы заключалась в том, что сотрудники ДНУ имени Олеса Гончара впервые приобрели опыт заключения лицензионного договора и коммерциализации объектов интеллектуальной собственности.

При эксплуатации таких объектов как городская новогодняя елка и другие сооружения из металлоконструкций серьезной является проблема коррозии. Одним из способов защиты от нее является нанесение газотермических и газодинамических покрытий из порошков, в том числе алюминия и его сплавов. Объединение работ, направленных на удовлетворение потребностей ракетно-космической и строительной промышленности, привело к разработке инвестиционного проекта (руководитель профессор Джур Е.А) по созданию предприятия, предназначенного для производства порошков алюминия и его сплавов.

Таким образом, можно выделить следующие особенности обеспечения преемственности результатов научно-исследовательской, изобретательской и инновационной деятельности : предложение потенциальному заказчику (инвестору) не одиночных объектов интеллектуальной собственности, а комплекса разработок, охватывающего максимально возможную сферу применения; широкое использование в проводимых и перспективных работах результатов уже проведенных исследований, в том числе и в совершенно разных сферах деятельности; тщательное изучение потребностей рынка с целью трансформации проводимых работ в направлении, которое

востребовано или будет востребовано на рынке; осуществление подготовки специалистов, способных внедрить сделанные разработки.

Библиографические ссылки.

1. А.С. 1813962 А1 СССР, МКИ5, F16L23/00 Способ герметизации фланцевых соединений трубопроводов/ В.Г. Данченко (СССР). – № 4917009/29; Заявл. 11.01.91; Опубл.07.05.93. Бюл. №17//Открытия. Изобретения.–1993. – № 17.

2. Бондаренко О.В. Герметичность фланцевых соединений при сборке трубопроводов с использованием технологических и штатных крепежных деталей // Геотехническая механика. Межведомственный сборник научных трудов. Выпуск 57. – Днепропетровск: 2005. – С.182-193.

3. Деклараційний патент 60067 А Україна, МКП6 F16L23/00. Спосіб герметизації фланцевих з'єднань трубопроводів /Джур Є.О., Данченко В.Г., Зєвако В.С., Бондаренко О.В. (Україна); Дніпропетровський національний університет (Україна). – № 2003010507; Заяв. 21.01.2003. Опубл. 15.09.2003, Бюл. №2. – 2003.

4. Патент на винахід № 87100 Україна, МКП6 F16L23/00 Спосіб герметизації фланцевих з'єднань трубопроводів. / Джур Є.О., Бондаренко О.В (Україна).: Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара. Заяв. 28.03.05. Опубл. 25.06.2009. Бюл. 12 – 2009.

5. Ф.П. Санін Герметичність у ракетно-космічній техніці: Підручник. –/ Ф.П. Санін, Є.О. Джур, Л.Д. Кучма, В.А. Найдюнов; Дніпропетровськ: Вид-во ДДУ. 1995. – 168 с.

УДК 629.78

А.В. Голубек

Днепропетровский национальный университет им. Олеся Гончара

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ВРЕМЕНИ ЗАПУСКА РАКЕТЫ КОСМИЧЕСКОГО НАЗНАЧЕНИЯ В УСЛОВИЯХ ВЫСОКОЙ ЗАГРЯЗНЁННОСТИ ОКОЛОЗЕМНОГО КОСМИЧЕСКОГО ПРОСТРАНСТВА

Исследована возможность применения метода управления временем пуска ракеты космического назначения для обеспечения безопасного пролёта через группировку неуправляемых космических объектов искусственного происхождения.

Задача безопасности космических полётов в условиях высокой загрязнённости околоземного космического пространства в последние десятилетия приобретает всё большую актуальность.

Одной из главных проблем для космических полётов в ближнем и дальнем космосе становится группировка неуправляемых космических объектов искусственного происхождения, называемая космическим мусором, движущихся со скоростями до 8 км/с, и столкновения с которыми могут иметь критические последствия не только для пилотируемых полётов, но и для космических аппаратов и ракет космического назначения.

В данный момент численность группировки составляет более 15 тысяч объектов размером более 10 см, но по некоторым оценкам их количество составляет порядка миллиона с суммарной массой более 3500 т. Самой проблемной областью околоземного космического пространства является область низких околоземных орбит высотой до 2000 км, где, в основном, и лежат траектории полёта ракет космического назначения. Но наибольшей проблемой космического мусора является способность увеличивать свою численность за счёт взаимных столкновений между объектами.

В условиях такого развития космической обстановки становится актуальной задача обеспечения нестолкновения ракет космического назначения с объектами космического мусора.

Одним из методов решения поставленной задачи является управление временем пуска ракеты космического назначения, обеспечивающее несближение последней с космическими объектами на критические расстояния.

Автором проведено исследование зависимости относительных расстояний и вероятности столкновения между ракетой и космическими объектами от времени пуска в пределах пускового окна.

Полученные в ходе исследования результаты говорят об эффективности использования данного метода и возможности его внедрения в практику предпусковой подготовки ракет космического назначения предприятий ракетно-космической отрасли Украины.

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАГАТОРАЗОВИХ АВІАЦІЙНИХ
РАКЕТНО-КОСМІЧНИХ СИСТЕМ РН ЛЕГКОГО КЛАСУ**

В даній роботі була оптимізована конструктивно-компонувальна схема та основні проектні параметри авіаційного ракетного комплексу РН легкого класу. Була застосована комплексна двигунна установка (рідинно паливний ракетний двигун та надзвуковий прямоточно повітряний реактивний двигун). Була обчислена динаміка польоту РН.

Авіаційний ракетно-космічний комплекс, має у своєму складі літак який забезпечує транспортування ракети-носія до точки повітряного простору з заданими координатами та виконують функції пускової платформи. За попередніми оцінками збільшення швидкості польоту РН сягає 16 відсотків. Застосований літак Ан-124-100 «Руслан», розрахований для встановлення на його борту ракето-носія, обладнання та систем ракетного сегменту. Він забезпечує пілотажно-навігаційний вихід в зону пуску РН та її десантування в польоті. Здатність польоту літака-носія з ракето-носієм на борту в зону пуску на дальність до 4000 км дозволяє здійснити виведення супутника на орбіту з широкими кутами нахилу по безпечним трасам акваторії Світового океану. Літак-носії є повертаємий багаторазовий нульовий ступінь системи виведення. Обладнання системи підготовки і пуску ракетного сегменту на борту літака-носія забезпечують: заправку РН компонентами палива та їх злив, встановлення-кріплення РН в вантажному відсіку і десантування РН з літака-носія, телеметричне вимірювання параметрів стану РН і літака-носія, передачу інформації на командний пункт.[1, с 44]

Схема польоту для РН. Літак «Руслан» доставляє двохступеневу РН на висоту 10 км і десантує її. РН знаходиться в фюзеляжі та покидає літак за рахунок парашута і створення перевантажень на борту, кут кидання ракети 16° , коли ракета стабілізується (через 3сек після десантування) відбудеться запуск рідинно-паливного ракетного двигуна (РРД) авіаційного I ступеня. Стартова швидкість РН складає 206м/с(0,67М). Початковим запуском РРД розганяємо РН до $M \sim 1$, після чого запускаються зовнішні двигуни НППРД. Ці двигуни працюють на повітряній ділянці, і закінчують працювати на висотах $H \sim 35$ км, з номінальною швидкістю 4,4М. Після чого знову

відбувається повторний запуск РРД I ступеня, який доводить РН до висот в 49 км зі швидкістю в 1,7км/с, відпрацювавши ці ділянки траєкторії I ступінь відділяється і повертається на землю. II ступінь є рідино-паливним, що виводить корисний вантаж орбіту.

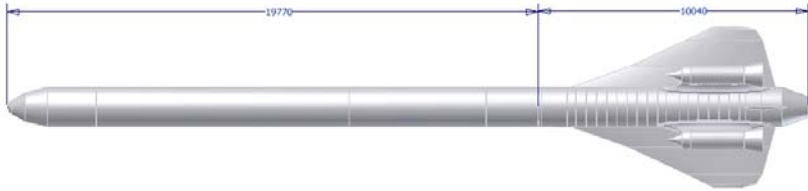

Рис.1 Схема ракето-носія

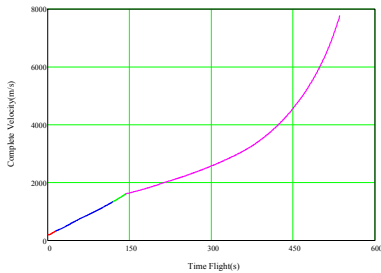

Рис.2 Швидкість РН на АДТ

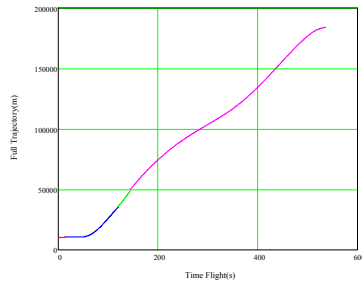
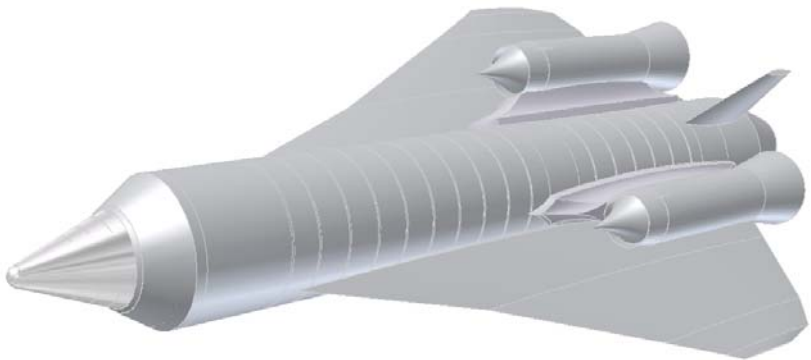

Рис.3 Траєкторія польоту РН на АДТ

Ракета-носії складається з двох ступенів, які з'єднані між собою за схемою «тандем». Відокремлення I ступеня від РН відбувається за «холодною» схемою.

I ступінь прототипу надзвукового літака із НППРД, фюзеляж має циліндричну форму, до якого кріпляться крила по центральній площині; паливні баки – підвісні

мають циліндричну форму зі сферичними днищами; аеродинамічний обтікач нестационарний, утоплен у конструкцію; I ступень працює з використанням палива: окислювач – рідкий кисень, горюче – авіаційний газ. Система подачі палива реалізується з використанням ТНА. Органи керування застосовуються аеродинамічні закріпки та качаюча двигуна установка на кардановому валу.

З конструктивної точки зору розташування НППРД є зовнішнє. Зовнішнє розташування НППРД дозволяє застосувати режим роботи двигуна на розворот тяги на 180° після розділення, і таким чином, здійснити посадку ступеня не по балістичній траєкторії а по активній, що зумовлює більшу надійність при посадці.[3, с. 215]

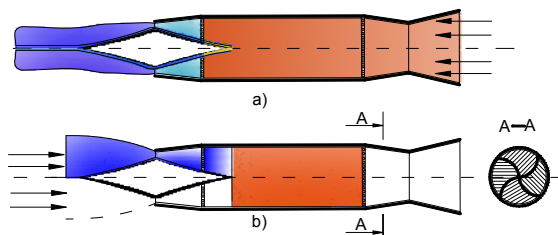

Рис.5 Режими роботи НППРД (а – аверс, b – реверс)

II ступінь – рідинно паливний ступінь з використанням наступних компонентів палива: окислювач – рідкий кисень, горюче – авіаційний газ. Система подачі палива реалізується з використанням ТНА. Органи керування на II ступені є газореактивні сопла.

Внаслідок оптимізації і уточнення режимів роботи НППРД отримуємо наступні характеристики по виведенню корисного вантажу:

вага РН = 40000кг,	корисний вантаж = 1300кг,
кінцева швидкість = 7,8км/с	нахил орбіти – $i = 0^\circ$

Бібліографічні посилання:

- 1.Линник А.К. Основи конструювання ракет-носіїв:Навчальний посібник ДНУ, 2008-с 44
2. Randall T. Voland, Lawrence D. Huebner, Charles R. McClinton. X-43A hypersonic vehicle technology development // IAC-05-D2.6.01. 56-th Intern. Astronautical Congr. in Fukuoka, Japan Oct 17-21,2005
- 3.Wyatt M.D. The Ramjet Engine. In “Jet Propulsion Engines”, ed. Lancaster O.E., Princeton, 1959, pp.268-376. (Перевод в книге: Реактивные двигатели. Под ред. О. Ланкастера Воениздат.1962. 215 с.)
- 4.H.Reid I, Herbert P.J. The Gas Dynamic Theory of the Ramjet. British Aeronautical Research Council. Reports and Memoranda No. 2370, 1946, 52 pp.

УГЛОВАЯ ОРИЕНТАЦИЯ КОСМИЧЕСКОГО АППАРАТА ПО РЕЗУЛЬТАТАМ ПЕЛЕНГА ИЗЛУЧАЮЩИХ ОБЪЕКТОВ

Рассмотрены методы угловой ориентации космических аппаратов. Предложен новый метод угловой ориентации и навигации космического аппарата, основанный на использовании результатов пеленга трех источников излучения. Получены зависимости для определения положения центра масс космического аппарата.

Космические аппараты (КА) дистанционного зондирования Земли (ДЗЗ), спутники связи с остронаправленными антеннами, аппараты, проводящие научные эксперименты по изучению движения воздушных масс верхних слоев атмосферы, плазмы и т.д. требуют наличия на борту систем угловой ориентации и навигации. Требования к параметрам систем определяются целевой задачей и допустимыми характеристиками аппарата.

На сегодняшний день существует большое количество методов и средств определения углового положения аппарата, основанных на разных принципах. Среди них можно выделить магнитные, солнечные, астро системы, фазовые методы и т.д.

Комплексное использование датчиков магнитного поля и солнечных датчиков [5, 155] позволяет проводить пространственную ориентацию КА на солнечной стороне орбиты.

Для обеспечения сохранения положения одной из осей аппарата в инерциальном пространстве, ему придают гироскопическую устойчивость, закручивая его вокруг одной из осей. Точность сохранения оси в пространстве обеспечивается на уровне $N \cdot 1^\circ$. [3, 245]

Для обеспечения пространственной ориентации КА часто применяют пространственную избыточность. Известен метод пространственной ориентации КА по результатам замера магнитного поля в двух пространственно разнесенных точках. Измерения напряженности магнитного поля на оси связанной системы координат и использование его значений согласно модели в базовой системе координат позволяют восстановить промежуточную систему, положение которой известно в этих системах. Для повышения точности построения промежуточной системы координат на борту

аппарата необходимо наличие датчиков угловых скоростей (ДУС). Для определения напряженности магнитного поля в разложении на оси базовой системы координат необходим навигационный блок. Точность данного метода существенно зависит от точности ДУС и данных магнитного поля.

К методам, обеспечивающим определение углового положения КА с высокой точностью, относятся фазовые методы [4] и астросистемы. Известны работы, в которых по данным астродатчиков определяют угловые скорости аппаратов [1, 102]. К достоинствам выше указанных методов следует отнести высокую точность. К недостаткам астросистем – дороговизну, необходимость программных разворотов для захвата известных созвездий в поле зрения камеры, отсутствие данных об угловом положении в моменты засветки ПЗС матрицы при попадании в объектив камеры Солнца. К недостаткам фазовых методов следует отнести существенное влияние размеров базы на точность ориентации. Увеличение размеров базы увеличивает зону неопределенности.

В работе проведен анализ методов угловой ориентации аппарата, определены сферы их применения и предложен новый метод угловой ориентации и навигации космического аппарата.

Предположим, что на аппарате установлен радиолокатор с вращающейся диаграммой направленности (ДН), предположим так же, что координаты аппарата известны в базовой системе координат. Осуществляя пеленг по методу равносигнальной зоны на источники излучения с известными координатами в базовой системе координат возможно проведение угловой ориентации, решая триангуляционную задачу.[2, 27]

Пеленгуя минимум три источника излучения с известными координатами в базовой систем координат, возможно проведение навигации аппарата в базовой системе координат.

Предлагаемый метод обладает следующими достоинствами:

- в качестве радиомаяков могут быть использованы навигационные КА, геостационарные телевизионные КА, наземные станции и т.д.;
- антенные системы могут быть выполнены в малых габаритах, учитывая высокочастотную область спектра работы радиомаяков;
- предлагаемый метод использует пассивную радиолокационную систему;
- система является безответной (возможность использования широкодоступных радиосигналов без нанесения вреда основному их целевому назначению);

– параметры движения центра масс КА могут быть определены по результатам пеленга трех источников излучения, координаты, которых известны в базовой системе координат;

– поляризованное излучение позволяет определять угловую скорость аппарата.

Предложенный метод может быть использован как базовый, так и вспомогательный для проведения ориентации и навигации КА, что повысит надежность работы системы управления космическим аппаратом.

Библиографические ссылки:

1. Ю.А.Кузнецов Обеспечение надежности системы управления микроспутника при полном отказе измерителей угловой скорости / О.А. Лабазов / Вісник Дніпропетровського університету серія ракетно-космічна техніка випуск 14 том 2 – Д. 2010. – С.102

2. Грошелев Д.Г. Определение углового положения космического аппарата по радиолокационным данным космических объектов/ Файзуллин Д.Р., Кривенко В.В., Кулабухов А.М./ Вісник Дніпропетровського університету серія ракетно-космічна техніка випуск 14 том 2 – Д. 2010. – С.27

3. Гушин В.Н. Основы устройства космических аппаратов - М.: Машиностроение, 2003. - С.272

4. Патент № 2105319 Способ угловой ориентации объектов по сигналам космических аппаратов глобальных навигационных спутниковых систем / Фатеев Ю.Л., Чмых М.К./ Заявка 95115922/09; подано 13.09.1995; опубликовано 20.02.1998

5. James R. Wertz Spacecraft attitude determination and control/ - London 1990 - 858

УДК 621.454.2

В.В. Касьян

Днепропетровский национальный университет им. О. Гончара **ИССЛЕДОВАНИЕ ПРОЦЕССОВ САЖЕОБРАЗОВАНИЯ ПРИ ГОРЕНИИ УГЛЕВОДОРОДНЫХ ТОПЛИВ**

Приведены результаты определения размерностей кластеров сажи, полученных в лазерной плазме углеводородного пламени низкого давления на встречных струях, сделаны некоторые выводы о механизме их образования. Предложен на основе инженерных и математических программ метод расчёта основных характеристик сажевых кластеров – «AKasio».

Как известно, тип системы наддува топливных баков ракет-носителей (РН) во многом определяет не только облик и весовое совершенство их двигательных установок, но и всего стартового комплекса в целом.

В настоящее время в качестве топлива для современных РН, в особенности для их первых ступеней, наибольшее распространение нашли жидкий кислород и углеводородное горючее типа керосин (Т-1, РГ-1 и т.п.). Если для наддува баков с жидким кислородом широко используются простые и надёжные испарительные и политропные системы, то для наддува баков с углеводородным горючим – только существенно усложняющие стартовую позицию тяжёлые и конструктивно сложные газобаллонные, которые были разработаны ещё немецкими ракетчиками в 1937 году для Фау-2. Попытки применять в середине 50-х годов прошлого века для наддува баков с керосином простые твёрдотопливные генераторы (ракета Р-11 на компонентах топлива «азотная кислота + керосин»), жидкостные генераторы (ракеты Р-11М на том же топливе и Р-9 на компонентах «переохлаждённый кислород + Т-1») поддержаны не были и распространения в мировом ракетостроении не получили. Причина – «грязные продукты сгорания», наиболее опасными среди которых является сажа (до 4%), при охлаждении разрастающаяся в большие группировки.

Действенная борьба с сажеобразованием может основываться только на глубоком изучении механизмов её разрастания и получении достоверных количественных характеристик данных процессов.

Вторым, не менее важным приложением проведенных исследований, является получение наночастиц углерода с заданными физико-химическими свойствами.

Как известно, в плазме углеводородного пламени образуются ультрамалые частицы сажи, эволюционирующие в результате сложных процессов роста, включающих нуклеацию, поверхностный рост и ассоциацию сферических частиц. В эксперименте сажевые кластеры формировались на встречных струях в плоском диффузионном пламени, горящем при низком давлении в специальной камере. Их поверхностный рост приводит к увеличению плотности сажевых агрегатов и, следовательно, маскирует их фрактальную структуру [1]. Электрические и магнитные поля накладывались на пламя для удаления сажевых агрегатов из пиролизной зоны с целью предотвращения поверхностного роста. Электрическое поле накладывалось перпендикулярно плоской реакционной зоне. Разность

потенциалов подавалась к матрицам плоских горелок окислителя и горючего, располагаемых на расстоянии 3,5 см одна от другой. Напряженность электрического поля составляла 200...300В/см [2]. Магнитное поле было неоднородным со средним значением индукции вблизи магнитов $\sim 0,8$ Тл и накладывалось вдоль плоской реакционной зоны пламени. Кислород также подмешивался в поток горючего, чтобы подавить процессы поверхностного роста, протекающие наиболее эффективно при более высоких давлениях ($p=40$ Торр).

Образцы получали осаждением сажевых кластеров на электронно-микроскопические сетки, помещаемые непосредственно ниже пиролизной зоны пламени на короткие промежутки времени. Использование диффузионного пламени на встречных струях, горящего при низких давлениях, и применяемый метод отбора проб дают возможность получать первичные сажевые кластеры. Анализ электронно-микроскопических изображений сажевых агрегатов с увеличением от 40 до 100 тыс. показал, что они состоят из индивидуальных сферических сажевых частиц (диаметром приблизительно $d_p=15...30$ нм). На микрофотографиях первичных сажевых кластеров размерами 0,10-0,37 мкм наблюдались анизотропные структуры, преимущественно ориентированные по направлениям X, Y и Z. Углы между этими направлениями равны примерно $2/3\pi$. Направление X совпадает с направлением преимущественной ориентации каркаса сажи [3]. Структуры сажевых кластеров проявляют различное масштабное поведение и поэтому они являются самофинными. Среди использованных методов: корреляционная функция, ансамбль кластеров и предложенный нами на основе инженерных и математических программ метод «AKasio». Данный метод позволяет отслеживать механизм образования структуры на всех этапах развития агрегата, восстанавливать и определять сгоревшие сегменты, разности плотностей, считывать фрактальную размерность, разделять структуры по механизму и направлению их роста. В настоящей работе приведены результаты определения размерностей кластеров сажи, полученных в лазерной плазме углеводородного пламени низкого давления на встречных струях, сделаны выводы о механизме их образования.

Библиографические ссылки:

1. P.A. Bonczyk and R.J. Hall. Fractal Properties of Soot Agglomerates // Langmuir-1991, .v.7, p. 1274-1280.

2. di Stasio S. Fractal properties of propane soot by in situ and ex situ diagnostics for different agglomeration regimes // J. Aerosol Sci. 1999, v. 30, SI, p. 325-326.

3. Э.Н.Таран, В.В.Касьян. Образование и некоторые свойства фрактальных сажевых кластеров //14 научная конференция стран СНГ «Дисперсные системы».

УДК 629.7

Д.В. Майданюк

Днепропетровский национальный университет им. Олеся Гончара

АНАЛИЗ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЭВРИСТИЧЕСКИХ ЗАКОНОМЕРНОСТЕЙ В ОПТИМАЛЬНОМ ПРОЕКТИРОВАНИИ

В работе анализируется возможность извлечения эвристических закономерностей из выборки неструктурированных данных, с целью дальнейшего использования в решении проектных задач оптимального выбора.

Увеличение объема неструктурированной информации, вовлеченной в процесс проектирования любой сложной системы летательного аппарата неизбежно вызывает необходимость решения задачи систематизации и классификации части используемых данных, с целью дальнейшего их эффективного использования при решении смежных задач. Примерами неструктурированных либо слабоструктурированных данных могут быть субъективные оценки или суждения экспертов относительно конструктивного выполнения элемента, выбора формы или материала, оценки результатов испытаний, отзывы о неисправностях и инцидентах, краткие технические аннотации и т.п.

Ведущие аэрокосмические корпорации активно и давно исследуют методы решения таких задач, к примеру фирма Lockheed Martin Corporation предлагает комплекс контентного анализа AeroText, который обеспечивает извлечение и интеллектуальный анализ взаимосвязей между объектами, содержащимися в слабоструктурированных текстах. Структуризация такой информации дает возможность хранить ее в реляционных базах данных в виде, пригодном для дальнейшего анализа и принятия решений.

В настоящей работе была исследована возможность использования семантического анализа [1], как первичной основы для извлечения наиболее важных сведений из неструктурированных или слабоструктурированных данных, оценки взаимосвязей между ними на основе относительной важности. Извлеченные факты предложено интерпретировать как множество дискретных атрибутов, пригодных к использованию в решении задачи рационального выбора конструктивного элемента. Основываясь на том, что неструктурированные данные содержат значимую часть

ценной информации, следующей из опыта и интуиции специалистов, был использован метод дерева решений [2] для классификации полученных атрибутов и выявления скрытых закономерностей в выборке наблюдений.

Полученные результаты свидетельствуют о правомерности и перспективах использования такого подхода для решения проектных задач, касающихся выбора рациональных решений.

Библиографические ссылки:

1. R. Feldman, J. Sanger The Text Mining Handbook: Advanced Approaches in Analyzing Unstructured Data. - Cambridge University Press – 2006, 450 p.
2. S.B. Kotsiantis Supervised Machine Learning: A Review of Classification Techniques, Informatica - 31 (2007), -249-268 p.

УДК 620.95

С. В. Медведєв, О. А. Шинкаренко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

БІОГАЗОВІ УСТАНОВКИ ЯК ДЖЕРЕЛО ВІДНОВЛЮВАЛЬНОЇ ЕНЕРГІЇ

У роботі розглянуто проблему отримання енергетичної незалежності малого підприємства на території України за рахунок відновлювальних джерел енергії. За основу енергопостачальної установки було обрано ефективний біореактор, що працює на відходах сільського господарства, та здатний задовольнити потреби підприємства у газопостачанні, тепловій та електричній енергії. Проведено оцінку виходу на рентабельність біогазової установки та її порівняння з традиційними методами енергопостачання.

З кожним роком все більш гостро постає питання енергозабезпечення галузей нашої країни. Це стосується як великих підприємств, так і сільськогосподарського сектору. Значне підвищення ціни імпортованого природного газу впливає на цінову політику як енергоносіїв, так і ринку в цілому. Особливо брак палива відчутний в агропромисловому комплексі, а саме на фермерських господарствах. Це спричиняє збільшення собівартості виготовлених продуктів, і як результат – зменшення попиту на вітчизняну продукцію. Не маючи належної підтримки, більшість таких господарств стають нерентабельними і, врешті-решт, закриваються. Відбувається занепад галузі, з'являється потреба в додатковому імпортуванні сировини для харчової промисловості.

Не менш вагомою проблемою АПК є утилізація і переробка органічних відходів, які є невід'ємною частиною процесу господарської діяльності. Для отримання з них якісних добрив в умовах природного процесу розкладання потрібно декілька років, не кажучи вже про те, що більшість відходів просто спалюють для економії території поблизу господарств. В таких умовах єдиним раціональним рішенням було б використання відходів для індивідуальної системи опалення таких об'єктів.

Доцільно поставити питання про вибір системи опалення з використанням органічних відходів. Існує декілька типів такого опалення. Першим і найпростішим із них виступає пряме спалення біомаси, але цей тип має ряд недоліків, що змушують від нього відмовитися (забруднення довкілля, низький рівень корисної дії, проблеми з акумулюванням палива).

Другий, більш доцільний метод – це використання в якості палива біогазу, отриманого під час переробки органічних відходів у біореакторах. В результаті з'являється можливість додатково використовувати для переробки первинні джерела енергії, а отриманий біогаз акумулювати в необхідних нам кількостях. Ще однією перевагою біореакторів є те, що в них за короткий час можна отримати високоякісні органічні добрива.

Метою роботи є дослідження ефективності використання та строку виходу на рентабельність біогазової установок для малого підприємства на території України.

Біогазова установка складається з реактора з вертикальною перегородкою, яка розділяє реактор на дві камери, в яких містяться також трубопровід прийому вихідної біомаси, трубопровід відведення готових органічних добрив, пристрій перемішування зброджуваної біомаси та систему відбору біогазу.

Таким чином, біогазова установка працює автономно, використовуючи енергію від нетрадиційних джерел енергії (сонячну і вітрову). Додаткова кількість теплоти передається зброджуваній масі за рахунок переходу механічної енергії в теплову під час руху лопаток пристрою перемішування от електродвигуна.

Виходячи з розрахунків, вже через два роки фермерське господарство може отримати повну незалежність від ринкової ціни на природний газ, а якщо впровадити дану технологію по всьому АПК, то значно скоротиться енергоспоживання природного газу, частину якого Україна імпортує з Росії.

В перспективі розробка подібних станцій для утилізації органічних відходів смітєвих звалищ, що дозволить значно очистити територію від забруднення і отримати додаткове джерело енергії.

УДК 629.783

Е.В. Мыслывец

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара

ГЛОБАЛЬНАЯ ЦЕНТРАЛИЗАЦИЯ ПЛАНИРОВАНИЯ НАБЛЮДЕНИЯ ОРБИТАЛЬНЫХ ОБЪЕКТОВ В ОКОЛОЗЕМНОМ КОСМОСЕ

В работе обоснована эффективность единого централизованного планирования наблюдения множества орбитальных объектов в околоземном пространстве из различных наземных центров слежения. Предложены методы составления глобальных централизованных планов, в том числе – иерархические методы централизованного планирования.

Вследствие активного использования космоса в практических целях околоземное пространство все более насыщается движущимися объектами (космическими аппаратами и объектами космического мусора). Поэтому одна из актуальных задач современности – наблюдение за текущим состоянием множества орбитальных объектов. В этой задаче можно выделить две составляющие: обнаружение и регистрация новых орбитальных тел и контроль уже зарегистрированных (обновление информации о характеристиках их орбитального движения). Реализация контроля требует предварительного планирования сеансов наблюдения, так как множество наблюдаемых объектов избыточно (их число таково, что нет возможности наблюдать каждый орбитальный объект на каждом интервале его видимости из наземного центра наблюдения).

В настоящее время в мире существует ряд центров наблюдения за космической обстановкой. Кроме того, частные задачи контроля космических объектов решаются в центрах наблюдения и управления спутниковых систем (систем спутниковой связи, дистанционного зондирования Земли и других).

Эффективное решение задачи наблюдения за околоземным космосом (в частности, решение задачи контроля множества орбитальных объектов) возможно лишь при объединении на мировом уровне действий по централизованному получению, хранению, обработке и использованию в практических целях необходимой

информации. В настоящее время такое объединение деятельности в этой области начинает реализовываться: значительная часть регулярно обновляемой информации центров наблюдения за околоземным космосом доступна к широкому использованию; в мировой практике проявляются тенденции к объединению информационных систем по данным наблюдения околоземного космоса.

Однако на современном этапе речь идет, прежде всего, об объединении данных наблюдения и некоторых действиях по их совместной обработке и хранению. Существенно повысить эффективность контроля текущего состояния околоземного космического пространства можно при централизованном планировании наблюдения. Централизованное, планомерное решение задачи наблюдения околоземного космоса позволит увеличить объем и достоверность данных о множестве орбитальных тел.

В частности, перспективной является глобальная централизация планирования текущего контроля множества зарегистрированных орбитальных объектов. Во-первых, такое планирование позволит глобализировать стратегию и согласование действий по объединению данных контроля околоземного космоса с использованием различных технических средств и по комплексной обработке этих данных. Во-вторых, при централизованном наблюдении орбитальных объектов из территориально разнесенных наземных центров возможна глобальная оптимизация планов наблюдения. Путем рационального разделения территориально разнесенных ресурсов наблюдения возможно следующее: повысить число наблюдаемых объектов за заданный интервал времени; обеспечить более частое наблюдение каждого орбитального объекта (повысить число наблюдений объекта на интервалах видимости из наземных станций); обеспечить реализацию наблюдения на тех интервалах видимости, на которых качество полученных данных будет достаточно высоко.

При этом учитывается, что используемые в наземных пунктах наблюдения ресурсы, зачастую отличаются по качеству и составу. Кроме того, возможна ситуация, когда ряд станций расположен стационарно, а другие станции могут менять расположение в процессе сеансов наблюдения. В этом случае для стационарных станций планирование может быть реализовано заранее на длительное время вперед, а для станций, изменяющих свои координаты, проводится за относительно короткое время.

В таком случае во всем множестве станций выделяются группы разного уровня приоритетности. Учет уровня приоритетности может

быть реализован при составлении единого плана для всех станций. Для этого в качестве одного из определяющих факторов при выборе интервалов видимости космических аппаратов рассматривается уровень приоритетности станции. Еще один подход основан на том, что планирование выполняется по группам станций: вначале – план составляется для станций первого уровня приоритетности, далее, с учетом уже полученных результатов для станций второго уровня приоритетности и так далее. Такой подход к составлению планов назовем иерархическим.

В данной работе предложены методы составления квазиоптимальных планов наблюдения заданного множества орбитальных объектов для сети территориально разнесенных наземных станций, в том числе – иерархические методы централизованного планирования. Кроме того, представлены результаты анализа эффективности централизованного планирования наблюдения многоэлементного множества орбитальных тел из различных центров наблюдения.

УДК 629.7.017.076

Передереев Є.І., Шептун Ю.Д.

Дніпропетровський національний університет ім. О.Гончара

ОЦІНКА ДИНАМІЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК РАКЕТИ-НОСІЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ПАКЕТА ПРОГРАМ MathCAD

Пропонуються процедури визначення коренів характеристичного рівняння, АФЧХ та областей стійкості відповідних системам управління високого порядку (22 та вище) з використанням пакету MathCAD.

Дослідження динамічних властивостей ракети як об'єкта управління проводяться з метою визначення структури і параметрів системи стабілізації ракети і передбачають:

- розрахунок коренів характеристичного рівняння;
- розрахунок амплітудно-частотних характеристик;
- побудову областей стійкості на площині основних динамічних параметрів ракети й автомата стабілізації;
- визначення постійних часу виконавчих органів СУ.

Програми рішення задач, розроблювані інженерами і програмістами відповідних НДІ і проектних організацій спеціалізовані, характеризуються індивідуальними особливостями,

нерідко прив'язані до конкретних ЕОМ, не розповсюджуються серед навчальних закладів. Це ускладнює обмін методичними матеріалами, підготовку фахівців, співставлення результатів, отриманих у різних організаціях.

Поява ПЕОМ зробила можливим використання для рішення задач динаміки програмне забезпечення ПЕОМ загального призначення, зокрема, пакет прикладних програм MathCad, що дозволяє виконувати в автоматичному режимі й символічному вигляді складні математичні перетворення, ємні обчислення.

На основі математичної моделі динамічної системи складається характеристичний визначник системи, що має порядок 22 та вище. З використанням можливостей символічних перетворень MathCAD характеристичний визначник перетворюється в характеристичне рівняння. На основі рівняння визначаються його корені.

Для побудови АФЧХ та областей стійкості використовуються методи теорії керування та можливості пакету програм MathCAD.

Рекомендації дають можливості визначення характеристик РН студентами в повному обсязі, отримувати практичні навички розв'язання зазначених наукоємних інженерних задач.

УДК 629.783

А.А. Петров

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара

**КВАЗИОПТИМАЛЬНЫЕ ЦЕНТРАЛИЗОВАННЫЕ ПЛАНЫ
КОНТРОЛЯ КОСМИЧЕСКОГО СЕГМЕНТА
МНОГСПУТНИКОВОЙ СИСТЕМЫ**

Представлены методы составления квазиоптимальных централизованных планов контроля космического сегмента многоспутниковой системы из территориально разнесенных наземных станций. Дан анализ применения централизованного согласования планов наземных центров наблюдения и контроля спутниковых систем при различных баллистических параметрах орбитальных группировок этих систем.

В настоящее время все более актуальны задачи контроля космического сегмента многоспутниковых систем (в который входят десятки, или, как предполагается в перспективе, – сотни космических аппаратов). Эти задачи решаются с использованием территориально разнесенных наземных станций наблюдения и контроля. Космический сегмент такой системы может быть избыточен не только для одной

наземной станции, но для всех наземных станций, входящих в систему слежения и контроля. Иными словами, не на всех интервалах видимости космические аппараты могут быть наблюдаемы, и не все космические аппараты могут наблюдаться на заданном отрезке времени вследствие недостаточности ресурсов наземных станций.

В большинстве случаев задача оптимизации планов наблюдения и контроля решается для каждой наземной станции отдельно. Однако более эффективной является организация контроля и наблюдения на основе единого комплексного плана для всех используемых при решении задачи наблюдения наземных станций. Централизованные планы должны составляться в едином центре управления системой и рассылаться по всем наземным станциям.

Так как множество космических аппаратов, для которых составляется план, значительно, использовать строгие оптимизационные методы затруднительно, потому что это потребует существенных затрат времени, а это зачастую неприемлемо при решении практических задач с ограничением по времени. Поэтому в основе составления квазиоптимальных планов – методы директивного планирования, которые основаны на ряде рациональных правил, ранжированных по уровню их приоритетности. На основе этих правил реализуется отбор из множества одновременно видимых из наземной станции космических аппаратов тех, с которыми будут на их текущих интервалах видимости реализованы контрольные сеансы связи (будем называть их сеансами наблюдения).

В число правил, используемых при директивном планировании, предложено включить следующие. Первое правило – в планы сеансов наблюдения в первую очередь включают интервалы видимости тех космических аппаратов, которые на оставшемся отрезке времени планирования могут быть наблюдаемы меньшее число раз (появятся в зоне видимости из наземной станции меньшее число раз). Второе правило – приоритет при составлении планов наблюдения предоставляется тем космическим аппаратам, которые согласно уже составленной части плана наблюдались меньшее число раз. Третье правило отбора может быть использовано для обеспечения наблюдения как можно большего числа космических аппаратов при относительно высоких углах места (близких 90 градусам). А именно – при равенстве двух первых условий для нескольких космических аппаратов при необходимости исключения некоторых из них из плана наблюдения на текущих интервалах видимости не будут наблюдаться те, у которых текущие значения угла места меньше.

Централизованные планы предложено составлять «параллельно» для всех станций: при принятии решения о том, какой космический аппарат будет наблюдаться на текущем интервале видимости, а какой – нет, учитываются показатели их наблюдения на предыдущих и последующих интервалах видимости не только для одной станции, но для всех имеющихся станций наблюдения.

Эффективность разработанного метода планирования исследована для различных вариантов космических сегментов спутниковых систем. Полученные результаты показывают перспективность предложенного подхода. Разработанные методы квазиоптимального планирования могут быть использованы в центрах контроля и управления спутниковых систем.

УДК 621.454.2

А.Ю. Сальникова

Днепропетровский национальный университет им.Олеся Гончара

НОВЫЙ ПОДХОД К ИМИТАЦИИ ПОЛЁТНЫХ УСЛОВИЙ ПРИ ОТРАБОТКЕ СИСТЕМ НАДДУВА

Предложен новый метод учёта продольной перегрузки при автономной отработке систем основного наддува топливных баков современных ракет-носителей путём повышения плотности газа в баке. Проведены расчёты, подтверждающие эффективность предложенного метода.

Системы наддува (СН) топливных баков ракет-носителей (РН) во многом определяют эффективность всего ракетно-космического комплекса. Их функционирование теснейшим образом связано с двигательной установкой (ДУ), системой управления, стартовым комплексом, при этом масса СН может достигать до 7% конечного веса ступени [1]. В настоящее время для наддува топливных баков РН широкое распространение получил так называемый горячий наддув (газ с температурой на входе в топливный бак выше температуры топлива более чем на 200°C). Использование горячего газа, как следует из уравнения Клапейрона, позволяет уменьшить потребности в нём. Именно таким образом наддувают баки РН «Зенит», «Циклон», «Ариан-5», топливные баки практически всех американских, японских, корейских и китайских РН. В отечественной же практике уже успешно реализован и высокотемпературный генераторный наддув (газ с температурой на 1000°C выше температуры топлива, например, на РН «Днепр»).

При проектировании горячих и высокотемпературных систем полётного наддува естественно желание разработчиков СН разместить «раскалённое» облако газа наддува внутри бака, «отодвинув» его от толстостенного алюминиевого верхнего днища, на котором установлен предохранительный клапан (он, зачастую, работает во второй половине полёта). Для этого существует только один путь - введение газа в бак с определённой скоростью вдоль его продольной оси.

Большой объем экспериментальных исследований, проведенный к настоящему времени на натурных и различных уменьшенных моделях топливных баков с различными газами наддува, на различных компонентах топлива, свидетельствует о том, что практически для каждого конкретных условий существует оптимум скорости ввода газа наддува в бак [2]. При этом реализация такого режима в штатных условиях могла бы сократить потребности в газе наддува до 25%. Однако ввиду отсутствия возможности классического пересчёта полученных «модельных» оптимистичных результатов на реальные условия, потенциальные запасы по рабочему телу наддува и на сегодняшний день остаются нетронутыми.

Целью исследований было нахождение такого способа моделирования внутрибаковых процессов, при котором отработка СН в земных условиях максимально близко соответствовала бы реальным полётным условиям, в первую очередь, по воздействию продольной перегрузки.

К основным влияющим факторам на процессы, происходящих в топливных баках РН, в связи с освоением высокотемпературного наддува стали относить: направление и скорость ввода газа наддува в бак, взаимодействие струи горячего газа с поверхностью топлива (в каверне), стесняющее действие конструкции бака (на распространение струи горячего газа в баке), осевую перегрузку [2], [3], [4].

В работе [2] особо обращено внимание на то, что давления и температуры газа в баках, зафиксированные при прочих равных условиях при наземной отработке на штатной конструкции бака высокотемпературного наддува и при лётных испытаниях, существенно разнятся. Это свидетельствует о заметном влиянии перегрузки на процессы распространения неизотермической струи.

Для пересчёта «оптимальной» в модельных испытаниях скорости ввода газа наддува в баки были использованы соответствующие критерии Архимеда и Лященко. Однако сравнения полученных данных с результатами, полученными по апробированным полуэмпирическим методикам, показывает на непродуктивность этого подхода.

Было предложено в модельных наземных испытаниях моделировать действие осевой перегрузки (выталкивающей силы) соответствующим увеличением плотности газа в баке. Была рассмотрена следующая модель – при заданных диаметре выходного устройства газовода d_0 и температуре газа в баке $T_0 = 0^\circ\text{C}$ была найдена зависимость распространения скорости струи от числа калибров. Она рассчитывалась по методике [4] с перегрузкой и без нее. Далее в расчётах была уменьшена температура газа до -50°C . Анализ полученных результатов показал, что уменьшением температуры газа в баке при наземных испытаниях можно получить такие же значения распространения струи газа наддува в баке, что и в полётных условиях (наличие перегрузки) при более высокой штатной температуре газа.

Выводы. Предложен новый метод моделирования внутрибаковых процессов, основанный на увеличении плотности газа наддува в баке при наземных испытаниях. Показана перспективность данного подхода.

Библиографические ссылки:

1. Беляев Н.М. Системы наддува топливных баков ракет. – М.: Машиностроение, 1976. – 335 с.
2. Галась М.И., Митиков Ю.А. Температурная стратификация газа и компонентов топлива в баках ракет. – КБЮ, ДНУ. Учебно-методическое пособие. 1990г. - 54с.
3. Митиков Ю.А., Пронь Л.В. К вопросу определения диаметра кратера при взаимодействии струи газа с жидкой фазой. Известия вузов. Чёрная металлургия. 1981. - №3. – с.45 – 47.
4. Митиков Ю.А., Мосейко В.А. Расчёт параметров газовой струи в замкнутом объёме. – В кн.: Рабочие процессы в двигателях. Тем. сб. науч. трудов МАИ, 1980, с.51-53.

УДК 629.78(075.8)

Д. Р. Файзуллин, А. М. Кулабухов, Д. Г. Грошелев
Днепропетровский национальный университет им. Олеся Гончара
УПРАВЛЕНИЯ И ПЕРЕДАЧИ ИНФОРМАЦИИ
УНИВЕРСИТЕТСКИХ СПУТНИКОВ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ
ГЛОБАЛЬНЫХ СИСТЕМ СПУТНИКОВОЙ СВЯЗИ

Предложены математическая модель и программа расчета сеансов связи студенческого наноспутника с наземной станцией через глобальную спутниковую систему связи GlobalStar. Проведено моделирование сеансов связи в течении суток. Установлена зависимость длительности сеанса связи от высоты и угла наклона орбиты спутника.

Одним из эффективных путей подготовки высококвалифицированных специалистов для ракетно-космической отрасли является привлечение молодежи к работе с реальными космическими проектами. Создание университетских спутников – один из важных этапов такой подготовки.

В Украине 4 ведущих ВУЗа совместно ведут разработку первого украинского студенческого наноспутника (СНС). Его целью является: создание лабораторного практикума по управлению малыми КА, прием и обработка спутниковой информации. Назначение спутника – дистанционное зондирование земли.

Для получения изображения земной поверхности хорошего качества, необходимо проводить съемку с низких орбит, на которых длительность сеансов связи между космическим аппаратом (КА) и наземной станцией (НС) очень мала. В большинстве случаев, в студенческих спутниках для установления линии связи с НС используют любительский диапазон частот из-за упрощенной процедуры получения лицензии на его использование. Однако на этом диапазоне частот скорость передачи данных низкая (~ 9 кбит/сек).

Рассматривается возможность установления связи между КА и НС с использованием абонентских терминалов глобальных спутниковых систем связи (ССС). Это может существенно увеличить длительность передачи данных, а также сократить трудоемкость и сроки разработки спутника. Такие системы хорошо себя зарекомендовали при установлении канала связи с наземными неподвижными объектами, с морским транспортом, а так же с самолетами, которые длительное время могут находиться в зоне радиовидимости спутников системы из-за относительно небольших скоростей и высот. При использовании

ССС для создания радиолинии со спутниками появляется ряд проблем, связанных с высокими скоростями КА и разрывами в зонах покрытия из-за большой высоты орбиты КА.

В работе предлагается математическая модель и программа расчета сеансов связи СНС с НС через СССР. Проведено моделирование сеансов связи с использованием абонентского модуля Qualcomm GSP 1620 СССР GlobalStar. Результаты моделирования показали, что на орбите СНС с высотой 600 км и углом наклона 98° длительность связи в течении суток составляет около 4,5 часов. Установлена зависимость длительности сеанса связи от высоты и угла наклона орбиты спутника. Предложенный способ позволяет существенно повысить объем передаваемой информации со спутника в течении суток.

Библиографические ссылки:

1. Бронштейн И. Н., Семендяев К. А. Справочник по математике. М., 1967, - 608 с.
2. Даниев Ю. Ф. Космические летательные аппараты. Назначение, структура и основные этапы создания: Учеб. пособие. / Ю. Ф. Даниев, А. В. Демченко, В. С. Зевако, А. М. Кулабухов, В. В. Хуторный. Под общ. ред. д-ра техн. наук проф. А.Н. Петренко. – Днепропетровск: «Системы технологии», 2005. – 124 с.
3. Охоцимский Д. Е., Сихарулидзе Ю. Г. Основы механики космического полёта. – М.: Наука, 1990. – 448 с.
4. <http://celestrak.com/NORAD/elements/>.
5. <Http://Global-Star.ru/>.